



Estella medita-
tiones deuotiss.
del Amor de Dios

Et modus con-
cionandi, & exp
Psalm 136.



MODVS concionandi:

*Et explanatio in Psalm. cxxxvj. Su-
per flumina Babylonis:*

Didaco Stella Minorita
auctore.



SALMANTICÆ
Ex Officina Ioānis Baptiste à Terranova.

M. D. LXXVI.
Estatallado en dos Reales y medio.

103

APPROBATIO
iustitiam sacerdotis ex Societate Iesu, sacre
Theologie in Mantuano Carpegiano
nini collegio eiusdem societatis
professoris.

De mandato Regij Senatus, legi hunc librum,
qui: Modus Concionandi, inscribitur: cui
& adnectitur expositio quædam in Psalm. 136.
a Reuerendo admodum patre Didaco Stella
ordis Minorum, viro doctissimo, & egre-
gio verbi Dei declamatore: & cum cum diligenter euolu-
uerem, nihil quod orthodoxa fidei aduerteretur, repe-
ri. Multa verò, quæ cum vtilitate maxima, etiam peritissimi
sacri Euangelij præcones legere possint, & quæ, si de dolo
lectitauerint, non minimam utilitatem eis afferent, vt cu-
laude, & exacte suo fungantur officio. Et ob id dignum
cenfeo, qui semel, & sepius typis mædatur. Mantuæ Car-
pegianorum in Collegio societatis Iesu. xliij. kalendas
Martias, anni. M. D. LXXVI.

T A S S A.

YO Alonso de Vallejo secretario del consejo de su Ma-
gestad soy fee, q̄ auiedo presẽtado ante los señores
del consejo fray Diego de Estella de la orde de S. Francisco
vn libro intitulado: Modus concionandi, & explanatio in
Psalm. cxxyj. Super flumina Babylonis: q̄ con licencia
de su Magestad se imprimio, se tallo el precio a q̄ el dicho
libro se ha de vender a dos reales y medio en papel, y me-
daron q̄ esta tassa se ponga en el principio de cada libro,
y no se venda sin ella para q̄ se sepa el precio a q̄ se ha de
vender, y para que dello conste de mandamiento de los
dichos señores del consejo, y pedimiento del dicho fray
Diego de Estella, di esta fee que es fecha en Madrid a
atorze dias del mes de Iulio, de 1576 años.

Alonso de Vallejo.

E L R E Y.

POrquãto por parte de vos fray Diego de
Estella de la orden de S. Francisco nos fue
fecha relacion diziendo que vos auades
hecho vn libro intitulado: Modus concio-
nandi, cum explanatione quadam in Psalm.
mum. Super flumina Babylonis: el qual era muy vtil y
prouechoso, y atento el trauajo que en le hazer auades
puesto, nos supplicastes os mandassemos dar licencia pa-
ra le poder hazer imprimir, y priuilegio por el tiempo
que fuessemos seruido, o como la nuestra merced fuesset
lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto es
el dicho libro se hizo la diligẽcia que la pregonatica por
nos agora nueuamente sobre lo susodicho dispone, fue
acordado que deuantamos mandãr dar esta nuestra cedula
en la dicha razon, e yo tuuelo por bien. Por lo qual vos
damos licencia y facultad para que vos, o la persona que
para ello vuestro poder ouiere, y no otra persona algu-
na, podays hazer imprimir y vender el dicho libro que
de suso se haze mencion en estos nuestros reynos por tie-
po y espacio de diez años cumplidos primeros siguientes,
que corran y se cuẽten desde el dia de la fecha desta nue-
stra cedula, lo pena que qualquiera persona que sin re-
ner para ello vuestro poder le imprimiere, o vendiere, o
hiziere imprimir y vender pierda toda la impresiõ que
hiziere, y vendiere con los moldes y aparejos della, y
mas incurra en pena de cinquenta mil maravedis por
cada vez que lo contrario hiziere la mitad de la qual di-
cha pena sea para la nuestra camara y fisco, y la otra mi-
dad para vos el dicho fray Diego de Estella. Y todas las
vezes que se ouiere de imprimir el dicho libro durãte el
tiempo de los dichos diez años se trayga al nuestro conse-
jo juntamente con el original que en el fue visto que va
rubricada cada plana, y firmado al fin del de Alonso de
Vallejo nuestro escrivano de camara y vno de los que en

el nuestro consejo residen, para que se vea si la dicha impresion esta conforme al original, y se os de licencia para que lo podays vender, y se tasse el precio en que se ha de vender cada volumen, so pena de caer, e incurrir en las penas contenidas en la dicha pregmatica y leyes de nuestros reynos: y mandamos a los del nuestro consejo, y otras qualesquier justicias destos nuestros reynos que guarden y cumplan y executen y hagan guardar e cumplir executar esta nuestra cedula, y todo lo en ella contenido. Fecha en sant Lorenzo el Real, a siete dias del mes de Agosto, de mil y quinientos y setenta y seys años.

To el Rey.

Por mandado de su Magestad

Antonio de Erasso.



ON Phelippe por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Leon, de Arago, delas dos Sicillas, de Ierusalé, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valécia, d Galicia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña, de Coroua, de Corcega, de Murcia, de Iacé, Conde de Fládes y de Tirol. &c. Por quanto por parte de vos fray Diego de Stela, predicador, frayle professó de la orden de sant Francisco de la ciudad de Salamanca, nos fue fecha relacion diciendo, que vos auades cópuesto dos libros, vno en Latin intitulado, Modus cōtōnandi, cum explanatio nequadam in psalmū, Super flumina Babylonis, y el otro en Romance, que se intitula, Meditaciones del amor de Dios, de los quales hazíades presentacion, los quales erā muy vtilles y prouechosos, supplicandonos os mandásemos dar licencia y facultad, para los poder hazer imprimir, o como la nuestra merced fuesse, lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en los dichos libros se hizo la diligencia que la pregmatica por nos agora nueuamente sobre ello fecha dispone, fue acordado que deulamos mādardar esta nuestra carta para vos en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bié, por la qual damos licencia y facultad a qualquier impressor destos nuestros reynos, para que por esta vez pueda imprimir los dichos libros, que de suso se haze menciō, sin que por ello cayga ni incurra en pena alguna, y mādamos que la tal impresion se haga por el dicho libro original que va rubricado cada plana, y firmado al fin del, de Alófo de Vallejo nuestro scriuano de camara, y vno de los qen el nuestro cōsejo residen. Y despues de impresso no se pueda véder ni véda sin que primero se trayga al nuestro consejo, juntamēte con el original, para que se vea si la dicha impresion esta conforme al original, y se tasse en lo que cada volumen se viere de vender so pena de caer e incurrir en las



penas contenidas en la dicha pregonada, y leyes de nuestros reynos, y no fagã ende al, so pena de la nuestra merced, y de diez mil maravedis para la nuestra camara, sola qual mada mos a qualquier escrivano vos la notifique, y testimonio dello, porque nos sepamos como se cumple nuestro mandado: Dada en Madrid a xxliij. dias del mes de Hebrero de mil y quinientos y setenta y seys años.

D. Episcopus
Segobien.

El Doctor
Redin.

El Doctor
Rodrigo de Medillo.

El Licenciado Fernando de Chaves.

El Doctor Luyz
de Molina.

El Doctor
Aguilera.

El Licenciado Couarruillas.

Yo Alonso de Vallejo escrivano de camara de su Magestad, la fize escrivir por su mandado, con acuerdo de los de su consejo.

A D M O D V M R E-
uerendo, & doctissimo patri, fra-
tri Alphoso Gutierrez, prouin-
cie D. Iacobi Prouinciali di-
gniss. F. Didacus Stella,
S. D. P.

Cum esset mihi in animo, quorū
dam iam seniorum segetes, quas
iam pridē in hac nostra Hispania
reliquerunt, funditus extirpare, & ab
eis illud iam multis retrò sæculis receptum
nimirum pro suis quibusq; placitis, & cōsi-
liis sui ingenij portantis veros & genuinos
sacra scriptura dogmatum sensus labefa-
ctare, & huc, illuc torquere, & ultra pro-
prias lineas (quod aiunt) sanæ mentis dedu-
cere, atq; sine examine, & verborū dele-
ctu recēdere, & passim multa perperā scri-
pturæ impingere. Ut autē tantum monstrū



Epistola

Et dicendi characterē abolerem, exploderem, ac relegarem, inter assiduas mihi elucubrationes cum ab assiduis amicorū flagitationibus, tum aliorum postulationibus, qui prædicandi scopum figere conātur, hoc opusculum & quasi rudimenta tyronum, manu propria exarare decreui. In cuius cōpendio succinctē documenta tradidimus, ut concionatores discant, quibus sacræ scripturæ sensibus utcunq̃ uti debeant, & quam doctrinam suggestū adeuntes, prædicare teneantur ad nouū dicendi modum redactum: quod debitū, ut sui muneris p̃sum absoluant, ad fidelium cōmunem utilitatem breuiter digestimus. Nec me latet quorundam obiectio, eisque actum iri videbitur nostræ impensæ operæ laborē existē se manem dicentes, hoc prædicādi talentū cælitus fore donandū, & quibus sibi placet,

nuncupatoria.

et, Deus impertit, & proinde omnē curā, studiū, & solitudinē humanam, vacuā, & nullius momenti esse futurā. Hi nimirum asserere non dubitabunt, quod ille, qui natura sua vocis organum apprimē dispositum habet, ad modulandum, ob id musices arti studium non impendat. Nos verò hominibus pene exutis, & deprædatis ingenio hæc literis non mandamus, quibus & fors minimē suggestit, quosque ad hoc munus Deus nō vocauit, & proinde ab huiusmodi munere arcendos esse iudico. Sed his duntaxat scribimus, quos sua fors ditauit, & ad tantum munus exercendum aliquo modo sunt promoti. Ars siquidem naturam perficit. Hæc verò dum aptior est, eò magis diuini auxiliij gratia illi succurrit, & fauet. Quod si in hoc munere illud peculiariter Dei opus est, ut potē errantes



Epistola

rantes animas in viam salutis reducere, & Deo duci hoc adscribendum. Ad hæc tamē concionatoris impensa opera opus est, nec eos codices, quibus insudandum illi est, profus ignorare, & quibus rhetoricis coloribus utendum illi sit, & quomodo habeat taxare, & prosodiam, seu natuum vociferationem uti obseruet, & pleraquæ alia, quæ ad suggestum spectare videntur, & super omnia ut spiritum Domini impetrare conetur, & assiduo orationis studio deuinctum se tradat ut sic fidelium moueat affectus: hoc est, quod docemus. Nā quibusvis modi studia contemnit nec se excitat ad laborem, reliquum est, ut illum Deus deferat, tanquam impertinentem ad tantum munus exorcendum, nec eos Deus deferet, qui pro viribus operam impendunt.

¶ Libuit tamen pro rationis facultate sex
con

nuncupatoria.

concionationes huic opusculo addere (quas Salmaticæ pro sex Dominicis Quadragesimæ post ipsum veridicem, prædicauimus) in Psalm. cxxxvj. Super flumina Babylonis: ut quod prius in modo concionandi dogmatibus, ac documentis tradidimus, ad usum & practicè reduceretur: quas quidem studio sis lectoribus non minus gratas fore spero, quam audientibus iucundè existere, quarum & innumera exemplaria per totam Academiam, & vltra diffusa vagantur.

¶ Ceterum iam habuit in usum, & multis retro sæculis receptum est, quodcumque opus ingenio, & splendidis viris dedicare, ut qui in lucem prodeunt laudis stemmatibus usquequaque condant autores. Cui igitur possem hunc nostrum concionandi modum melius dirigere, quam Euangelici ministerij huius sacile principem? Congruit quippe (maximè ob
ser-



Epistola

Seruade mihi, ac colende pater, hoc me tibi
dedicare opus, cum quia eximius & can-
didissim^{us} inter omnes nostri seculi Christi
pracones extitisti, de cuius verbi materia
hoc opusculum utcumque pertractat. Non
secus ut rex noster Philippus, hoc nomi-
ne secundus, quotiescunque animae suae pa-
stum spirituale per Quadragesimam pie
impartire conatur, primus, quem secun-
dum animum accersire iubet, ille es tu, ut
tua peculiari, & eximia doctrina, in curia
& in Hispania celebratissima, ipse frua-
tur, & proinde maximum animae emo-
lumentum comparet. Tum verò mea er-
ga te peculiaris obseruantia, & supplex
animus. Nec oportet ut ab alio mea ope-
ra suscipiantur, quàm ab eo, qui mei
dominator, & pater extitit, & ego illi
vsquequaque seruus, & filius. Nam
cuius

nuncupatoria.

cuius est arbor, eiusdem fructus censen-
tur esse. Age tandem, & tibi deuinctum,
ac humilem seruum tuum eo animi cando-
re, humanitate, religione, & inclyta eru-
ditione, disciplina, & dignitatis maiesta-
te, qua moderaris, me amplectere, &
opusculum hoc, quod tuae paternitati de-
dico, libenter accipias, & protegas, si-
cut integerrimus moderator, & prote-
ctor nostrae prouinciae, ac dignissimè ele-
ctus praesul extitisti. Vale.



I N D E X.

C aput primum, De bonitate concionatoris. fol. 1.	6
Cap. II. De scientia & studio concionatoris.	11
Cap. III. De materia prædicationis.	15
Cap. IIII. De sensu literali.	19
Cap. V. De morali sensu.	24
Cap. VI. De morali sensu, quæ cauere debet concionator.	24
Cap. VII. Quomodo concionator hoc deprauato morali uti possit.	29
Cap. VIII. Vt sermo Euangelicus componatur, & fiat.	32
Cap. IX. De digressionibus.	37
Cap. X. Vt ampliandæ & dicendæ sint digressiones.	41
Cap. XI. Vt digressiones inueniantur.	45
Cap. XII. Vt comparationes inueniantur.	47
Cap. XIII. Vt autoritates inueniantur.	50
Cap. XIII. Vt exempla scripturæ inueniantur.	51
Cap. XV. De correctionibus.	55
Cap. XVI. Quomodo increpandum sit; & ex Evangelio uti correctiones sint deducendæ.	64
Cap. XVII. De alio modo ampliandi digressiones.	68
Cap. XVIII. De gemino alio modo ampliandi digressiones.	73
Cap. XIX. De modo procedendi.	77
Cap. XX. De introductionibus concionum.	80
Cap. XXI. De enarratione Evangelici contextus.	83
Cap. XXII. Quod verbi Dei concionator ad omnium utilitatem prædicet.	89
Cap. XXIII. Quod Euangelicus concionator doceat.	93
Cap. XXIII. Quæ nā doctrina communiter uti debet.	99
Cap. XXV. De doctrina Ethnicorum.	101
Cap. XXVI. Vt concionator habeat delectare.	101
Cap. XXVII. Vt concionator habeat mouere.	101
Cap. XXVIII. De spiritus feruore concionatoris.	107
Cap. XXIX. De orationis studio Evangelici concionatoris.	109

I N D E X.

natoris.	111
Cap. XXX. De idiomate & vernaculo sermone concionatoris.	114
Cap. XXXI. De ipsius concionatoris vocis accentu, seu tono.	117
Cap. XXXII. Vt natiuæ vocis accentus foueatur, & conseruetur.	122
Cap. XXXIII. De æquabili motu artuum, ac prædicationis stylo.	126
Cap. XXXIII. Vt recordabitur, dū obliuiscitur quibusdam punctis, & incongruè assertum corrigit.	129
Cap. XXXV. De confutatione objectionū, & responsionum earum.	131
Cap. XXXVI. Vt Euangelicus præco suadeat.	134
Cap. XXXVII. A quibus recitandis cauere debet concionator.	136
Cap. XXXVIII. De sermonibus Sanctorum.	140
Cap. XXXIX. De sermonibus pro defunctis.	144
Cap. XL. Quidnam facere debeat post ipsam prædicationem.	146
Expositio in Psalmum. cxxxvj. concionibus sex distincta.	148

F I N I S.

ERRATAS.

Fol. 10. p. 2. l. 1. 2. alij, di alij. Fol. 18. p. 2. l. 19.
eius, di eis. Fol. 19. p. 1. l. 4. reliquerenda, di relin-
quenda. Fol. 20. p. 2. l. 1. 4. pus, vel, di pus fias vel. Fo.
36. p. 1. l. 1. onare, di ornare. Fo. 49. p. 1. l. 6. illud,
di illo. Fo. 53. p. 2. l. 6. offerrent, di offerent. Fo. 59.
p. 1. l. fin. procupit, vt roatus, di prorupit, vt coactus.
Fo. 60. p. 1. l. 12. vestris, di vestri. Fo. 61. p. 2. l. 7. sic
di si. Fo. 64. p. 2. l. pen. prius, di pelus. Fo. 95. pag. 2.
l. 1. pallo, di pallio. F. 114. p. 2. l. 5. ac, di hac. F. 118.
p. 2. l. 6. mine, di mna. Fo. 186. p. 1. l. fin. oprauit, di
aptauit. Fo. 192. p. 1. l. 15. gomer, di gomor. Fo. 199.
p. 1. l. 8. solus, di salus. Fo. 210. p. 1. l. 2. Eliscus, di cū
Eliscus.

Fol. 1.
MODVS
concionandi.

Caput. I. De bonitate con-
cionatoris.



Vperuacaneū qui-
dem esset, prædica-
tionis munus com-
médare, cū satis, su-
perque à Christo
Domino fuerit cō-
médatum, vt alijs. omiſſis in illo dun-
taxat se exercuerit. Hoc egregium
& penè diuinum munus prædicandi
commisit Deus discipulis suis, præci-
piens illis, vt vbique gentium ver-
bum Domini prædicarent. Et ad hoc
potissimè fuere vocati, vt hominum
piscatores, & prædicatores fierent.
Qui igitur ad tantum, tamque subli-
me

Marc. 16.
Math. 40



Modus

me munus (Dei beneficio) vocatur, primū omnium obseruet oportet, se magistrū virtutū & exemplar omnibus propositum, vt alij boni efficiantur. Vnde iure primo omnium in concionatore bonitas & integritas vitæ est spectanda. Absolum enim esset & ab omni ratione alienum, vt qui se magistrum virtutum autumat, in eisdem instrui indigeat. Sutor enim aut quiuis alius in mechanicus artifex suā artem non exercet donec eam calleat. Non secus verbi Dei concionator, cui⁹ muneris est alios docere, debet munus hoc exercere si virtutum inops & vacuus sit. Suggestum enim ascendens virtutum opulentiam officinam aperit & arma ad vitia opprimenda sumit. Vnde D. Hieronymus ad Nepotianum de vita clericorum, & D. Gregorius de cura pastoralis, dicunt, ad hoc officium minimè idoneos esse qui virtutibus non sunt instructi. Et licet virt⁹ multis nominib⁹ ab

concionandi.

2

ab omnibus sit amplectenda: peculiariter tamen eam debet habere concionator, tribus de causis.

¶ Prima ne sibi ascribatur illud Pauli: Qui alios doces, te ipsum non doces? qui prædicas non furandum; furaris? Verbi namque Dei auditores irident prædicatorū doctrinam, quæ vitæ non consonat, cum aliud docent, aliud verò præstant. Iuxta illud Gregorij: Cuius vita despicitur, restat vt prædicatio contemnatur. Iudas Iacobi filius nimis audacter Thamar nulum suam igni tradi iussit: verum postquam illa baculum & armillam (quæ erant sui peccati signa) ad illum misit, miratus confususque dixit: Iustior me est. Et statim consilium mutauit, rigidamque sententiam reuocauit. Ioab etiam cum nūtiū ad Dauid regem misisset, vt illi aduersum belli euentum renuntiaret, & militum in accedendo ad murrum temeritatem significaret, cum

Rom. 2.

Gen. 38.



Modus

1. Reg. 11. sic est allocutus: Si cum videris indignari & dixerit, Quare accessistis ad murum? Dices. Servus tuus Vrius mortuus est. Cuius delicti memoria fuit in causa, ut David animi impetum moderaret, & iram cohiberet. Ignominiosum enim & minus honestum erat, ut qui tale ac tantum facinus patrauerat, Vriam præclarum ac nobilem ducem occidendo, servorum leues culpas puniret. Adhibenda igitur cautio est; ne, dum aliorum vitia reprehendis, ipse eisdem vitijs inculpandus venias, sicut Ioab, & Thamar fecere. Carere enim debet omni vitio, qui in alterum dicere paratus est. Et sic Christus Dominus, illis qui mulierem de adulterio arguebāt, dixit. Qui sine peccato est, mittat in eam primum lapidem. In templo Salomonis emunctoria erant auri purissimi: sic concionator, qui aliorum vitia reprehendit, omni vitio & reprehensione carere debet, & instar electi purissimi

Ioann. 8.
3. reg. 6.

concionandi.

3

1. Cor. 9. risimieffe. Vnde Paulus: Castigo corpus meum & in servitutem redigo: ne forte, cum alijs predicaverim, ipse reprobus efficiar. Cum Redemptor noster doctrinæ suæ veritatē Iudeis ostendere vellet, prius de se fatur: Quis ex vobis arguet me de peccato? Qui cum nihil inuenissent, dixit eis: Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? Nullam sanè poterant excusationem afferre; illum nō audiendo: cum ipsius doctrinæ veritatem, & vitæ sanctitatem convicti fateri cogerentur. Ut igitur hoc ministerium aptius exercere possis, totum virum probum & virtutibus insignitum præbeas oportet: vitia nempe extirpando & virtutes hominum animis imprimendo, ne quis eadem tibi vitia obijciat. Quod si talem regefseris, maximos & vberimos ex ea re fructus percipies. Magni autem refert ad hoc præstādum, ut concionator benè erga populum audiat.

Ioann. 3.

A 3 ¶ Se-



Modus

¶ Secunda ratio est, quoniam precipuus Evangelicæ promulgationis finis & scopus & qui maxime à concionatore debet esse intētus, est animarum salus: quod quidem fit si animos alioqui confractos & languētes commoueat, excitet & inflammer, dum eos ab inueterata consuetudine peccandi euellit & ad penitentiam allicit, & ad veram compunctionem & lacrymarum effusionem eos trahit. Nefas enim est alios vt moueas, nisi te prius ipsum moueas. Gallus prius se expergefācit, alis corpus cōcutiendo, quā sublimi cantu alios excitet. Ignis etiam prius in propinquiora agit, quā in longē distantia. Eiusmodi spiritus & animi affectus prius debet te inflāmare & commouere: quā audientium animos incendas. Vocis quidem subiectū, auditus est, & verba quæ non ex animo, sed ex ore dumtaxat prodeunt, ibi sistunt, neque amplius progrediuntur. Quapro-

concionandi.

4

propter si cupis vt verba tua vim & energiam habeant, & non solum aures, sed & audientium animos pertingant: oportet vt ex animo proferantur, & vt intrinsecus sentias, quæ alios doces. Cor enim cor alloquitur, & audientes mox coniectant & sentiunt, quod ex animo loquaris. Tunc enim concionator mouet, cum ipsius verba quasi iaculum cor audientis feriunt & excitant. Num carbonem nisi ignitum præstes, aduret? Nequaquam. Expedit te, dum alijs prædicas, à peccati noxa solutū esse. Grauius enim peccant, qui hoc concionandi munus in mortali exercēt. Nam licet recta consciētia sufficiat ad prædicandum sine nouo crimine, ad audientium tamen affectus excitandos plus requiritur. Propterea quæ tibi expedit spiritualem, deuotionemque virum esse, & feruidū & orationis, contemplationisque studio vacare: vt ea quæ dicis, spiritu proferantur



Modus

ferantur, et audientium corda incendas.

¶ Tertia ratio est, ne vincaris à tentationibus, et à persecutionibus, quæ à perfidis & detractoribus hominibus infliguntur: utpote inuidis, obrectatoribus, & improbae mentis, qui oblatrant, & petulanti lingua omnes insectantur. Obserua igitur tui muneris esse, animas quæ diabolo inserviunt & quæ sub eius vexillo militant, in viam salutis reducere. Et insuper, quod militas non aduersus imbelles & infermes quosque homines, sed aduersus eos, de quibus signifer apostolici ministerij ad Ephesios scribens dicit: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi directores tenebrarum harum. Vnde quæque ergo oppugnaberis hinc infernus, hinc deprauatorum et obstinatorum adstat caterua, qui maledictis & petulantissimis suis insectantur linguis.

Ephesi. 6.

concionandi.

5
guis. Ideoque statim Apostolus subdidit: Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo; Virtutum armis indiges, quibus aduersarij sunt profligandi; quibus muniri debes, ne ab eis vincaris. Prestantissimus omnium concionator Paulus fuit: et inter omnes Apostolos maxime exagitatus, & à maledictis quidē oppressus. Comitatur itaque Euāgelicum concionatorem assidua persecutio. Sed beatus Apostolus cum in hoc munere reliquos antecelluit, ita pressius tentatus est. Vnde ad Corinthios scribens de se dicit: Abundantius illis laboravi. Et alibi eisdem dixit. Nolumus vos ignorare fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia: quoniam supra modum grauatissimus, supra virtutem, ita ut tederet nos viuere. Et in Dominica sexagesimæ, in qua Ecclesia de prædicationis munere mentionem facit in Euāgelio, ipso die legitur Epistola in qua
A 5 lon-

1. cor. 15.

1. cor. 1.

Luc. 8.

2. Cor. 11.



Modus

longè latèque labores & afflictiones
ipsius Evangelicæ doctrinæ princi-
pis Pauli enarrantur. Familiare enim
est & maximè consuetū, ut quo quis
in hoc munere præstantior est, eo
plures illi æmulentur. Nec adhuc vi-
sus est concionator egregius atque
peculiaris, quin durè agitur, fue-
rit. Hoc licet perspicere in Esaia, Iere-
mia, Ezechiele, Elia, Michaa, Amos,
Athanasio, Origene, Chrysostomo,
& D. Bernardino, & alijs huius no-
minis, qui nimis atrociter fuerunt
persecuti. Hic ultimus fuit coram
Martino quinto Pont. Max. falso cri-
mine accusatus, quod faceret popu-
lum idololatrare. Prædicti etiā pro-
phetæ pro veritate tuenda durissimā
mortem adierunt. Athanasius verò,
Origenes, & Chrysostomus in exiliū
missi sunt, & pleraque alia opprobria
pro ipsa veritate tuenda perpeSSI sunt.
Hac etiam nostra tempestate posse-
mus quidem adducere quosdam in
hoc

concionandi.

6

hoc munere illustres, quos mundus
deiecit, illorū nomini perpetuas re-
nebras offundendo: ea est rerum vi-
cissitudo. Quod si ita se res habet, in-
gens temeritas est cum talibus ac tā-
tis aduersarijs bellum gerere: si nullis
neque patiētijs, neque fortitudinis,
aut aliarum virtutum præsidijs mu-
nitus sis. Periculosum sanè conciona-
toris munus est, maximisque peri-
culis obnoxium: ideoque oportet ut
ad Deum confugiat & illi semper ad-
hæreat: quandoquidem ad eum spe-
ctat solidas populo veritates prædica-
re, quas mundus odio prosequitur. Si
bique persuadeat tunc suum munus
non rectè exercere, cum detracto-
res & emuli defunt. Diuina tamen as-
pirante gratia hæc omnia superabit.
Nam licet virtus per aliquod tem-
pus depressa iaceat, tandem caput eri-
git. Tempus enim omnium rerum
medicus est: interim tamen spem &
fiduciam in Deo habeto. Reliquum
est



Libr. 11.
Mor. ca. 9.

Modus

est ut receptui canamus, dum illud
D. Gregorij retulerim in hac verba
dicentis. Ne immoderatis laudibus
erigamur, plerumque summo redē-
ptoris nostri moderamine detrac-
tionibus lacerari permittimur: ut cum
vox laudantis eleuat, lingua detra-
hentis humiliet. Providentia nam-
que diuina factum est, nec nō & inef-
fabili eius misericordia ordinatum
ut dum ex vna parte sunt nostrae do-
ctrinae, & praedicationis laudatores,
ex alia sint detractores & inuidi: ut
sic oppressi, animi elationem fugia-
mus. Debilis quidem natura est, quā
sic subleuare deest.

Caput. II. De scientia & stu- dio concionatoris.



Trecta serie procedamus,
postquam de bonitate co-
cionatoris diximus: suble-
quitur de ipsius studio, &
scientia nonnihil dicamus. Psaltes ille
David

concionandi.

7

Ser. 1. In.
Psalm. 118.

David, ut benè notat D. Ambrosius,
postquam dixit. Beati immaculati in
via, qui ambulant in lege Domini:
postquam locutus est de virtute, sub-
iunxit dicens: Beati qui scrutantur
testimonia eius. Prius enim de ipsa
bonitate, mox de ipsa scientia locu-
tus est. Idemque in Psalmo centesi-
mo decimo octauo dixit: Bonitatem
& scientiam doce me. Quo loci quā-
uis David ipse à Deo maximo petit
ut illum doceat scientiam: (siquidē
nihil omnino sine eo haberi potest,)
adhuc tamen & literis vacare, &
sub praepceptorum doctrina substitui,
et libros euoluere, insuper & egre-
gijs quibusque concionatoribus su-
bijci oportet. Deo namq; placet, ut vi-
cissim quidā alijs subijciant, et quod
literis incubāt, & libros insuper euol-
uant. Deest ergo studere & laborare:
ne omnia ad orationis auxiliū remit-
tere. Ut quidā temerarij, tentantes
Deū faciunt, quorū quidem iactantia
& in



Modus

& insolētia egregiē satis D. August.
in præfatione librorum de doctrina
Christiana cōfutat. Expedit itaq; cō
cionatori varijs sciētij delibutū esse.
Nāq; Esther reginā pedisseque comi
tabat & vni innitebat, altera verò p
cidētia in humū indumēta gestabat.
Sacra scriptura est quasi quēdā regi
na, quæ alijs insuper sciētij comitari
debet. Cōcionatori itaq; expedit (si
quidē sacra scripturæ interpret est)
vt sciētij alijs præditus sit, atque per
doctus. Nā illi qui liberalibus artibus
aut scholastica Theologia exuti in
trepidē sacram scripturam aggressi
sunt enodare, in plerosque lapsos er
rores cernimus. Igitur tam liberali
ū disciplinarū quā Theologiæ con
cionatori cuiq; expedit non ignarū
esse. Insuper & historiarū notionem
habeat oportet. Et quia orator erga
populū extat, rhetoricam et eloquē
tiam vtpote nativam & acquisitam
teneat oportet: & pleraque insuper
rerum

concionandi.

8

rerū humanarum calleat, vt rerum
fabrilium varia nomina, etiā horum
instrumenta, denique rerum vniuer
sitate tenere studeat: vt cum inue
niendæ fuerint comparationes, ne
impropria & absōna applicet. Nimi
rum acturus de præda, venatione,
bello, navigatione, aut de alijs qui
busque mechanicis artibus & de in
strumentis earū & hisce similibus.
Ad hoc enim vt congruus de rebus
istis sermo fiat, oportet quidem eas
nosse, ne earum artium fabri, impro
pria suis aptari artibus videntes, irri
deant. Verum quonam pacto assi
duum Apostolorum naufragium si
gnificabis, cum tamen quidnā car
chesium, & rudens, quid sentina, &
clauus sit, prorsus ignores? Et sicut
dicere cepimus scholasticam Theo
logiam scire tenetur, non vt arduas
& acutas nimis in eo loco quæstio
nes disputer: sed ea opus est dunta
taxat vt abscondita sacra scripturæ my
steria



Modus

steria cognoscat, & indagando capere
netret: & insuper vt quam prædicat
doctrinā, pro viribus defēdat, & deinde
vt modeste, castēque loquatur. Si
ne cuius fundamento non poterit se
sustinere. Et prope quidem est vt er-
roneas, falsas, dissonas ve, aut subobi-
curas, ppositiones doceat, aut vt eius
modi terminis scandalum pariant.
At concionatori cū expediat, in
quacunque sciētia peculiarem sibi
comparat doctorem, cuius dictis &
assertis alludat, præstat inter scholasti-
cos D. Thomas & inter Ecclesiasti-
cos D. Chrysostomus. Hi namque
duo doctores sint concionatori præ
omnibus alijs tanquam familiares &
fodales. Ille namque varijs & acutis
disceptionibus indagādo veri cul-
mē attingit, vt est mos scholasticorū
& inter omnes D. Thomas morales
conceptus ad pulpitem spectantes
melius excitat. Nam si illud de quo
habet concionator pertractare de vi-
tjs

concionandi.

9

tjs, aut de virtutibus sit, & conciona-
toris munus sit & vitia taxare, & vir-
tutibus alios instruere (sicut & Bea-
tus P. Franciscus in viuendi formula
tradidit loquens de prædicatoribus
dixit annuntiando eis vitia & virtu-
tes, pœnā & gloriam) quis inter scho-
lasticos hoc idem pertractat sicut D.
Thomas in prima secundæ? Hunc
quidem librū inter reliquos D. Tho-
mæ præ oculis semper habero. Nam
si aduersus peccatum & eius mali-
tiam insurgas, quæ materia tritissima
est & quæ passim se offert pertractan-
dā: quis præstantius & luculentius id
ipsum peragit quam D. Thomas pri-
ma secundæ, à quæstione septuage-
simaprima, vsque ad nonagesimam
quæstionem? Verum si de admirabili
redemptoris nostri vita habes per-
tractare, quis tam longē, lateque quā
ipse D. Thomas in tertia parte sermo-
nem facit: vt pote de Christi incarna-
tione, & eius natali, circuncisione,
B bap-



Modus

baptismate, tentatione, conuersatione, miraculis, transfiguratione, Passionem, & gloriosa resurrectione: Hæc omnia sæpius se offerunt prædicanda: & inter omnes D. Thomas plane id ipsum discutit & optima serie ut pote lucidissimis assertionibus in quolibet voluminis articulo disponit. At verò inter Ecclesiasticos doctores sufficit Chrysostomi nomen audire, ut cum quisque concionator maximè pendat. Qui quidem pro sua singulari eruditione & dicendi lepore tale nomen sortitus est. Ipse namque inter omnes diuino quasi numine adiutus doctrinam suam optimè conditam & aptatam nobis proponit: ex Euangelij contextu moralem doctrinam deducendo & plerumque mirifice digrediendo & congruentissime scripturæ loca aptando, pure, & gratis comparationibus, per modum similitudinis. De quo non nihil ut prædicem libenter quidem fateor inter ipsos Ecclesiasticos

concionandi.

10

clesiasticos tam priscos, quàm neo-tericos doctores primas tenere. Præter ipsam scholasticam theologiam (quam ut fundamētum nostræ prædicationis supposuimus) Euāgelicus concionator in euoluendis sacræ scripturæ voluminibus maximè debet esse versatus, iterum ac iterum sacra Biblia euoluendo. Hos tamen si placet semel euoluere licet, Nicolaū de Lyra, Abulēsem, Dionysium Carthusianum, vel Caietanum, literæ eorum textum probè intelligendo: nec non & eius dubia. Hugonis tamen Cardinalis & Lyrae morale abhorreat & fugiat: quorum quidem moralitates ad placitum depingunt. Ad literam tamen intelligentiam præstabit Catechena aurea S. Tho. in Euangelia. Et Caietanus in eadem, Claudius Guillardus, & Ioannes Senius, Regulæ intelligendi scripturam sacram per fratrem Franciscū Ruyz Vallisoletanū, Abbatem S. Facundi etiam iuuabunt.

B 2 Ad



Modus

Ad literam autem enodandam, & ad moralitates deducendas omnes doctores sancti conferunt. Hi sunt, Augustinus, Chrysostomus, Bernardus, Gregorius, Bonauertura, Basilus, Athanasius, & cum his Origenes, Beda, & quæ nos nuper edidim⁹ de ueritate sæculi & super sanctum Lucam. Hugo de sancto Victore, Lauræus Iustinianus, Ioannes Fer⁹ in Pentateuchum, & in Marthæum, & Ioanem, insuper, & reliqui doctores. Verumtamen cum supra dictum sit quod materia concionatoris est de uitijs & uirtutibus agere, præstat Guillelmi Peraldi, de uitijs & uirtutibus quædam summula: quauis tractatus de uitijs præstantior est, quam ille quem de uirtutibus edidit, quæ quidem summula non debet carere concionator, quin sinu gestanda est & lineis ubique signanda: & insuper sancti Euangelij loca adnotare, quæ suis materijs congruenter aptari possunt. Valet etiam

concionandi.

11

etiam ad historiarum notitiã Iosephus, quia tractat de scriptura inde bello Iudaico. Et Textoris officina ad varias historias iuuabit. Interim tamen non possum non aduersus eos insurgere, qui perstant adhuc dicentes, uerbi Dei concionatores libris abundare non decere, qui scandalizantur, & obrectant, cum librorum sarcinas deportari cernunt. Quasi uero prædicationis hoc munus abiectius & minoris momēti esset, quam fabri ferrarij, aut lignarij ars: & sic de alijs sordidis artibus: quibus quidem exercendis plusquam instrumentorum sarcinas baiulare cernimus. Huiusmodi libri prædicationis ministerij huius quasi quædam instrumenta sunt, quomodo eis carere licebit? Qui ergo tantum munus exercere debet, eum non ignarum esse oportet. Scire autem non poterit nisi assiduis lucubrationibus diu, noctuq; literis incumbat, quibus cum maximã familia-



Modus

miliaritatem habeat oportet: publica, forensiave loca abhorrens.

Caput. III. De materia prædicationis.

QMnes quatuor sacre scripturæ sensus, utpotè Literalis, Moralis, Allegoricus, & Anagogic⁹, omnes, in quâ, præbatissimos, & egregios esse fateor. Verùm concionator illis duobus literalis, scilicet, & morali, plerūq; ut debet. Quāvis antiqui Doctores, ut sunt Augustinus, Ambrosius, Origenes, & huius nominis alij, tam Græci, quàm Latini, allegoricis, anagogicisue usi fuerint. Insuper & Apostolus in suis epistolis, peculiariter ad Galatas, & ad Hebræos. Nec id ipsum assertis nostris obstat. Nā in principio, & coadunatione sacrosanctę militantis Ecclesię, Ethnicis, & Iudæis maximè congruebat sermo allegoric⁹: ut lex Euāgelica magis, ac magis, stabiliri & confirmari

concionandi.

12

firmari posset, & nouella fidelium germina crescerent. At verò cum his nostris temporibus Ecclesię plantæ vberrimos fructus edidere, modò nostra concio non Ethnicis, quin potius ad fidelium conuertitur animos: qui quidem fideles quamuis sint piaculis debilitati, & criminibus cooperti, & languoribus delibuti, modò concionator maiorem fructum faciet, si moralem doctrinam prædicauerit, qua quidem & crimina taxantur, & virtutes docentur. Verùm moralibus doctrinis ut abundes, albeolum, seu quaternionem habeto, alphabeticis characteribus ordine signatum, & manu tento calamo, in euoluendis sacris, & Ecclesiasticis Doctoribus, ex eis quæcūq; notatu digna sunt excipito, serie iam alphabeti dicta, ut quæ ad auaritiam spectant, in verbo (Auaritia) & quæcūq; ad charitatem faciunt: in verbo (Charitas) & sic de alijs. Præstiterit

B 4

etiam



Modus

etiam alium insuper habere codicē, seu albeolū, in quo quidē per totius anni Euangelia discurrens, quæq; litteræ consentanea tibi videbuntur, percipies, & ad propositum applicabis. Omne studium, omnisq; opera non sufficit nisi Euangelicus concionator natiuam habeat prudentiam, & consilium, quāuis maximus Theologus sit. Haftenus tamen neminem in sacra scriptura illustrem, & præclarum vidimus, & in hoc prædicationis munere insignem, quin singulari viguerit iudicio, & subtili ingenio excelluerit. Et sic non debet ad prædicandum mitti ille, qui iudicij inops, & consilij expertus, & discerniculo priuatus existit. Cæterum de se hoc intelligat, ad tantum, tamq̃ue præclarum munus nō proprijs meritis fuisse vocatum. Certum enim est quod ille, qui mutilum, & dispersum habet iudicium (quāuis literis delibutus sit, & sanctitate præditus) propè est, vt in
varios

concionandi.

13

varios; plurimosq; incidat errores, risumq; moueat: & tandem scandalū, tumultumq; oriri faciet. Itaq; discerniculum, & verborum delectum habere debet, vt quæ in voluminibus habentur congruentia eligat, & in signatum locum excepta reponat. Ceterum qui minus idoneus est, quā vt hæc ipsa re efficiat, & discernat, aut eo sit ingenio, vt suis locis applicare nesciat, & quod optimè quadret, ita vt ipsa iūctura optimè consuta maneant, incongruentissimum sibi erit tantum munus adire.

¶ Caput. IIII. De sensu literali.

ID verò, quod concionator tenetur facere, primum quidem est, Euangelij literam probè callere, quam nimirū habet prædicare, secundum illud D. Hieronymi in ca. 4. Prophetę Amos. Debemus scripturam sanctā primū,
B 5 secun-



Modus

secundum verò literam intelligere. Nec eo dūtaxat contentus sit, si per Missale viderit Euangelium, verum tamen Biblia consulat in suo originali, nec non & ante habita verba perlegat. Nam, ut idem ipse D. Hieronymus ait, ex antecedentibus, & subsequentibus colligitur verus scripturæ sensus. Nec satis est, si ipsum originale textus Evangelici viderit, sed alium insuper Evangelistam, si idem pertractat consulat: quia (ut Augustinus ait) in vnius Evangelistæ expositione videndum est, quid alij Evangelistæ dicant, cum ille locus exponitur. Vnus namque Evangelista, est quasi alterius commentum, & eum luculenter exponit. Quod si Petri negationes nosse desideras, quas S. Matthæus scribit, Marcum consulo. Mox si ciuitatem illam, de qua Matthæus ait: Ascendens Iesus pauculā venit in ciuitatem suam: quænam ciuitas sit, sci-

Sap. ca. 25.
Matthæi.

Aug. li. de
adulterinis
coniugijs
cap. 11. &
12.

Matth. 9.

concionandi.

14

re studes, consule S. Marcum, qui eā Capharnaum appellat. Et sic de reliquis. Videre tamen maximè licet, quorsum parabolæ tendāt, & ad quænam finem dictæ sint. Insuper & doctrinā, quam habet prædicare, quò tendat præuideat oportet. Defectu cuius, plerosque abberrasse periculo compertum est, peculiariter in parabolarum dilucidatione: ob cuius etiā defectum toridem offenderunt in illius Prodigij filij parabolæ expositio. Cuius quidem parabolæ initiū si probè conspexeris, Phariseorum calumnijs, & detractionibus innititur, cum Christo Domino obtrecebāt, dicētes: Hic peccatores recipit, & māducat cū illis. Vbi illud pronomē demonstratiuū, hic, Christum demonstrat, qui peccatores illos recipiebat. Modò in illa parabola, quæ est huius obtrectionis respōsio, pater ille qui recipit filiū prodigū, Christus est, qui peccatores vt clemētissim⁹ pater reci-

Marc. 20

Luc. 15



Modus

recipit, hi sunt qui à Christo pascuntur, & Christus, qui pascit eos. Maior autem filius, significat Phariseos, qui murmurabant. Et responsum patris, cum dixit: Fili tu semper mecum es, est Christi responsum ad Phariseos, quo cum concludens, probè colligit factum esse, & se peccatores recipere, & cum eis manducare. Verumtamen, quoniam longè, lateq; hanc eadem parabolam in nostris enarrationibus super Lucā perstrinximus, nolimus hic moram facere. Vnū si possum adnotauerim duntaxat, nempe quorundam vācordiam, qui huius parabolaē verba, exactumq; finē quod tendit, non pensantes, nec vnde habeat ortum, in eam pleriq; venerunt sententiam, vt dicerent, maioris filij obtreccationem & patris respōsum ad ornatum parabolaē poni duntaxat. In hoc hāsistantes, qui putabant filium maiorē, verē iustum esse. Cum tamen secundum estimationē suam

& po-

concionandi.

15

& populi reputationem, solū instar Phariseorum extitisset. Plures alij dixerunt, vitulū illum faginatum, Christum Dñm esse, in ara crucis torridū, & pro nobis liuore confectū. Quos interrogo, si Christus, pater ille est, vt vitulus faginatus erit? Hi verò iuxta hoc nomen patris hāsistantes, quod quidem æternò duntaxat, celestiq; patri ascribunt præsentē parabolam de patris æterni erga peccatores misericordia, debere intelligi, affirmant. Cum Christi Dñi intentum in hac parabola nequaquam eiusmodi sit. Pharisei namq; non murmurabāt de Deo propterea quòd misericors, & pius esset: sed de Christo duntaxat, quem Deum esse non credebāt, siquidem cum improbis & peccatoribus incedebat. Quòd si obiter Redemptor noster suam nobis pietatē, & misericordiam vult ostēdere, quoniam supra modum peccatores diligebat. Verū quòd Christus eis probare



Modus

bare intēdebat, nimirum erat, quod
benè faceret, si cum peccatoribus in-
cederet, & manducaret, quemadmo-
dum ille pater probè fecit, qui filium
prodigum suscepit, & pavit. Et con-
sequēter eos arguendos fore, qui de
optimè facto murmurabant. Non-
nulli verò in Dominica tertia post
Pentecosten in ea parabola de illo,
qui cētum possidebat oves ad hunc
modū exponunt, dicētes, quod Chri-
stus pastor omniū, relictis nouē An-
gelorum Choris, venit in mundum,
vt errantem ouem, nempe hominē
in gremium reduceret. Si Pharisei
Christo quicquā imposerēt, eò quod
reliquit angelos, vt cū hominibus cō-
municaret, benè quidem istorum
ratio habuisset: modo Pharisei ex eo
murmurabāt, quod peccatores reci-
peret, eos cōtemneret. Vndè lique-
at ab hominibus ad homines, non au-
tem ab angelis ad homines, compa-
rationem fieri. Ioannes verò Ekus
in

concionandi.

16

in Homilijs in hanc Dominicam ple-
raque nimis irrationabilia congerit:
quæ omnia ex quibusque iam pris-
cis nec infimæ notæ doctoribus tra-
xit, quos sui honoris gratia præter-
mitto. Hæc omnia, & huiusmodi alia
emanant ex nimia inconsidera-
tione eorum, quæ maximam postu-
labant attentionem, nec quod verba
Christi pergant intelligentes, nec
istorum causam examinantes: quæ
omnia maxima cum vigilantia sunt
pensanda, & oculatiùs inspicienda,
& maximè parabolarum interpre-
tationes. Reliquum est, in varios
prolabi errores, qui hæc non con-
siderant & pleraque irrationabilia
fari, vt audisse me fateor quosdam
desè nōnihil existimantes, qui egre-
gios sanè concionatores se pradi-
cant, dum magnam populi turbam
sibi astare cernunt. Nequit insuper
illius vineæ parabola in Dñica sep-
tuagesimæ intelligi, nisi videris prius
capi-

Matth. 20.



Modus

capitulum, quod antea S. Mattheus scribit, cum inuenis illo Christum interrogauit, quid sibi faciendum foret, ut vitam æternam consequeretur, collatis illis cum D. Petri verbis plana erit hæc parabola: aliàs subobscura erit. Nec illud facile intelligetur. Erunt nouissimi primi. Et illud Multi sunt vocati. Et insuper priorum murmuratio. Absint à nobis plerorumque concionatorum figmenta, quæ audiuisse me fateor, & catenus aures nostras offenderunt, & mentem turbatam reliquerunt, ut abire protinus compulsus fuero, miratus huiusmodi modicæ mentis hominibus tantum munus commissum fuisse. Hoc dum taxat articulo, ultimam his manum imponam, nec plura congeram exempla. Te exhortor, o concionator, iterumque moneo, ne sacra explicans verba, quicquid falsò Deo imponas, & verum, literalè quo sensum ne torqueas, & quæ nusquam Spiritus sanctus

concionandi.

17

aut excogitauit, dixeris. Delirium enim est pro tuo libito sacram scripturam interpretari, & germanum sensum deprauare. Hoc enim auditium aures maxime offendit. Denique postquàm male audieris apud eos, & pro stulto habitus fueris, nescio an eorum animos moueas, cum admodum eis molestus fueris, & penè scandalizati remanserint.

¶ Secundò notandum est iuxta hunc literalem sensum, & in parabolis peculiariter, in quibus maior extat difficultas, quòd semper attendat concionator præcipuum parabolæ intètum, & finem, & quò Christi verba tendant, relictis eisdemmet verbis, quæ ad ornatum parabolæ adduntur, secundum regulam, & sententiam D. Chrysostomi, à quo nonnulli videntur deuiare. Qui quidem plerumque inepta congerunt & nullius momenti puerilia pensitant. Fingunt enim cum dicitur in illa parabola

C

Com-

Homil. 48.
in Matth.

Luc. 11.



Modus

Matth. 25.

Luc. 15.

Commoda mihi tres panes, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum significari. Et alij, Fidem, Spem, & Charitatem ostendi. Hi verò qui huiusmodi non offenduntur, cognoscant se consilij vacuos esse, & omnino expertes rationis. Plerique verò alij in illa parabola de decem virginibus, quare quinque fatuæ, & quinque prudentes, dicunt? quas quinque sensus nuncupant? Alij verò cur nonaginta oves in deserto relicte sunt? querunt: tandem in verbo hæsitantes (utpote in nouenario numero) dixerunt nouem angelorum choros esse. At verò quò illa parabola de quinque virginibus fatuis, & quinque prudentibus tēdat? Illud quidē est ut nos ad benè, honesteq; viuēdi excitet: & hoc ubique, & semper, siquidem diem neque horam nescimus. Haud tamē temporis iacturam faciamus, in posterum penitentiam differētes, ne forsan præter spem iudex adueniens nobis strictissimam

concionandi.

18

simam exigat rationem. Quòd si præter hanc ipsam doctrinam, quæ præcipua est, nonnulla alia documēta ex hac parabola licet deducere. Caterum disceptare, cur quinque, & quinque dixerit, nimirum hoc est temporis iacturam facere. Christus namque Redemptor noster, verborum urbanitatem obseruauit: fat enim erat decem virginēs signare, ut nuptias cum iubilo celebraret, & quinque, & quinque ordinatam ducerent choream. Qui si centum dixisset, non ita urbanè, sed incongruè locutus esset. Idemque in parabola de illis tribus panibus. In honestum enim foret quinquaginta mutuasce panes. Et sanè ridiculum, si duobus saturandis duntaxat quinquaginta panibus opus esset. Verum dixit: Commoda mihi tres panes, ut urbanè, congruè loqueretur, ne fortè postea desiceret panes. Idem dicendū censo

C 2

de



Modus

de illis ouibus. Mille namq; oues
paucis possidentur, infra centum ve-
rò non faciunt gregem: veruntamen
ceterum quasi commune quidem est
differere autē cur centum magis, mi-
nusve non dixit, est tempus omnino
cōsumere: nec aliud in hoc latet my-
sterium, prāterquam quòd Redem-
ptor noster, vt solet, urbanè & politè
cēloquitur, & prudenter illud sanè
intendens in ea parabola. Nam vt
probè factum fuisse constat, quòd
pastor ille relictis in deserto ouibus
errantem quæreretur, & inuen-
tam in humeris baiularet: siue illa
fuerint nonaginta, seu quinquagin-
ta, quid ad rem: Eiusmodi satis super
que probè facere si peccatores huius
recipit & eū ei māducat & incedit.
In parabola autem de tribus pani-
bus, assiduum nobis orationis stu-
dium commendat, & perseveran-
tiam nobis in eam suadet. Nam
sicut ille, qui panes mutuat, quod
tempus

concionandi.

19

tempus opportunū non spectauit,
sed media confurgens noctis quie-
te, quo tempore omnes dormientes
iacent, & quiescunt, ad hæc tamen
quia molestus iam fuit assiduè ianuā
pulsans, ille motus surrexit, & dedit
illi panes, quotquot postulauerat.
Non secus tecum agatur si molestus
fueris, & in orationis studio conti-
nuus. Alias insuper parabolas refer-
re possem, sed prædicta ad omnium
exemplar sufficiant, vt probè con-
cionator videat, quibus cura adhi-
benda sit, & quānam intacta reli-
querenda. His duobus notabilibus
satis intelliget cōcionator tā parabo-
licū, quā literalē scripturæ sensum.

¶ Caput. V. De morali sensu



Eliquū est modò (vt enim
superius tertio tetigimus
capite, gemino sensu, vtpo-
te literali, & morali, quisq;



Modus

concionator uti debet) post quā præcedenti capite planè literale sensum prælibauimus, aggrediamur modò pertractare nonnulla, quæ ad doctrinam morale facere videntur: quam quidē prædicare habet concionator, & cōgerie habita sermonem ipsū adimplere, si audiētū ceterū prodesse studeat, & muneris sui debitū persolvere, quod maximè concionatorē mouere debet. Moralis itaq; sensus sic habet. Est vtiq; doctrina illa, quæ ex visceribus, & medulla cōtextus literæ deducitur, ad mores cōponendos: absq; eo, quod sibi contradicatur: nā dum moralizatur, nihil contrariū sumet ei, quod in literali dixerit sensu. Ex epli causa. Si prædiceret Euangelium feriæ sextæ, Dñicæ secundæ quadragesimæ. In literali sensu, per vineā illam, populus Iudæorum figuratur: & agricolæ, quibus vinea illa cōmissa fuit, sunt quidem sacerdotes

Matth. 22.

concionandi.

20

templi, quibus Christus loquebatur. Petierunt igitur ab eo. In cuius potestate hæc facis? Nam e mentes, & videntes è templo eiecerat. In illa autem parabola vult eis significare, qd pro suis maximis demeritis priuati essent autoritate illa, quæ quidem gentibus tradenda foret. Modò vineam illā regnum Dei nuncupauit, dicens: Auferetur à vobis regnū Dei. Si literā ipsam explicando dixeris, vineam istam, Ecclesiam esse, & volens moralizare hanc eandem vineam, animā dixeris: iam tibi ipsi imponis, & quod inficias eas planè constat: nam quod modo ais, modo negas. In sensu literali dicis Ecclesiam, & in moralis animam. Morale quippe optimū, literali sensui non debet aduersari: quin potius in ipso fundari, & ab eo deduci necessum est. Et ita absque eo quod longè petamus, morale quidem & doctrina illius parabole huiusmodi haberet. Vide tibi o Epi-

scopus

C 4

scopé



scope, & qui animarum curam suscepisti. Tibi namque Ecclesia data est, ut vberimos feras fructus Domino ipsius. Non utique Dominus eius creatus es: sed duntaxat cultor, & rector extas, & custos illius. Insuper aduerte quod hæc vinea non quibuscunque, sed agricolis solummodo locatur, & quibus ministerij huius ratio suggerit. Hæc Ecclesia non est tradenda alijs, quam sapientibus & studiosis viris, prudentibus, & benemeritis. Ad hoc autem ut Episcopus, vel animarum curam subeas non sufficit te sacerdotem esse, verum quod sis agricola, necessum est. Non sufficit presbyterum esse, sed literis insignitum: & insuper quod sis præceptor & magister virtutibus delibutus. Cum tempus fructus appropinquasset. Hic rationem bonorum suorum, quæ receperunt, cum tempus appropinquauit exegit. At tu quod alij non receperunt, exigere studes,

studes, si quidem infœcunditas temporis in causa fuit. Aduerte maximè Dei pietatem, & misericordiã, qui tot, tantisque affectus contumelijs, & à persecutoribus iniurijs illatis, tamē nos tot, tantisque vijs aduocat. Humana malitia contra Dei bonitatem certabat, inquit Chrysostomus. Hæc duo, scilicet ineffabilem Dei misericordiam, simul & humanam ingratitudinem poteris intelligere, ac summa verborum copia ampliare: quæ quidem misericordia, nostra radicibus crimina exhaustit. Quinimodò dona, & beneficia Dei in ijs eò magis concreuerant, quò magis in eis demerita pullulabant. Si quidem filium suum ad eos misit. Caue ergo tibi, o Christiane, ne his ipsis inuoluaris peccatis. &c. Cogitauerunt intra se inquit S. Lucas. Dic de peccatis cogitationum. Habebimus hereditatem. O cupiditas inordinata, o auaritia, ignis inextinguibilis,



Ioan. 11.

Modus

quot mala suggeris: Hi sunt qui dicunt: Si dimittimus eum sic, venient Romani, &c. Adest hic latissimus taxus auaritiam, & ambitionem taxandi. Insuper aduerte quàm recta Dei iudicia sint. Nam ipsimet peccatores in se inferunt sententiam. Cuius quidem Christi Domini causa comprobata erat, ut in obrectantium, & detrahentium manus eam tradiderit.

¶ Verùm quia in hac morali doctrina stat omne concionatoris fundamentum, atq; materia, ut planius procedam aliud insuper addam exemplum. Cui se obtulerit prædicandum Euangelium illud sextæ Dominicæ post Pentecosten, quod sic habet. Misereor super turbam istam, &c. In quo quidem videre licet quanta cum frequentia ac diligentia verbum Domini nobis audire expediat. Quippe cum diuina voluntas in eo innotescit, ac palam nobis sit, quam & summo studio in

Marc. 8.

sectar

concionandi.

22

sectari nos decet, si per eam optamus præmiū consequi: ut turba ista faciebat, quæ irruerat anhelans, ut verbum Domini audiret. Vbi quidem præstò est correptio aduersus eos, qui maxima cum vacordia ad audiendum verbum Dei excitantur. In eo autem: Nec habent quod māducēt: nobis ostenditur, quāto maiore studio spiritualia prosequerentur: & quāto minus pro his temporalibus angustiantur, si quidem ut verbum Dei audirent, de victu non curabant. Et in oratione Dominica, prius quidem postulamus: Adueniat regnum tuum: paulò tantum inferius: Panem nostrum quotidianum. Ideo Dominus, ac Redemptor noster ait. Primum querite regnum Dei, &c. Liqueat ex dictis correptionē in eos ferendā esse, qui pro salute animarū nō laborātes, ardēt, nimioq; studio hæc temporalia appetūt. In eo autē: Misereor super turbam istam, significat nobis misericordia, & pro-

Matth. 6.



Modus

& prouidentia Dei, & etiam quod nostris fauet necessitatibus: absque eo, quod nimiam curam nos adhibeamus. Et quod nobis omnibus non modo spiritualia, verum & temporalia suggerit, & cuiusque in particulari: quod si omnibus suggerit, non tamen gratia omnium, sed pro eis dumtaxat, qui in suis praeceptis perseuerant. Et quomodo eos non deserit qui ipsimet connectuntur, & astant. Quae quidem ratione filijs Israel pluit manna ad manducandum, & Eliam pascuit in deserto. Hoc idem apud Evangelistam Matthaeum habetur, & per Psalmographum nobis ostenditur. In verbo autem: Si dimisero eos ieiunos, deficient in via. Nobis ostenditur ac docemur uti ex nobismet nihil omnino possimus, nisi Deus faueat nobis: nec in his temporalibus, quae ad huius molis victum spectant, quanto minus in spiritualibus poterimus? Nam quae si Deus manum suam auferat à nobis

Exo. 16.
1. reg. 18.
ps. 147.

concionandi.

23

nobis, perimus. In verbo: Quis poterit istos satiare insolitudine? Humana quidem fragilitas nobis depingitur, ac modica fides significatur. Quapropter omnem spem sitam, locatam, quae in Deo habere nobis conducere. Ceterum si deprauatam rationem consulamus dumtaxat, plerumque diffidimus. Hi namque qui temere in Domino confidentes adhuc sese mundo tradiderunt, taxandi quidem sunt. Ut illi ab urbe Bethulia fecere Deum tentantes, qui cum Assyrijs pactum inierunt, sese Holoferni tradituros, si intra quinque dierum spatium eis Deus non opitularetur. Quod cum audiuit Iudith, moleste tulit, quos & merito increpauit. In verbo: Quot panes habetis? Licet maximam Dei pietatem considerare, qui non pro demeritis, aut secundum modicam fidem nostram, sed secundum libertatem magnificentiae suae, nobis suggerit. Qui tamen si mota fecerit, ne de-

Iudith. 8.



Abac. 1.

Modus

ne desperemus: nam per Prophetam dictum est: Si moram fecerit, expecta eum: veniens enim veniet, & non tardabit. In verbo: Gratias egit: nos docemur ne ab assiduis & quotidianis laudibus pro beneficijs nobis illatis cessemus. In verbo autem: Tulerunt de fragmentis septem. &c. nobis quidem suadet, ne prodigalitatem exerceamus, sed bonis Dei, ut congruum est, utamur: nec ea prorsus, ut pereant, relinquenda absque ulla profuit necessitate. Tandem in verbo: Dimisit eos, nobis precipitur, & aduertitur pro bonis operibus ab hominibus mercedem haud fore expectandam, nec primum, nec gloriam, nec aliquid aliud, nisi à solo Deo. Hoc summis hucusque labijs prælibatum manet, in hæc duo Evangelia. Hæc quidem loca facile ad impleri, dilatare ve tam scriptura, quam comparationibus licebit: de quibus capite nostro. Morale verò huiusmodi debet esse, do-

concionandi.

24

se, doctrinam ex nudo meroque Evangelij contextu deducere, absque ipsius literæ contorsione, & chimerice fictionis machinatione.

Cap. VI. De morali sensu, quem cauere debet concionator.



Tenim egregius Psalterinquit, non solum facere bonum, sed etiam diuertere à malo debemus: cum hactenus de morali sensu, quem ex literæ contextu venari licet, prælibatum sit, reliquum est agere modo de alio sensu in congruo morali, quo quidem multi codices sciant, & fere omnes ex antiquis sermonartjs, & insuper quàm plurima loca Carthusiensis, & alij quidam codices, quos retulisse incongruum est. Dicere namque nanculam illam, quam redemptor noster ascen-

Psalm. 133.

Matth. 6.



Modus

- ascendens, venit Capharnaum, pœnitentiam, Ecclesiam ve, aut Christi crucem esse: & piscinam Bethsaidæ pœnitentiam, aut baptismum esse: & in festo Assumptionis Deiparæ virginis dicere, vicum illum, quem Christus adiuit, arcem esse virginem Mariam, & propugnacula eius, virtutes: & in Euang. Dominicæ septuagesimæ vineam illam, animam dicere, & regulum illum Christianum esse, & eius filiū, languidam animā, quæ infirmatur Capharnaum, hoc est, in delicijs, quia Capharnaum interpretatur, villa consolationis: & in Dominica quarta quadragesimæ quinque panes, quinque libros Moysi aut quinque vulnera Christi dicere, & duo pisces, humanitatem eius, & divinitatem significare, incongruentissimum quidem est. Hæc quidem & huiusmodi alia, quæ varijs codicibus (indigna satis vt in lucem prodeant) perlegimus; & nuper nostris sententibus

concionandi.

25

ribus audiuius, qui aures iam nostras offenderunt, eos tamē insipientes populo miro audiebat applausu, stultissima sunt. Tu verò, optime concionator, si veram concionandi normam, & optimum quemque dicendi characterem venari desideras, hæc omnia detesteris oportet, & ab huiusmodi ingenijs discedas, atque eos irrideas, qui huiusmodi mōstra collaudant. Cæterum hoc sibi quisque suadeat, dum hæc doctrina suas non læserit aures, longè satis abesse, vt probus concionator euadat. Quod si quosdam videris hæc laudare, quid mirum? Similes enim habent labra lactucas. Hi homines modicæ mentis pro suis quibusque fictionibus, quod Evangelica verba prætendunt non degustabant: qui præter quàm quod literæ contextum adulterabant, minus vtilem prædicabant doctrinam. Duplex itaque vitium illa sortiebatur doctrina: scilicet, cōtortamini

D & pror-



Modus

& prorsus mutilam esse. Si enim horam unam consumpsero, dūtaxat virginem Mariam castellum fecerim, & arcem fidem dixerim, deinde ipsam virginem pomærium, & turrim fecerim, quid obsecro emolumentum, aut commodi ex huiusmodi comparasti doctrina? Aut, quæ morum amputatio malorum inde pullulavit, dicito mihi? Hoc sanè est ad libitum depingere, & machinari monstra: & cepè (ut aiunt) cælum facere. Verum ut dicere non trepidasti nauiculam illam, quā Christus ascendit pœnitentiam esse: similiter & ego atramentum, aut pileum effecur non dixerim? Qui si assertum tuum rationibus comprobes, eisdem ego rationibus à me dictum falsiciam: interdum tamen ad libitum utrique loquentes. Doctores sancti, ut sunt Augustinus, Chrysostomus, Origenes, & Basilius, & in suis homilijs Gregorius, non signabant in lite-

concionandi.

26

in litera prælibanda ut pote dicentes duo, triaue in hac concione agā, sicut nostri senes facere consueverunt: sed tantum per ipsius literæ cōtextum digredientes, verum & cōgruum sensum non deprauantes, uti lem sanè animabus doctrinā exhauriunt prædocendo & insuper monendo, & vitia taxādo, & secundum propositum, doctrinam depromentes, non adulteratam & contortam. Barbari quidam homines his propè lapsis temporibus insurrexerūt, qui sanè egregium præcorum dicendi characterem, quod illi paratissimo calamo depinxerūt, carbonibus suis abolentes, & quasi meri Grammatici literam summis (ut aiunt) labijs degustantes, explicabant: & quæ intrinsecus latebant mysteria, quasi scripturæ sacræ literis exuti, & spoliati, non calluerunt: tanquā ad miserorum refugium ad sua se conferebant mōstra. Et ut in Tragicis actibus fieri



Modus

solet, vnus & idem solus vicissim per sonatus incedit, nunc regis, nunc pastoris, nunc militis gloriosi, tandem pulchræ fæminæ & elegantis formæ personam acturus. Non secus hi concionatores videntur facere qui typi cum Isaac in medium trahentes, quod Christum significare dicunt: & in eadem forma permanētem, æternum patrem faciunt. Mox quasi personatus incedens, hunc Christianum re præsentare dicunt: & tandem in mortem eundem conuertunt. Egregia quidem monstra & probè machinata portenta.

Humano capite ceruicem pictor equinam
Iungere si velit, & varias inducere plumas,
Undiq; collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superos,
Spectatum admitti risum teneatis amici?

Hæc nisi detestaris figmenta, & quasi à facie aspidis non subterfugias, eoque quidē lōgè abest, ut probus concionator euadas, quā ego ut volare queam.

¶ Verum cum scriptoribus & his qui

sua

concionandi.

27

sua opera in lucem ædere conantur nusquā emuli aut detractores desint, eodem modo fieri potest, ut quis insurgat in me, dicens, iam priscos ac sanctæ scripturæ Doctores hoc morali, quod à me exploditur, vsos fuisse, & proinde quod absque vlla mentis ratione illud reiiciam. Cui objectioni faciam satis. Dico, quod sancti Doctores nusquā talia mōstra finxere, nec typis, literis ve mandarūt, aut populo huiusmodi prædicarunt: videlicet, quod liber generationis Iesu Christi (de quo S. Matthæus) est virgo mater Dei, & quod eius spiritus est membrana, & eiusdem corpus quaterniones, & Spiritus sanctus adunator & glutinator: quod in festinitate natalis beatæ virginis à nostris senioribus plerūq; me audisse fateor, & ab insipientibus neotericis. Et in festo S. Claræ à quodā illius temporis concionatore nō infimæ notæ memini me Salmanticæ audisse, &

Matth. x.

D 3

cui



Modus

Genes. 1.

cui copiosa populi turba semper affa-
bat: ipsius concionis thema fuit, ex
Psal. 47. dicēs. Secūdū nomē eius, ita
& laus eius. Et in precatione, & saluta-
tione angelica ad Virginē, dixit, ipsi
Virginis nomen multis retrō sēculis
in sacris literis fuisse prēnūciatū, vide
licet, cū scriptura ait, q̄ cōgregatiōes
aquarū appellauit maria: vbi, maria,
pro nomine, Maria, q̄ est virginis no-
men, sumebat, quæ est congregatio
aquarū, id est virtutū, & tunc tēporis
hoc sibi nomen fuisse inditū. Alia q̄
plurima somnia hisce paria, ne dicam
peiora, populo prædicabant, quæ bre-
uitatis gratia missa facio, ne studiosi
lectoris animū offendā: quos & nunc
etiā aliqui hebetes ingenio imitant.
Nū D. August. hæc somniauit? Nun-
quid Hieronymus, Greg. Origenes,
aut Chrysost. huiusmodi ineptias scri-
psere? Et licet sancti Doctores, vt Gre-
gori⁹ in Moralibus super sanctū Iob,
& Bernardus in Cantica, & alij etiā
ali-

concionandi.

28

aliquando hoc morali vrantur, eam
tamen nimiam dicendi licentiam,
quam nostri senes sibi sumplerunt,
nunquā vendicarunt. Qui si aliquā-
do hanc morālē doctrinam pingē-
tes, non secūdū genuinū literę con-
textum deduxerunt: sufficit tamē q̄
literæ nō aduersatur sanctorū doctri-
na, & si alicubi à litera discedunt, eo-
rum sanctitas, & vitę integritas com-
mēdant, quidquid literis mādant.
Ecclesia etiā in dies sciētia crescit, &
nouella quotidie illustratione fouet.
Quapropter hic noster concionādi
mod⁹ receptissim⁹ est, & secūdū oēm
rationem graphicē literæ consenta-
neus. Quod si secūdū illius tēporis
ætatem illud cōgruebat, nunc verò
hoc morali vti decet, & Græci docto-
res sibi adscribere. Quippē qui in
prædicationis norma, & loquendi fa-
cundia Latinos superarunt. Itaq; op-
tinum morale illud esse affirmo, eā
videlicet doctrinam, quæ ex Euan-
gelij



Modus

gelij visceribus hauritur, ad componendos mores, sine ipsius scripture torsione.

¶ Non desunt etiam aliqui insipientes homines, qui putant hanc depravatam quorūdā moralem doctrinam, de qua præsens vertitur sermo, allegoriā esse: quā vt chimericā, quia ego detestor, obrectare non cessant perulantissimis suis linguis dicentes, nos allegoricū sensum abolere, & funditus destruere. Ego verò vt maximè in fide Catholicus, oēs quatuor scripturæ sensus, & probo & eis alludo: quibus, & sancti Doctores probè vsi sunt. Hunc tamē (ne dixerim sensū) à nobis explosum, nec Allegoricū, aut Moralem, nec Anagogicū, Literale ve esse iā diximus, quin potius omnino depravatum, & penè tortum censem⁹: cuius quide fundamētū habet in beneplacito cuiuscunque insipientis. Moralis nanque doctrina exacta vt sit, fundari debet in literę cōtextu: & intrin-

concionandi.

29

& intrinsecus, quasi ex visceribus eius depromi. Cuius quidem contrarium non allegoria dicenda est, sed portenta, & somnia modicæ mentis hominum. Etenim cum sapientes quique viri suis fictionibus non alludunt, non secus ac insolentes eos reputāt, & quasi elatæ mentis, & à veri tramite deuiantes iudicant.

¶ Caput. VII. Quomodo concionator hoc depravato morali vt possit.

Ipsa quidem experientia liquidum est, q; morsus viperinus quamuis sit lethalis, nonnullis tamē ipsa vipera, si applicetur, morbis, sanitatē confert. Et Lactāti⁹ Firmianus in libro Cap. 13. de ira Dei dixit: Viperam, ferūt, exustam, in cineremque dilapsam mede-

D 5 ri



Modus

ri eiusdem bestiae morsui. Ad hunc fa-
nè modum iuxta sacrae scripturae cõ-
menta, & moralitates, quãvis extor-
tis litera sensibus, & incongruo dicẽ-
di charactere delibuta sint, hoc dum-
taxat verbo, instar, vel, ad similitudi-
nem huius, concionator vti potest.
Scriptura nãq; & peculiariter vetus
testamentum, & etiam historia, ad si-
militudinis modũ, & non secus apta
da sunt: quod nimirum adnotatione
dignum est, & maximè quidẽ cõ-
siderandum. Nequit insuper hoc in-
dè intelligi, quàm si exemplis osten-
datur. Erat, verbi causa, quidam ex
seniorum numero concionator de
Christi Dñi profunda humilitate præ-
dicans, & quomodo ad illius similitu-
dinem nos humiles esse deceret: in
hunc sanè modum proponebat. De
hac re typum habemus, & quandam
figuram. Cũ Rebecca, veniens è Me-
sopotamia, vt nuberet cũ Isaac, &c.
Qua enarrata historia subdidit: Isaac
rifus

Genes. 24.

concionandi.

30

rius patris interpretatur, & typicè
de Christo dicitur: de quo æternus
pater: Hic est filius meus dilectus, in
quo mihi benè complacui. Mox ait: *Matth. 17.*
Rebecca, id est, impinguata, & in-
crassata, hæc est anima nostra, quam
in regeneratione baptismatis Deus
ditavit, & lorica fidei munivit, &c.
Hæc cũ viderit suũ spõsum Iesum in-
cedẽtẽ & humiliter gradiẽtẽ debet
quidẽ exæquare & cuncta huius sæcu-
li caduca & lutulenta respuere, &c.
Hæc ad prædictũ si dicatur modũ, ni-
hil omninò valent. Expedit ergo vt
qui satis congruũ enarrãdi characte-
rẽ venari desiderat, omissis vetustati-
bus, in hunc modum dicat. Sicut
olim Rebecca videns Isaac deambu-
lantem per viam, protinus de came-
lo descendit (inhonestum enim il-
li videbatur & turpe quod cũ spõ-
sus suus deambulare, ipsa equita-
ret) eodem modo tu, ò Christiane,
vultum confundere tuum deberes,
quĩ



Modus

qui nimis auidè ad huius sæculi luenta prædia anhelas & honores: cū filium Dei cernas eatenus pro te humilem factum esse, quo magis nequiuit. Ad hunc sanè modum scripturam veteris legis aptare debes ad modum similitudinis: & sic in reliquis exemplis, quæ subijciemus, ut magis hæc doctrina elucescat.

Exo. 8.

Quemadmodum Pharaon Aegyptiorum Rex, cū adhuc ad se venientes cynifes cerneret, & propterea non conuersus est, maiori deinde affectus est plaga: nam ex omni mīscarum genere ictibus afflictus est: non secus qui in varijs prouoluti iacent peccatis, & sunt maximis sceleribus coinquinati, & Dei visitationibus, & flagellis in hoc sæculo non conuertuntur, maiora quidem eos supplicia manent in infernum precipitandos, thesaurizantes irā in die iræ. Item, quemadmodum triumphales currus, & munera, quæ Ioseph patri

concionandi.

31

patri suo Iacob misit, hæc quidē principatū, & dñum Ioseph in Aegypto ostēdebāt. Siquidem tam mirifica & præclara dona parēti suo offerebat: eodē modo sancti Spirit⁹ dona, quib⁹ Christus ditauit Ecclesiam, testimonium quidem perhibebant Christū ad dexteram Dei sedere in gloria patris. Ideō Iesus loquens discipulis de aduentu Spiritus sancti dixit eis: Cū venerit Paracletus, spiritus veritatis, ille testimonium perhibebit de me. Item: Sicut oēs quatuor sensus Isaac lapsi sunt cū Iacob filium suum benedixit, & auditus dūtaxat verū prædixit, eum dixit: Vox quidem vox Iacob, ac iudicauit, ita in sacrosancto, ac profundissimo Eucharistiæ Sacramento omnes simul sensus deficiūt, sola fide integra manente, nempe, auditu: aliquid enim tågimus ab eo, q̄ fides nobis suggerit, & ab eo, q̄ auditus percipit. Verū, ne, exēpla perēdo, plixior sum, quā par est, hoc tibi con-

Genes. 45.

Ioann. 15.

Genes. 17.



Modus

consilij do. Plerosque enim si euolu-
ris codices præfata doctrina, & mor-
ali contorto, & deprauato delib-
ros reperiēs. Quod si seniorum satis
incongruū dicendi characterem ad-
nouū, & vñtatū reducere studes, me-
diocri sanè studio id facies, & à simi-
li, vel per modū similitudinis, tibi ap-
plica. Quod si in omnibus iā inusita-
tis, & priscis moralitatibus hoc non
teneat, in plerisq; tamen vel ferè in
omnibus tenebit, adhibita opera, ac
ingenio mediocri. Attamen ne dixe-
ris, pastores illos, quibus angelus in
nocte natalis Christi Domini vigi-
lias noctis obseruantibus apparuit,
antistites, & præfules significare: &
insuper ouile, populum subditū esse.
Quod si huiusmodi doctrina vera sit,
cæterū nimis inusitata est, propter in-
congruum dicendi stylum. Ad hunc
tamen si applites modum, cōgruum
quidem erit, dicendo: Angelus Dñi
pastoribus noctis vigiliis obseruantibus

concionandi.

32

bus apparuit. Cū præfules, & Ecclesie
Dei præpositi inuigilant, curam ad-
hibentes pro salute populi: hi qui-
dem Dei visitationibus, ac spirituali-
bus consolationibus digni sunt. At si
priscorum dicendi stylo vtaris, vt-
pote hoc, esse illud si dixeris, aut per
hoc illud intelligitur, iam prorsus
aberrasti. Nam pro tuo quoque li-
bito depingis. Quæ quidem dicen-
di phrasis sapit doctrinam incōgruā
seniorum. Quod si horum dicendi
modum & stylum mutaueris, cun-
cta etsi moralis doctrinæ contorta,
quæq; tibi vōlumina proderūt. Duo
tamē obserues oportet (si in euoluē-
dis libris emolumentū percipere stu-
des.) Primū est, vt verborū delectum
habeas, & cōgrua quæq; eligas, cæte-
ra verò omittas. Aliud verò vt verbo-
rū delectu habito suis quibusq; ap-
ta re locis scias, ita vt secūdū propositū
cōgruentissimè applicetur. His duob;
tibi cōparatis, nō tibi obstabūt depra-
uati moralis



Modus

Iudic. 15. moralis codices. Nam strenuus miles telis quibusq; utitur. Et Samson asini mandibula tot, ut cernimus, inimicos solo æquavit. Ut tamen receptui canamus, sit omnium conclusio, nullum adhuc librum esse æditum, quantumvis præclarum, & egregie notæ, quin in eo nonnulla superaddere concionatorem oporteat: aut verò eatenus contorti sensus, & inueterata, inusitataque doctrina, quæ si, ut prælibatum est, mutetur, nonnihil commodi percipiet.

¶ Caput. VIII. Vti sermo Euangelicus componatur, ac fiat.



Ioan. 15. Ostquam Euangelij contextu satis intellectum, & prouisum habuerit, quam primum ex animo se offerat, & tradat Deo, qui nimirum ait,

concionandi. 33
ait: Sine me nihil potestis facere. Sumisque precibus ab eo contendat, ut sibi beneplacitum ostendere & manifestare dignetur. Hoc enim est præcipuum, & antè habendum in concionibus tam sibi, quàm populo. Quid enim prodest homini si totum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Non congruit Euangelico concionatori, ostendi gratia, maximè ut pendatur, vel sapientissimum ut se omnibus præbeat, concionari. Hoc enim esset quasi aciem retundere gladij. Faciet Maximus Deus, ut garrulus dumtaxat euadat, qui se ipsum, ut ostenter, prædicat: & Christum haud prædicat, nec collaudat. Concionatoris autem finis, & scopus is debet esse, si delium animas in viam salutis redigere, & Dei honorem zelans (quem solo equatum, & pessundatum cernimus) erigere, & quantum poterit, efferre. Quo motus spiritu, quidnam
Matth. 16.
E nam



Modus

nā prædicaturus est, identidē cōfide-
ret, & animo euoluat. Tūc enim ple-
raque dicēda suppeditabunt, & con-
ducibilia ei suggerētur. Euāgelij igi-
tur cōtextu per authēricos, & egre-
gios (quos supra recitauimus) Docto-
res habito, mox animaduertito de
quibus ipsum Euāgeliū vitij, virtuti-
bus ve loquatur, & quā inde doctri-
nā haurire poterit, ad laudē virtutū,
aut eradicationē, increpationēque
vitiōrum. Quibus sic habitis, & innē-
tis, exceptoriū consulito quaternio-
nē, in quo cōmunia loca excepta, &
notata in laudē alicuius virtutis, aut
contrā vitij alterius incommodum,
vel secundum aliam quamcunque
propositam materiam videat, vt hu-
iusmodi Euangelij locus amplietur
doctrina, scriptura, & comparatio-
nibus, ex alphabetico codice de-
sumptis. Et peractis iam elucubratio-
nibus, & antiquis studijs vtatur, quæ
labore, & vigilijs consequutus est. Ve-
rum

concionandi.

34

rūm & huiusmodi loca propagare,
extendere ve licebit, si vicissim sacra
euolueris Biblia. Et mox sacra loca
memoria recolens per ipsas Bibliorū
Concordantias percurras. Quibus sa-
nē præstiterit, si ex varia Doctorum
lectione nō nulla in exceptorijs vtris
que libellis adnotaueris. Caterū
quibus fors non ita suggessit, vt eo in-
genij acumine polleant, quantum
maximē ad hoc requiritur, librorum
tabulas consulat, ex quibus planius
doctrinam deducet: vt quos excita-
uit Euangelij conceptus, aut literæ
sensus exactē impleat. Ad hæc tamen
verbi Dei concionatores monitos,
exoratosque velim, vt plerumque
vniuersa Biblia euoluant, ita vt ex
varia, & assidua lectione eorum loca
memoriæ tenaciter hæreant, & quo
loci quæq; pertractentur, nō eos fu-
giat. Verū qui hoc studio adhuc in-
diget, propē est vt aberret. Quos &
Concordantiæ aliquantulum iuua-
bunt.



Modus

Luc. 10.

bunt. Sed plerunque nihil videntur
facere, vt isto liquebit exemplo. Po-
namus quod prædicet Euangelium
duodecimę Dominicę post Penteco-
sten, quoloci quidam legisperitus vo-
lens iustificare seipsum, dixit: Et quis
est meus proximus? Natiuum ferè ho-
minibus est, virtutis prætextu pro-
pria crimina palliare. Plerique sunt
iudices, & præpositi, qui in aliorum
capitibus iram exercentes, iustitię
prætextu simulāt libidinis morbum.
Vrbis quidem rector, qui turpis lucri
cupidus est, vt frumentum vendat
ob boni quidem publici commodum
se autumat recondere, nec commo-
di sui causa id prorsus facere testar-
tur. Hic legisperitus legispræcepta
cū præuicator extitisset, vt pote
iuxta proximi sui amorem deficiens,
se ipsum iustificare intendit sub igno-
rantia ipsius præcepti tegmine. Ita-
que absque vlla honoris sui iactura
volūt homines improbi fieri & quod de-
tere-

concionandi.

35

deterius est, non solum nō mittere,
verū & comparare illum student:
cū tamen in officio non sint. ^{TV}
Hic sanè conceptus & consideratio
Scripturę exemplis extendi debet.
Vt si dixeris, Absalon imperium pa-
tris vsurpare conatus, versutè re-
gi dixit: Vadam, & reddam vota
mea, quę voui Domino in Hebron. ^{2. reg. 15.}
Vouens enim vouit seruus tuus, &c.
In Hebron etenim Adami, Euz,
Abrahami, Isaac, & Iacob corpora
iacent. Hic versutus sub palliata
votiuz peregrinationis sanctimonia
tyrannidem exercere machinatus
est, ut ita regnum patris vsurparet.
Aman quoque Assuero Regi dixit: ^{Est. 3.}
Optimè nosti, quod non expediat re-
gnō tuo, &c. Tibi, si placet, decerne
vt pereat, & decem millia talento-
rum appendam archarijs gazę tuę.
Creuerat enim indignatio Aman,
& stomachatus, Iudaicam euertere
gentem studebat, eo quod Mardo-
cheus



Modus

Matth. 23. chaus genuflectens, cum non adora-
flet: & qui odij languebat ardore,
vt regi seruitium exhibeat, & reg-
no vt comparet commodum, se si-
mulat facere. Herodes Christum
Dominum ab incunabulis occidere
volens, qui sub humilitatis, & sancti-
monia prætenu dicit Regibus: Vt
ego veniens adorem eum. Iudas prae-
uaricator, turpis lucri cupidus, &
auarus: erga pauperes & egenos se-
pium & misericordem ostendit, di-
cens: Nonne vnguentum istud po-
terat venundari multo, & dari pau-
peribus? S. verò Ioannes subdit, Iu-
dam non hoc dixisse, quia de egenis
pertinebat ad eum: sed quia fur erat,
& oculos habens. Modo dicito mi-
hi, precor, numquid huiusmodi au-
toritates ex Bibliorum Concordantijs
hauriri poterunt? aut similem huic
apud eas doctrinam inuenisti, vt
mentis ille conceptus adimpleri pos-
sit? Alludendum igitur tibi est ad hoc,
vt con-

concionandi.

36

vt concio exactè fiat, & digressiones
autoritatibus confirmantur, quas
quidem ex scripturae contextu de-
duxisti, prae oculis, ne dixerim ex cor-
de Bibliorum contextum habeas. Nec
te eo adstringam, nam nostrae forsan
limites fortis transcendit. Quamuis,
vt coniecto, sancti Doctores, vt Ber-
nardus, & alij hoc eodem modo eam
tenebant vt scriptorum suorum idio-
mata praeferebant, qui veluti quo-
tidiano, & quasi nativo sermone, sa-
cra scriptura vtuntur. Saltem verò
non te lateat quoniam loci vniuersae
materiae pertractantur, vt secundum
tibi propositum eorum congruen-
tia loca apte intentum. Plerique scri-
ptorum, vt Ioannes Ferus, & alij, egre-
gia sane nobis documenta sugge-
runt. Ceterum ea nec autoritatibus
cōprobant, nec scripturae sacrae exornant
exemplis. Qui quidem cum praedam
solum excipiant, hanc tu insectari
debes, & sacrae scripturae autoritati-
bus



Modus

bus vndique septam onare: vt in sequenti capite videre licebit. Quapropter prædicto modo Biblia tenere debes: secus tamen digressiones ampliare, dilatare ve nullatenus poteris, quâuis Concordantias Bibliorum consulas.

¶ Insuper aduertendum est Evangelico concionatori, vt in ipsius concionis digressionis exordio subtiliorem theoricam, & acutiorem doctrinam proponat, & eo modo exordietur, vt audientium excitet affectus, vt aures præbeant attentas, ac maximo dicendorum desiderio capti, ab ipsius ore pendeant. Tunc enim ieiunis, & parcis mentibus cum sint, & minus læsis, ingenijsque parum onustis, quâmlibet acutam, & subtilem doctrinâ percipiunt. In medio tamen ipsius concionis trita, & magis cômunia ingerat. Dum perorat tamen, & ipsi concioni finem imponit maxime vtilia, & cordis compunctiua, deu-

concionandi.

37

deuotaq; ingerat. Itaque in concionis exordio attentionem capret, & tandem moueat affectus, instar optimi rhetoris. Quæ doctrina est Quintilianus in suo rhetorices libello. In exercituumq; probè disposito, veterani, & fortissimi quique milites præcunt, & terminant aciem: in medio tamē tyrones, & debiliores milites vagantur. Sic debet præordinari concio.

¶ Cap. IX. De digressionibus.

 Portet eum, qui prædicat, per Euangelij contextum paraphrasibus percurrere, atque ipsum dilucidare, & in quibusdam eius locis, doctrinabilibus digredi documentis. Digressus quippè dicuntur, cum ipsius Euangelij literam enarrantes, aliquam doctrinam exinde deducimus: & mox

E 5 ad ip-



Modus

ad ipsam Euangelij literam reuertimur, vt eius enarratio continuetur. Cuiusmodi dicendi characterem D. Chrysostomus obseruat. Sic & concionator debet facere Euangelium enarrando, doctrinam interim deducat: & mox ad ipsum reuertatur contextum, vltimam periodum subsumendo cum eo, vnde exiuit, puncto connectat. Vt si Euangelium Dominicæ quartæ post Pascha prædicet in illud verbum. Si ego non abiero, paracletus nō veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos, dicit: Bone Deus, nunquid tu paracleto contrarius es, qui subdis, necessum fore, vt ille mittatur, te hinc discedere? Nunquid suppetias aduersus alium Spiritum fers? Aut verò peccatum mortale es tu, qui eius aduentui resistis, & obstas? Christus Dominus secundum humanam naturam erat Spiritus sancti quasi exceptor: & ille, quasi hospes erat Christi Redemptoris

Ioann. 16.

concionandi.

38

ris nostri. Vt cum princeps, aut rex aliquam ingreditur urbem, ei quàm primum receptacula (qui principem, aut regem hospitio excipit) parat, & sordibus mundatis, tectorumque puluisculis excussis, omnem supellectilem aliò comporari iubet: insuper & eius colonos, & habitatores domus inde abire. Eodem pacto Beati Apostoli Dei, sanctimonia, integritate, & probitate quamuis præditi, at corporali Redemptoris præsentia capti, procius absentia maximè dolebant. Quod si huiusmodi honestus erat amor, terrigenis tamen subsapiebat puluisculis: qui huius sæculi præsentibus tenebantur, vt erat Christi humanitas. At Redemptor noster huius amoris labem expiare volēs, & quæ electrum examinare, hoc ita expediebat fieri modo, vt ipsius orbatipræsentia, veniens patris Spiritus, in eorum viscerum receptaculis se se inge-



Modus

ingereret. Quod si Dei apostolis utri-
q; probis, & paupertatis sanctissime
sectatoribus, qui ut Deum diligere
cuncta pro nihilo reputauerant: &
aliquo presenti amore adhuc cum
tenerentur, ab eis dimoueri neces-
sum erat: quomodo eundem in no-
bis spiritum recipimus, cum adhuc
terrenis simus rebus detenti, & in
profundo peccati immerfi & in car-
nis spurcitijs volutati? Verum qui
sancti Spiritus gratia imbui deside-
rat, à cunctis abhorreat terrenis vo-
luptatib⁹, necessum est. In cordibus
namque solutis, & omnino expedi-
tis Deus inhabitat. Fulgidi namque
Solis radijs illuminari si velis, tergum
verte ad umbram: desere huius seculi
lutulenta prædia & conuertere ad
Deum. A beo namque illuminaberis.
Filijs Israel non gustauerunt manna,
nec panem angelorum manducaue-
runt, quousque panis Ægyptius con-
sumptus est. Cuiusmodi in nobis san-
cti spirit-

Exo. 16.

concionandi.

39

cti Spiritus gratiam non recipiemus,
aut eius dulcedinem degustabimus,
quousque inanis, ac prophanus amor
discesserit. Quapropter Iacobus Dei
Apostolus inquit: Nescitis quoniam
amicitia huius mundi, inimica est
Dei. Quicunque ergo amicus volue-
rit esse mundi huius, inimicus Dei
constituitur. Vt illis infelicissimis Sa-
maritanis, de quibus sacra scriptura
ait: Qui cum Deum colerent, Dijs
quoque seruebant suis. Huiusmodi ne-
fandis mundus pullulat hominibus:
qui ad perenne gaudium cum anhe-
lent, suas quasque auidè voluptates se-
ctantur, et idolis seruiunt, &c. Quam
correctionem extende, & amplia.
Ad hunc modum in quolibet Euan-
gelio duas, tresue; ad summum qua-
tuor excitet digressiones: hasque inse-
detur, & in eisdem moretur ut astan-
tium moueat animos. Quarum cum
postrema digressione concionem ab-
soluet (si omnino Euangelij contex-
tus

Iaco. 4.

4. Reg. 17.



Modus

tus sit prædicandus) quam & maximo spiritus feruore terminet, & perstringat. Quod si digressionum sarcinam multiplicas, nullatenus ex quauis illarum sufficientem doctrinam exhauries. Hoc enim esset quasi multa apponere, & nihil omnino degustare, aut emolumentum quicquam capere. Et propterea non oportet ut multas congerat digressiones, sed paucas: quas ampliare debet. At in reliquo Euangelij ne moretur: sed literam explicando citò transeat. Quamlibet autem digressionem debent comitari, & eis connectere, utpote in autoritate, comparatione, atq; exemplo, ex vereri testamento desumpto, deniq; vitiorū fiat taxatio ut doctrinæ ratio postulat: ut in prædicto exemplo liquidò constat. In eo namq; cōparatio fuit de regis exceptore, & exemplum sacrae scripturae de farina Egyptiaca, Et autoritas fuit D. Iacobi Apostoli. Denique cor-

rep-

concionandi.

40

reptione quadam completa est cum exemplo de Samaritanis. Verum ut hoc planius fiat, aliud insuper addam exemplum. Cum sese offert Euangelium Dominicæ primæ post Pentecosten prædicandum: in illud quod Christus Dominus ait. Nolite iudicare & non iudicabimini. Pessimum quidem est aliena rimari corda, aut de proximis male & audacter iudicare. Nam si aulam regiam ad eas, quam adhuc nemo coluit, mox impluuium herbis confutum cernas, araneis laquearia velata, ruinas minantes utrinque parietes, vespertilionum, & murium receptaculis, & cuniculis vndique labefactatam. Quibus visis obstupefactus, queris. Nunquid congruum videtur, hæc egregias ædes talem ruinam pati? Dicent tibi quàm primum ex eo labefactatas esse, quia ab earum Domino non coluntur. Sic habet corruptum: eandem rui-

Luc. 16.



Modus

ruinam, & detrimentum paritur anima tua: dum tecum non inhabitas, sed aliena rimaris corda. Quapropter regius ille Psalter dicit. Dereliquit me virtus mea, & lumem oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Non quod luminibus, seu corporeis oculis priuatus esset: sed quia studium & operam, quam adhibere tenebatur, ut suam vitam examinaret, & corrigeret, in alienis examinandis cordibus consumpserat. Dum autem eam foederis Philisthij restitueret filiis Israel, quam Bethsamita inspererunt, propterea Deus septuaginta primates eorum occidit, & ex plebeijs quinquaginta millia hominum. Ne dum corda hominum magis quam tabule illae, aut virga, & mœna, quae in arca condita erant, latitarent? Pari modo quidē maximus Deus punit, & strictissimam ponet rationem cum his caullatoribus, & alienae vitae scrutatoribus. Nunquid huius vitae cultum

Psalmo. 37

1. Reg. 6.

Hebrae. 9.

concionandi.

41

enim adeo longauū est, & tibi, veritate, abundat tempus, ut alios diligas, & seuerè examines? Audi ergo apostolum dicentem: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat, aut cadit. Nunquid si (illotis, ut aiunt, manibus) cuipiam liberet, inuito principe, vni praesse urbem, eamque regere, & causas iudicandas suscipere, impune ferret? si quidem laesa maiestatis crimen commisit. Quare tu, o Christiane, Dei munus, utpote alienam vitam diiudicare tenere, & audacter usurpare? Miserabilis te mater exitus, & inexcogitata te expectant supplicia, qui tantum dolum orditus es, & gratè crimen commisit. Nolite ergo iudicare, ait Dominus, & non iudicabimini: scilicet, iuxta hoc diiudicandi crimen. Videte, nequaquam iudicetis: quod si feceritis: Mensuram bonam, & confectam. Et vobiscum probe fiet. Sic ergo digressio

Rom. 2.

F



Modus

gressio fiat, & mox ad punctum Euāgelij, vnde exiuit, reuertatur. Verum ne longius eo digrediaris: vt quā nā via reuertaris, aut verò vnde existi prorsus ignores.

¶ Caput. X. Vt amplianda;
& dicendæ sint digres-
siones.

VT autem ex Euangelij con-
textu digressiones possint
deduci, debet ipse concio-
nator inter Euangelij histo-
riā intercapedines & interualla que-
dam facere. Quibus in locis digres-
siones ingerere, & aptare poterit.
Huiusmodi tamen digressiones hæc
sint, quæ ad virtutem sectandam ani-
mos excitent, & trahant: aut vitium
subterfugere moneant. Aliàs esse

concionandi.

42

temporis iacturam facere, & nihil
omniò emolumenti capere: ad hæc,
audientium animos offendere. No-
stri namq; muneris est, dum suggestū
ascendimus, magis vt fidelibus prosi-
mus, quàm vt acutissimis quæstioni-
bus, & fucatis rhetorum, & poëta-
rum verbis eorum mentes imbua-
mus, quod magis ad scholas attinet.
Itaque inter exponendum Euange-
lij contextum, cum ad eum fuerit lo-
cum deuentum, à quo digrediendum
est, axioma quasi quoddam rei funda-
mentum proponat: in quo & præ-
dicandæ virtutis commodum effe-
ratur, & vitij illius pernicies taxe-
tur, & ab audientium animis tol-
latur. Voluntatis namque obiectū,
bonum cum sit, atque id ipsum ap-
petit: & malum, sub ratione mali,
abhorret, & execratur: præstat ad
hoc prædictum introitum sumere,
& mox quadam collatione, autori-
tate, & scriptura illud corroborare.

F 2. Quod



Modus

Quod in prælibato satis liquet exemplo. Perniciosum, & valde nocivum est, alienam inquirere vitam. In primis nanque incultæ domus exemplo fulcitur: deinde psalmographi autoritate fovetur; mox Bethsamarum exemplo confirmatur: qui arce federis inspexerunt: & tandem correptione facta, perficitur, dicta Apostoli autoritate: dummodo correptio in finem servetur. Nihil secius tamen hic ordo mutari poterit: prout Evangelico concionatori videbitur. Et ita quandoque licebit, post ipsam propositionem, & fundamentale axioma, statim ipsam ponere autoritatem, mox comparisonem, denique verò scripturam inserere. Aliàs licebit intrare scripturam, autoritatem, tandem collationem. Hoc hucusque prælibatum est, ut satius digressio dividari possit, varijs inquam utens modis, ut ita pellēcta voluntas trahatur absque eo quod iterata verba videantur.

concionandi.

43

sim repetas, quæ fastidire videntur. Hanc seriem D. Chrysostomus plerunque observat in suis homilijs, in digressionibus, quas facit. Ad hæc licet notare, ipsam digressionem quocunque posse diverti, aut ipsa propositione, & autoritate dūtaxat: & mox ad ipsum Evangelium reuertatur. Hoc placuit advertere. Nam ut exaucte fiat concio, expedit nonnunquam priores digressiones non ita ampliare: ut vltimis latissimus dicendi campus, & fandi copia præbeatur. Vbi rhetorices documentum plane observatur, nec nō in Tragicis fit actionibus. Dum enim rhetor, aut Tragedus incunt actus, mites, quieti, & sedati exordiuntur: qui quasi succensiperorant, & terminant actiones. Eiusmodi concionator dum sumit exordium, prius item contextus, & digressio una dūtaxat comparisonem, & ea brevis finiatur. Secunda autem digressio longiusculatertia adhuc longior



Modus

gior & magis ampla. Quarum & vltima longior fiat, & cum maximo spiritus feruore ad finem vsq; cōcionis ductatur. Hos quidem obseruabat affectus Tullius ille eloquētissimus, dum causas defendēdas susceperat, plenasque in locis iam perorans Iudiciū excitabat animos. Sed finis sit (ipse aiebat) nec enim præ lacrymis iā loqui possum, &c. Vos oro, & obtestor, iudices integerrimi, &c. Insuper aduertendū est ne Euāgelicus cōcionator in hisce digressionib⁹ eo sit ligatus, & parcius eoq; compendiosis vtatur verbis, vt ipsam propositionē strictissimis, & sub obscuris terminis coarctet. Quod in hunc proponendi modum sibi meretur obseruare, non autem erga populum: verū expeditis, & dilucidis facit verbis vtatur. Quā ppositionē satis superq; satis debet ampliare, & cū synonymorū copia vicissim repetitis extendere: & vtrinq; se vertat circum circa prospiciens auditorium. Exēp-
causa

conclonandi.

44

causa in dicta propositione. Turpe est alienam vitam dijudicare. Siquis adest, qui huc venit, propriam salutē exoptās, hoc sibi suadeat, terribile quid esse de proximis malè sentire. Ne fandum, & tetrum nimis est, & Deo odibile, alios temerè, & audacter iudicare. Quousq; abuteris, ò Christiane Dei munere? Quādiu hoc munus tibi abscribis? In quem finē vestra sese effrænata iactabit audacia, qui alienā adhuc inquirere vitā nō desistitis? Et mox cōparationē sumat. Idē oīnō licet aduerrere iuxta cōparationē, auctoritatē, exēplū, & scripturā. Hic est egregi⁹ valde, ornatusq; mod⁹ in enarrandis pūctis digressionū: vtpote multis vocibus, ac varijs encōmijs, vt probè suadeāt, & astantiū moueāt affectus. Nō secus qui cathedrā prelecturi ascēdūt, parē discipulis dictāt, & modicè docemēta suadet, sumis quasi labijs ea ptingūt, & mox vltro gradiūt. Quib⁹ maximè cōducet,
F 4 si con-

Modus

condonator ea polleat facundia (ver-
naeuli, quod aiunt, seu Romani idior-
matis) ut sic peritè, & lepidè prædi-
cans, ab omnibus percipi valeat. Hæc
si fors non suggesserit, hoc sibi refu-
gij reliquum est, dumtaxat, se se in-
tribile abdat, ac mente, animoque
evoluat, quas habet digressiones præ-
dicare; & sic variam excogitare su-
pellestem verborum, & artificiosè
mente fabricare, ut vnum varijs
nuncupetur nominibus. Ad hæc
tam privatis, quam publicis sapi-
entum eloquijs assuefactus plerum-
que adsit. Et in sermonis stylo, & di-
cendi norma studeat. Quod si hoc
sibi consilij sumpserit, & in hoc
valdè exercitatus fuerit, ea denique
pollebit facundia, ut quod brevi com-
paratur studio, in posterum, maximè
sibi emolumentum futurum speret.

Cap. XI. Vti digressiones
inveniantur.

Uti lon-

condonandi.

45



T longè, lateque cōtiona-
nator possit digressiones ve-
nari ad modum iam dictū:
aduertendum illi est, mul-
tis, varijsq; medijs posse uti ad hoc, ut
aliquid suadeat, ut ex rhetorices docu-
mentis liquet. Primò, illud fore secu-
rum, iucundum, facile, necessarium,
utile, iustum, & valdè honestum, sua-
dens. Quod iucundum, utile; & ne-
cessarium illud sit, à contrarijs osten-
dat. Nam cum id ipsum iucundum,
gratum, & decens sit: hoc difficile,
acerbum, & dedecens valdè est. Ita
quidem quicunq; suadet, hæc & simi-
lia media habet subsumere: ut audiē-
tium moueat affectus: velut si dice-
ret. Hoc fieri deest, quia valdè secu-
rum est; & mox collatione facta, quo-
modo hoc ita sit, ostendet. Quo fini-
to, aliudumat medium. Quod illud
sit iucundum ostendens: quod auto-
ritate cōprobet. Deinde in prædicta
digressione vniuersali cōparatione
facta,

F 5 facta,



Modus

facta, licebit medium ponere, quod
utile, aut nocuum illud esse dicat:
dummodo hæc comparatio illud me-
dium explicet. Nec non & autoritas
confert ut mediò contrario illi, quod
suaderi intenditur, applicetur. Nam
secundū philosophi sententiam, Con-
traria iuxta se posita magis eluce-
sunt. Quæ quidem autoritate finita,
accedit sacræ scripturæ exemplū ite-
rū confirmando, quòd maximè con-
gruat id, quod in propositione uni-
uersali assumptū est, fieri, ex eo, quòd
utile, & honestum illud sit. Et hoc ex-
plicabis sacræ scripturæ exemplo.
Hoc facili negotio inuenies, uti que-
cunque ampliatur digressio. Cuius
exemplum in dicta digressionem habe-
tur. Quæ quasi omnium dicendorum
exemplar debet esse. Turpe est
alienam inquirere vitam. Hæc est
propositio, & dōgma vniuersale. Ad
hoc roborandum, & suadendum,
primum medium subsumptum com-
par-

concionandi.

46

parationem intrauit. In quo planè
ostenditur quantum sibi met nocet,
qui alios temerè, & audacter iudi-
cat. Nam quemadmodum si propriā
domum defereret, diuturnitas tem-
poris in causa esset, ut labefactata
ruinam minaretur. Idem eueniet
ijs, qui alienam vitam libantes, à se
prorsus discedunt. Qui quasi longin-
qua petentes loca, sole æstuantur,
& aliena prædia niuadunt. Declara-
tum est hoc medium, ostendendo vi-
tij huius nocumentum psalmogra-
phi autoritate dicentis: Dereliquit
me virtus mea, & lumen oculorum
meorum, & ipsum non est mecum.
Tertium verò medium assumptum
ad mouendum, fuit illud primum
confirmare, scilicet, hoc temerarium
iudicium obesse nimis, sacræ scriptu-
ræ exēplo fulcitum. Dum tot ex Beth-
sanimis Deus occidit explicādo, pro-
pterea quòd arcam foederis temerè,
& audacter inspexerunt. Hinc sanè
com-



Modus

commodum est subsequutū, & eis adueniet, qui alios nō iudicauerint. Mēsuram bonam & confertam: quam obtinuerunt, qui ab hoc se cohibuerē iudicio. Itaq; si probē cōspicias, gemitō dūtaxat rhetorices medio hęc digressio increfcit, & augetur: nimirum temerē iudicandi nocumētum, & contrarię virtutis vtilitatem ostendendo. At quia hoc primum mediū comparationem intrauit, non fastidiet: quamuis comparatio, & scriptura idem sint. Obiter tamen duo licet notare, ne loquendi & procedēdi series fastidium pariat, huiusmodi ordo obseruetur. Vt dum ponitur quoddā medium, statim eius contrarium sumatur: & mox ad primū reuertatur, scriptura, comparatione, & autoritate. Deniq; aduertendum est, quod ex prędictis satis liquet, quę modū quāmliber digressionē magis, ac magis ampliare poterit. Nam si in duob; medijs pręscriptis dūtaxat, serie iā dicta

concionandi.

47

dicta obseruata scilicet autoritate, cōparatione ue mensuratis eo ampliari cernimus. Quid si autoritate, scriptura, & comparatione hoc geminū fulciatur medium?

¶ Caput. XII. Vti comparationes inueniantur.



Portet eum, qui comparationes deducere, & inuenire studet, prius illud, quod habet comparare, conspiciat: & instar categoricę propositionis terminis perstringat, subiecto, copula, & prędicato constans. Vt si hoc comparare placuerit. Pręstare nimis peccatū excutere, & ab eo protinus discedere. Hanc propositionem in mente reponat, quę subiecto, copula, & prędicato constet, dicens. Homo peccare desinat quāmlimum. Hoc ita habito sciendum illi est, comparationē posse fieri, aut in subiecto, aut



Modus

aut in prædicato, vel in ipsa copula, aut in tota propositione, vel in duabus partibus dumtaxat. Verum dum magis completa fiet comparatio, elegantior, pulchriorque erit. Et notare licet ipsam, quam assumit comparisonem, maximè debere assimilari propositioni, & quòd sit literæ congrua similitudo, urbana, domestica, non extranea, & à còmuni loquendi usu abhorrens. Proptereaque in toto, vel in parte ipsa collatio, & res, quæ fertur, communicent, velut ea, quæ natura symbolizant, siue bonum, siue malum illud sit. Nè dum si sit opus diuersa creaturarum genera tam turpis, seu nociuæ qualitatis, quàm boni genij, & naturæ, vt completa ipsa comparatio fiat, vel in parte inquirat. In dato exemplo inueniemus subiectū, quod est, homo, & illud est quid bonū: Et prædicatū quod est peccatū, & illud est quid malum, seu, nociuum. Modò ad aliquod

concionandi.

48

aliquod malum comparandum, pleraque sunt turpis notæ, & qualitatis, quæ in toto, vel in parte assimilantur. Ea sunt lutum, toxicum, aspis, venenū, captiuitas, vlcus, limus, basiliscus, &c. Vt hominem frugi significemus pleraque sunt eximie naturæ: quibus saltem in parte licet comparare. Ea sunt sicut Sol, æther, Princeps, & huiusmodi cætera, quæ bonum in toto, vel in parte dicūt. Sunt & alia multa, quæ suapte natura symbolizant, aut ex arte còueniunt cum humana natura. His ita præhabitis facili negotio comparisonem quamcunque inueniet, vt vtræque extrema, vel singula dumtaxat conferantur. Ad ipsum namq; verbum faciliè inuenietur comparatio. Illud enim mente percipiens faciliè comparabit illam propositionem. Vnusquisque fugiat peccatū: ad hunc modū còparatio fiat. Nōne si ad lapidē offendēs rueres, pti n° surgere, & stare conareris? Nūq; si vipera



Modus

vipera, aut basiliscus in tuū reptans
pectus irrueret, mox discuterēs? Qua
re igitur erga peccatum non te geris
hoc modo: quod paulatim in profun
dum te ducit inferni? Hic & in simili
bus comparationibus solum peccati
fertur, quod prædicati rationem for
titur duntaxat: subiectum siquidem
adhuc non comparatur. Quod si pla
cuerit ingerere, hoc fiat modo. Non
ne volucrem ab aucupe deceptam,
retibus illapsam, alis concutere pe
ctus, & huc, illuc volitatem, laqueum
evadere anxie quærentem vidisti?
Eiusmodi te, o miserande, qui in pec
cati illapsus es pelagus, atque hostili
manu oppressus mox evadere decet,
& helluonis inimici manibus elabi.
Nūquid regnum si compilasset Tur
ca, principem nostrum manibus pos
tergum habere congruum esset insu
per & solum letus teneret suum?
Nōne mox accinet^{ur} bella dare? Cur
igitur tu, o miserande, hostile non fu
gis

concionandi.

49

fugis imperium: & peccati labem dol
lore transfixus non expectoras, & eli
minas? Hoc ipsum debet observare
concionator, quod data comparatio
ne fiat digressio: eligat mediū, quod
placuerit, & illud comparationem
intret, quodq; in mente reponat, in
star categoricæ propositionis, & ita
subiecto, aut prædicato illud compa
ret, vel utrisque, ut dictum est. Quod
in superius facta digressionem facimus.
Datam namque subiecto &
prædicato in illa propositione, Odi
bile, & perniciosum vadē est alie
nam inquirere vitam: assumptum
prius medium ad hoc confirman
dum quadam comparatione suasi
mus, ut pote maximum nocumen
tum, quod eos subsequitur. Vbi com
paratio solum cum subiecto intra
uit. Ut cum dicimus: Per aliena præ
dia vagantes, & propriam deserē
tes domum, ut reptilium habita
tio fiat, & tandem ruinam minerur:

G hi qui-

Modus

hi quidem insani putandi sunt. Huiusmodi inueniendi comparationes modum, non posthabendum celsui, nec ab Euangelicis propugnatoribus ex eo, quod nimis laboriosus, implicitusque sit, omittendum. Quod si in principio non nihil difficultatis inuoluat, breui tamen temporis usu omnem claritatem, omnemque perspicuitatem obtinebit. Ita ut praedicto discursu probe habito, plerumque sese offerent comparationes, prout libebit, nec ingenti labore, opera, aut studio adhibito. Has quidem comparationes non decet vilipendere quippe cum lepores quidam sint, & qui concionem maximè decorant. Quibus & ipsum Euangelium scatet, & prophetiae undique plenae sunt: & Christus Dominus, ut planius ac luculentius suam doctrinam, ac dogmata traderet, & ut tenacius cordibus audientium adhererent, comparationibus, ac parabolis utebatur. Ad eas

verò,

concionandi.

50

verò quas Euangelicus concionator comparationes inuenerit, ut dictum est, plerisque alijs licebit comparationibus uti: quibus abundat Chrysostomus: & nostris extat temporibus Hector Pintus in Esaiam, & Ezechielem Prophetas, egregijs quidem, & acutis comparationibus assidue munus: & Raulinus in suis concionibus. Et Ioannes de sancto Geminiano, qui exactum ex his comparationibus librum ædidi.

Cap. XIII. Vti autoritates inueniantur.



T autem facilius sacrae scripturae autoritates inueniri queant, illud expedire videtur, ut singulis diebus concionator Euangelicus non nihil scripturae lectio vacet, eamque quotidie perlegat. Et, ut superius diximus, albeolū, seu exco-

G 2

ptoriū



Modus

ptorium quaternionem habeto cum indice alphabeticeis characteribus signatum, in quo sua serie virtutum, atque vitiorum, insuper omnium, quæ ad suggestum spectare videntur, inscriptiones, seu tituli sunt. In quo albo excipito quascumque inueneris autoritates: prout tabula indicat. Bibliorum tamen Concordantijs hoc uti licebit modo. Confule prius vitij, seu virtutis prædicandæ autoritatē in illius titulo in Concordantijs. Ut pote acturus de fide, in verbo (Fides) aut de superbia, in verbo, (Superbia, superbus, & superbire.) Quas quidem autoritates licebit examinare, & perpendere num proposito congruant. Ad hæc Bibliorū contextum consule, & exactè perlege: quod si æquè satis ad rem fecerit, deducito, & excipito illam: sin minus vicissim Concordantias euoluito, quo usque congruētē autoritatē inueneris. Si verò de necessitudine, & decentia bono-

concionandi.

51

bonorum operum sit prædicandum, & de fide formata, & adhuc quod mera fides non sufficit ad nostram salutem: iam dictas Bibliorū Concordantias consulito, ut exactè hoc ipsum compleat, nimirum in verbo, Fides. Cui quidem verbo pleræque tam Noæ quam Veteris legis autoritates alludunt. Prouerbiorum quinto decimo. Ecclesiastici primo, vigesimo quinto, trigesimo secundo, quadragesimo quinto. Abacuch secundo. Matthei septimo. Prima ad Corinthios, duodecimo. Ad Galatas quinto. Ephes. tertio. Prima ad Timotheum primo. Ad Hebræos duodecimo. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam. Iacobi secundo. Quæ omnes autoritates fauent, alluduntque fidei charitati annexæ, quam viuam fidem appellamus. Et si omnes ferè de viuâ fide intelligi poterant. Quia analogam per se sumptū, stat pro famosiore, seu principali si

G 3 gnifi-



Modus

gnificato, vt in Logicis institutionibus habetur. Vtpote si quispiam alicubi hominem esse indicaret, sanè de homine viuo habet intelligi, cum mortuus non sit homo, sed per additamentū dūtaxat. Ad hunc modū quandocumq; sacre scripturæ documentum nos docet quòd fides iustificat, & huiusmodi reliqua, de viua fide, non autem de mortua habet intelligi. Sic Euangelicus concionator poterit Bibliorum Cōcordantijs vti, & conferat se ad Bibliorum contextum, & consentanea ex inde suo proposito eligat, & reliqua missa faciat, vt dictum est. Interim tamen concionator attendat ne has, & similes auctoritates distorqueat, & (vt aiunt) capillis trahat, sed in literali, germanove sensu eas referat. Magis non nanque vitio concionatori vertendum est, quòd veritatis indagator cū sit, pleraq; irrationabilia, & literæ absconsa, & minimè cōsentanea applicet & ad

concionandi.

52

& ad alium lōgè finem, quàm verba Euangelij dicta sunt. Quod maximè cauendum est, ne sapientes quique & prudentes viri sibi astantes, irrideant. Ad hoc iuuabit nonnullos satis egregios, atque insignes ad literæ contextum dilucidatores habere, & tam præcedentia, quàm subsequētia verba consulere, ne ab re quidquam dicatur. Extant etiam nonnulli libelli, seu quaterniones quorūdam auctoritatum, cuiusmodi sunt Flores sacre scripturæ, Exempla scripturæ, & pleraque alia, quæ non occurrunt: cum Guillerimi Peraldi de vitijs & virtutibus quadam summa.

¶ Caput. XIII. Vti exempla sacre scripturæ inueniantur.

G 4

Quòd au-

27 **Modus**
Quod autem in superioribus
 pite duodecimo dictum est
 de comparationibus, ma-
 xime quidem videtur facere
 ad sacre scripturae exempla, de qui-
 bus praesens vertitur sermo. Et si qui-
 dem id ipsum scriptura dilucidare te-
 neatur in propositionis modum redi-
 gat oportet: atque omnes fere sacre
 scripturae historias perlustret atque e-
 uoluat necessum est. Nunc quae praesentia sint,
 quae ad rem videantur facere secun-
 dum illam doctrinam, quam habet
 praedicare. Quibus sic habitis, cum ver-
 borum delectu, ut satius fieri poterit,
 applicet intento. Quae quidem scrip-
 tura ad modum exempli aptanda est,
 ut superius capite nono, praelibatum
 est. Et Absalonis, Aman, Herodis, &
 Iudae exemplo comperimus. Inter
 agendum namque de iis, qui alios re-
 mere dijudicant, Bethsamarum hi-
 storiā, acerbūque retulimus casum,
 & miserabilem ruinam: propterea
 quod

concionandi. 55
 quod arcam Domini audacter inspe-
 xerunt. Verum ut hoc magis planum
 fiat, & me ab hisce expediā, aliud po-
 nam exemplum. Demus, verbi cau-
 sa, quod quidam concionator pergit
 enumerando criminis, seu noxae no-
 cumenta: interim tamē inuenire cu-
 pit aliquod sacre scripturae exemplū,
 in quo ostendatur, uti peccatum pu-
 sillanimes, atque enervatos, omninoque
 debiles reddidit, & ad bene operan-
 dum omnino impotentes, & pigros.
 Modò aduertendum est in eo dunta-
 xat torius rei negotium consistere, ut
 aliquem ex sacra scriptura cōpares,
 qui propter peccatum pusillanimes,
 & effeminatus extitit: & hunc fertor.
 Quod sanē fiet, ac sese statim offeret,
 si (ut dictum est) per vniuersas Bibliorū
 historias discurras, & has mēte vicif-
 sim euoluas. Quam primum enim si
 debiles simul & peccatores queras,
 adest Cain, qui postquam deliquit, *Genes. 4.*
 ad Deum se cōuertit dicens: Omnis
 G 5 qui



Modus

Gen. 14.

Gen. 37.

qui inuenerit me, occidet me. Nunquid, ò Cain, paruulus, seu fœmineū brachium, virile pectus expugnabit, & tuum? En fragilitas, en deliquium animi quod peperit peccatum. Non secus ac filij Iacob sese offerrent, qui eò viribus pollebant, ac robore vgebant, vt solum Levi, & Simon Sichem aggredi ausi sunt, vindictam sumentes propter scelera populi. At postquam deliquerunt, & quasi liuidi machinati sunt malum Ioseph fratri suo, sibi inuicem animum adhibentes, dicebant: Venite, & occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem. Vide vt contra paruulum, decem viri insurgere nituntur. En peccati fragilitas. Et criminis quassatio. En vitij desidia. En noxæ inertia: & quam germinat ignauiam, aspicio, vt fortia comprimat pectora, atque erecta humiliet. Insuper & Samson sese ille offeret, qui ardenti animo, eximioque labefactatus amore, Dal-

concionandi. 54

Judic. 16.

Dalidam suam prosequatur. En vires iam amisit, omnemque fortitudinem perdidit, postquam tonsis crinibus fuit. Quo quidem exemplo narrato, totiusque historię cursu dicto, vt Dalida Samsoni maximè indulgebat. Verum quid inde? Maximum vtique nocumentum successit. Mox crinium tonsio; deinde vires vt amitteret, subsequutum est.

Quid tandem? vt luminibus vtisque priuatus, molere eum fecerint. Eiusmodi inimica caro suis blanditijs, & illecebris velatis, atque captionibus, aduersus spiritum insurgit, teneras quasi amicitias iniens, instar Dalidæ Samsoni, & morti nos tradit. Caro, namque, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem aduersantur: vt non quæcunq; vultis, illa faciat: vt Paulus inquit. Hinc ortum habet, vt omnem gratiam vim, omnemque energiam amittat: atq;

Galat. 5.



Modus

atq; liberum arbitriū & ita debile, & penē languidum remanserit, quod sine peculiari Dei auxilio surgere nequeat. Quod si de Phariseorum calumnia, atq; versutia prædicet, qui ad Christum venientes, anxias quasi stunculas, dolosis prætextas verbis obtulerunt, eum coram laudantes, verum clam detrahentes. Tunc temporis, ut dictum est, euoluito quasq; sacras historias. Et adest tibi Ioab, qui sereno vultu Amasa fratrem suum salutavit, & pacis osculum dedit, verum pugionis ictu eius transfixit tergum. Et mox Absalon, qui sub religionis prætextu, & sanctitatis tegmine facultatem eundi in Hebron à patre postulavit, ut vota, quæ altissimo vouerat, redderet fingens. Ut quid Regi dumtaxat ut dolum machinaretur, regnumque compilarer patris. Quod si lucri turpis cupidorem deprauatam, & abstrusam intentionem ostendere conaris, adsunt tibi

concionandi.

55

1. ad. 9.

Abimelec Gedeonis filius, & Absalon David natus, & Adonias, Ieroboam, Athalia, & alij quàm plurimi. Libellus etiam cognominatus Exemplæ scripturæ iuuabit. Quorum cognomen præ oculis habero. Ad hæc maximè iuuabit, si ipse concionator in sacra scripturæ lectione varia, eod fuerit versatus, ut cuncta fere Bibliorum notanda memoria teneat, & ipsi tenaciter hæreant. Hoc verò documentum, de modo inueniendi exempla, magnam sortiri videtur cum duodecimo capite similitudinem, in quo de comparisonibus est prælibatum, & quomodo inueniantur. Verum hoc maximè videtur facere ad stylum & concionandi seriem per Euangelij contextum passim discurrere, mox digredi, ut dictum est, earumq; ultimam digressio nem ampliare, dilatare ad summum poterit, & spiritus seruire eam absoluerit: & sic concionem perstringere.

Cu-



Modus

Cuiusmodi dicendi characterem ferè semper obseruat Chrysostomus, qui in prædicationis munere eximius extitit, & peculiaris fuit. Et plerumque utitur Gregorius in suis Homilijs, qui literæ contextum explicans, interim doctrinas deducit, & vicissim, iterumque digrediens, Euangelium luculenter exornat. Has quidem digressiones modo ampliat, nec congruè differt, aliàs veteris legis exemplis, autoritatibusve fulcit, ut ad rem melius facere videtur.

¶ Caput. XV. De correptionibus.

IN hisce digressionibus (de quibus noster modò vertitur sermo) quæ quidem cõparationibus, autoritatibus, & exemplis fulciuntur, atque scripturâ, congruum quippè videtur ut postquã concionator stylo magistrâli, documen-

concionandi.

56

cumenta tradidit Euangelica, terminetur digressio quodâ spiritus feruore, adiuncta correptione. Eiusmodi namque terminandi modus, præterquã quod utilis valdè est, atque maximè congruus, ad hæc efficit, ne concionator tepidè, & insulsè digressionè perstringat. Eo namque modo ferè semper D. Chrysostomus utitur, peculiariter in homilia decima nona in Genesim. Quàm primum enim breuiter conclusionè data & sacræ scripturæ citatis locis, mox aduersus turpis lucri cupidos insurgit, & auaritiã acerrimè taxat. Deindè in Homilia quartadecima, postquã audientium excitat affectus, & summis quasi precibus, ut ineffabilis Dei erga hominum genus pietas, & misericordia, eorum tenaciter hareat memorijs. Deindè admonet, ut quod reliquum est quadragesimalis temporis, non modò cibis, & potibus, verum & vitijs parcant. Insuper euerse & penè labe-



Modus

labefactaræ corrigant vitæ mores.
Quapropter vt superius capite. 9. in
illo communissimo, & iam vulgato
exemplo: Iniquum est, alienam vitæ
dijudicare: comparatione, scriptu-
ra, & autoritate posita, mox comple-
ta est digressio illa, quadam animad-
uersione ad populum facta, in hunc
modum. Num vitæ cursus sempiter-
nus est? verum cū strictissimus ille sit,
impensæ operæ non est opus. Autori-
tate hanc reprehensionem confir-
mus Apostoli ad Romanos dicentis.
Rom. 2. Tu quis es, qui alienū iudicas seruū?
Hic prædicandi stylus nimium præ-
stat: in eo siquidem vitiōrum osten-
ditur turpitudō, atq; cauillatio. Insu-
per eorum criminum patratores vi-
ua, atq; terrificā voce dignissimè cor-
ripiuntur. Hoc eodem dicendi stylo
vsi sunt omnes antiqui patres, Dei
Prophetæ, quorum quidem prophē-
tiæ durissimis pullulant, & acerrimis
scatent minis, & exemplis. Nō secus
Redēptor

concionandi.

57

Redemptor noster in verbis Euange-
licis: eiusque apostoli sanctissimi se-
ctatores, & discipuli vsi sunt. Qua-
propter Euangelicus ille conciona-
tor, qui suggestum ascendens, nimirū
acutis, & speculatiuis se inuoluit du-
bijs, longē abest, vt plurimos in hor-
rea Domini sui congreget fructus,
quā etiam vt emolumentū quic-
quam percipiat. Quod si egregium
verbi Dei ministrum se autumat
& sui muneris exactor optimus vt
sit, quæ rationabilia sunt, prædicet
oportet, humilia humilibus, non ea
quæ supra vires sunt, & astantium
mentes capere valent. Ob idque
quandō in Euangelij contextu de
Auaritia, Gula, Hypocrisi, luxu-
ria, agitur, &c. Aut cū Christus Do-
minus Iudæorum increpat duritiem,
aut taxat criminum perniciem, co-
rum versutiam redarguens, ipse quo-
& ad fidelium carum sermonem

H con-



Modus

Matt. 23.

conuertens, acerbissimis, atque terrificis verbis eademmet crimina reprehendat. Exempli causa. Quando Christus redarguit Phariseorum turbam, qui quasi Zoili obredebant, dixit. Quare vos transgredimini mandata Dei propter traditiones vestras? Mox ad populum conuersus, tu dicito. Hoc ipsum nostris temporibus fieri cernimus, in quibus principes, atque præfecti nimis zelantes à se latas, atque sanctas leges, intrepidè quidem putant legem Dei pro suis nouis impositionibus posthabendam: ac subindè Christi documenta contemnunt. Idem omninò eum dixit Phariseis. Qui sine peccato est, mittat in eam primum lapidem: dicito tu. Ita se se modo habet res: plerosque enim videas maximè Dei honorem qui se zelare prætendunt. Hi molestè, grauiterque ferètes aliena crimina, ea vel leuissima, ad vnguè puniri desiderant, cum

Ioann. 8.

concionandi.

58

cum suas vel grauissimas noxas non coniectent. Festucam quippe in proximorum oculis aspicientes, trahunt à suis non considerant. Acturus de vinea Euangelij, cum Dominus misit seruos suos ad agricolas: tandem filium suum è medio tollentes ad hæc Domini sui bona vsurpare conabantur, dicentes. Hic est hæres, &c. Vbi poterit concionator hominum ingratitude taxare: si quidem eum maxima beneficia de manu Dei suscepimus, quo maiora esse nequeunt, diuinis charismatibus insignitos reliquit nos, nobilissimum pignus. Iudæi namque typice susceperunt manna, nos verò angelorum esca, viuificum manducauimus panem. Hisce, & plerisque alijs muneribus nos affecit: sed iterum delictis nostris Christi crucifiximus, vt inquit Apostolus. Et criminum pessulo ostium ineffabilis Dei misericordiae patulum obdidimus: & quod liuore suo reserauit, nos peccati

Luc. 6.

Matth. 23.

Hebræ. 6.

H 2 crimi-



Modus

crimine obturamus. Huiusmodi concionandi series, nimiam continet utilitatem, ac multum emolumenti parit. Parum nanque refert, minus veneficatore[m] mouet, aut turpis lucricupidū minus confundit, quod Pharisæorū hypocrisis[m] refellas, aut avaritillius luxuriam detesteris, vel sacerdotum legis, ingratitude[m] redarguas, quinimod[um] de obiurgationibus eorum oblectantur fideles. Cæterum si inter agendum de eorum vitijs sermonem suum ad fidelium cæcum conuertat, ostendens eis versutiam, ac malitiam suam, instar Phariseorum, & quomodo grauissimum promerentur supplicium, & quod quandoque fiet ut pœnas luant: siquidem fideles cum sint, eadem Ethnicorum crimina patrant. Tunc quippe illi grauiora subibunt tormenta, qui Christum optimè cum nossent, maximis conuicijs in eum irruerunt. Liquidò hinc patet eiusmodi taxandi mo-

concionandi.

59

di modum nimium utilem fore animabus. Nanque præcipuum concionatoris munus est, peccata populi reprehendere. Quos tamen Euangelicæ doctrinæ præcones monitos vellem. Magna enim prudentia requiritur, maximūq[ue] hoc taxandi opus discerniculum postulare videtur. Ea namque alacritate vigeat oportet, ut neminem omnino suis parum libratissimis verbis scandalizet. Det tamen operam ut eius correptio ad omnium utilitatem, & vitiorū euulsionē prosit: quā indignationem, seu scandalū, pariat. Exemplum est nobis aptissimum in ea satis pensata, diserta, ac præuisa correptione Nathan prophætæ. Mox atque aggressus est regis Dauid nefanda crimina reprehendere, eo nanque verborum delectu illius parabolæ sigillatim verba librauit, & eorum, quæ aggrauant culpā annexa discussit: nec non & sermonis lepore, quadam energia, in ea verba prorupit, ut coactus



Modus

David in se tulerit sententiā. Absit tamen ut quēquam peculiarem taxando indices, aut turpi affectum notis verbis demōstres: vel occulto aliquo labefactatum crimine notum facias: ne inde populus coniectet, aut plane cognoscat in quem talis correptio illata est. Hoc quippe habet intelligi cum eiusmodi crimina non sunt admodum exorbitantia, & scandalum pullulantia: tunc enim publicē increpanda sunt: peculiariter tamen cum fraterna & specialis correptio preceperit, & talis labefactus disciplinacapax fuerit. Quod si tunc scandalum oriatur, parum refert. Nam secundum Iuris præceptum, Facilius scandalum oriri permittitur, quā quod veritas relinquatur. Non secus reus demptor noster fecit, cuius actio, non sēra est instructio. Qui palam, non privatim, aut singulis quibusque, sed potius conuocatis, & cōuenientibus in vnū Phariseis, & legis peritis, eos quippe

concionandi.

60

quippe, qui viue vocis energia hypocrisis appellat, & simulacra, atque monumēta forinsecus dealbata, & coloribus fucata, intus insecus tamen ossibus, & vermibus scatētia. De quibus ad populum conuersus dicebatur. Nisi abundaueritis iustitia vestra, plusquam Phariseorum, & scribarum: non intrabitis in regnum celorum: Et in Euangelio Ioānis habetur. Vos ex patre diabolo estis: & desideria patris vestris vultis facere. Insuper & Domini præcursor execrandum, atque incestuosum Herodem palam increpauit, & durē nimis. Et Apostolus quoque Philetum, Herodemque proprijs nominibus appellat. Et ad Timotheum scribens, admonet, ut populis noxa publicē redarguat, & peculiariter nullis omnino specialibus criminibus partec, quin palam ea euomat, & viriliter taxet.

Matth. 23.

Luc. 11.

Matth. 5.

Mar. 6.

1. Tim. 4.



Modus

¶ Ad hæc aduertendum est concionatori, ne huius rei ignorantia teneatur: ne dū probabiliter, aut per reuelationē cognosceret doctrinam suā minius fore profuturam, vt peccatores à peccati labe discedant. Cæteri vt sui muneris debitum pensum absoluat, ab incepto ne desistat, & correptionem, minarumq; rore ignita hominum scelera extinguat, atque coerceat. Præcurfor namq; Dominus, qui plusquàm Propheta nōminatus est, & spiritu Dei delibutus, non latebat eum penè induratum, & obstinatum Herodem fore: qui tamen excrandum eius vitium iterum, ac iterum increpabat: vt impensū munus debitam, & exactam persolueret operam. Sed quid plura? Num redemptorem nostrum delituit, seu aliquantulum illū fugiebat obstinata omnino euerfa Pharisæorum corda fore? Numquid de eorū desperata salute quicquam sperabat? Verū ipsam veritatem

Math. 11.

Marc. 6.

concionandi.

61

tem ne celaret, prædicabat. At verò cum ea sit rerum vicissitudo, & humana natura (vt eius est fragilitas) in omni vitiorum genere fuerit volutata, & nefandis insultibus labefactata, & quamuis maximus Deus tibi reuelasset, nequaquā futurum esse, vt hi scelesti & improbi quicq; homines cōuertantur, propterea minimè increpare desinas. Ne fortè huius criminis contagium increseat, & aliorū animas euertat. Sed ipse vi, & energia correptionū, vsum peccandi cohibe, & aliquantulum coerce, vt eos deinceps pudeat peccare, & tantum Deum offendere.

¶ Hæc omnia intelligenda sunt, vt eo modo dicantur, quò populus planè cognoscat, nō propter aliquam libidinem, aut appetitum vindictæ eadem ferri, sed tantū vt Maximi Dei offeratur, & zeletur honor, & peccatum vñ funditus eradicetur, & fomes hoc euellatur. Quod in ipso cō-

H 5 ciona-



cionatore facile reperitur, si non per-
tulancia, sed quadam modestia, non
iracundia, sed lenitate & Christi fer-
uida charitate increpauit. Nā vt D.
Chrysostomus inquit, nihil ita con-
fert, vt ille, qui audit, persuadeatur,
ad respiciendum quę dicuntur, ac se
cognoscat, quod cum magna dile-
ctione dicuntur. Nec difficile ad-
modum est perceptu, an ipse concio-
nator habeat charitatem, & zelum
proficiendi, quod in eius verbis
facile cognoscetur, & in proceden-
tibus conspicies. Quod si rescopimus
velis attingere, hoc tibi consilij do-
et vt omni proprio amore omisso, nec
non & appetitu vindictę, hæc te
moueant duntaxat, Amor Dei, &
tui proximi salus. Et sic ea vrbani-
tate, & modestia increpabis, qua ex-
pedit. Non enim congruet inurba-
nē, aut infestē, minus ve modestē
loqui. Vitiū siquidem turpitu-
dinem licet examinare, absque eo
quod

quod lingua aberrat, maledictis alios
laccens, & petulantissimis conui-
tijs in alios irruens. Propterea caueat
in pulpito forsan dixerit hæc vocabu-
la, scelus, aut scelestus, Hispanicē,
(vellaco, ò vellaqueria:) quamuis de-
turpissimo, aut sceleratissimo, quo-
uis homine sermo fiat, vt de Lu-
thero, &c. Namque Evangelicus
concionator maximē perspectus, &
urbanus debet esse, qui spectaculum
factus est omnibus. Sed loco eorum
hisce æquipollentia proferat voca-
bula, vt pote, iniquitas, iniquus,
abominatio, insultum, exorbitan-
tia, aut nefanda crimina, mens in-
cesta, animus impurus, & hisce si-
milis. **C**auet tamen ne fortē excādescat
nimis, & quasi effrænis equus currēs,
immoderatē taxet. Ira siquidē cohi-
benda est. Nec in doctrina admodū
rigidus esto, vt tua magis ad emula-
tionem, & desperationem correptio
faciat,



Modus

faciat, quàm ad salutem animarum. Medici nãq; dulcibus & lenibus amara, & acra solent medicamina temperare: & pillulas de argentatas præstare languidis. Et instar illius Samaritani, qui vinum simul, & oleum ulceribus infirmi applicuit. Eo modo Evangelicus concionator in fine concionis illecebris, & blãctijs suadeat. Cuiusmodi serie D. Chrysostom^{us} plerumq; conficit, atq; terminat sermonem: cuius loca, breuitatis causa, mihi facio. Quinimò concionator iam terminaturus concionẽ, ad Deum cõuersus, mox ad populum, eos exhortetur, & vicissim moneat dulcibus, & sedatis verbis vt mores corrigant, amorem, passionem, & Christi reuerentiam eis proponẽs. Eoque fiat modo, vt quamuis propter correptionẽ antea confusi fuerint, modò confortentur: & tantum offendisse Deum eos pœniteat.

¶ Obiter tamen licet advertere, ne presby

concionandi.

63

presbyteros palàm, & coram populo ex aliqua peculiari labe eos corripiat, aut noceat. Quod sanè fieri poterit in suis capitulis, seu congregationibus priuatim. Ad hæc, si eos coram populo taxet, correptio solum faciet, vt dignitas sacerdotalis vilipendatur. Hoc enim abiit in vsum, vt ipse populus sacerdotum crimina, seu monachorum defectus audiendo maxime congaudeat. Quapropter presbyteri eiusmodi, si taxentur, deteriores sunt, & duriores corde: insuper & scandalum oritur. Veruntamen de auaritiæ peccato, luxuriæ, libidinis, ambitionis, &c. cum sit correptio: tam sacerdotes, quàm alij ceteri homines comprehenduntur, & sic eorum vitia licebit corrigere.

¶ Vt autem ab his me expediam, monitum velim Evangelicum præconem, quòd adhuc si aduentitius in populo quodam fuerit, ne illius populi quæ noverit peculiaria crimina



Modus

na, nimis rigide, & quadam autori-
tate reprehendat: audientes enim
non æqui, & boni cōsulent: sed quod
prædicandi copia nō tibi suggessit,
aut occurrat suspicabuntur, ob cuius
penuriam, ut eos taxares, orditus es.
At quod initio tenetur facere, pri-
mum illud est, aliquot prædicare ser-
mones, & hos egregios, in quibus
pro viribus & perdoctum, & sapien-
tem se præbeat omnibus. Postea ve-
rò cum erga populum celebre no-
men sortitus fuerit, & pro benè do-
cto & erudito habitus, & diuino fla-
mine delibutus, & virtutibus insig-
nitus: tunc quidem auctoritatem ha-
bebit increpandi. Maximi namque
interest ut populus de ipso benè au-
diat, ad hoc, ut eius documenta li-
benter percipiat: & correptiones
æquo animo ferat. Neotericus qui-
dem, & quasi iuuenes ætate, non ha-
bent tantam auctoritatem ad incre-
pandum, velut iam senes: propter
eaque

concionandi.

64

eaque ne nimium reprehendant.
Adhuc tamen & ipsi iuuenes quique
concionatores luxurij, seu carnis vi-
tium non reprehendant: sed ipsi dū-
taxat senes, hi que raro, & satis libra-
tis verbis, non obscænis, aut turpis
notæ vocabulis utantur. Cæterum
hoc vitium acriter reprehendant
referendo sacræ scripturæ exempla:
ut planum fiat, quot, quantisque ge-
neribus suppliciorum hoc tantum,
tamque graue vitium Deus puniuit,
& durissimam huiusmodi contrahē-
tibus poenam imposuerit.

¶ Caput. XVI. Quomodo
increpandum sit: & ex
Euangelio, uti corre-
ptiones sint dedu-
cendæ.

Color

Modus



Olor rhetorum est, quod
quando quis habet taxare
aliquod vitium, inquit
aliquid peculiare mali per
quod alijs præferatur vitijs: ad hunc
quippe modum illius criminis foeditas,
& turpitudine magis liquet, cuius
versura planius constat: ut dum magis
dehonestatur, magis omnibus fit
at exosum. Exepli causa. Si superbia
taxetur peccatum, licet ipsum concionatorem
non solum huius vicii turpitudinem
demonstrare, verum facta comparatione
ad alia crimina, illud abijciat magis,
dicens. Hoc vitium adeo execrandum est,
& Deo odibile, quod cum reliqua vitia
nociva, & iniqua sint, Deus tamen,
ut tantum curet languorem, permittit,
ut in re liquis offendamus peccatis. Unde
facile palam omnium turpissimum esse
vitijs. Nusquam enim vnum toleratur
malum, nisi ut alterum vitetur prius,
ut in populis & ciuitatibus fit. Mulieres

concionandi.

65

res siquidem publicæ permittuntur,
deteriora ne fiant scelera. Loth etiam
qui filias suas innuptas, & adhuc caeli
beni vitam agentes, Sodomitis trahebat,
ut stupendum, & execrandum aboleret
peccatum. Propterea, ut superbia Deus
auferat languorem, alia tolerasse crimina
cernimus. Veliquet in D. Petro, qui
ut arrogantiam ipsius propulsaret,
illum negare permisit: ut sic suæ
miserie fragilitatis agnoscentes languorem,
alios ne aspernaretur. In vltima enim
cena dixit de se: Et si omnes scandalizati
fuerint, ego autem non scandalizabor.
Idem omnino legimus cum David factum,
quem prius in homicidij, adulterijque
flagitium labi permisit, ut tandem illum
humiliaret. Ego dixi in abundantia mea,
non mouebor in æternum. Quid inde?
Auertisti faciem tuam à me, & factus sum
conturbatus. Insuper alia quoque vitia
statutis temporibus suas

Matth. 16.

1. Reg. 11.

Psalm. 19.

I quæ-



2. Cor. 6.

Modus

quæque sortiuntur operationes.
Namque carnalis, & luxuriosus sæpe
repefcit, & fui vitij obliuiscitur.
Etiam voraces, & gulosi, &c. At su-
perbus, & elatus, vbique & semper
tam publicè quàm priuatim suum exer-
cet munus. Quod si luxuriam repre-
hendat, dicat, vt reliqua crimina vni-
parrem hominis vtpote ipsam ani-
mam, contaminant, at luxuria cor-
pus, & animam, vtrumque corrumpit,
quod est tēplum Dei, iuxta illud
Pauli: Nescitis quod corpora vestra
templum sunt Spiritus sancti? Qui
violauerit templum hoc, destruet
illum Deus. Si verò Auaritiæ incre-
pet vitium, dicat, quod si reli-
qua crimina contrahentibus illa
obsint, alijs tamen emolumentum
sunt. Vorax namque obsonatori-
bus, & coquis opiparas, lautæque
parantibus dapes, suggerit alimen-
tiam. Sutores quoque purpureis,
sericisque se induens vestibus dicitur
pro-

concionandi.

66

prophānus. Nec non & fabris ma-
chinantibus ædificia, & laqueata
struentibus tecta, superbus numos
impertit. Et quos famulorum tur-
ba comitatur, & quibus ministranti-
bus astat multitudo, hos alunt & pa-
scunt. Cæterum avarus nemini pro-
dest, omnibus tamen obest, qui fru-
menti obturata ne referet horrea fa-
me miser perit, & alios perire facit.
Ideo Scriptura ait: Avaro nihil sceles-
tius. Item. Cuncta vitia temporis
cursu delent, sola avaritia est, quæ se-
necta virescit. Quare dictum est. Se-
nescere homine, cuncta vitia fene-
scunt, sola autem avaritia iuuenescit.
Et Poëta: Crescit amor numi, quan-
tum ipsa pecunia crescit. Sufficiant
liquis vitijs exēplificari potest, dū mo-
do prædicta series obseruet, videlicet
quod fiat comparatio vnius ad aliud.
ita namque illius vitij magis claret fee-
ditas & malitia.

Eccles. 10.



Modus

¶ Sed quæres modò quonā pacto prædictæ correptiones ex ipso Euāgelio deducātur. Respōdeo tamē quod bifariā. Vno modo positivē, alio modo à parte cōtraria. Prima est quando in Euangelio taxatur aliquod vitiū, & hāc deducere facillimū est: velut cū dicit de illo prodigo, quod cōsumpsit omnem substantiam suam luxuriose vivendo: in qua quidem nostri temporis luxuriosi increpantur, qui animam suam, bona sua, & denique honorem amittunt. Et in illo, quando Pharisei venērunt ad Christum dicētes: Magister, scimus quia verax es &c. Facta quippè est correptio aduersus adulatōres, & detractōres. Simulatore ore decipit amicum suum. Etiam cū Euangelium tractat de vitijs illius auari, liquet correptio aduersus voraces, & indumentorum luxuriosos, & contra eos, qui erga pauperes, & egenos se præbent impios, & parum misericordes.

Luc. 15.

Matth. 22.

Prou. 2.

Luc. 16.

concionandi.

67

¶ Secundus modus est, cū Euangelium tractat de aliqua virtute, tunc eius cōtrarium vitium taxetur. Vt in Dominica quarta post Pentecosten ait S. Lucas. Cū turbæ irruerent in Iesum vt audirent verbū Dei. Animadvertite huius turbæ feruidum, & anhelantem spiritum: qui vt verbum Dominicum audirent, irruebant magna cum deuotione. Secus tamē nostris modò fit temporibus, quos virgis, nec impulsibus in Ecclesiam trahas. Et in Euangelio illius scēminæ adulteræ inquit S. Ioannes: Perrexit Iesus in montem Oliueti, & diluculo venit in templum: & omnis huius populi deuotio, & diligentia qui summo manē, vt verba Domini audirent surrexerunt. Modò verò non diluculo, sed ad meridiem vsque dormitantes, dum iam terminatur concio, adsunt. Et in illo Euangelio dicit octauē S. Petri Apostoli inquit S.

Luc. 5.

Ioann. 8.

13 Matth-

Modus

Matth. 14. Matthæus, quod Petrus dixit, ad te
sum: Domine, si tu es, iube me venire
ad te super aquas. Nunc verò non sic
ita, nec ire volunt, sicut D. Petrus: sed
Christum ad se venire volunt, rem su-
am intra domesticos parietes ce-
lebrantes, & quod arca fœderis in
templum Dagon feratur, sicut illi
Ethnici volebant: & in eodem alta-
ri, ubi erat Dagon, deponi. Hi etiam
in domibus suis, abominationibus, &
idolis plenis, receptaculis aleato-
rum factis, vitijs carnalibus, & voraci-
tibus imbutis Corpus Domini-
cum cohabitare præsumunt. Cum
de S. Andrea sit sermo, vel de alio-
rum apostolorum aduocationibus,
inter agendum de prompta & ce-
leri eorum voluntate in exequen-
dis Dominicis præceptis, siquidem
statim secuti sunt eum. Nos verò
obturantes aures plerunq; vocati cõsi-
mus, non eas patulas præbemus, nec
sibilis, & vocationibus Dei obsequi-
mur:

concionandi.

68

mur: sed non impunè quidem fere-
mus. Audite Dominum dicentem.
Vocavi, & renuistis: ego quoq; in in-
teritu vestro ridebo, & subsannabo,
cum id q. timebatis, vobis aduenerit.
Sufficiant dicta exempla, vt quisq; sa-
piens, & ingeniosus concionator
exhauriat vitiorum correptiones vir-
tutibus aduersantium.

Prou. 11.

Cap. XVII. De alio mo-
do ampliandi digres-
siones



T autè cõcionator Euāgeli-
cus in hisce tribus supradictis
loquatur, scilicet, cõparatio-
nibus, autoritatibus, & scri-
pturæ exēplis, quāobrem correptio
non semper est adhibēda, hoc mediū
obseruabit. Nā si id ipsum, de quo per-
tractat, cõsiliū aliquod sit, aut cõmune
quicq; ad Dei cultū spectās: tūc ponat



casus, tribus iam praelibatis (quæ ad
vitia spectant) obseruatis. Radices nam
que & quasi fundamenta malorum
ea sunt, superbia, luxuria, auaritia &
horum affectus. Quod si de vitijs, seu de
virtutibus peculiaris sermo fiat, su-
mat casus ad triplicem viuendi sedem:
quarum vna sit equitum, alia seruo-
rum, ac Dei amicorum, vltima vero
rei fabrorum, seu Dominantium, aut
religionis sectatorum: huiusmodi
namque fastidium non pariet. Quam-
uis in hisce sermonibus conciona-
tor vulgata & trita, communesque
casus debet sumere: & quæ inter au-
dientes communiter feruntur. Hic
nimium modus maximè utilis est.
Quod si in principio audientibus du-
rū sit perceptu, & valdè laboriosum:
peculiariter tamen, & oculatiùs si
hæc attendant breui ipso temporis
spatio dociles, & nimis idonei efficien-
tur: sicut in reliquis cõparationibus.
Vt autem hoc ipsum faciliùs percipi
valeat,

valeat, aliud insuper addam mediū,
sub peculiari tamen & nouo concep-
tu: vt iucunditatem afferat. Nec nõ
ipsa media auctoritate, cõparatione,
& scriptura fulciam, duobus quidem
appositis obseruatis, vt, quod dictum
est, planiùs intelligatur. Exemplum
erit in illud Euāgelij: Misereor super
turbā: quia iam triduo sustinent me:
neq; habent quid manducēt. Omnis
languor, omnis infirmitas, omne ma-
lum nostrū ortum habet ex eo, quod
Christum dominum non sectamur,
vt isti faciebant. Hinc est quod panē
Dei viuificum non māducamus, nec
eius spiritualem consolationem de-
gustamus. Vos qui beatifica Dei visio-
ne frui desideratis, hanc vobis veri-
tatē suadere: quod si Deum vultis ha-
bere, virtutis sectatores sitis, vt in ea
constātes exhibeatis vos, & fortes. Si
quis adest qui cõsolationē Dei expe-
ctat, sicut & hos cõsolar⁹ est in cepto
virtutis, & amoris Dei, stabilē se præ-
beat

Marc. 8.



Osee. 6.

Modus

beat & fortem. Aliàs diuinitum auxiliū quomodo expectas, debilis cum sis in proponendo, & tardus in exigendo illud? Quid faciam tibi Ephraim? Quid faciam tibi Iuda? Misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros manè pertransiens. Attende o Christiane, verba hæc. Attende tu o eques qui adhuc in bono capto non perstitisti. Quid faciam tibi, ait Dominus, qui verbum meum audis, & tot inspirationibus & optimis desiderijs animum imbuiisti: in nullis tamè perseuerasti, sed quasi nubes matutina, quæ flante funditur aura. Deficit quasi ros, optimæ destinatio, oriẽtẽ delectationis Sole, & turbine voluptatis ruit. O serue Dei, qui indies studeas ut intra temetipsum recipias, atque in orationis studio te exerces, & bonis operibus intentus ad virtutis culmen adspiras. Quid faciã tibi in ijs haud firmus cū sis? Ut te præcingis ad bellum, ut meã tibi conferã bonã?

Qui

concionandi.

70

Qui quasi nubes matutina, & quasi ros, sic deficiis, ut visitationem meam expectabis, qui fortitudinis loriceam adhuc non induisti? O tu qui manu labore viuis, quid faciam tibi aut quomodo me tecū gerã, & necessitatibus tuis opitulabor, qui in bonis operibus intentus non persistis. O quanta nobis bona suggererent, si virtutem sectaremur: sectemur Christi Domini vestigia, & in bonis operibus perseueremus. Nam ipse ait: Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. En tibi Dei signaculum: En dictorum conclusio: En censura: En virtutis stipendium. Quod non solum animam tuam emolliet, verum & maximæ præmia comparabis. Quid bone, Deus senties, cum videris homines, hosque paucissimos in bono perstare? Misit Iosue exploratores in Hiericò, ut irruerent in Hai: & expugnauerunt ciuitatem. Verum quia Achar filius Charmi,

Matth. 10.



Modus

mi, vnus virorum, prauaricatus est, permisit Deus postquam exploraerunt Hai, mox terga verterent, nec expugnare valerent, & ex eis corruentes nonnulli. Quod cum audisset Iosue scidit vestimenta sua, & pronus cecidit in terrā coram arca Domini vsque ad vesperam: & clamans Iosue dixit. Heu Domine Deus, &c. Mi Domine, quid dicā, videns Israel terga vertentem hostibus suis? Quid faciam denique hanc penuriam, ruināque aspiciens? Attende, o Christiane, vnum interea, quod Christi Domini virginē, sacrumque carnis indumentū crucis patibulū subiēs scindit, fodiūq; fecit, illud nimirū fuit instabilitatē nostrā intueri. Poterat quippe nos redimere, absque eo, quod nostrā fragilitatem indueret, & pateretur. Sed nutu duntaxat nos saluare vtrique poterat: at inter cetera Doctorum asserta, & causas, propter quas Christus nobiscum habitare voluit, simul & pa-

concionandi.

71

& pati, vnum quidem est, vt ostenderet palam quantum pro peccatis nostris doluisset. O si nosset & tu, quantum Christus doleat, dum quasi canis 1. Petr. 2. ad vomitum in idem peccatum recidis, postquam pœnituit peccasse, ac Deum offendisse. Tactus Deus ipse Genes. 6. dolore intrinseco sortē, vicemque tuā dolet eo quod in bono cepto nō perseuerasti. Amicē, ad quid venisti? dixit Iudæ. Quāprimum enim coniecit in bono cepto haud perstitisse, & cum traditor in eum irrueret, ab apostolorum collegio discessisse cognouit, & prauaricator effectus eū tradidisset. Vide, o charissime, quod humilis & patiens aliquando fueris & parū tua retulisse: propterea quod ab alijs pro nihilo reputatus fueris. Modò illud iam pertransijt, & probè destinationes abierunt, & dissipatæ sunt, & quod facere decreuisti iā oblitus es. O quanto maximo Christus Dominus gaudio afficiebatur videns illorum



Modus

Luc. 10.

illorū constantiam. In illa hora exultavit Iesus in spiritu. Discipuli Christi accesserunt ad eum gaudio delibuti, ex eo quod sua doctrina magnū fructum comparassent. Quibus cum redemptor noster simul letatus est, & gaudius. Benedictus Deus noster in æternum, cuius filius letatur cum probè & secundum rationem tu vivis. Agite tandem. Nunquid adest aliquis, qui hoc Christo gratum velit facere? Protinus à malo discedat, & virtutem sectetur. O quàm iucundus, & gratus erit Deo! Caue tibi o homo, quid feceris. Hæ namque fluctuationes, & tempestates, & varij expugnantium ietus, quos, ne Deum offendas viriliter sustines, huiusmodi Christo maximè placent. Numquid aderit aliquis, qui placere Christo non studeat, ut illi referat gratiam aliquāliter pro sibi illatis conuitijs, & doloribus? Benedictus, & laudabilis sis, Domine mi rex, &

concionandi.

72

rex, & bone Iesu: hanc mæstiriam, hosque labores, quos pro me sustinisti modò gratus utrumquē solvā, & deinceps mihi perisse præstabit, quā tantam maiestatem offendam. Modò contumelias, & opprobria mihi illata æquo animo feram, & si in me vniuersum insurgat. Agite iam, qui perseverastis, & stabiles in bono fuistis. Vbinam vitam felicem degitis, ut victum viuificum pascatis? &c. Triduo iam sustinent me. Expedit ergo nobis in bono perseverare, & constantes esse: aliās hoc celesti pane haud potiemur. In prælibato quidem exemplo ad vivum (ut aiunt) & planè vidimus hūc ampliandi digressiones modum, cum ampliandi modis. Prius namque punctum deduximus doctrinæ, quam docemus. Nam sub illo: Triduo iam sustinent me, aptandum est conclusioni, quæ intendebatur: ipsa namque assertio erat. In bono-



Modus

In bono perseverare. Deinde mota est digressio cum illa autoritate, ponendo illud medium, quod subsequitur damnum eos, qui in bono minimè perseverant. In contrarium tamen explicata illa autoritate, actum est cum triplici viventium sede simul & cum nocuentis, quæ eis non perseverantibus adveniet. Deinde opposito modo mota est digressio, eos, qui perseverant laudando: & hac explicata comparatione cum ampliatione trium casuum, seu exemplorum. Mox auctoritatem subsumpsimus cum comparatione, ad ipsam quippe doctrinam confirmandam. Nam cum ipsamet comparatio sit nostræ rationis opus, necessum est simul & auctoritate assumptum roborare. Deinde aliud medium admonendum positum est, quod fuit de Christi Domini passione: & hoc quidem medium sub scripturæ exemplo tribus casibus hanc expositionem declarando, quorum alter, auctoritas estor

concionandi.

73

esto. Subinde alio iucunditatis Christi modo, utpote opposito, motum est. Et hoc sub auctoritate positum, & declaratum fuit sub applicatione casuum. Mox doctrina illa epilogata est, quæ ab initio est incepta, ut punctum iterum sumeretur. Ad huius quippe similitudinem poterit quodcunque aliud punctum dilatare. Advertendum tamè est, iuxta hunc modum, quod quamvis hic pergitur de puncto ad punctum auctoritatibus, comparationibus, & exemplis scripturæ, propterea non debet sic coarctari, ut hoc regulariter observetur. Namque, uniuscuiusque media, auctoritate duntaxat, ut illi placebit, extrahi possunt: & quævis tria puncta adhibuimus, alia prout libuerit, ponere licebit, dum modo puncta, seu digressiones non multiplicet, ut fastidium pariat. Nec subinde eò pauca proponat, ut eorum media arida sint & prorsus sterilia. Atque ita debet concionari, ne fidelium repescat affectus.

Modus

Cap. XVIII. De gemino
alio modo ampliandi
digressiones.



Dea, quæ superiori capite
dicta sunt, ut quamlibet di-
gressionē, seu punctum se-
ctemur, notandum sit, dictū
iam punctū sectari posse data cōclusio-
ne: ubi quidē doctrina cū sua ampli-
ficatione tradit. Mox sacra scripturæ
exēplū ponitur, totius historiæ enarra-
do discursus. Eiusmodi exēplum sit
de damno, seu nocumēto, quod eius
cōtrariū infert, de quo & ipsa propo-
sitio pertractat. Quo quidē enarrato
exēplo moueat, atq; suadeat illo con-
cionator, ostēdendo damnum q̄ eis
adueniet, nisi id ipsum, q̄ precipitur
eis re ipsa fecerint. Idēq; autoritate
cōfirmabit, quæ faciat ad illud. Quo
finito, alia insuper narretur historia
alterius exēpli, in qua agatur de bene-
ficio

concionandi.

74

ficio ab aliquo accepto, ex eo, q̄ illud
fecit. Quo cū moneat id ipsum quoq;
faciant & illi, ad quod roborandum
sumat autoritatem, quæ ad rem fa-
ciat. Hoc liquidō satis constabit, si di-
ctā doctrina in superiori puncto ad
exemplum redigatur, secundū hoc,
quod sequitur: Ecce iam triduo susti-
nent me. Ex eo quod non peristamus
in bono, hoc damni accidit nobis,
ut nō pascamur à Christo. Nobis er-
go in bono cœpto perseverare, & sta-
biles, firmosq; esse, expedit. Siquis ad-
est, qui huc venit, ut aliquid frugi ex
cōcione capiat, hanc sibi met suadeat
veritatem: quod si à Deo pasci deside-
rat, in bono peristare debet, & in eo fir-
mū & stabilē se prēbere. Pleraq; enim
dāna nō perseverantibus eueniūt, ve-
lut sacra scriptura ait. Quoniā volēs
De^o Sodomā, & Gomorrhā euertere,
vocauit Lot & dixit ad eū: Salua ani-
mā tuā, & noli respicere post tergū,
ne tu simul pereas. Mox ut egressus
est

Genes. 19.



Modus

est Lot, dissipauit, & solo æquauit Dominus ciuitates has: & corruerunt omnes simul, qui in Sodoma, & Gomorha morabantur. Coniux autem Lot audiens fragorem, & maximum strepitum, perterrita (nam ex fragilitate inconstantia nascitur) post tergum respiciens, in talis statuam conuersa est: quā adhuc pecora lingunt. Quid ergo non perseverantibus reliquum est, nisi ut in petra simulacrum conuertantur? Quoniam vocauit te Deus, abominationes Sodoma: deseruisti, & per viam veritatis incedebas, gratus sanè Deo: verum leui seculi huius fragore consternatus, dereliquisti vias Domini, ac desiderijs seculi captus, tergū vertens, præuaricator Domini præcepti extitisti. Quid inde tibi superest, nisi ut obstinatum cor geras? Et talis effectus, nihil omnino prosis? Quid ò charissime, tibi superest, si in bono non perseveras? Quid faciam tibi Ephraim? Quid faciam tibi Iuda?

concionandi.

75

bi Iuda: Popule meus, ait Dñs, quid faciam tibi? Hic punctus ampliatur: quo finito, aliud narretur exemplū huiusmodi. Iacob, occurrens ei Angelus, luctabatur cū eo, cui angelus: Dimitte me: & ille noluit, quousque benedixisset ei. Cum quo tota nocte luctatus est, & manè benedicēs ei, cōmutauit eius nomen, sed & altero pede claudus Iacob mansit. Sic Deus facit cum omnino perseverantibus. Sic te gemino luctari brachio, & expansis vlnis decet: utpote Dei & proximi amore, & tota nocte perstare luctando, donec rutilans venerit aurora. Nam qui luctatur, & perseverat, tandem benedictionem obtinebit, quia qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit. Aspice ò Christiane, quid nā summa veritas ait, quod salui erūt, qui perseverant. Amplifce tur eiusmodi autoritas, & mox epilogando dicat. Agite tādē ò charissimi, firmi, & stabiles simus, ne nobis cōtin

Genes. 32.

Math. 10.

Modus

gat, q̄ cōiugi Lot euenit. At verò quā
si Iacob alter mereamur benedictio
nē Dei obtinere, quā electis Deus p̄
misit in nouissimo die: & sic pane an
gelorū viuifico in cēlesti regno poria
mur, & velut hæc turba, quę Christū
secuta, ab eo pasci dignata fuit. Hic
ampliādi modus facilis, simul, atq; iu
cundus est. Nāq; scripturę exēpla ad
hunc modum citata nimis placent.
¶ Alter quidem modus ampliandi
est, quāprimū doctrina applicata fue
rit, sub illa propositione, vt in priori
exēplo dictū est, mox autoritas in me
diū afferatur, qua quidē cōproberetur
illud, quod dicitur, eo verissimum &
infallibile esse, quod maximus Deus
id volēs ostendere, dixit, atq; monuit
hoc ipsū. Qua nimirū autoritate per
fecta inueniatur argumētū à minori
ductū. Ipsa nanq; autoritas, suggeret
argumētādi occasionē. Quo argumē
tō proposito, roborabitur alicuius
exēplo, qui id ipsum asseruerit. Hoc
exem-

concionandi.

76

exēplo finito, duę, tres vē autoritates
scripturę citentur, velut similia quę
dā, & quasi per transfennam, aut sum
mis digitis (vt aiūt) tacta hoc modo. Id
ipsum habetur. Id ipsum tali, vel tali
loco dicit, &c. Quib⁹ breuiter tactis,
incipiat illius rei defectū corripere,
nēpe autoritate, argumento, & exē
plo, velut qui cōqueritur: & post Dei
verba cumulādo in ipsa autoritate di
cēs. Non mirū esse si Deus cōquestus
est dū huiusmodi mala extant. Hęc
omnia in subsumpto liquida erūt exē
plo. Ecce iā triduo sustinēt me, &c. Si
hi nō perseuerassēt, nullaten⁹ De⁹ vi
ctū suggereret. Modò infer cōclusio
nē ampliātā priori exēplo. Deindē di
cito hoc adeo verissimū esse, scilicet
quā De⁹ perseuerātiā vult in animab⁹,
quas habet reficere: vt p̄ Spū sanctū in
Canticis dictū sit. En lectulū Salomōis
sexagīta fortes ambiūt, ex fortissimis
Israel: tenētes gladios, & ad bella do
ctissimi. Nūc ō Christiane caue tibi,
Cant. 3.

Modus

qui Deum obtinere desideras, ne tua te fallat opinio, aut te ipsum se ducas. Anima tua lectulus Dei fortissimus debet esse, & valdè præmunitus, nõ autem debilis, & omni præsidio destitutus. Deindè fortissimis quibusq; circumuallatus ex Israel. Namq; eius præpositi firmissimi, & præ omnibus stabiles debet esse. Sic Paulus inquit. **Rom. 8.** Quis separabit nos à charitate Christi? Scio q; neq; mors, neq; vita. Existimatis nos tanquã paruulos esse, atq; debiles? Firmissimi quidem sumus, & stabiles: quoniã nec labor, nec dolor, &c. nos à charitate Christi prolongabit. Filij Israel canebãt dulciter hymnos in mari, & collaudare cœperunt Deum, videntes suos hostes submergi, & in ipso etiam ad terrã promissionis itinere illũ benedicentes, quòd eos liberasset. Cæterũ non perseverantes, in Ægyptum reuerti cupiebant. Modò si ad aliquã probè callẽdã artẽ cõtinuus, assiduus vñ vsus requiritur nõne

Exod. 15.

concionandi.

77

nõne ad tantã rem obtinendam, maior opera, & studiũ requiretur? Aspicere quòd legitimè certanti conceditur laurea. Labor improbus omnia vincit. Vt brauiũ hoc accipies, nisi in bono perstiteris? Ideò Iob: Si occiderit me, in ipso sperabo. Hac ratione nos decet perseverare, quibus perisse præstabit, antequã retrocessisse, aut à bono cœpto desistere. Hic ampliandarum digressionũ modus, maiorem præfert dignitatem, quã duo antè habiti modi. Et sanè luculètiõr est, quia vim habet, & innititur in literalibus scripturæ sensibus: & tandem in eo fit argumentum à minori ad maius.

1. Tim. 1.

Iob. 13.

Cap. XIX. De modo procedendi.



Vẽadmodũ si cuiuspiã et si famelico simul in disco varij cibi, & innumera quasi dap̃es apponerentur, fastidiũ

K 5

maxi-



Modus

maximū generarent, & ad nausēā eū
puocarēt: q; si in singulis quibusq; pa-
tinis quiq; cibi apponerēt, excitarēt
q; dē appetitū ad edēdū. Ita cōtingit
in cōcionibus. Nisi enim eius partes
quāuis optimis notationibus septē
recto ordine procedāt, ornatēq; sint,
nimis fastidire vidētur. Modo verō
procedēdi stylus, & prædicādi modi
eo sunt diuersi, vt æquum sit dicere:
Quot capita, tot sentētiæ, & prædicā-
tiū placita sūt. Propterea nō est mihi
animus hęc omnia in breui sermone
cōprehendere, qm̄ nec capere valeo,
nec intellectus aliq; creat⁹ ea omnia
pcipere, aut cōprehēdere potest. Ali-
quot tamē ponā hic, quib⁹ vti licebit.
Supposito ergō q; cōponere, est, cōiū-
gere, & coadunare pleraq; pūcta in-
ter se diuersa, & hęc ampliare, & ex
corū singulis vtilē doctrinā deduce-
re, vt alij excitētur, & ad probē operā-
dū alliciātur. Hoc autē fieri neq; t, ni-
si quædā media applicētur, vt vltim⁹
gradiatur,

concionandi.

78

gradiat⁹, vno aut gemino dūtaxat me-
dio vti licebit, vt doctrina cōfirmet.
Ad hoc verō, artificii habeto, ne eius
dē penuria in officio nō sis. Illud autē
q; habet docere, debet locari in pri-
mordio cuiuslibet pūcti. Quod q; dē
habet pferri, velut q; quādā assertio-
nē affirmat: vtpote verbis lucidis, p-
picuis, & expeditis satis. Nāq; nō intel-
lectus ita instrui vult. Verū cōtra hoc
videntur facere hi, qui obscuris ver-
bis, aut nimis cōcise doctrinā suā tra-
dūt, aut pplexis & implicatis eloq;is,
aut superfluis verbis alios instruunt,
ex quibus audientiū animus nihil
emolumēti percipit. Ob cuius defe-
ctū in subsequentibus etiā deficiet.
Nec itidē quidq; sibi suadere poterit.
Siquidē quæ primo sibi tradita fuere,
nō intellexit. In hoc verō primum, q;
q; dē est cōclusio doctrinæ, ac funda-
mētū toti⁹ pūcti, digressionis ve, q; ha-
bet pdicare, expedit cōcionatori, vt
sit brevis, expedit⁹, atq; pspicu⁹: ita vt
omnes



Modus

omnes percipiant, & intelligant. Dixerim brevis, nō intelligendo, quōd costrictissimis, & breuibz terminis eadem proferat, vt à nemine satis percipiatur. In quo etiam nōnulli concionatorum deficiunt, quorum quidem breuitas sermonis, & doctrinae, quae sapiētibus, & perspectissimis quibusq; viris congruebat, duntaxat eadem insipienti populo aptare contēdunt. Hic maximus quidē defectus est: sicut & aliud extremum eorum, qui verbosi, cōfusi, & sanè loquaces sunt: qui nec se ipsos satis intelligunt, nec ab alijs omninō percipiuntur. Modò ipsam propositionem expedite, luculenter, & dilucidè proferto, semel atq; iterū eādem repetens, circū circa prospiciens catū, eāq; varijs encomijs repetens: cuiusmodi propositio prolata, ab omnibz satis percipiet. Nec incōgruū quidem erit, cū varijs, & disparibus nominibus iteretur. In fine verò non est necessaria haec eadem

concionandi.

79

dem correptio, licet in principio cuiusq; digressionis, & quando ipsa propositio profertur, hoc expedit fieri in omnibus sanè subobscuris intellectu punctis. Mox auctoritatem, comparisonem, & exemplum scripturae dicto: interea nōnulla verba inferēdo, quae iam dicta cum dicendis connectant. Insup̄r notandū est. Vt enim ex naturalibus liquet, vnum contrarium iuxta suum cōtrarium positū, magis lucet, & apparet. Exēpli causa. Si sumat pro medio, vt sint humiles, dicens, quōd eisdem benè faciet Deus: hoc idem sub quadam auctoritate adducere potest, & mox verae humilitatis oppositum sumat, vt potè superbiam: cui fauet, & praestat illud Iacobi dicentis: Deus resistit superbis, humilibus autē dat gratiam. Et quoniā de humilitate prius egit, ipsam humilitatis partem prius collaudare, & efferre debet, dicens: Deus gratiam suam humilibus confert,

Iacob. 4.

Modus

fert, superbis autem resistit. Ibidem
que dicito quanto maximo odio
Deus prosequitur superbiā, & statim
cōcionator ipsam humilitatis propo-
sitionē pponet, dicēs: O vos omnes,
precor, humiles estote: eos nanque
maximo Deus amore prosequitur.
Ideò per Esaïam dixit: Ad quem ego
respiciam, nisi ad humilē, & contri-
tum, & tremmentem sermones meos.
Hoc bonum quidem ego faciam:
quòd humiles diligā & amabo. Hoc
ita cōmuniter explicato: mox vndi-
que circumcirca populū, ceterūq;
prospiciens, ad particularē descēdēs
dicito. Aspice o tu Christiane, quid-
nam maximus De⁹ asserat. Audi ver-
bū Domini. Cū humilē te præbes à
Deo maximè diligeris, & amaris. Si-
quis equitum adest factiosus, & hono-
ris cupidus sui, attēdiat. Si hasce vanita-
tes expuleris, si hæc honorū puluiscu-
la omninò ex corde tuo abolueris,
à Deo quidem amaberis. O tu mulier
compta

Esaïa. 66.

concionandi.

80

cōpta, & fucata, quæ huiusmodi do-
mū Dei ingredi nō trepidasti, exue te
monilib⁹, & vanitates has cōtēne, &
Deus diliget te. Hic ampliādi modus
valdè quidē vtilis est. Nā cū ad res
peculiares descendit, quandam concio-
nē complēdo, atq; in ea duas, tres-
ve digressiones faciēdo, magna ciba-
tur caterua.

Cap. XX. De introductioni-
bus concionum.



Am quidē ab usu recessit ip-
sam subdividere concionē,
dicēdo, hic duas, tresue cōti-
net sermo partes: aut duo,
tria ve agēda sunt: sicut & nostri qui-
dē tēporis seniores iā pridē faciebāt.
Hoc si quidē ab omni ratione, & arte,
& à rhetorices documētis lōgè distās
est. Nec S. Doctores vt August. Ori-
genes, Chrysost. aut Gregorius, tali
diuis-

Modus

diuisione vsi sunt. Cæterum maximam attentionem captat, & nimis placidum est, & eorum excitat animos, dum concionator Euangelicus, ipsum aggrdiatur sermonem cum aliqua eleganti introductione, compendiosa, & rhetoricis ornata verbis in philosophia fundata: aut verò cum aliquo axioma, aut maxima Aristotelis ingreditur: aut cum aliqua alia naturali ratione, quæ optimè congruat cum ipso Euangelio, quod quidem habet prædicare, aut saltem cum ipsius exordio. Quæ nimirum introductiones bifariam possunt inueniri, aut excogitari. Vno modo, si præcedentia ipsius Euangelij consulas verba, & cum subsequentibus cōnexueris, & ad propositum applicueris. Verum vt planius me explicem, duo, triaue subiungā exēpla. Demus, verbi causa quod prædicet illud Euangelium, vbi dicitur. Confiteor tibi pater, Domine cæli, & terræ, quia abscondisti hæc

Matth. 11.

concionandi.

81

hæc, &c. quod quidem ex Communi Apostolorum desumitur. Et in festo S. Matthæi, & B. patris nostri Franciscanitur. Cuius quidē exordiū habet huiusmodi. Philosophi sententia est, quod agentium operationes, habent dependentiam à subiecto: vnde tales actiones recipiuntur. Actus actiuorum (inquit Philosophus) sunt in patiente rectè disposito. Manè oritur Sol rutilans, suosq; ignitos radios in lorum dirigit: verū illud indurat. Frustum autem ceræ, feriens, liquefacit. Vnde ergo hi duo effectus adeo contrarij emanant? Nimirū à dispositione passī. Proprium namq; est ipsi ceræ liquefieri ipso calore, & luto indurari. Vna igitur, & eadē causa, quæ est calor, diuersos producit effectus: propter disparem subiectorum dispositionem. Idem omnino ipsa re comperimus: iuxta hæc, quæ ad animam nostram spectant. Nam quod verbi diuini concionator faciat fructum,

L

aut



Modus

aut nimis faciat infidelium cordibus:
hoc quidem maxime pedit ex audien-
tium dispositione. Hinc est quod non
nulli sermonis fructum capiunt, contra-
rii, & maxime dolentes euaserunt. Ec-
plurique alij subleuantes, concionatore
deriserunt. Nam alij, ut emolumentum, &
fructum quicquam percipiant, huc se con-
tulerunt: alij vero elato atque superbo, &
arroganti animo distaxat. Verum quod
modo abiit in usum, quoddam Christi
tempore habebatur. Huc tamen si tur-
ba copiosa sequebatur, omnes tamen non
aquo, & simplici animo erant: nec eum
de prorsus intentionem habebant. Nam
alij eum sequebantur audiendi, & vide-
di causam mirabilium dumtaxat. Alij
vero, ut Pharisei, ut caperent eum in ser-
mone. Sed & nonnulli alij ut animam sa-
lutem compararent. Sicut enim eorum ani-
mi dispares erant, eiusmodi verbum do-
minicum diuersimode in eis operabatur:
& ita quidam proficiebant, eo quod ver-
bum eius humiliter audiebant: plerique
tamen

concionandi.

82

tamen id ipsum non intelligebant. Ec-
ce ceci & obstinati, propter eorum ver-
sutiam permanebant. Modò redem-
ptor noster quorundam videns duri-
tiam & malitiam, quorundam vero virtutis
augmentum, oculis, manibusque in cae-
lum leuatis, ad patrem conuersus, dixit: Con-
fiteor tibi, pater, rex caeli, & terrae &c.
¶ Si vero praedicet sermonem duo-
decimae Dominicae post Pentecostem,
licebit pro exordio illud Psalmogra-
phi sumere: Misericordiam, & iudicium *Psalm. 100.*
cantabo tibi, Domine. Et inter agendum ut
his duabus virtutibus. Mundus quasi
geminis columnis conectitur, & maxi-
mus Deus sustinet pro eisdem vniuer-
sum. Cum vero de eis non nihil dixerit,
mox applicet Euangelium, in cuius
parabola depingitur haec gemina vir-
tus. Deus enim nobis misericordiam
suam ostendit, qui pie, & misericordi-
ter segeffit cum illo iniquo seruo, qui
decem millia talentorum debebat, &
hoc quidem misericordia motus.
L 2 Nobis

Matth. 16.



Modus

Nobis etiam proponitur horredum nimis, & tremendum eius iudicium. Siquidem tam acerbè punitus fuit, ut externis tenebris traditus, gehennalibus flammis cruciari iussus fuerit, quoniam proximo suo non pepercit. Hocmet introductionis modo D. Chrysostomus plerisque, & varijs locis in suis homilijs utitur. Et ferè omnes, quas scribit, in antiquū, & nouū Testamentū, in Acta Apostolorū, & in Paulum.

¶ Insuper & alius secundus introductionis extat modus, qui se ita habet. Cum Evangelicus concionator congerit, & in summam redigit Evangelij doctrinam, antequam peculiariter ad eundem literę cōtextum descendat. Veluti si prædicet Evangelium Dominicę Octavę post Pentecosten, exordiat in hūc modū. Hoc Evangelium, elegantem, & maximè egregiā cōtinet doctrinā: in eo siquidem per quandā lepidissimā, & iucundam para-

concionandi.

83

parabolam redemptor noster nobis ostendit, quod hæc præsens vita, est benè merendi aptissimum tempus, ut perennem vitam consequamur. Et talibus, tantisque bonis operibus præmuniti simus, ut firmissimum nobis habitaculum in venturo sæculo preparemus. Docet insuper, & ad monet nos, ut pii, & misericordes simus. Insuper & quod beatitudinis præmium nō verbis solum, sed operibus bonis obtinetur. Ecce hic villicus nō afferuit: Quid dicā? Sed: Quid faciā? Et bonis operibus suam cooperuit miseriam, ac sibi met profuit. Præterea nos docet alias non minus vtilēs doctrinas, ut postea liquebit. Modò noster Euāgelista inquit: Homo quidam erat dives, qui habebat villicū, &c. Hoc eodem introductionis modo, & dicēdi charactere D. Chrysostomus plerūq; utitur. Et in homilia ter tiadecima in Genesim post ei⁹ introitum dicit: Videamus itaq; nunc quid

Luc. 16.

L 3 doceat

Modus
doceat nos beatus ille Moses: Et ac-
cepit Dominus Deus hominē, quem
formauit, &c.

Caput. XXI. De enarratio-
ne Euangelici con-
textus.

Nonnulli verò solent, absq[ue]
vlla introductione, nudā
Euāgelij literā enarrare, &
omninò sine eo, q[uo]d quicq[ue]
exponāt, aut vtilē doctrinam exhau-
riant: mox deprecationē ad virginē
Mariam faciunt. Alij verò eandem
salutationē præponunt. Verū adhuc
famelicū populum, & esurientē, cu-
pidumq[ue] bonā, & salubrem doctrinā
sugendi, ieiunum tenent, siccē, & ste-
rili loquendi modo, nihil omninò in
ipsam literā dicentes. Hoc autē of-
fendit nimis, peculiariter tamē cū
Euangelij contextus longiusculus
extat,

concionandi.

84

extat, sed & multo magis, cū ipse-
met contextus non est historialis.
Cū enim litera Euangelij habet
historiam, vt in illud, de Lazari re-
surrectione: de cæci illius à natali il-
luminatione, aut de prodigi conuer-
sione. Hæc, & similia quamuis in
longum abeant, minùs quidem mo-
lestē populus percipit, & audit.
Ceterū iam sapientes, & exper-
tos, quid ipsum semel, atq[ue] iterum
audierunt, nimis offendit: atq[ue]
dum enarrat, in exteris, & forin-
secis rebus præmeditantur, aut
inuicem loquuntur, donec aliquid
nouū incipiat concionator dicere.
Ipsi namq[ue] expectāt ieiuni aliquid,
quod iucunditatem animabus affe-
rat suis. At verò si huiusmodi cū
sint, quædam historia nimis displi-
cent, & fastidire videntur, & val-
dè quidem offendunt: quanto ma-
gis offendit, si merū literæ cōtextū,
vt pote corticē, & sensum eius enar-
rauerit?

Ioan. 11.
Ioan. 9.
Lucæ. 15.



rauerit: Exempli causa, illud Euangelium: Vos estis sal terræ. Et illud: Non potest duobus dominis seruire. Et Euangelia post Pentecosten: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Et illud: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Et sic de reliquis. Verum ut nos ab hisce incommodis caueamus ne populum aliquammodo offendamus, aut prorsus detineamus, qui spirituales pastum desiderat: initio nanque promptiorem habet percipiendi appetitum. Dicimus geminum esse Euangeliorum genus. Quoddam est, quod in se continet doctrinam, sententias ve ut in illo: Estote misericordes, sicut & pater vester cælestis misericors est. Et illud: Nisi abundauerit in flicia vestra plusquam scribarum, & Phariseorum, &c. Et illud: Vos estis sal terræ, & alia huiusmodi. Aliud verò est Euangeliorum genus, ut potè historicum, referens aliquod mira-

miraculum, aut aliquam parabolam enarrans. De quorum priori Euangeliorum genere dicimus non fore necessum in ipsius Euangelij initio, aut in fine literæ enarrasse. Verum si quis piam in solennitatibus Doctorum prædicaret illud Euangelij: Vos estis sal terræ: poterit equidè de sale isto totam concionem facere, & cum sale conficere sermonem, nec omnino subsumere: Vos estis lux mundi. Aut: Non potest ciuitas abscondi. Et sic ultimam concioni manum imponere. Si verò in illud: Vos estis lux mundi: voluerit prædicare, breuiter, & summis quasi digitis illud tægat. Vos estis sal terræ: aut non nihil, si placuerit, dicens doctrinæ, quousque peruentum fuerit ad illud: Vos estis lux mundi: quæcum luce omnem concionem poterit conficere: intacta relinquens cetera Euangelij verba. Quod si vniuersum Euangelium prædicare decreuerit, atq; in ultimis verbis sermonem

Modus

fundare, tunc temporis omnem con-
textum enarrare poterit. Quamvis
tamen ne infusus, aut tepidus proce-
dat, nonnulla inter enarrandum in-
gerat: utpote conducibilia, & audie-
tibus nimis iucunda, quousque ad il-
lud, quod habet prædicare, deventū
fuerit, ibiq; sistens, sermonem cōsum-
mabit. Idem omninò poterit facere
in illud Euangelij: Estote misericor-
des. Nam de misericordia loquens fa-
cile poterit cū ipsa misericordia sermo-
nem conficere, absque eo, quòd illud
subsumat: Nolite iudicare: & sic dere-
liquo totius Euangelij. Idē prorsus di-
cimus pro Euāgelij festi Pētecostes.
¶ Verū de his, quę aliquod miracu-
lum continent, aut parabolicā histo-
riam enarrant, eiusmodi sunt ex secū-
do Euangeliorum genere, ut iam præ-
diximus: iuxta quòd duo asserimus.
Primum quidem est, quòd tota para-
bola, cūctaq; Euangelij miracula re-
ferenda sunt, & prorsus enarranda:
ob cui-

concionandi.

86

ob cuius defectum, seu penuriā indē-
sequeretur Euangelij historiam im-
perfectam, truncatamque relinque-
re. Quòd portētum, & indecens ma-
ximè foret. Nam si illud Euangelium
de quinque panibus, & duobus pisci-
bus, quisquam prædicasset, & in me-
dio ipsius conficeret sermonem: nec
prorsus dixisset, quòd illa magna tur-
ba paululo piscium, & panum sa-
turati sunt, & quòd fragmentorum
duodecim cophini collecti sūt, enar-
rationem quippè truncatam, & im-
perfectam faceret. Siquidem metā,
& illius mirifici gesti terminū nō teti-
gisset, nec historię cursū prorsus enar-
rasset. Idē omninò dicimus, cū Euā-
gelij contextus parabolicus est. Exē-
pli causa. Siquis illius Euangelij pa-
rabolam de quinque virginibus fa-
tuus, & de quinque prudentibus præ-
dicaret, atq; interrūptū illud relinq-
ret, in quo agit vti fatuæ virgines ex-
clusę fuerūt a nuptijs, nec tādē cōclu-
deret,



Modus

deret, dicens: Vigilate itaq; quia nescitis diem, neq; horam: hunc concionatorem sapientes quiq; irriderent, & indocti agēs ieiuna recederet, haud emolumenti quicquā inde capiens. Et cuncta in confusionē abirent, & vniuersi ordinis fieret euersio. Quapropter congruentissimum quidem est, vt exactē compleatur, atq; omnino parabola discursus enarretur, aut ipsi historiē finis imponatur. Sic namque audientium animi quiescunt.

¶ Secūdo dicimus, quod supposito, quod illud Euangelium vtpote historicale, seu parabolicum ad vnguem sit exigendum, præhabita (in quam) ipsiusmet introductione, Euangelij litteram mox adire conetur, scilicet peritodum proponēdo, & statim doctrinā ex visceribus, & medulla contextus deducendo, digressionibus, & notabilibus pro temporis opportunitate litteram ampliādo exornare: & mox ad ipsius Euangelij punctū, & ad eū
vnde

concionandi.

87

vnde exiuit, locum reuerratur. Ita cū totius Euangelicę historiæ, aut omnino parabola discursus conficiet, ipsam quoq; concionem cōsummabit. Nam cū iterata verba, terq; quaterque repetita, fastidium maximū in animis audientium causari videntur, si iam semel Euangelij contextū enarrasti, & mox in ipsum reuertēs, vt conceptus ex inde deducas: nōne liquidum est, quod idem iterum atq; iterū subsumis? Modō si semel ipsam enarres, vtpote immediatē digrediens, duo inde commoda insurgūt. Alterum quidem est, quod semel eūdem contextum enarras duntaxat: illud verò est, quod tuus nō tepescit affectus, nec audientium aures offendis, velut si ipsam litteram nudam referres. Cæterum fortē si cuncta, quæ habes prædicare, ea fuerint in ipso historialis Euangelij initio, atq; in postrema eius verba nihil omnino dicere habeas: tūc tēporis reliquū Euangelij



Modus

lij nudū, & illepidū fore cōstat, & præcipuè eius finē: qui quidem, vt prælibatum est, sermonis exitus omninò feruidus, & maximo spiritu prolatus debet esse. Tunc enim hoc vti consilio congruum erit, semel discurrere vniuersam Euangelij historiam enarrando in principio sermonis & interea enarrando ipsam literam, quasi quædam notanda ingeres, quæ ipsam literam comitentur, ne te ipsum infirigides. Denique verò quavis optima & ingeniosa ratione, seu autoritate ipsum finem cum principij periodo connectes: eo tamen artificiosè id ipsum cōsitum maneat, quòd nisi quilibet satis perspectus, aut nimis acutus fuerit, id prorsus ignoret factū. Et mox prædica, quod super eius principium dicere habes. Verbi causa. Cum illud cæci à natiuitate Euangelij prædicantur, pleraque tamen dicere habes in illud: Veniet nox, quando nemo poterit operari. Et in illud: Quis peccauit, hic aut

concionandi.

88

aut parētes eius: In quo quidem loco lōgè, latèque, & spiritus maximo fere viua vocis energia homines ad pœnitentiā allicere, & vt benè, pièque viuant, nec in nouissimum tempus medelam vlcerū differant. Tunc tēporis initio poteris hæc duo puncta summis quasi digitis, & quasi per transennā tāgere. Et quoniā Euangelij cōtextus longiusculus est: enarrato ipsam historiam, & interea quasi quasidā buccellas, & frusta, doctrinā ingeres. Verbis tamē Latinis, quātū poteris, vttere parcè, nihil omninò Romani sermonis, enarrationis ve omittēdo, sed & viua præcepto ris voce, atque expedita summæque latè energix, & instar optimi cuiusque rhetoris, seu tragædi vultus obseruare tenores, atque mēbrorū æquabiles motus sectari. Tandē cū peruentū fuerit ad illud verbi, cū Christ⁹ Dñs se huic cæco manifestauit, & ipse tūc Christū adorauit pronus, tunc, inquā, poteris dicere:



Modus

Matth. 11. dicere: O quàm probè Redemptor mundi dixit: Cōfiteor tibi pater, Domine cæli, & terræ, &c. Multi ex sapientibus, & ex legisperitis nō norunt Christum, & ex principibus huius sæculi pleriq; cum ignorarunt, cū cognoscere studerēt, quæ interrogabant: Si tu es Christus, dic nobis patet. Et adhuc nō cognouerūt, nec digni habiti sunt nosse tātum mysterium. Verūm huic cæco, paruulo, & mendico hodiè se manifestè ostēdit. **Esaias. 66.** Sic ipse per Esaiam ait: Ad quem ego respiciam, nisi ad contritum, & humilem? In hos Deus oculos suos conuertit, relictis sacerdotibus legis, & primatibus, diuitibusq; in templo: quam primū exiens clementissimus, & pijsimus Redemptor, oculos suos fixit in hoc mēdico, & paruulo. Verūm eius discipuli videntes, Dñm, cæcum inspexisse, ansam quarendi inuenerunt, dicentes: Nunquid hic peccauit, an parētes eius, qui cæcus natus

concionandi.

89

natus fuerat: At discipuli sibi ipsis imponebant, existimantes, quòd nō ob aliam causam Deus unicuiq; linguas, seu infirmitates tribuit, quā propter eorum crimina. Cū id ipsum pro beneplacito Dei contingat, & omnibus accadat, & etiam vt Deus in operibus suis manifestetur. Hic aptare licebit illud, quod antea concionator volebat dicere, & mox ad illud Euangelij: Me oportet operari: pertranscat. Ad hunc modum quæcumq; in promptu, & ex corde habet dicenda, prædicare poterit: & deniq; ipsam concionem maximo cum seruiore, & spiritu perstringat.

¶ **Cap. XXII.** Quòd verbi Dei concionator ad omnium vtilitatem prædicet.

M

CVM

Modus

GVM Evangelici concionatoris debet esse finis, & intentum, vt fidelium animæ veram obtineant salutem: sic etiam debet eligere media congruentia ad hunc exactum finem exequendum: nimirum vt corda alloquatur, insuper & populum ignarum doceat, & bonis etiam moribus instruat. Ad hoc autem eligito vtilia sacra loca scripturæ, & iucundos nimis, & placidos dicendi modos: non ea, quæ subobscura, sterilia, & speculatiua sunt. Velut quidam non infimæ notæ concionator faciebat. Qui cum illud diuitis avari Euangelium prædicasset, totam penè horam consumpsit in expositione illius periodi: Est Chaos inter nos, & vos: qui referens, & multiplicans opinionum sarcinas, vt explicaret quidnam esset illud Chaos, doctrinam utiq; saluberrimam, quæ aduersus huius sæculi auaros poterat prædicare, missã fecit. Insup & con-

Luc. 16.

concionandi.

90

cōtra belluonum voracitates, & cōtra luxum indumentorū, & splēdide epulantiū turpitudinem, & modicā erga suos proximos pietatē taxare. Deindē quō tendunt huius sæculi diuites, & primates. Et de pœnis inferni, & perenni gloria tractare. Deniq; de alijs nōnullis moralib⁹ materijs, quas illud Euāgeliū continet, valdē animabus vtilis. Eiusmodi verō concionandi modus, eos, qui aderant nimis offendit, & populum ieiunum vtili doctrina dimisit. In Euangelio namque comparat Redemptor noster ipsum concionatorem patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua, & vetera. Omnis (inquit) scriba doctus in regnorum, similis est homini patri familias, qui profert de thesauro suo noua, & vetera. Negociator, & vniuersi illi, qui suas officinas aperunt, vt omnem supellectilem venalem habeant, & insuper abscondi-

Luc. 13.



Modus

tos thesauros aperiunt, & demonstrant, ut pluris habeantur, nimirum ostentandi, & ostendendi causa. At verò Paterfamilias omnē supellectile, suosque thesauros abscondit in thecis suis, ut cum necessitas ipsa cogat, filijs, & filiabus suppeditet necessaria: domesticosque induat vestibus, & filias monilibus exornet, & numos, & victum, & alia huiusmodi domui necessaria comparet, depromit. Videat ergo Euangelicus concionator, quod non comparatur mercatori, qui omnem supellectilem venalem habet. Nec quidem habet concionari ostentandi, aut potius iactandi ratione, nec ut sua doctrina maximipendatur ab omnibus. Expedit tamen ipsi, esse, velut pater familias, & ita ex abscondito thesauro scientiae, & sapientiae suae depromat, & charitatis suae supellectilem erogat, egenosque humilitatis indumento contegat. Insuper & tepidū lacrymis, & cordis dolore, cōfundat

concionandi.

91

fundat atque peccatori gratiam, & charitatem impertiat, & miseris tribuat solatiū, & vexato remediū exhibeat. Huiusmodi quidem habet concionari ad fidelium omnium utilitatem: non autem ut sui ingenij aciem, & perspicacitatem ostendat. Quapropter ab horrere debet omnino ab omni doctrina, quae in curiositate magis fundatur, quam ad pietatem, & morum castigationem pertineat. Ut Euangelici ministerij facile princeps Paulus plerisque in locis suarū epistolarū nos docet, peculiariter ad Titum, & ad Timotheum scribens: qui quidem concionatores erant. Ad hanc Euangelicā concionator attendat oportet, ad audiētiū qualitatem, & capacitatem. Et sic quidem eligere poterit congruentē doctrinā ad praesentiū commodum, & utilitatem atque vitiōrum, quae magis predominari cernit, aut coniecat, extirpationem. Et ita concionatorē expedit virum sanē prudentem, &

M 3

perspe

1. Tim. 1.
4. & 6. 2.
Tim. 2. & 3.
ad Titum.
2. & 3.



perspectum esse. Aliter namq; in capitulis, & congregationibus debet prædicare Episcopis, & Presbyteris, & aliter monialibus & cæteris religiosis. Aliter regibus, primatibus, & equitibus: aliter rerum fabris, & agricolis correctionem adhibeat necessum est: & aliter generaliter loquendo. Si prædicet tamen ubi pestis, aut fames (quod absit) aut quodcumq; aliud contagium creuerit, insuper & de alijs quibusq; infortunijs, aut ciuilibus bellis, eis omnibus spem adhibeat in Deo maximo habendam: atque etiam eos moneat, vt vitæ deprauatos mores corrigant: & radicibus vitia ampuent: quæque vt primum correxerint, absq; dubio Dei ira cessabit. Vbi sacræ scripturæ referat exēpla, vt in peste illa in diebus Dauid regis: & famis in diebus Eliæ, & Elisei Prophetarū, quibus omnibus maximus Deus succurrit. Et in tēpore Moysi

2. Reg. 24.

3. Reg. 17.

4. Reg. 6.

3. Reg. 17.

M

filios

filios Israel pane cæli saturauit, & in deserto quinq; panibus, & duobus piscibus magnā turbam paut. Et illud, quod in Euangelio habetur: Nolite solliciti esse, dicentes: Quid bibemus? &c. Cæterum si in fælicibus, secundiq; tēporibus, & lætis nimis prædicet, ostendat, doceatq; quāta maxima cū prudentia, & tēperantia hæc omnia subeunda sunt, vtpotē cum gratiarum actione: siquidem nihil permanens, nihil omnino stabile in huius vitæ rota extat: atque secundis rebus vt tribulationes, & angustia succedunt, & ærumnae insurgunt. Ad hunc modum debet suam doctrinam concionator tradere, vt omnium Deo animas cōparet, & in altissimi seruitium, & amorē trahat: secūdū illud Apostoli: Omnia factus sum omnib⁹, vt omnes ad me trahā. Iterū moneo concionatorē, ne auctoritatū numerū multiplicet, sed eas duntaxat, quæ ad rē facere vidētur,

Matth. 6.

1. Cor. 9.

M 4

& cu-



Modus

& curet vt audientes vtilitatem, & emolumentum percipiant: & vt verba sua memorijs, & fidelium præcordijs tenaciter hæreant: aliter enim facere, est audientium aures offendere, & nihil omnino frugi, & commodi capere. Sufficit nanque duos, tresve punctos, seu digressiones deducere, & ijs probè relatis & satisfutis perq; dilatatis, cōgruētibusque exemplis, & autoritatibus exornatis. Errant nōnulli, qui quidem cum sanè egregium verbi Dei concionatorem prædicant, & nimis collaudant, virtutem tenacis, immortalisq; memorię eum dicentes: eò quod autoritatem facinas inter prædicandum congeffit, retulit, & coaceruauit. Quos tamen si perconteris, & examines, & intima perscruteris, nihil omnino frugi cepisse inuenies. Nec vox ipsius quem collaudant concionatoris, in imum cordis pertingit: sed quasi attoniti effecti duntaxat vocis Echo reser-

concionandi.

93

sonabit verticis auras. Verum qui prodesse studet, & animarum fructum exoptat: ea prædicet quæ ad tantum locum spectant, secundum prædictum dicendi modum. D. nanque Chrysostomus hoc passim vtitur dicendi stylo in Homilia sexagesima in Mattheum: in illud Euangelij: Vx mudo à scandalis: duo loca solum ampliat. Quod quamuis concionator plerumque loca pertingat: id quam breuissimè faciat: & mox ad sibi signatum & prædicandum locum pertranseat, secundum D. Chrysostomi dicendi modum, vt in prædicta homilia facit in illud Euangelij: Angeli eorum semper vident, &c. Vti angeli custodes nobis dati sunt, vt nos custodiant, satis diffuse pertractat, & ne proximos nostros cōtemnamus, &c.

Matth. 13.

¶ Cap. XXIII. Quod Euangelicus concionator doceat.

M 5

Tria

Modus

Letitia quidem Evangelicus concionator debet facere: nempe docere, delectare, atque mouere. In presenti capite, & in duobus subsequentibus de ipsa doctrina, & quomodo sit tradenda utrumque tractabimus: denique verò agendum est, quomodo delectare, & mouere debeat. Expedit ergò concionatori, qui fructum facere desiderat, eam tradat populo doctrinam, quæ maximè ad eorum salutem spectare videtur. Itaque doctrinam sanam, Catholicam, distinctam, veram, solidam, atque satis perspicuam prædicet. Postquam enim Apostolus Timotheo nunciauit nonnullos fore pseudoprophetas, qui perperam suam doctrinam suadebunt, subdit statim: Prædica verbum, in ista, opportunè, importunè, argue, obsecra, increpa, in omni patientia, & doctrina, &c. Nec anxias nimis quaestiones ad huiusmodi locum discutiendas afferat

1. Tim. 4.

concionandi.

94

afferat. Nec scholasticis dubijs se inuoluet, aut in eis moretur. Caterùm cum id ipsum necessitas postulabit, merà, nudamq; veritatē illius dubij afferat, absq; eo, quòd referat aliorum opiniones, aut quèquam impugnet. Quod quidem negotiū scholis relinquendū est, ut disceptationibus, & argutis veritas ad vnguē exigatur. Verū de prædestinatione, aut de animæ immortalitate, neutiquā prædicet. Multo minus Lutheri heresim referat, aut quascūq; alias, nec earū fundamenta. Hoc enim turpissimū, & nefandū est. Quæ insuper scādālū germinabūt, & tāto loco nimis incongrua videntur. Igitur ad omnium utilitatem prædicet, ut B. Gregorius probè suadet libro tertio de pastoralis cura, capite sexagesimo sexto. Expedit illi, esse velut quendam Domini villicum qui victum in domo sui Domini impertit. Qui enim ita faciet, à Domino seruus bonus, & fidelis dicitur.



Modus

dicatur. Itaque concio scateat doctrina sane utili, suadeat, doceat, moneat atque alios illustret & probè se ipsum explicet: ut memorijs audiètiũ tenaciter hæreant eius verba ut ex eis utilitatem capere possint.

¶ Cap. XXIII. Quam doctrina communiter uti debet.

Evangelicus concionator sapientissimè debet agere, & tractare, de necessitate, & congruentia bonorum operum. Plerique enim sunt qui prave, & luxuriose vivendo, nimis audaces & temerè confidunt, dicentes se Christianos esse, & cum fide mortua dumtaxat contenti sunt. Eiusmodi enim doctrina absque eo quod utilis, & congrua maximè est: tacitè quoque Lutheri turpissimi heresis taxatur. Peculiariter

concionandi.

95

liariter tamen Evangelicus concionator prædicet aduersus duo communissima, & nimis vulgata vitia: nimirum aduersus detractores, & lucriturpis cupidos, & thesaurizandi nimium auidos. Inter quæ vitia primū quidem, ab omnibus quasi quoque leuissimum crimen contemnitur. Ipsi nanque nisi falsò aliquid proximis imponant, de reliquis non curant nec eos cōscientia aggrauat. Ita quorundam ignorantia eo usque se extendit, ut existiment se minimè peccasse ut pote proximi sui vitium sanè ignotum, cum noxiū illud sit alijs reuelare, qui cum verū omninò dicant, nulloatenus peccare se putant: peculiari-ter tamen si id ipsum parentibus, aut fratribus, sodalib⁹ ve, aut amicis ostendant. Huiusmodi namque ignorantia cum non sit inuincibilis non excusat à peccato: quin potius (ut ferunt) ignorantia crassa est. Quam plurimi quidem sunt qui in hoc offendunt, qui altero



Modus

altero pede claudicāt, propter quod
nusquam pœnitent, nec dolent, aut
prorsus eadē confitentur. Quapro-
pter nōnullos videas, quos si taxes, eo
quod erga suos proximos valdē igno-
miniosi sunt, aut nomen eorum de-
trahunt, & maledictis laceſſunt, ho-
rum responsio vulgaris in promptu
est, & valdē vſitata: dicūt enim: Nos
illi hoc non imponimus. Sub verita-
tis pallo celant ſui criminis dolum,
nec abscondita vitia pandere, vi-
tium eſſe putant. Plerisque etiā
probè factum videtur Presbytero-
rum, ac religioſorum crimina (ne di-
cam defectus) prodere, absque eo
quod eos humiliter & charitativè
prius corrigant, ſecundum illud Euā-
gelij præceptum: Si peccaverit in
te frater tuus, vade, & corripe eum
inter te, & ipſum ſolum: ſi te audie-
rit, lucratus eris fratrem tuum. Si au-
tem te nō audierit: adhibe tecū ad-
huc vnū, vel duos, vt in ore duorū vel
trium

Matth. 18.

concionandi.

96

trium teſtium, ſtet omne verbum.
¶ Aliud inſuper eſt peccatum ſatis
vulgatum, & commune, quod multi
quidem propter ignorantiā commit-
tunt, vt cauſarum iudices, & com-
mercia gerentes, quaſtores, & pecu-
liariter rerū fabri, & qui res venales
habēt: qui plus quā pareſt, & equum,
pro eis pretium depoſcūt, & cū ciuiſ-
modi preciū eis offertur, quaſi inuito
emptore ea cōgerūt & rapere nō de-
dignātur. Quod cū quaſtus planè ſit,
& mortale peccatū, de hoc nō curāt.
Nam ſicut mulieres publicæ, & ſcor-
ta, quæ iā perfricuerūt frontē, quāvis
actualiter nō peccēt, ppter eā tamē à
peccato non liberātur, ſiquidē firmū
habēt propoſitū, dū ſeſe obrulerit oc-
caſio, Deū offendere. Similiter de his
omnibus dicēdū, qui quāvis regula-
riter, aut ppè ſemper quaſturam non
exerceāt, aut aliena, ei pl⁹ quā par eſt,
uſurpēt: ſat eſt vt hanc deprauatā ex-
poliādi, pximi volūtate ſemp habeāt,
vt



Modus

vt de eis affirmare & dicere possimus
quòd in graui peccato viuunt: id ip-
sum tamen eos non mordet, nec, suo
iudicio, eos aggrauat: quin potius si
ab eis postules aut reprehendas qua-
re eiusmodi machinentur subdola rei
bi quidem respondebunt dicentes:
Quomodo coniugem, aut potius li-
beros alemus? optima quidem respò-
sio. Hasc ergo & similes crassas igno-
rantias Euangelicus propugnator in-
crepare tenetur, vt pote docendo &
eos illuminando, qui in tenebris igno-
rantia, vel potius malitia vagantur
& huius quidem criminis turpitudi-
nem pensitare & insuper quòd recta
via paulatim in tartarum labentes
descendunt.

¶ At verò præter has duas ignoran-
tias seu noxas in quib⁹ insistere habet,
de versutia, turpitudine, siue malitia
peccati pertractet. Et de acerbissimis
infernì pœnis, de magni iudicij die,
& de mortis memoria. Nam eo homi-
num

concionandi

97

num se extendit malitia, vt ansam
peccandi sumant, propterea quòd
tantam Deicernunt misericordiã.
Et propterea Euangelicus concio-
nator magis se inducat vt acerrimis
verbis, terroribus, & horroribus au-
dientium animos consternat, quàm
vt illecebris, & misericordijs, lenissi-
misque verbis eorum inuitet ani-
mos. Absq^{ue} dubio hac via mai⁹ emo-
lumentum comparabit, nec non &
peccatores magis cohibebit, vt pec-
candi abusum deserat: vtpotè gehē-
nalibus sibi flammis oblatis, atq^{ue} horrē-
dū magni Dei iudiciū & strictā nimis
rationē ab eis deposcēdā, pponat eis.
Nā veteris legis Propheta plerunq^{ue}
crebris cōminationibus populo præ-
dicabāt: quippe qui eiusmodi perter-
riti sermonibus ad Deū toto corde,
& cum lacrymarū effusione reuer-
tebātur (sic nostra postulat deprava-
ta natura, atq^{ue} rebellio) cuiusmodi
Esaias stricto minarū gladio aggre-
ssus est. Esai. i.

N
dicitur,



Modus

ditur, dicens: Vagēti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequā, filijs sceleratis. Dereliquerūt Dñm, blasphemauerūt sctū Israel, abalienati sunt retrorsum. Super quo pcūtiā vos vltra addētes preuaricationē &c. Huiusmodi quidē cōminationibus, atq; terroribus hoc primū caput scater. Et in secūdo capite subdit: Exaltabitur autē Dominus solus in die illa, quia dies Domini exercituū sup omnem superbū, & excelsū, & super omnē arrogantē humiliabit. Et sup omnes cedros Libani sublimes, & erectas, & super omnes quercus Basan, &c. Tādē concludit, dicens: Qui escite ab homine, cuius spiritus in naribus eius est: quia excelsus reputat⁹ est ipse. Ieremias quoq; in primis ep⁹ verbis animaduersionib⁹, & increpationibus, populo cōminatur dicens: Ecce ego conuocabo omnes nationes regnorū, &c. Verū, ne lōgiot, quā par est, fiā, reliquū est, vt receptui canamus

Esa. 2.

Ierc. 1.

conclonandi.

98

namus, siq; dē sermone adeos sit, quos nō decet scripturę sacre ignaros esse: quibus, si placet, omnia pphetarū volumina licebit euoluere, q; terrificis minis exuperāt, atq; acerrimis oburgationib⁹ pullulāt: quib⁹ cū peccatorū induratos animos ad pñitētiā, & maximū dolōre allexerūt. De his q; dē materijs D. Chrysostom⁹ cōmuniter tractat, & ita in homilia. i. in Mattheum agit de causa peccati. Et Tomo quinto, homilia quadragesima octaua, de tremēdo magni iudicij die peragit. Et homilia septuagesima eiusdem quinti tomi, Nihil omnino ieiunij pdesse ait nisi vita immaculata, & innoēs sit. Et in alijs plerisq; locis idē facit. ¶ Debet insuper Euangelicus concionator quęq; alia gravissima crimina ostendere, & vt turpissima, pensare: quę quidē cū in hoc seculo ea cēsura, sicut & alia, non puniantur, propterea in ijs passim offēdere non trepidant. Eiusmodi sunt blasphemia;

N 2 per-



periurii, ingratitude, libido, obre-
tatio, contumelie, detractio, ambi-
tio, & simplex fornicatio, &c. quæ
huius sæculi censores, & iudices arbi-
tri parvipendunt, nec vindictam su-
munt. Euāgelicus tamē cōcionator,
& maximi Dei honoris zelator, has
utique turpitudines increpat, & tan-
quā gravissima crimina excreta-
tur: quod & sacra scriptura exemplis cō-
firmet. Ita namq; Esaias facit, & Chri-
stus Dñs in Euāgelio. Ad hæc tamen
iurandi abusu omnino abolere
studeat, & radicibus extirpare: quod
vitiū maximè receptū est ab omnib;
vitiū D. Chrysostom⁹ facit in homilijs
ad populum Antiochenū, Homilia
quarta, quinta, sexta, septima, octava,
nona, decima, undecima, & duodeci-
ma, & alibi. Et in homilia decimano-
na inscripta ad agricolas de vitando
iuramento. In contrariū tamē populus
nonnullas vitas habet, quas quoniam
ignorat non pluri habet, quas & in
note-

Esa. r.
Matth. 5.
& 23.

notescere, & summis esse re laudib;
concionator tenetur: sicut & Dei
Apostolus facit, fidē Abrahæ patriarchæ
collaudans cum omnibus sibi ad-
iacentibus, ut magis ac magis exalte-
tur. Idemq; facit Origenes homilia
quadragesima sexta in Genesim.

Rom. 4.

Caput XXV. De doctrina Ethnicorum.

Doctrina est D. Augusti-
ni plerisq; in locis suorum
scriptorum, congruū esse
Christianis, & peculiari-
ter concionatoribus (de quibus præ-
sens sermo vertitur) philosophorum
gentilium, & Ethnicorū dictis, et pro-
bè assertis vti. Nam, secundum D.
Ambrosij sententiā, veritas à quo-
cunq; dicatur, ab Spiritu sancto est.
Eiusmodi namq; maximus Deus signifi-
cavit Pharaoni in somno illo sterilita-

Gen. 41.
Dan. 2.



Modus

Num. 23.
Ioan. 11.

Exo. 12.
Exo. 25.

tem, & vbertatē in Ægypto futurā.
Et Nabuchodonosor in visione sta-
tue. Et asinæ Balaā os aperuit: & pro-
phetavit per os Balaā, & Caiphe vi-
ri nequam, & reprobī. Verba autē D.
Augustini, quę huic opinioni alludūt
insuper addam, quę libro secūdo de
doctrina Christiana habētur: Philo-
sophi autē, qui vocantur, si qua fortē
vēra, & fidei nostrę accōmoda dixe-
rūt, maximē Plato nīci, non solū for-
midanda non sunt, sed ab eis etiā tan-
quā iniustis possessorib⁹ in vsum no-
strū vendicāda. Atq; etiā vt ipsemet
Augustin⁹ loco citato asserit: Sicut fi-
lij Israel petierūt ab Ægyptijs vasa au-
rea, & argētea, quę omnia deniq; cō-
flātes obtulerūt Deo, vt tabernaculū
cōstrueretur, & maximus De⁹ hono-
rificaretur: eodē modo Christiani de-
bem⁹ nos gerere erga Philosophorū,
& Gentiliū dicta, quę sūt velut vasa ar-
gētea, & auri stulta, & huiusmodi ex-
purgata aptare ad scripturę loca: vt a
dem

concionandi.

100

dē ad ædificationem populi prosint.
Quod fecissenimurū legim⁹ Euāgelicę
discipline principē, qui in prima Epi-
stola, quā ad Corinthios scribit, inqt,
Corrumpūt bonos mores colloquia
prana: quod probē vtiq; dictū ex Me-
nandro quodā Ethnico poēta desum-
psit. Etiam ad Titum scribens, dicit:
Cretenses malę bestię. Quod ab Epi-
menide prisco duxit. Atq; in Actibus
Apostolorū citat Aratū poētā dicen-
tē: In quo viuim⁹, mouemur, & sum⁹.
D. Hieronim⁹ quoq; scribens ad Mag-
nū oratorē. Romanū plerosq; cōme-
morat nō minoris sanctitatis, atq; e-
gregios viros, q; de Orthodoxa fide, &
de Christiana religione pertractātes,
à Platoniciis nōnulla duxerūt, & ab a-
lijs Ethnicorū scriptis ad Ecclesię sa-
crę cultū, & Euāgelicę doctrine orna-
tū traxerūt. Legim⁹ Adriani impera-
toris factū, qui ob quēdā sibi librū ob-
latū à Quadrato Athenarū epō, Eccle-
siā perseq; desijt. Quā cū summo odio

1. Cor. 15.

Tit. 1.

Act. 17.



prosequeretur Iulianus apostata, in-
dixit quòd nullus omninò ex Chri-
stianis philosophiæ studium sectare-
tur, aut liberalibus disciplinis operâ
daret. Aduersus huius detestandum
Iuliani edictum, atq; turpissimū præ-
ceptum, expedit concionatori, vt in
liberalibus disciplinis probè sit in-
structus: vt cum se obtulerit occasio,
hisce utatur. In Deuteronomio præ-
ceperat Deus, quòd captiua quæque
fœmina vt vito nubere posset, om-
nem cæsariem raderet, atq; vngues se-
quaret: & sic Hebræ? eā posset ducere
uxorem. Haud secus quidē & nos
ex philosophorū assertis, & poëtarū
dictis debemus omnem immundi-
tiam abolere, & excrementa tollere,
atque fabulosa euellere, & supersti-
tiosa amputare, atque ita probè exa-
minata poterunt Ecclesiæ limina sa-
lutare, & eius consortium inire. Tūc
enim ad virtutis theatrum spectabis,
& sacrae scripturæ deseruiet.

¶ Verun-

¶ Veruntamen consulimus concio-
natori, vt hanc dicendi copiam quo-
dam moderamine sumat. Nanque
Ethnicorum asserta, & poëtarum car-
mina in pulpito non sunt referenda,
& omninò recitanda, nisi rarissimè,
& aliquo modo. Poësis nanque ibidem
est velut pomū inter opiparas quas
que, & lautas dapes, quod discumben-
tibus non apponitur, vt ventri indul-
geat, aut referciat, sed vt appetitum
solum excitet, vt reliquæ intrudan-
tur epulæ. Ita quidem sacrae scriptu-
ræ doctrina, nostrum debet esse quo-
tidianum, & viuificum, atque substā-
tiale nutrimentum, & animarū vi-
tæ, & refocillatio: poësis tamē instat
est alicuius condimenti, quòd appeti-
tum excitet nostrum. Nonnulli siqui-
dem sunt, qui quodam versiculo ad-
eò delectantur, vt omnem deindē
mentē ad ea, quæ prædicanda sunt,
prorsus adhibeant. Insuper & ipsam
concionatorem satis in omnibus ver-



fatum, & vniuersalem reputant. Quibus cum pignoribus suam doctrinam authenticam facit, & a quiori animo eam sectari impellit. At verò ille qui poma, vñ ceras & alijs huiusmodi, atque aqua enutritur dumtaxat, male habere & turgidum incedere cernimus. Non aliter qui humanis omnino libris congaudent, eos cerhas tumidos, & inflatos viuifico nutrimento carentes, nec mellifluos sacrae scripturae rinulos degustantes. Quia propter hec Ethnicorum doctrina quasi quid accessorium adhibenda, & ingerenda est: quam quidem rarissime in medium fore trahendam iam diximus, & dum se obtulerit occasio. Paulus namque Apostolus in suis Epistolis trigintaquinque vicibus citat David: et Esaiam vigintiseptem, tum etiam passim veteris legis commemorat loca. Ter autem dumtaxat Ethnicos citat poetas, quos & supra retulimus. Ita quidem concionator

nator sepiissime scripturae loca referat: plerumque Paulum, & psalmographum citet, & tam veteris, quam noui Testamenti auctoritates, & Esaiam, cum reliquis prophetis, & insuper sacrae scripturae sanctos, & egregios Doctores. Sed ut iam nouum raro se inuoluat, & hereat gentiliu doctrinis, quam ut ipsamet postulet occasio, & noster adhuc soporatus appetitus requirat.

¶ Cap. XXVI. Ut concionator habeat delectare.



Vt autem delectandi, non est nobis obseruandum rhetoru documentu, quocu nonnullas facettias referre, & dicere monet, ut audientium animos oblectet. Suggestu namque, virtutum grauissimum quidem est, & factimoniā quandā praefert, & vultus seueritatē, & membroru equibiles motus, & verboru moderamē; lon-



Modus

longè tamen absit, vt scurrilitas, ne-
niæ, aut facetiæ in hoc tanto, tam-
que insigni loco audiantur: & Euan-
gelicus concionator se prorsus absti-
neat, ne ibidem talia proferat verba,
quæ risum excitent. Sic enim D. He-
ronymus ad Nepotianum scribens,
monet. Laudes (inquit) tuæ, lacryme
auditorum sint. Abstrusum enim, &
excerandum nimis est, quod concio-
nator imitetur, atque scurrarum mu-
nus usurpet, & facetias ibidem dixe-
rit, vt deuotam plebem ad risum pro-
uocet, & euertat omnino. Verùm vt
optimè sese gerat concionator, & Deo
maximò placeat, hoc in suis concio-
nibus præferat, & quidem hoc modo
delectet, vt recto ordine procedat, &
egregias comparationes in medium
afferat, & scripturæ sacræ loca cite-
& pleraque notanda dicat: grato di-
cendi stylo & qui iucunditatem præ-
beat. Ita quidem se debet gerere con-
cionator, velut optimus quisque ar-
chitectus.

concionandi.

103

chitectus, aut domificator, qui vt tut-
rim, aut opulenta laquearia fabricet,
vndique lapides, & ligna num con-
gruentia sint, conspiciat: & mox miri-
ficè ordinatis, suis quibusque locis ap-
tat. Quod si minus congruentem, &
tenuem materiam, quasi ruentem
inuenit, inter utrosque parietes calce
constringit, ne prorsus videatur. In
suis ergo concionibus prædicator stu-
deat, vt quæ proba, & egregia sint, &
mirifico dicendi charactere disposita,
si minus quæpiam fuerint eiusmodi,
in eam sermonis partem eadem inge-
rat, vbi minus requiratur. Cuius qui-
dem doctrina in duobus consistit. Aut
enim illud, quod habet prædicare, est
quid egregium, & subtile, & tunc eo
modo id ipsum proferat, vt ab omni-
bus percipi valeat: & eiusmodi termi-
nis, & cōparationibus, vt nemo e fu-
giat audientiū. Verū si illud punctum
sit tritum, & commune, dicito illud
sub aliquo dicendi stylo, quod non
sit



fit vulgatum, quibus rhetorici colores suggerunt. Primo dicendi modo assidua bonorum librorum prelectio iuuabit. Verum tamen ipsi doctrinam quam habet predicare, non nihil peculiare dicendum excogitet, quodque exquisitum summo studio requirat, illius inquam, vitij aut virtutis, de quibus pertractat, hoc pacto enim delectabit. Nam cum omnia noua placere ceenamur, hoc est quasi ab ipsa naturalibus in se insitum, ut naturaliter scire appetant, secundum Philosophi sententiam. Qui vero nimis vulgata, & trita, nec peculiare, aut subtile quicquam predicat, minimè delectabitur. Aduerte tamen quod cum de peculiari, aut subtili loquimur (ut hic) non utique debere intelligi quid curiosum, & minus utile sit. Sed per huiusmodi intelligito nonnulla ingenio digna, & satis utilia, & acuta, quæ in scholasticis docentur curriculum, & in virtutis thesauris, & doctrinalibus libris inveniuntur.

tur. Hos cum populus ignoret, Euangelicè concionator edere, & diuulgare tenet. Quosque egregios, & utiles nimis predicator euoluere debet, & punctuationibus, & lineis notare, ut suis quibusque applicet locis. In secundo autem consistit eius doctrina, ut illud vulgatum punctum, quod habet per nouum dicendi styllum, conuertat. Namque dupliciter delectatur, scilicet, noua proferendo: & ea quæ communia, & vulgata videntur, nouo, & eleganti stylo dicendo. Pleraque enim asserta, & vera vicissim, ac iterum sunt commemoranda: verum dicendi character non consistit, delectat: quæ & rhetorici colores, & metaphora iuuabunt. Et quoniam de hoc plura extensa, & scripta sunt duo solum referam, quæ communia, & satis vulgata faciunt iucunda. Primo modo quando id ipsum, quod subsument dicitur sub aliqua parabola, aut similitudine alicuius rei: quæ ex euangelio quod predicatur, licet desumere. Ut si diceret, quod sint humiles, hoc quidem isto pacto dici poterit, et si con

Modus

& si conclusio communis & vulgaris sit. Velut quædā plāta dū magis ac magis radicatur, & subtrus terrā celatur, eò magis coalescit, & increfcit. Et si cū aqua in cauernis melius conseruatur: & igniti carbohes sub cinere fouentur: sic & Dei gratia in humili corde cōseruatur, & permanet. Secūdo modo fit à contrarijs: quod magis gratum sit, si cū superiori adunetur, vt si dixeris. Ruit domificiū, propterea quòd fundamentis caret optimis: hæc arbor infructuosa est, quia radicem habet corruptam. Sic qui non fuerit humilis, peribit.

¶ Hi duo modi dicti sunt ad delectandum in sermonis parte, in qua docetur. Insuper iuxta rationem mediocrum studēdū est valdè quæ ad mouendum sumuntur: namq; rationes deduci possunt cū egregijs autoritatibus, non autem vulgaris. Ad hæc tamē iucūdius, & delectabilius audientibus illud est cū suæ voci prædominatur

concionandi.

105

concionator: dum tollit, & comprimit, cū ipsa postulat occasio, & optimā habet representatiuam: & veraculo sermone, modesto, & elegantissimo, facundoque vtitur. Nec sermonis inops, aut nimis garrulus, aut verbosus est. De quibus inferius suis locis sigillatim tractabimus.

¶ Cap. XXVII. Vti concionator habeat mouere.



¶ Ratores, & seculi rhetores omnem vim, omnemque energiam in medijs rationum, quas afferūt, ponūt, & hanc vim etiam in rhetorices documentis locant. Euangelicus autē concionator non debet sic facere. Et enim rationibus suadeat, vt omnem spem, omnemque fiduciam in solo Deo ponat, vt sic fidelium a corda moueat, atq; conuertat. Propterea Dei Apostolus inquit: Neque qui plātat, neque qui rigat, sed qui incrementū

1. cor. 3.

O dat

dat Deus. Ita quidē ad mouēdū expedit cōcionatorē maximē deuotū, & orationis studio omninō deditū esse. Ethnic⁹ nanq; poeta Horati⁹ in arte poetica inq; Si vis me flere, flectū est pri⁹ ipsi tibi. Huiusmodi namq; viue vocis energia p̄dicabit, & deuotionis spiritu, atq; maximus Deus suggeret illi rhetoricā celestis vbertatē, & obstinatorum corda demolliat. Sic enim ille egregius, & propē diuinus Apostolus faciebat, dum dixit. Nō in persuasibilibus humana sapiētia verbis sed in virtute Dei. In quibus sane verbis nos docet, q; omnem vim, omnemq; verborū suorum facundiam De⁹ suggererebat, & in eo operabatur. Itaq; assidua oratione hoc supremū, & celeste donū a Deo postulādū est. de super nanq; huiusmodi talentum venit. Et hoc quidē est primū, & p̄cipuum, q; debet cōcionator facere. Secundum verō, quod facere debet, vt audientium moueat affectus illud

1. Cor. 1.

2. Cor. 1.

illud quidē est, studere nōnullas rationes, & media adducere, vt eos alliciat ad faciēdū, quod sibi p̄cipitur, & monetur. Quod quamvis hoc rhetoricorum munus p̄cipuum sit, propterea tamē Euāgelic⁹ cōcionator eo, vt non desinat, siquidē & redemptor noster eo vltus est, cū p̄cepit nobis, vt inimicos diligere mus idq; rationib⁹ naturalib⁹ suat. Idē prorsus fecit cū nos docuit, & monuit, ne nimis solliciti & curiosi essem⁹ erga victus, & vestit⁹ rationē. Et Apostol⁹ hoc idē pleriq; in locis suarū Epistolarū facit. Deniq; omnes sacri doctores. Nā cū homo rationalis vtriq; sit, arte, & rationibus viuit secundū Philosophi sententiā. Et sic aberrāt illi, qui vocibus que q; cōfundūt, nec rationes, aut media proponunt, vt fidelibus doctrinā suā doceant. Rationes nanq; comprobare debent, illud sanē bonum, & concludibile fore, quod suadere vult. Nanque voluntas nostra nō appetit

Matth. 5.

Matth. 6.

aliud ab eo quod intellectus poster
iudicat esse bonum, & conducibile
nobis. Hinc est quod audientium af
fectus nullatenus mouebuntur, nisi
prius intelligant illud congruum, &
utile fore.

¶ Tertium verò vt impueat affectus,
præstat in secunda persona alloqui,
velut si ipsi vni dumtaxat prædica
ret. Vt pote si de ineffabili Dei miseri
cordia sermonem facturus, & quan
tum nobiscum temporis simulat in
hunc modum diceret: Miserandè, &
nimis infelix peccator, cur illos Dei
supremos thesauros, & gemmam mi
sericordiae, & clemētiae Dei contem
nis? Quippè cū tot antè iam tempo
ribus contumelijs affectus ipse maxi
mè cū sit, te vocat, te postulat, te ple
rūq; expectat, atq; inspirat, vt conuer
taris ad eū? Cur tanta, tamq; ineffabi
lis misericordia saxum coruū enō de
mollit? Cur tāta pieras te nō cōuertit?
Quāuis pro eo, quod ad te pertinet,
aut

aut cōmodi, quod cōsequitur, id mi
nimè faceres, verū p ipfius amore dū
taxat, qui crucis patibulū adiuit, vt te
à criminis noxa liberaret, cōverti vti
q; deberes. Leua oculos tuos in altū,
vt vlnis tēsis in cruce pēdet, vt te sus
cipiat. parat⁹: perforatū latus, vt in vis
ceribus te ingerat suis. En tēpus acce
ptabile, en tēp⁹ salutis: huiusmodi ne
cōtēpseris: diē em̄, aut horā prorsus ig
noras, cū in illo tremēdo iudicio ante
tribunal Dei apparebis miserāde tue
vitę strictissimā redditur⁹ rationē &c.
Ad hūc modū in secūda psona loquē
do nimis vtilis est ad mouēdū loc⁹: ve
rū si in tertia psona loquat, magis do
cere, quā mouere est. Itaq; ad secūda
psonā sermō fiat. Nōnūq; Dei iustitiā af
sumat terrificis cōminādo verbis: nō
nūq; lenissimis vtēs verbis, eos trahat,
dicens. Summis precibus à te conten
do, & vicissim te, charissime, moneo,
& exhortor pro accerbissima Iesu
Christi passionē, & eius reuerētia &c.
O 3 Et

Erta qdē varijs exhortationib⁹, qua
si quibusdam declamationibus, vta-
tur, quę maximē ad mouendū iuua-
dicendo. Benedicant tibi, Deus me⁹
angeli omnes & sancti tui benedicant
tibi: qui vt pijsimustalia suffers. Nō
nunq̃ verō medioeri voce taxādo; di-
cito. Numqd simulādum, q. in hac ci-
uitate sunt publici chartarū hīdī, &
latrūculariē tabulę. Insuper & nefan-
de matres, quę filias venales habent.
Et sic de alijs vitijs, quę vilitati⁹ petra
ctatur licebit corrigere. Tādē hinc,
vtrinq; reuersus, & circū circa prospi-
ciens cētū, sancto calefcens flamine
ignitus, atq; maximē cupidus Dei ze-
lare honorem, intimoq; animi fla-
grans ardore, hinc inde prospiciens,
seueroq; vultu sacras retundat auras
Echo, dicens: Itane viuunt? Hic cine
est Christianismus? Vbi nam gentiū
sumus? Hęcine perpeti possunt? Et
mox ad Deū conuersus lēta aliquāto
lū voce, & humilitatq; deuoto animo
dicito

dicito: O bone De⁹, cuius pietas & mi-
sericordia me terret, & quidē magnā
esse faccor, si quidē hasce abominatio-
nes, & pestes sup terrā viuere suffers.
Et sic gradū sistens paulū cōticescēs,
audietū suspēdat animos, & quasi in
extrasim rapiat. Et mox cuiusdā pphē-
tę autoritate poterit hūc adimplere
locū dicēs: Audite, perfida gēs, quę
aures patulas habetis, vt terrenā per-
cipiatis. Audite Dñm per Esaiā pro-
phetā dicentē: Ingrederē in petra, &
abscondere in fossa humo, à facie timo-
ris Dñi, & à gloria maiestatis ei⁹. Hac,
& similib⁹ autoritatib⁹, qbus & pullu-
lāt pphetarū volumina, quasq; & am-
pliare, dilatare ve poterit, & cessare
faciet fluctus criminū, atq; indurata
viscera demolliet, paue faciet, terre-
bit & euersa cōuertēt, & labefactata
stabiliet, quocūq; periodū terminabit.
Reuertoriā ad illūd, q. primū in hoc
capite dixi, vt pote precipuū, & qui
dē p̃g omnib⁹ orōnis, & deuotionis



Modus

studium præstare, quibus cum quasi
florica Evangelicus verbi Dei concionator
præmunus esse debet, et quasi
facula ignis intrinsecus ardens,
quæ cum verba calefaciat, & illustret,
& sic aliorum viscera incendat. Quod
si in hisce omnen operam, omnemque
laborem adhibeat, intrinsecus tamen
nisi deducantur, parum, aut nihil omni-
nino proderunt, nec audientium præ-
cordijs eiusmodi adhærebunt. Legimus
enim D. Vincentium Ferrerium
ex prædicatorum ordine instar cuius-
dam apostoli Hispaniam peragrasse,
& alia diuersa loca vndique circuisse, &
apostolicum ministerium mirifice
exercens, Iudaicæ gentis magnū nu-
merum conuertit, atque Ethnicorum, et
Mahometicæ sectæ insupersectorum,
plerosque etiam Christianos iam pen-
tuerfos conuertit. Et etiam S. Antonium,
D. Bernardinum, D. Ioannem de Capi-
strano ex minorum ordine scimus idem
omnino fecisse. Verum, ut liquet, horum
sermo-

concionandi.

109

sermones, & quæ extant scripta, non ma-
ximè entitatis, & pretij sunt, ut eadem
magnipendamus. Ceterum eorum deu-
tio, & assidua oratio tanta erat, quicquid
non acutiora, nec nobis adhuc noua
prædicaret, nimis autem excitabant af-
fectus. Eorum namque verba similibatur
verbis Eliæ, de quo in Ecclesiastico
habetur: Surrexit Elias, propheta, Eccl. 48
quasi ignis, & verbum ipsius quasi fa-
cula ardebat. Rhetores, ut affectus
moueant, quatuor ponunt. Hæc sunt
letitia, spiritus, metus, & egritudo.
Nos vero ut affectus moueamus, au-
dientium orationem, & deuotionem po-
nimus durare, quæ habere semper
debet concionator. Videmus enim
prædictos sanctos, & alios plerosque, li-
teris destitutos, absque vlla prorsus
rhetorice, aut alterius artis instru-
ctione, simplicibus, & crassis verbis,
& rusticis eloquijs omnium corda tra-
xisse. Quod quidem Dei maximi donum
lacrymis, & orationibus crebris im-
petra-

Modus

petrarunt. Et sicut sancto calefcebāt
flamine, & Dei amor in eis permāse-
rat, eiusmodi radiabat facula charita-
tis, & scintille ei⁹ micabāt vsq; ad fide-
liū viscera protēse, in quib⁹ Dei amor
prēstati⁹ operabat, q̄ humana sapiētia

Cap. XXVIII. De spirit⁹ fer-
uore concionatoris.

IX p̄cedēti capite patet iā
ad hoc p̄fens. Nā ad hoc
vt cōcionator mōueat affe-
ct⁹, requirit vt spiritū ferui-
dum habeat: quē quidē orationis stu-
dio cōsequetur, vt p̄libatū est. Qua
propter D. Augustinus de doctrina
Christiana, capite quintodecimo. Ni-
hil potest statui opportunius, inquit,
quā quod p̄cones verbi Dei ante
ipsum verbū orationē instituerint. Et
regi⁹ ille Dauid in Psalmo canebat di-
cēs: Spiritu principali cōfirma me. Vt
autē sciamus quam obrem hunc spiri-
tum postulabat, subdidit: Docebo mi-
quos

Psal. 50.

concionandi.

110

quos vias tuas: & impij ad te cōuer-
tentur. Deū itaque maximum p̄ce-
mitur, qui, vt quondam, Esaie labia mū-
dauit, dignetur & modō nostra cor-
da lustrare, & igne sui amoris ea in-
cendere: vt verba nostra (vt inquit
Apostolus) nō sint in persuasibilibus
humanæ sapiētiæ verbis, sed in ostē-
sione spiritus, & virtutis Dei. Virtu-
tis (inquam) Dei. Nam virtus, & ener-
gia verbi Dominici non in iactantia,
aut in verbis tumidis, & inflatis con-
sistit, sed in spiritu, qui moueat, &
conuertat fideiū corda: spiritus p̄-
conis Dei ignitus, proteruorum hu-
miliat corda, & obstinatorum visce-
ra plectit, & errantium conuertit,
quasi profugas pecudes, fidelium ani-
mas. Cuiusmodi in Actibus Aposto-
lorum habetur, quōd illi perfidi Iu-
dæi nō poterant resistere sapiētiæ,
& spiritui beati martyris Stephani.
Sic Deus loquēns ad Ieremiam di-
xit, mittens eum ad p̄dicandū:

Ecce,

Esa. 6.

1. cor. 2.

Act. 6.



Modus

Nier. 1. Ecce, dediverba mea in ore tuo. Ecce
cōstitui te hominem super gentes, &
super regna: vt euellas, & destruas,
& disperdas, & dissipes, & ædifices,
& plantes. Et per Esaiam prophetā:
Sic erit verbum meum, quod egre
dictur de ore meo, non reuerterur
ad me vacuū: sed faciet quæcunq; vo
lui, & prosperabitur in his, ad quæ
misi illud. Hæc, & pleraq; alia loca,
quæ breuitatis causa missa facio, no
stro alludunt proposito: videlicet q
spiritū habeat feruidū Enāgelicus cō
cionator, vt fructū in fideiū cordib⁹
faciat: huiusmodi verò si careat spiri
tu instare cuiusdā cadaueris fact⁹ est in
nihilō præpotens. Et ita redēptor no
ster dixit: Verba, quæ loquor vobis,
spiritus, & vita sunt. Dixit spiritus, ab
effectu: qui verbo suo dūtaxat viuifi
cat quæcunq; vult: secundū illud Apo
stoli in secūda Epistola ad Corinthi
os, ad hoc propositū: Litera enim oc
cidit, spiritus autē viuificat. Pl⁹ nāq;
Elias

concionandi.

III

Filius pellicis vestibus indutus re
gem Achab deterrebat. Et præcur
sorem domini caprinis pellibus indu
tū Herodes magis pertimescebat, &
eius aspectum vilem, & pallore infe
ctū, quā vniuersa rhetorū eloquētiā,
aut philosophorū elatā iactantiā. Tu
igitur precare Deū, & summis ab eo præ
cibus cōtende: vt verborū copiā tibi
suggerat. Moyses volens prædicare
populo Israël, nō præcepit eis aliquid
ex se, sed ea solū, quæ De⁹ illi cōmuni
cauerat. Et ita sacra scriptura ait, q. di
xit Domin⁹ ad Moysen: Perge igitur,
& ego ero in ore tuo: doceboq; te qd
loquaris, &c. Et Ezechieli dixit Do
minus Deus: Fili hominis sta super
pedes tuos, & loquar tecum. Et cum
stetisset, dixit Dominus ad eum: Fili
hominis mitto ego te ad filios Israel,
ad gentes apostatrices, quæ recesser
ūt à me. Et in fine capitis scribit pro
pheta, quod dixit ad eum Dominus:
Aperi os tuum & comedē quæcunq;
ego

2. Cor. 1.
3. Reg. 18.
Mar. 6.

Exo. 4.

Eze. 3.

Modus

Psal. 50.

Iacob. 1.

ego dotibi: & librū intrūsit in os eius. Regius illē David non est ausus laudem Domini annuntiare, quousque os eius aperiret Deus, & ita in Psalmo postulabat: Domine labia mea aperies: & os meum annūciabit laudem tuam. Petamus ergo superna domicilia, & inde probæ cuiusque cogitationis exordium à Deo maximo postulamus, & spiritus feruorem poscimus. Quia, omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Maxime igitur necessaria spiritus sancti gratia est, ut feruido predicemus spiritu: & ut mouere possimus, & in animabus bonum semen iacere. Talis debet esse finis, & intentum Euangelici concionatoris.

Cap. XXIX. De orationis studio Evangelici concionatoris.

Cum

concionandi.

112



Um ex præcedentibus capitulis planè cōstet, quātū concionatori expediat feruidū habere spiritū, ut audientium moueat affectū: deniq; post quā ea, quæ prædicare habet, pbe reauerit, mox se recipiat, & in cubiculū abdat, & priuatim idē idēq; consideret illud op⁹, quod exerce re pergit, q; utique apostolicum est, & propē diuinum ministerium. Et sic maximum Deum deprecetur, ut sua illi gratia succurrat, & alimunt spiritum in suis præcordijs ingerat. Ut illi continuo seruire mereatur, & etiam dignetur fructum in illis animabus producere, secundum illud propheta: In meditatione mea exardescet ignis. Psal. 38. Quod si hunc ignem comburentem aliorum viscera, in se voluerit incēdere, & germinare, op⁹ est ut meditationibus crebris, & orationibus assiduis perstet. Sic nanque impetrabitur opratus spiritus, quia ad mouendum requi-



Modus

requiritur, aliorumque viscera incēdet. Quapropter omnino se tradat Deo oportet. Quod si ad inuocandū venerabile nomen, I E S V S, vt decet, peculiaris Dei afflat⁹ requiritur: nedum ad prædicādum populo diuina mysteria per vnus horæ spatium requireretur? Taxandi sunt ergo, qui suggestum ascendere non trepidarunt, sine cordis præparatione, & sui met sacrificio. Hoc idem Christus Dominus nos docuit. Vt enim Euangelistę affirmant, plerūque montū cacumina petebat, antequam sermonem aggrederetur prædicare: & cum totam noctem in orationis studio consumpsisset, descendebat, & templum ingressus prædicabat. Et cum illum montis sermonem mirificum prædicauit, quem S. Mattheus & Lucas scribunt, ait beatus Lucas, quod totam noctem in oratione consumpsit: denique de monte descendēs, vnde orauerat, stetit in loco campestri,

concionandi.

113

pestri, & inde prædicauit turbæ sequenti eum. Non utiq; redemptor nostro hanc supernam semotionem facere expediebat, qui semper cū Deo, & ipse Deus erat: sed hoc faciebat, vt exemplum concionatoribus relinqueret. Sic legimus factum esse cum Moyse, cui legem cum vellet tradere, iussit ei, vt in montem Synai ascenderet, ibiq; oraret. Eiusmodi quidem facere tenentur, qui in prædicationibus suis fructum facere student. Præmissis itaque omnibus dicendis, sese recipiat, maximum Deum deprecans, vt sibi fauere dignetur, & linguam suā moueat, & regat vt sui ministerij debitum p̄sum soluat, liberè, probèq; & expedite e munere fungi possit. Cum autem flexis genibus in pulpito tacet iam prædicaturus, lenans suum spiritum ad Deum tam ipso corde, quam ore, hanc eandem orationem proferat.

Exo. 19.

P

De-

Deprecatio ad Deum.



Q Mnipotens, & clementis-
sime Deus, qui me indig-
nū, & peccatorem ad tan-
tum officium vocare dig-
natus es: suppliciter & obnixè oro, ve
mittere digneris à sede maiestatis
tuæ auxiliū gratiæ, vte dignè laudare
valeā. Tu has animas ex nihilo crea-
sti, q̄ sanguine dilectissimi filij tui sūc
redēptæ: & hoc quidē munus nō me-
um, sed tuum esse fateor. Qua prop-
ter, pijsime Deus, si querelas sustines,
& meis demeritis existētibz in cau-
sā iram, & indignationē mereor, in
posterum ultionem relinque, nō pro-
pter mea scelera puniantur neque in
penā delictorū meorum. O domine
Deus, cōsolatione hāc eas carere nō
permittas. Sed poti⁹ mittere digneris
spiritū sanctū tuū in visceribus meis,
vte cor mundet, labia purificet, inanes
cogitationes expellat, & spiritum
præ

concionandi.

predicandi tribuat, & benignissime
cōcedat. Et concionē hanc sicut pro
te ipso solū, & ad gloriā sanctissimi no-
minis tui incipere decreui, sic p̄ te in-
cepta finiat. Quī vltis & regnas, &c.

Cap. XXX. De idiomate,
& vernaculo sermone
concionatoris.



V Nū interea corū, q̄ audien-
tium delectant aures, & su-
cunditatem afferunt, & in
super quāmaximè cōcilio-
nem exornant, atque expoliunt, il-
lud est, non minus gratum, atq̄ iucū-
dum nimirū idiomatis Romani ele-
gantia, & eiusdem copla sermonis,
quā optimus quisq̄; verbū Dei cōcio-
nator debet habere. Ad hoc tamē ma-
ximè tuat, cū viris vrbānis & comi-
bus assidue loqui, & cū eis incedere, &
eos imitari in probis quibusque su-
is loquendi caracteribus, & dicendi



111 Modus
phrasibus, equaq; cauta, elegantia
q; verba observare. Ad hæc etiam iu-
uabit optimi cuiusque dicendi cha-
racteris, & Romani styli libros con-
uere. Aduertere tamen, quod in aere
solet accidere, aut eius limites vi-
tro pertransire, Iam nimis sustine re-
tro. Verum nequid nimis, minus ve-
ut quæcogruat fari, & infulseloqui, gar-
rulus, vel loquax extitisse videatur,
quod sepe contingit. Ea propter ad
medium necessarium, & congruū
confugiat, ne aures potius aucupet
det audientium, quam vt eas offen-
dat. Et sic Evangelicus concionator
aduertat ne synonymorum multitu-
dinem, coarctet, & quasi in lineam
colligat. Ex eo namq; duo inco-
mmoda eueniunt. Aliud est, quod offen-
dit, dum ea congerit, & multiplicat
aliud verò incommodū est, nā cum
se offert explanare, aut secundū ean-
dem rem iterare, nā semel assumpta
vocalibus, vt iterum subsumat, necesse
est

concionandi. 115
fune sit: quod nimis acerbū, & aspe-
rum sit audientibus. Exempli causa:
Siquis diceret: Magnanimus, fortis,
robustus, & præpotens dissipat, liti-
pugnat expugnat, & profligat: mu-
ros, arces, oppida & castra. Nam eum
sit magnanimus, & robustus, expu-
gnat muros, & arces. Hæc huiusmodi
prolata nullius momenti sunt. In pri-
orū namq; propositione, tãquam garru-
lus, pleraq; cõgessit, & recitauit syno-
nyma, & omnem prorsus vocabu-
lorū copiam euomuit. Et ita in se-
cunda propositione necessum fuit
iterum resumere prædicta encomia.
Inquatū prima propositionum, si
nimis offendit, eò quod abusu-
proceffit, nedum in secunda, quia
semel dicta iterum sumpsit. Quib-
ram nihil prodigius fuisset, vocabu-
lorū nequāquā mox indiguisset. ob
quorum penuriam mendicare eoa-
das est. Hæc omnia incommoda vi-
rantur et eleganti stylo, exactoque
dicen-



dicendi charactere id ipsum dici-
tur: quando dicta vocabula, aut
synonyma in diuersis proposicio-
nibus partiuntur. Vt in hunc mo-
dum si dixeris. Fortis, profligat
castra, præpotens expugnat oppi-
da, robustus aggreditur muros.
Nam vt magnanimus dissipat ar-
ces. Hoc modo hæc si dicantur,
præstat ad mouendum affectus, &
animarum vinea pastinatur, & du-
ra tunduntur pectora: absque eo
quod aures offendantur synonymo-
rum sarcina. D. Paulus varijs in
locis suarum Epistolarum præsta-
ta videtur loquendi norma. Ad Cor-
inthios scribens ait: Quæ partici-
patio iustitiæ cum iniquitate: aut
quæ societas lucis, ad tenebras: aut
quæ conuentio Christi ad Belial
aut quæ pars fidei, cum infidelibus.
Quis autem consensus templo
Dei cum idolis: Hic enim est iucun-
dus, & gratus dicendi modus.

-modis

¶ 9

Hæc

Hæc est delectabilis enarratio, &
loquendi stylus, in quo vna, & ea-
dem res varijs nuncupatur vocabu-
lis in diuersis propositionibus.
Hic enim dicendi modus, non so-
lum non fastidit, verum ad hæc susce-
dit, & quasi in extasim capit, & de-
lectat. Expediit ergo vocabulorum
habere copiam, & talentum, vt
sed disponere, & varijs in propositio-
nibus reponere queat, & eas dila-
tare, ampliare ve simul, & concep-
tum, atque digressionem quamcun-
que facere. *¶* Omninò verò concionator abhor-
reat ab omni affectato sermone, quæ
affectatio in omni genere linguarum
odibilis est. Maximè quæ abhorreat
ab omni fucato, teneroque, quasi fer-
mineo eloquio, in ipsomet tono, aut
vocis pronuntiatione. Hoc enim
sapientium aures maximè offendit.
Quod quamuis rhetoricis utatur co-
lonibus, & eadem rhetorices arte,

inocet

P 4

vidg-



videre tamen licet, quod præcipua
ipsius Rhetorices pars est, cam celandi
& occultare: Quæ verba & si artifi-
cio conflatæ sint ab ipsa rhetorice
ante, à nemine tamen id requiratur,
nec ossum est. Nam hæc adeo celan-
da sunt, ut non artificata, sed quasi
ab ipsa natura insita videantur. Prop-
terea verba adeo pensanda sunt, &
examinanda, & ea modestia, & auto-
ritate præesse debet, qui tantum lo-
cum adiuit, ubi Christus Dominus
representatur, & eius Apostoli, sacra
sanctæ Evangelicæ doctrine ministri.
¶ Egregius, & satis elegans dicendi
modus est, per contraria loqui: ut sunt
contraria, lætitiæ, tristitia: & vitæ, ipsa
mors. Et ita S. Leo Papa in sermone,
qui legitur in nocte natalis Domini,
tum dicit: Non est locus tristitiæ, ubi
natalis est vitæ: præstantius diceret,
ubi natalis est lætitiæ: nanque lætitiæ
correspondet ipsi tristitiæ. Vel ut si
quis de ærumnis, & laboribus Christi
Domi-

Domini sermonem faciens, ita dice-
ret: Redemptor noster humiliari vo-
luit, ut nos exaltaret: egenus esse vo-
luit, ut nos ditaret. Et labores, & dolo-
res subiit, ut nos lætaretur: durissi-
mani, & valde ignominiosam mor-
tem adiuit, ut maximo cum trophæo
ad gloriā nos vivificaret. Cuius quidē
abiectionis, est gloriā nostra, ei⁹ restituta
est gaudium nostrum, ei⁹ inedia, refectio
nostra, ei⁹ denique opprobria, & angus-
tiæ, sūt gaudia nostra, & præmiū sem-
piternum. ¶ Animadvertat insuper
quisque concionator, ne incōgrua, aut
minus decetia in virtutis theatro aut
verò euerſi, & incōgrui idiomatis,
proferat verba. In cōmuni & vulga-
ri sermonis congressu cavet omni-
nō ab omni infimo verborum cōiectu,
aut eloquio. Nec fabellis, aut aniculis
utatur adagijs, aut scurrarū facetijs,
quæ nimis absōna, & incōgrua huic
tanto loco videntur. Fieri nanque
potest, cum idioma pulcrum illud sit,
olid

quo vulgariter utimur, absque vlla consideratione lingua aberrat, communis ducta via, vsuque tanti & indetalia proferat verba, quibus audientium offendat aures, & omnem doctrinam abolet, & proflus euerat.

Cap. XXXI. De ipsius concionatoris vocis accentu, seu tenore.

Gauendum maximè est concionatori, ne aliorum vocis accentum, vt proprium amittat; studeat imitari aut eorum tonum adulterare contendant; & velut actor mimos emulari. Nimis enim defatigatus, lassusque morietur, & insuper nativam deperdet vocem, & omnem dicendi leporem, atque spiritum destruet. Tandem nihil violentum perpetuum, & stabile

bile est. Qui si statim ad propriam vocem se conuertat, fieri nequit quin audientium offendat aures. Ea propter concionator Evangelicus propriis studeat in omnibus, quæ habet tractare, vocis tenorem sequi prout ipsa natura dictauit, atque suggestit duntaxat. Ea enim est proportio, & harmonia inter audientium aures, & ipsius concionatoris vocem, quod si hic mutet proprium vocis accentum, audientis exacerbatur aures, animus que tepescit dissono vocis affatu. Verum vt hoc significatiùs queat intelligi, aduertendum est, quod in omni concione, triplici tono & locutionis serie vt debet prædicator Evangelicus. In prima quidem docere habet: In secunda, enarrare: In tertia vero, aliquid pertractare, vt inde moueat affectus illecebris, & blanditijs. Nonnunquam tamen velut quidam satyricus vitia acerrimè taxet, & conerepando abolere studeat. Hæc triplex locutio diuer



diuersos fortiter natūa vocis ac obri-
tus. Quod si vocis consonantiam pre-
dicator non obsetuet, molestus qui-
dem fiet audientibus. Nam ut in in-
fices arte comperimus, dum modula-
mine concentus quidam festinant
mox si plures harmonia modulū
perturbat, statim idipsum sentitur.
Ita fit si Euangelicus verbi diuini pre-
co nationis vocis mutet accentum, id
ipsum videns offenditur populus.
Aduertendum tamen maxime con-
cionatoribus est, ne in hoc deficiant
aliās peculiarem notam, & ingerent
labem in prædicationis nomine con-
trahent, & omnem vim, omnemque
energiam amittere eorum sermo. Ex
quo nihil boni redundat, nec enim
mouet affectus, sed damnum potius,
& risum excitare videtur, & tandem
ab omnibus vilipenditur, quasi tyro
& in tanto munere parum exercita-
tus, & quasi, qui abutitur eo, & saples
quisque eius vilipendet sermones.
Vocis

Vocis igitur proprius, & nativus to-
nus, quem & observare semper, &
tenere debet, ita se habet. Dum
enim intendit docere, narrare ve, trā-
quillo, & quieto, idipsum proferat
eloquio, & perspicuo dicendi stylo.
Eo modo, namque noster instrui de-
siderat animus. Verum si dum doc-
tet aut enarrat quippiam festino pro-
perans docet eloquio, aut concutit
inuicem plenas faciens strepitum, in
super & clamitans retundit vocibus
auras, ineptè loquitur. Propterea quæ
huiusmodi observet stylum, & se ge-
rat velut qui prælegit, sigillatim, & pe-
detentim, nec omnia confundat, sed
perspicuè enarrando, aut docendo
procedat. Aduertendum tamen est,
quod quamuis quieto, & perspicuo
sermone debeat proferri quodecum-
que docetur, non utique debet in-
telligi quod sit procedendum tepidè
& perfunctoriè, aut insulse. In his
enim vitium inueniri potest, velut
qui



qui ultimos fines transgreditur, in quibus medium foret tenendum. Dixerim sigillatim, & pedetentim docendum: non interpolatè, & velut qui risorie loquitur. Semper enim concionator debet ferre continuam prolationem, & spiritus feruorem obseruare. At geminus cum sit feruor spiritus: alter ad docendum, alter verò ad mouendum inferuit. At verò utrunque confundere, & dum docetur, uti mouendi feruore, incongruum quidem est. Dum enim enarrat, aut docet, omnem mensuram obseruet oportet: nã & omnia verba pensare, & eorum infra accòtuare, rectèque pronuciare debet: ne quicquã obliuionis, negligetiz ve in eo requiratur. Inter enarrandũ verò aut inter docendum mediocriter percipiat, ordinatas periodos construat, ut detur respirationi locus: ne nimis còtinuo sermonis processu coarctetur fauces, & penè stragulari videat: & quasi effrenis equis præcipi-

spirãbundis continuo cursu, ita ut non prælit suæ naturæ vocis accentus. Veruntamen hoc obseruare tenetur, ut suæ voci prædominetur, ita ut dum opus fuerit, sumat spiritum, & iterũ mittat, atque respires: & sic periodum terminet, & conficiat, alia que enuntiet, sed & omnia satis exprimat oportet, velut equitans, qui stapedis imitatur, ne inde corruat: sed ut audientium animos suspensos habeat, & animo ferantur, ab eius ore pendeant. Contra hæc faciunt concionatores, qui adhuc còtinuè in gèti tumultu, & strepitu predicare. Nec tamẽ se predicasse putant, cum omnia non còfundat, & quasi fortiosi nõ predicauerint. Qui siue documenta tradant, siue monere studeat, eundẽ prope vocis tenorẽ obseruat. Nonnulli verò sunt, qui cògruentẽ tonũ absteruat, utpote inter docendũ mediocriter. Verũ ordinare periodos prope ignorat, & eas terminare: & ideo nimis lass-

lassi procedunt, & continuo, nec in
interrupto sermone, fauces, quidem
coarctare videntur, quod maxime
offendit astantium aures. Alij autem
sunt, qui periodos præordinant. Vo-
cū eō longè tendunt, & eas proten-
dunt, ut eū iam eas terminant, re-
pide finire videātur, & absque ulla
spiritus feruore: qui in fine periodi
eum lassī sint, respirare, & spiritum
sumere non cessant, eoque fit, ut con-
cio frigescat. Quod accidit ex eo
quod defecit spiritus, quem in longa
periodo consumpsit: & sic ut eandē
terminet, coactus est iterū, ac iterum
respirare. Hi communiter concio-
natores, aliud etiā sortiuntur vitium.
Periodum nanque submissa voce ex-
ordiuntur, & mox paulatim ascen-
dunt, & quasi gradatim in summum
vsque leuant vocis torrentem, vsque
ad medium periodi. Mox paulatim
labuntur, quoniam spiritus iam con-
sumitur. Quod sanè factum liquet
ex

ex longitudine periodi, & grandivo-
cis missione: propterea que latus de-
scendit sepiissime anhelans: quo fit,
vt audientium mentes tepescant, &
ansam dormiendi inueniant, & sic
cuncta frigida maneant. Quæ om-
nia bene habebunt, si obseruentur in
prædicto documento illata. Nam si
mediocri vocis torrente hæc profe-
rantur, & breues ordinentur perio-
di, assidue licebit in eis respirare: &
crebro spiritum sumere, nec nimis
defatigabitur pectus. En vt spiritus fer-
uore, & castu licet sectari concionem,
absq; vlla nota ex prædictis. Hæc pro-
pterea ad docendum, enarrandum
vspectant, dicta sunt. *¶* ^{in textu supin}
¶ Secundus verò sermo, quo cū mo-
uere intenditur, charitatiuè, illece-
bris, & blanditijs debet quidem fieri,
secundum maiorem, aut minorem
additionem. Sic enim nostra est tra-
henda voluntas. Discrimen autem
inter ipsum sermonem, qui illece-
bris,



bris, & inter ipsum, qui minis & terroribus fulcitur, hoc est, quod primus leniter, & charitatiue procedat, ita, ut concionatoris charitas, & amor in hisce verbis eluceat. Secundus verò sermo rigidis, & acerbis increpationibus peragitur, & quasi quidam paterfamilias, dum suos obiurgat seruos, cum quodam predominio, & seueritate. Ceterum obferuare licet, ne huiusmodi increpatione intrinsecus oriatur ex aliquo odio, aut indignatione concionatoris (hoc enim absolutum minus esset) sed quasi honoris Dei zelator, dumtaxat id ipsum faciat. Denique iuxta hunc ordinem procedendum se debet habere, quod primum dicat illud, quod habet docere, mediocri, & summissa voce, & magistrali tono, velut qui in cathedra prælegit. Interim tamen dum applicat media ad mouendum affectus, ut illud quod præcipit, continuò fiat.

inci-

incipiat calefcere, & inflammari, ita ut cum ad finem periodi, aut digressionis diuersum fuerit, magno impetu prorumpat spiritum, & instat currens equi, qui paulatim terminatur cursum. Itaque ex prælibatis colligimus, cum enim hñere contextum enarraueris, magistrali voce procedat, velut qui documenta tradit. Et huiusmodi etiam cum incipit digressio, loquatur, ut potè mediocri tono. Et sic gradatim ascendens flammescat, quousque finiatur digressio, quæcū suadet. Ea quidè finita, mox ad Evangelij contextum reuertatur: velut qui in aquillo, et quieto prædocet, aut magis enim in uersa concio cōstruenda est. Aliud si quidè est docere, seu enarrare, ab eo, quod mouere, & audientium affectus excitare. Dum enim documenta traduntur, cum hæc negotij intellectus sit, attentionem captare solum intendit, ut percipiant quæcunque eis præcipiuntur,

Q 2

& do-

& docentur. Verum cum in doctrina
mouere intenditur, tunc res geritur
cum ipsa voluntate: & ita huiusmo-
di locutio magno spiritus feruore
peragens est, vt praua, in domi-
ta, & truculenta voluntas sedetur,
ac moderetur. Et variis actuum mo-
tu, instar cuiusdam seueri parentis
filium suum obiurgantis, se totu co-
cutit, & dilacerat, vt ipse probus fiat.
Eiusmodi habet morigerari nostri
proterua voluntas, ne vltorius sua
recalcitret.

Cap. XXXII. Vti natiua

vocis accentus foueatur,
& conseruetur.

Eminum documentum
tradi potest, hoc Evangelii
eius praeo proprium am-
tat, tonum, aut natiua
votis

vocis peritiam accentum. Primum
est, vt studeat in ipso concionis limi-
ne, & exordio, propriae vocis obser-
uare tonorem, dummodò vocis rea-
sonet Echo, ita vt probe omnes per-
cipiant, & quasi cum sodalibus,
amicis ve loquatur, aut cum domes-
ticis, & familiaribus, sic praedicet.
Et instar cuiusdam parentis, filium
suum monentis, & suadentis, absque
eo quod peregrina voce, aut adulte-
rino praedicet tono. Cui praemedita-
ri licet, quod sanè vtile hoc illi erit, dū
suggestu ascendit, quod cū vno dūta
xat loquitur, & hunc proprium esse
filium etiam intelligat, quem sermō, &
ex animo increpat, & suadet, vt pro-
bus sit, & virtutis sectator. Et ita in
ipsius concionis primordio, mente
percipiat, quem ipiam audientium
placulum sanè distantem ab eo, &
quasi quidem ille vhusq̄staret so-
lum, cum eo sermonem ineat, abs-
que co ramem, quod cum demon-
-stret.



stret, aut omnino indicet & secun-
dum præfatum modum, ac ratione
vocis tenorem observato. Videri
tamen casu, quod ille solus ibidem astar-
ret, & ille posset instar dulcis paren-
tis utrique familiariter, & domesticè,
non fictè, sed proprio vocis hæc utri-
usque alloqueretur. Eo modo ergo debet
proloqui, velut cum geminis so-
dalibus aliquod negotium commu-
nicat. Verum tamen nonnullos cor-
nas pulpitu ascendentes, qui ei quæ
di vocem contrahunt, qui se coram
duobus, tribusve astarent dumtax-
at, equidem illum iriderent, &
merito subsannarent. Nimirum
quidam sunt verbi Dei conciona-
tores, qui tales usurpant vocis ac-
centus, atque prosodiam, quod da-
ta comparatione absonum nimis
videtur. Ut liquet cum ex animo
loqui, ac prædicare contendunt.
Variè namque vociferantes, & pro-
pria, seu nativæ vocis tenorem &
accen-

accentum torquentes, & prorsus
evertentes: ita ut eorum sermo
ad parietes potius, quam ad homi-
nes fiat, & verba aeris cacumi-
na petant, quam in visceribus au-
dientium ingerantur. Quicun-
que defatigati manent, & audi-
entium cæcum parum consolæ-
tum dimittunt. Nam, ut præce-
denti capite dicere cepimus, hæc
sortitur naturam, & congruentia
am sensus auditus cum suo obie-
cto, dum opticum nervum per-
tingit harmonia dulcis: interim
tamen, si dissonus fiat concentus,
protinus auri sentit, & offendi-
tur. Huiusmodi quidem contin-
git, dum concionator mutat pro-
priae vocis accentum, ut audien-
tium maximè offendantur aures.
Cum enim sic aduleterantes to-
num prædicent, subsequitur ut re-
presentativa careant, quæ est
una ex præcipuis partibus, quæ ad
Q 4 opti-



optimè concionandum requiruntur. Tādē verò lēsi cū sint, aliam denuò sumere tonum coguntur, & illam iam denuò amittere. Hand tamē fas est huiusmodi sacrę scripturę loca inserere, aut historiam enarrare, quā cursim, & quasi pertrāsennam, crudam, seu indigestam, & male expositam ipsam relinquentes. Quod fit, quia propriam vocem mutarunt, nec illi prædominantur. Ex quo etiam emanat, ut eorum prædicatio plerunque contemnatur, & a paucis eorum doctrina sectetur. Nā sic procedentes, ipsa narratiua, seu præsentatiua, & propterea omni spiritus caret: quib⁹ cū aliorū mētes, quasi hamo trahuntur. Et tandem subsequitur ut concionatores nō sint, & cum cernimus populum eos non sequi propter hoc vitium, id faciūt, ut potē quāvis infusi, & illepidi sunt, natiuum vocis accentum mutātes. Cæterum qui proprium observant tonum, ut

brantes vndique vocē, hoc boni fortuntur, qui tametsi nihil, parumve moueāt, delectāt tamen eū optimam habeāt representatiuam: quod sufficit ut ab alijs audiātur, & sectentur. Hoc sanē punctum maximè concionatori adnotandum est, siquidem nullus est quin priuatis, domesticis, ac peculiaribus eloquijs probe, & rationabiliter non se gerat. Vnusquisque enim proprium observat vocis tenorem, dum loquitur eū suis domesticis, aut sodalibus. Quam quidem dicendi normam, seu stylum nō nulli ex prædicatoribus si observarent, dum pulpitum ascendunt, non tanta in loquendo illepiditas, seu indecentia vigeret. Vnde infertur, inter prædicandum, proprium vocis tenorem fore observandum, non secus, ac si eum domesticis sermonem iniret. In vno duntaxat discrimine tenet: utpote quod altiorē ducat vocem, secus ac si familiar-



liariter loqueretur. Ad quod prædi-
cta consideratio deservit, ubi expi-
mus dicere, quod percipiat mentes
illum aliquantulum distantem se-
cundum suæ vocis extensionem.
Et sic prædicet, quasi ille solum astan-
ret, & secundum Ecclesie longitu-
dinem, & astantium cæcum sic col-
lat vocem. Hinc aliud notatione di-
gnum observabit, quod ex æque, &
contemporizet in vocis torrente
cum populi astantis turba, & locis
in quibus prædicat. Namque (ut
plerique faciunt) in locellis, & hu-
milibus, sacris, tectis magnum vo-
cis torrentem emittunt, & quasi
præcones penetrant humilia re-
cta sacrorum. Nec discrimen sta-
tuunt, siue magnus irruentium as-
stet, undique cæcus, seu anicularum
congeries paucæ circumstet, aut in
excelsis, vel in humilibus prædicet re-
plis, omnino equalē vocis accētum
seu torrentem observant.

Sc.

Secundum verò documentū ad
hoc ut concionator æque, & secun-
dum optimam, & congruentem ra-
tionem leuat vocis torrentem, hoc
est, ut omnino sit intentus, ut que-
cunque dixerit ex animo proferat,
minimè autem intentus in vocis ac-
centus, quæ, & naturaliter feratur. Si
quidē illud quasi nativū videtur (ut
cōmuniter fit apud omnes) dum quis
que sermonē facit de quavis re propo-
sitæ cum vocis tenore observat, quæ
eiusmodi res postulare videtur. Ut
quidā rusticus? omnino rhetoricæ ig-
narus, interrim tamen cū de aliqua re
pertractat, mediocrem leuat vocis
accētum, & quærē procedit, instar
cuiusdam præceptoris, & dum opus
est, verba suspendit. Mox, dum so-
ciū suū ad opus allicere stu-
det, paulatim incenditur, & vi-
brans, movet brachium, & artibus
ludit, & hæc omnia facit absque
eo, quod quicquam intendat ad mo-
tum,

tum, & operationem artuum, seu pro
sodie. Dū obiurgat, increpat, & aliorū
crimina taxat, vultum comprimit, &
collum erigit, & lingua dum infecta
tur &c. Qui dū humanē, pieq; loquitur,
vultum extendit, & humiliat.
Vbi solum intendit rusticus, & ob
seruat illud inducere, quod monet,
dum taxat. Nam ipsa natura sugges
sit vocis varios accentus, absque eo
quod iuxta id ipsum studeamus.
Hoc documentum est egregium, &
satis optimum, ut Evangelicus con
cionator congruenter loquatur,
dum predicat, nec vocis mutet na
tūm accentum, sed proprium ob
seruet, cui quidem praestit, & opportu
nē eo utatur.

Cap. XXXIII. De aquabi
li motu artuum, ac pra
dicandi stylo.

Monito



Monito tamen verbi divini
concionatores, ut aquorū
dam ab eis prorsus discen
dant, qui inter mouendū
subsiliunt, & membra com
plicant, & incurvant, ut penē intra
pulpitum desilientes, abscondantur,
(instar urinantium sub aqua) & va
rijs distortionibus, & vultibus pro
ptiam oris speciem exterminare vi
dentur. Vnde tamen, manusque lice
bit mouere, & vndique prospicere
ecceam & ad sacramentum, dum lo
quitur cum Deo, vertatur. Quapro
pter carissime, & grauitate ibi as
teintēdā, quā maximā requiritur
ut habeat, qui virtutis theatrum adiuit
& tanti ministerij exactor, & tati mu
neris minister extat & praest. Ceterū
nisi restuantis veris epicaumata pre
māt, & angāt eos, ut aliter fieri neque
at dū predicat, cucullo seu pileo cōte
gant capite. Nonnunq; tamen pro re
poris opportunitate, ut dum aliquod

gra-

gravissimum increpat vitium, ut cor-
tium moveat animos, & indurata per-
etora tundat, ad Deum cōversus, ma-
nibusque positis, loquatur. Tunc in-
quam licebit aperire caput, nō secus
tunc. Motus quidem secundum ea,
quæ monent, docet, ut, fieri debent, si-
quidem æqualiter representantia co-
mitatur prosodia. Ut potestis. Abfior-
nis illius miseri historiam enarraret,
cuius quidem Iob acerbis iaculis vi-
cerum una transfixit, & levabit in al-
tissimum brachium, & aridam, ut suscipi-
nabitur, quasi qui iaculā mittit, signi-
ficans ipsum Iob. Eodem modo si
Evangelij verba referret, ut illa: Si re-
tigeto solumbram vestimepticiis, sal-
uacro: manum protendat, quasi al-
quis volens tangere. Quæ omnia pro-
bè habent intelligi: dum temporis oc-
casio postulat faciendā, & ordineque
servato, non secus. Cauter tamen
ut in moribus, quasi iaculator se or-
stendat. Insuper & alias incongruas
dex

dexteritates manuum fugiat, quæ
ad gladiatores magis spectant, quàm
quod suggestit honestas postulat, gra-
uitasque deposcit. Iuxta quod ho-
tarè licet illud, quod præcedendū
capite prælibauimus in fine, loquen-
do de vocis accentu, quem natura-
liter observant, qui familiariter, &
domesticè loquuntur, & idem ob-
servandum est, in moribus mem-
brorum. Nam Evangeliscus con-
ditionator observet, oportet illud,
quod communiter, & in ceteris
negotijs gerendis observari. Nam
eum ediscere, discipulat, & ar-
guit, indicem mouet, & manum
Dum admiratur, aut exclamat, os
suprà intentum habet, &c. Idem
prolus inter prædicandum ob-
servet, & nihil omnino horum
muret, ut dictum est, & ipsa res po-
stulat. Sed, non quod hoc illi
Dicendi autem stylum, observa-
to debet iuxta modum enarrandi, &
iuxta



iuxta ea omnia, quae dicere habetis
instat cuiusdam Dialectici se gerat
qui syllogismotum observat modum
& figuram, ad hunc modum dicens
En maior, et minor. Nec scholastico
modo, aut dissertive procedat, sed
quali quidam orator nonnuquam cha-
rando, amplificando, alias exclaman-
do, rationes deinde afferat, & auctori-
tates citet. Non, inquam, scholastico die-
di caractere. Itaque si quid falsum pro-
positam conclusionem, aut assertum
esset comprobaturus, nimirum pro-
bet, absque eo quod dixerit, quod falsum
sit, falsumve hoc comprobabo. Et
mox, prima ratio, secunda ratio, si se
habet, &c. Hic siquidem dicendi
stylus acerbus nimis est. Verum tam-
men sic poterit has omnes dictas ra-
tiones referre, absque eo, quod di-
xerit, prima, secunda, tertia ratio
est. Sed finita priori, subdat, di-
cens: Et similiter hoc ita se habet
namque, &c. Aut alio huiusmodi vo-
cabu-

cabulo utatur, quod hasce rationes
connectat, & eo probe confutet, con-
nexaeque sint, ut audientium aures
minime offendant: siquidem Evan-
gelici praecones sumus, non autem
scholastici Doctores, seu magistri, qui
argutijs, & probationibus suadent,
dicentes: Prima, secunda, tertia ra-
tio, &c. ut eorum doctrina luculen-
ter, planèque ostendatur, & facilius
percipi valeat.

Caput. XXXIII. Vt re-
cordabitur dum obliuisci-
tur cuiusdam puncti, &
incongruè assertum
corriget.



Si forte contigerit (ut enim
memoria hominis labi-
lis est) eorum, quae cepit
dicere quicquam obliuisc-



Modus

catur, aut prorsus labatur è mente, poterit quidem ad Deum conuersus, dicere terq; quaterq; A, a, a, Domine Deus, vt molestè, grauiusq; ferro, cum viderim tua verba parum inscari, & percipi. Interim nili recordatus fuerit, similibus ironicis vti poterit verbis. Ceterum si hec omnia minimè proderunt, vt recordetur, dicat: Hæc missa faciamus, nec vltra immoremur. At verò vt in memorià faciliè reducat, nec omninò obliuiscatur eorum, quæ habet prædicare, hoc singulari vtat documêto. Nonnulla sumito peculiaria, & signata pûcta, & horum notabiliu initiatiua verba ex corde satis habeto, atq; primordia, vt in his initijs, quasi stapeda firmiter innixus procedas: quam primum enim illi exordij q. antè memorię madaueras recordaberis, reliquorum memoria beris dicendorum. Itaq; prius quàm pulpitu ascendat cõcionator mète recolat quæcûq; habet, prædicare & ordi-

ne ea

concionandi.

130

ne ea enumeràs dicat. Primu punctu sic incipit, & secundu huiusmodi. &c. Hæc vicissim mète iteruq; euoluat, vt cordi figatur, nec ita facile fugiat. Et initiu cuiusq; pûcti pleruq; reperat. Quod si inter cõcionadu contigerit, vnu, aut alteru punctu elabi, ad aliud transire poterit. In hisce quidè debet cõcionator stapedis inniti, qui debilem sortitus est memoriã. Verum, vt iam diximus, initiatiua notabiliu verba memoriæ insideat: quod si velles, minimè tamen elabi possint. Hi autem memoria debiles concionatores continuo deducere poterunt ex Euangelij contextu, & modicas facere digressiones.

¶ Veru si acciderit vt incõsulto, nec verba perpèdens aliquã falsam, dissonam ve nimis ppositione dixerit, ne vltra gradiat, sed poti⁹ in se reuertat. Quod si oportuerit, exceptione, & additametu exhibeat, Exepli causa: hæc si assertionem proferret. Nemo

R 2 ad-



Modus

adhuc hominum fuit, quem peccati
labes fugerit. Hæc quidem assertio,
vt liquet, falsa est & sic reuersus iterū
dicat: Nemo, inquam, culpæ expers
fuit, exceptis, Christo Domino, &
eius matre sanctissima. Quod si di-
ceret hanc propositionem: Omnes,
qui ex Aegypto exierunt, perierunt
in deserto: similiter est falsa. Quam
iterum repetens, excipiat dicens: Pe-
rer Iosue & Caleb. Alius insuper est
modus ad refarciendum & celandū,
quod incongruenter est assertum.
Non per additamentum siue excep-
tiue, sed expositiue, se ipsum planè ex-
plicando, & insuper addens aliquid
illi asserto. Huius quidē exemplū est.
Si inter prædicandū, in illud Euāgelij:
Fides tua te saluā fecit, diceret. Fides
omnes saluificat. Iterū dicat. Vna fi-
des, & charitati comes saluificat. De-
indē si diceret. O vos, qui tot antè se-
culis in peccati labe volutati permā-
distis, & adhuc correctionem mē-
nimè

concionandi.

131

nimè adhibuistis: & iā diuturna vos
carpsit deprauata consuetudo pec-
cati: dico vobis, omnes peribitis in
gehēnalibus flammis præcipitandi.
Hoc corrigit, sua verba exponens,
vt pote dicens, nisi pœnitentiam ha-
bueritis: quam difficilimè habebitis,
qui assuefacti estis peccare. Si autem
talis fuerit assertio, seu propositio,
quæ correctionem, aut additionem
non admittit: tunc quidem non est
defectus, vt ad se reuersus dixerit. Nō
hoc ita habet. Haud probè dixi. Mo-
dò sic assero, vel sic, &c. Et sic fideli-
ter eam proponat. Quod si spiritus ar-
dore inflāmat, & feruidus dixerit
aliquam propositionem, quam itera-
re non est locus, per ambages, & cir-
cumloquia eam tandem reperat se-
cundum verum dicendi modum:
ita vt populus intelligat ne fortè ali-
quem percipiat errorem, & tan-
dem decipiatur falsè edoctus.



Modus

¶ Cap. XXXV. De cōfuta-
tione obiectionum, & re-
sponsione earum.

Plerunq; accidit Euangelii
co cōcionatori, dū aliquā
doctrinam populo sanè ac
duam, & intellectu diffici-
lem tradit, facere quidem in se argu-
mētum, quod populus obijcere pos-
set, vti si assereret. Qui eleemosynā
impertit, plus lucri sibi cōparat, quā
amittat illud. Plus recipit, quā quod
erogat. Statim diceret. Vide quid di-
xeris ò pater? Quomodo hoc verū sit
prorsus ignoro. Ego qui antea prop-
tuaria mea plena, & exuberantia ha-
bebā: dum impertio, en vacua sunt.
Qui antea signatos oculos, & imbu-
tos cernebam, dū ergo vacui et ina-
nes mihi videntur: & ego egenus &
propemodū mendicus factus. Qui
ad populum conuersus, dicat, Hoc
quā verissimum esse, vobis ostēdā.

Nam

concionandi.

132

Nā dato q, fideles estis vos, scripturæ
assertis tenetis alludere. Creuerat in
gens fames in Israel. Misit ergò Dñs
Eliā prophetā, vt egenū, & mendicū
in Sareptā Sidoniorū, vt apud viduā
ammaneret, & ab ea pasceret, &c. Nar-
ra historiā, & dicito. Nō necernitis pla-
nè vt vidua pl^a accepit, quā quod Elię
impertiuir: Alijs nāq; varijs modis po-
terat Deus Eliam pascere: verū ita
disposuit, vt illā ditaret viduā, ad eā
egenū Eliam mittere. Maius quidē
beneficiū recepisse diuitē de manu
pauperis cōstat, cū hic suam eleemo-
synam accipit, quā diues inferat illi
erogando. Et ita cū muneribus, & do-
nis quēdā diuitē vult Deus afficere,
egenū & mēdicū ad se mittit: vt poti^o
ab eo diues recipiat. Hāc loquendi
phrasim, quæ vos sanè fugit, rectè cal-
luit ille sanctissim^o patriarcha Abrahā
cū dixit ad Angelos, quos peregrini-
nos eīse putabat: Si inueni gratiam
in oculis tuis, ne transeas. seruum

3. Reg. 17.

Gen. 18.

R 4

tuum



tum, sed afferam pauxillum aquæ.
Nouerat quidem Abraham, quod di-
uites beneficio tunc afficiobantur,
cum eorum elemosynam pauperes
volebant accipere. Proptereaque di-
xit. Si inueni gratiā in oculis tuis. He-
nimirum obiectiones refutantur, &
facilime soluantur, gemina si vitant
que lance pōderes. In altera earum,
luertim perennium gaudiorum loca-
tō, & in altera iacturam terrestrium
bonorum statue. Nunc perpendere
licet, quā sint nullius momenti hu-
ius lutilenta prædia sæculi, & caduca
illa autem æterna, pretiosissima su-
per omnia bona. Et consequenter
quā parum, eadem erogando, de-
perditur, imò ludatur, cum acquirā-
tur perennia, impertiēdo vilia, & ab-
iecta. Hoc eodem modo diuus Chry-
sostomus plerumque vitur, peculia-
riter in homilia, quæ inscribitur De
oratione Annæ, & quod utilis sit pau-
peras, hoc dicendi stylo probat ali-

cōrem diuite pauperem esse, & bea-
torem gaza ipsa, paupertatem. Quæ
homilia habetur in primo Tomo post
homilias in Genesim. Atque etiā pro-
pe finem quinti tomi, homilia septua-
gesima octauā, quæ inscribitur. Quod
melius est iniuriam pati, quā infer-
re. Deinde, postquam dixit, & nuntia-
uit commodū, quod ex hoc cōsequi-
tur, in hunc modum subdit. Sed est
græue (inquit) iniuriam pati, & calum-
niam. Non est græue, non est. Quo-
usque circa presentia stupidus hères?
Neque enim id Deus instituisse, si
græue foret. Animaduerte verò, qui
fecit iniuriam, abiit, habens quidem
pecunias, sed & consciētiam percul-
sam: lēsus autem, pecunijs quidem
priuatus, habens autem apud Deum
fiduciā, possessionem innumeris the-
sauris digniorem, &c. Hinc iacturā
temporalem, quæ minima est, locato,
istinc spirituale damnum reponi-
to, quod sibi met machinatur, qui aliū
R 5 lēdit,



Modus

ledit, & contumelia afficit. Et ita D. Chrysostom^o cōcludēs, inquit: Quid ais: Priuatus sum omnibus meis: libet tacere. Calumniam sum passus, & ferre iubes æquanimiter, & quomodo potero: facilmē profectō si tamen in calum respicias, si spectes hanc pulchritudinē, & quod te Deus suscipere promiserit, iniuriā generose ferētē. Hoc argumētū fac, & calū respiciēs, cogita, q̄ illi super Cherubim sedēti factus es similis. Nā ille cōtumelijs affectus fuit, & tolerauit: opprobria pertulit, nec ultus est, percussus, & non surrexit: sed contrā beneficia reddidit ijs innumera, qui talia patrauerant. Nosque suos esse iussit imitatores. Vbi quidem Chrysostomus soluit quæstionem cum spe præmij, & Christi Domini exemplo, eiusdemque præcepto. Non secus ad suadendum populo ignaro inimicos diligendos fore, hisce quatuor medijs uti oportet. Primum quidem est agere

Matth. 5.

concionandi.

134

agere de damno, & iactura, quā Zolli, detractores, & inimici nostri sibi comparant: & similiter de commodo, quod inde prouenit nobis. Secundum quidē mediū, est, agere de præmio, quod sanē consequemur: quia erimus filij Dei, & hæredes, cohæredes autem Christi. Tertium est exemplum Dei asserentis: Qui solem suum oriri facit super bonos, & malos: & pluit super iustos, & iniustos. Quartum autem medium confirmatur Dei præcepto. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros. Quod nisi feceritis, peribitis, & in æternum ardebitis: modō verō eligite vtrum horum præster vobis, numquid diligere, an pœnas luere?

¶ Magnum quidē ingenij acumen, & artificium requiritur ad abolendas, & radicibus extirpandas falsas, & erroneas populi, quas habet, opiniones. Vt Salomon ille in Ecclesiastico facit, plerunque opiniones reij-

Eccl. 1.



Rom. 5. 6.
& 7.

Modus
reijciens, quæ iuxta summum bonum
ferebantur. Et Apostolus ad Romanos
nos aduersus contrarios eos, qui per
secutionem docebant, per metam fidem
dumtaxat, absque operibus legis.

Cap. XXXVI. Vt Euange-
licus præco suadeat.

Cum nostra voluntatis, quod
tendit obiectum, sit verè bonum,
aut saltem apparens bonum, nunquam enim
ster appetitus fertur in malum, nisi
sub aliqua specie boni. Quamobrem
plerique sunt, qui sibiipsis imponunt,
& sensualium rerum desiderio trahuntur.
Vt autem hæc inimici fraus destruiatur,
ecclesiæ Dei concionatores præfunt. Ea propter
medijs, & rationibus uti debent, quibus
populo suadeant: scilicet peccati bonum & gaudium
mundi, & carnis, fugatum, & turbulentum,

concionandi.

135

tulentum, & omninò dolosum esse.
Secus autem de virtutis commodò
suadeat: nimirum virtutis bonum verum,
& amabile esse: & seruire Deo
non modò utile, & honestum, sed &
delectabile. Et sicut prouidi quique
duces, dum bellum, gerere cum
alio student, optimam quamque
munitionem debent parare, ut hostes
aggrediatur, & militibus adunatis
bellicum canere, ut tandem trophæum
obteneant. Ad hunc quippè modum
Euangelici concionatores summo
studio, & opera exquirere, & rationes
adinuenire tenentur, quibus cum
placide ostendant virtutis viam non
modò honestiorem, verum & utiliorem,
& magis delectabilem esse, quàm
vitij, perditionis, & interitus. Quod si
suadere nequeat: ipsam delectabiliorem,
dulcioremque esse saltem probet: at
que suadeat utiliorem, ac magis
commodam esse, propterea quæ insolentius
maximè esse ipsi virtuti velle præponere



Modus

nerere vitium. Et absonum nimis, ipsam peccati obscenam voluptatem, honestę virtutis commodo, & dulcedini præferre. Alias operæpretium est rationibus ostendere, quod vitium, & si oblectet, & iucundet, ceterum maximè nocet. Ad hoc autem expedit plerunque recitare, & inquirere damna, que ex quocunque vitio emanant, vt ab huiusmodi audientes abhorreant. In hisce, quę dicta sunt, latissimus patet concionatori medi-
diorum campus ad suadendum. Nam ad hoc, vt aliquid appetatur, & diligatur, necessum est ostendere illud delectabile, & oppidò satis iucundum, & honorificum nimis esse, facile, & non arduū, scilicet ipsam virtutē. Hęc quidē omnia ostendi possunt, si eius, quod docetur, explicetur definitio, nonnunquam persuas causas eius commodū ostendendo: alias per suos effectus demonstrando. Idē omnino licet fieri in ipso dāno, quod sub-

concionandi.

136

subterfugere potest. Nam cū contrariorum eadem sit ratio, & voluntas nostra propēsa cū sit ad bonum sectandū, ex eoque eius commodū sibi ostenditur, ita quidem diuertit à malo cū eius nocumentum requirit & videt, vt pore molestum, odiosum, inhonestum, & ignominiosum illud esse, &c. Qui rhetorices documentis delibuti sunt, longè, latèque hoc ipsum facere poterunt. Ceterum quibus fors non suggessit, eis ad uertere sufficiat, quinam honores, & commoda in bono contineantur: & quot opprobria habentur in malo. Quibus probè libratis, vtique virtutē sectandam fore, & vitium fugiendū suadebit.

¶ Caput. XXXVII. A quibus recitandis cauere debet concionator.

¶ Ca-



Modus



Aucat Euangelicus prae-
co, ne suggestu ascendens
suimet honoris gloriam
autumet, aut praedicet.
Vel quia nouerit obrectatores no-
me suu ignominiose detrahentes, se
ipsum haud defendat ibidem. Nec
se iustificet, virum utique probum,
nec infimae notae esse, nec literis de-
libutum se esse dixerit. Hoc enim
est, quod latebat, prodere, & quod
inter duos, tres ve ferebatur, vniuer-
so cunctui manifestare. Et, quod penus
est, quod alijs patientiam cum prae-
dicet, se elatum omnibus praebet, &
vestimenti lacinia dum tangitur,
agere fert. Ideoque tacere, & a quo
animo tolerare praestat, siquidem ea
est rerum vicissitudo, & tempus, om-
nium medicus est, ad cuius cursum
omnia decidunt, & labuntur, cun-
taque praetereunt. Deinde suos
amulos confundet, & maximo cum
trophaeo superabit, & tandem victo-
riae

concionandi

137

riae palmam reportabit. Verunta-
men qui hoc ipsum non faciunt,
sed in pulpito se ipsos praedicant,
preterquam quod aures adstan-
tium offendunt, insuper ab eis post-
habentur, & eius doctrina minus
recipitur.

¶ Caueat ne iactabundus sui inge-
nij acumen, & agilitatem ostenter,
aut quae dicere habet, nimis collau-
det, & ad nubes usque tollat, dicens:
Quod adhuc nemo tam egregi-
um, & propè diuinum excogitauit
punctum, & similes huiusmodi va-
nitates, & iactantias. Ad summum
autem dicat: Attendite, & no-
tate hoc: absque eo quod subdat, quia
nimis acutum, aut praestantissimum
est. Nam siue bonum, siue malum il-
lud sit, denique audientes viderint,
& iudicabunt.

¶ Caueat absfona, & longè externa à
praesenti concione verba proferat: il-
lud verò quod à concione dissi-
det,



det, ut pote sermones, q. ad edificatio-
nē populi non conserūt, hec nimis
pensanda sunt, & maximo cū studio
examinanda ante quā proferantur in
publico. Naq. in hisce, & similibus ser-
monibus, ineptie dici plerūq. solēt.
¶ Caueat dixerit forsan quod serō ni-
miser sermonem, ipsum commenda-
rūt in huiusmodi nāq. iactantia vor-
bati sunt. Nō sec⁹ ac si diceret. Si tā bre-
ui temporis spatio, & prætor spem
talē, tanquē mirificā prædico, quid
stēporis angustia nō premeret. Hoc
sibi suadeat cōcionator, eō audiōtū
attētes, & libiles in esse, ut p-
bē eorū animū, mentēq. calleant, &
percipiūt. Quos & vilipēdūt, & inde
risum habent cū eos tacite eernūt.
¶ Caueat ostendit se molestē se-
re, ut e pot⁹ obredet ex eo, q. modū
eius astat audiōtū cernūt. Siquidē pre-
sentēs nō sunt hōxq. cū ad sint, & ab-
sentēs nō percipiunt, cū absint, & sic
taxatio volaret in aerē & præfentes
malē

malē indicāt de ei⁹ patientia, & equi-
mitate. Grauitē etiam serunt cū
cernunt se vilipēdi, & pro minimo re-
putari. Quin potius meminisse tunc
habet, q. Christus Dñs predicauit mu-
lierem Samaritanā. Propterea spi-
ritus, & deuotionē, ante oculos ponat
Christi crucifixi amorē, & p ei⁹ amo-
re, & cum amore predicet dūtaxat.
Astātes enim quā primū promulgā-
tes, & illius optimā famam circum-
ferētes, alios quidā trahent vlti-
mā egregiam doctrinā sedentur.
¶ Caueat citō credolum se omnibus
prebeat, ut cuncta, quę à secularibus
illūneciantur sibi suadeat, detrahē-
tes apud eū clericos, aut ciuitatis re-
ctores, & præfides, & hisce similibus
obredant, & apud eū exquerētēs.
Plerūq. enim euenit ut quidā sibi illa
re iniuriā nō sec⁹ vindictā sumere va-
lēt, ipsum cōcionatorem, quali
instrumentū sumūt, quē cautionib⁹
informāt, & verbis dolosis satis dant,
malū

Ioan. 4.



& fortè longè aliter, quàm se habet
res. Quòd si Evangelici concionato
res nullo habito, consilio, nec verita
tem ipsius rei vnde quaque inquit
rant, sed nimis credulè suggestum
ascendentes, protinus id ipsum enu
munt, & eorum falsò imposita cri
mina taxant; pululabunt quidem
in populo scandala, plerunque in
fontes damnabit, & ipse vultu con
fusus manebit, cum tandem veritas
vbiq; sit non celanda, sed planè
videnda est. Hoc maxime notan
dum est concionatori. Huiusmodi
namque res postulat cum perspe
ctum, & nimis callidum, ne omni
nò concipiat quæcunque audit: sed
probe omnia pensare, & vtrum
dolus aliquis delitescat ibidem, ri
uari. Quòd si attentas aures præ
bere debet calumniantibus, non
ita facilè eorum detractoribus as
sentiatur, quin prius omnia rumi
net. In veteri namque lege prohibi
bitum

bitum erat, ne offerrentur in holocau
stum animalia, quæ non ruminabân.
¶ Caueat inter inerepandū luxū, &
prodigalitatē, erga victum, & ve
stitum, dixerit, ut plerique ineptè fa
ciunt, dicentes. Ea est rerū vicissitu
do, ut iam iam sutoris coniux ita
laute se gerat, & monilibus, sericif
que vestibus ornet, ut quasi cuiusdā
principis vxor lucenter incedat, &
varietatibus induta. Hoc enim ig
nominiosum est valdè, & sutorum
detrahere honori. Sed potius a
lio dicendi charactere, & ordine di
cat. Ea est rerum vicissitudo, ut iam fa
bri vxor, &c. Nō autē in particulari,
Sutoris, sartorisve. Et sic de reliquis.
¶ Caueat ne nimis Doctorum proli
xas autoritares Latino sermone ibi re
citet: sed breues satis. Verū longius
culas (si tamē compendiosæ sint) lice
bit referre dumtaxat. Huiusmodi nā
que populus ignarus fastidit nimis,
& offenditur. Præterea quique sapiē
tes

res viri non ita facile ferunt citum
iterum Hispano sermone recitanda
sint. Fastidit miseros cramberopetita
magistros. Verumtamen quicquid Latini
sermone recitauerit, ut pote scri-
pturę, doctorum ve auctoritates referen-
do, paulatim, luculenter, & clare illud
proferat. Caveat autem neotericos
ibi doctores recitet: namque suggestu e-
pulet auctoritates: & gravitatem tan-
tam postulat, ut factam scripturam
dumtaxat, & ex sacris doctoribus
priscos citare liceat. At inter docto-
res scholasticos S. Thomam, & D. Bo-
naventuram solum recitet: hosque raro.
Nusquam tamen Durandum, Scotum,
nec Paludem, Gabrielem, aut
Claveranum, nec reliquos insuper
doctores scholasticos.

Cap. XXXVIII. De ser-
monibus sanctorum.



Equum sanè est, & accep-
tum satis. Ditorum mo-
rita in elyta promere, ver-
bis & preconijs edere, atque
corum heroicas efferre virtutes, & vi-
ctorias, trophæaque pangere. Idem
sancti patres, & pristini, sacrique docto-
res fecere. D. enim Chrysostomus To-
mo quinto, homilia quinta, predicat
sancti monia patrisissimi patriarchę
Iob. Et homilia sexta idem omni-
facit de Elia propheta. Et homilia
septima de Machabæorum præstan-
tia. Homilia octava de tribus pueris,
qui in camino estuatis incedij metro
luderes, ordinate ad laudem omnipote-
tis Dei omnia elemēta prouocantes,
tripudijs incedebant. Et homilia nona
laudibus effert coelibem, castamque Sub-
sanam. Non secus videntur facere
sancti Ecclesię doctores, D. Augus-
tinus, Ambrosius, Gregorius, D. Basilius,
Nazianzenus, & plerique alij. Quia
propter Ecclesiasticos dicitur: Laudem



Modus

viros gloriosos in generatione sua. Et Christus Dñs laudat sanctum præcurso-
rem, & D. Petrum, & D. Mariam Mag-
dalenam; & alios sanctos quā plurimos.
Quod si ex nostris canticis, & lau-
dibus, & diebus festis, in quibus eos-
dem sanctos colimus, nihil emolumen-
ti, aut gloriæ eis accrescat, ceterum
quoniam suis laudibus trahuntur fide-
les ad eorum virtutes sectandas, atque
ut deuotionem habeant in eis, ideo
eo ab eorum laudibus non debemus ab-
stinere. Paulus ad Galatas inquit: In
me clarificabant Deum. Et in Epistola
ad Hebræos: Memores estote eorum,
qui præfunt vobis, qui locuti sunt vo-
bis sermonem Dei, &c.

Gal. i.

Hebr. i. i.

¶ Igitur dato, quod viri sancti lauda-
di sunt, duo sunt maxime conciona-
tori noranda iuxta hoc. Primum qui-
dem est, quod parum prædicet de
sancto illo, & hoc in fine concionis
seruet. Haud tamē apocrypha, vanaque
recitet, quæ sapientis aures offendat.

Nanque

concionandi.

141

Nāque Apostolus de se cum dixisset:
In nomine Iesu mirabilium multitu-
dinem fecisse: S. verò Lucas in Acti-
bus Apostolorum non multa recitat.
Eiusmodi quidem concionator pau-
ca referat de sancto: & ea vera sint,
& authenticè comprobata, ut con-
ferant ad populi edificationem, &
fidem augeat suę doctrine, non fidem
minuat.

¶ Secundum, quod advertere debet
concionator, est iuxta modum lau-
dandi. In quo duæ simul consideran-
de sunt laudandi rationes. Prima qui-
dem est, ne communia, & trita nimis
de aliquo sancto prædicet: sed aliquā
peculiarem, & exquisitam præroga-
tiuam, & heroicam virtutem ei ascri-
bat, in qua reliquos excellat sanctos.
Nāque arma ex eodē metallo fabricā-
tur, verū hanc materiam si armarius
temperet, lucidiora quidem appa-
rēt reliquis armis. Ita quidem omnes
sancti fuerunt utique viri perfecti, &

S s omnibus



Modus

Eccl. 44.

Matt. 11.
Matt. 8.

Luc. 10.

omnib⁹ virtutib⁹ insigniti: nōnulli
as virtutes eaten⁹ expolierūt, & ignē
examinarunt, vt in ipsa virtute facile
primatū obtineant, & eximij valde, e-
gregijq; sint. Ea ppter & mater ecclē
sua p omnib⁹ cōcinit. Nō est inuent⁹ si-
milis illi, qui conseruaret legē excellē.
Quōd si in hoc oēs cōueniūt, ingenio
f⁹ cōcionator exquirat aliquod pecu-
liare encomiū, vt eū preferat ceteris.
Hic nāq; laudādi modus est iuxta rhe-
torices documēta: & ipse quoq; san-
ct⁹ maximē exaltatur. Sic enim Chri-
stus Dñs satis collaudat S. Ioannē Ba-
ptistā, dicens: Inter natos mulierū nō
surrexit maior, &c. Et Centurionē dū
dixit: Nō inueni tātā fidē in Israel. Et
Magdalenā, pro ea respōdēs Marthe
sorori ei⁹. Si de S. Ioāne Euāgelista ser-
mo fiat, dicito omniū dilectissimum
Deo fuisse, & q ipse solus inter aposto-
los duodecī virginittis aureolā obti-
nuit. Si de Ioanne Baptista predica-
dicat, q a vētre matris rationis parti-
ccps

concionandi.

142

peps fuit, & sancto flamine delibuit.
Si de S. Paulo q, vas electionis inter
omnes Apostolos in predicationis mi-
nisterio facile princeps fuit. Si de S. Ia-
cobo q, lux & dec⁹ toti⁹ Hispaniē fuit:
& inter omnes Apostolos primus fuit
martyrio laureatus. Si de S. Francisco
vti p⁹ omnib⁹ seculi contēptor exti-
tit, post ipsos Apostolos. Si autē de S.
Antonio, de suō mirabiliū excellē-
tia, quōd inter omnes clarus fuit. Si
de Sancta Catharina, quōd inter om-
nes sanctas meruit ipsa sola t⁹ros aureo-
las deportare: vt pote virginis, marty-
ris, & doctricis, post ipsam virginē Ma-
riā. De Magdalena autē dicito, q, torrē
tē lacrymarū fudit, & maximā cōpū-
tionē, & dolorē p⁹ omnib⁹ habuit. Ad
hūc sanē modū poterit ceteros laudib⁹
factos efferre, & peculiarib⁹ donis an-
teponere, tūc autē q lūt cōmuniā, de eis
peculiariter p⁹dicet. Nec tamen opus
est toti⁹ vite cursū enarrare, datū q b⁹
ori⁹, oriū⁹ ve parētibus est, & quāq;
opera-



Modus

peragant, aut quò tandē peruenit,
& reliqua huiusmodi, quæ ad garru-
los, & loquaces spectare videntur, &
quasi librū ibi recitare, qui flosculus
Sanctorum dicitur. Sat sit, vt præliba-
uimus, aliquod peculiare donum,
quo illum præ omnibus Deus insigni-
re voluit, recitare: ac singulare priui-
legium, quod illi Deus concessit, ac
piè communicauit, ostēdat. Quòd si
ad hoc recitandum operæ pretium
fuerit non nihil ex suæ historiæ cursu
recitare, breuiter, & succinctè pstrin-
gar, & reliqua, quæ ad hoc punctum
non spectant, missa faciāt. Hæ sanè
laudes intelligendæ sunt, quòd fiant
in corū Ecclesijs, & aduocationibus.
Nam si in festo D. Bartholomæi con-
cio fiat apud D. Franciscum non est
opus quicquam laudis pro S. Bartho-
lomæo edere: sed Euangelium dum-
taxat prædicare, sine aliqua prorsus
D. Bartholomæi commemoratione.
Quòd si in ipsius ædibus, & ecclesia
præ-

concionandi.

143

prædicetur, cōgruum quidem esset,
non nihil de eo laudis recitare (quod
in fine concionis seruandum est,) pro
ipsius honore, & deuotione populi.
Vtunque tamen illud sit, nusquam
tamen vtilem doctrinam animabus
omittendam suadeo: vt totum tem-
pus consumatur in Sanctorum laudi-
bus recitandis. ¶ Secundus laudandi modus, est, cū
prius laudantur hi, quibus ipse ante-
ponitur: quod quidem fundamētum
habet etiam in rhetorices documen-
tis. Homerus enim priscus poëta, &
sanè egregius, in Iliade, quàm in lau-
dem Achillis scripsit: vt Achillem pro-
bè, & secundum animum collaudet,
prius Hectorē collaudat, & eius præ-
clara gesta recitat: denique verò vni-
co dūtaxat verbo Hectori præfert
Achillem, dicens, quòd vicit, ac supe-
rauit Hectorē. Quantò enim lau-
dibus ipsum Hectorē effert: tanto
magis laudat Achillē, qui victor eua-
sit.



Hebr. 1.

Modus

fit. Nō secus Dei Apostolus ut legem
nouam magis ac magis collaudet, &
probet, prius veterem Moysū legem
collaudat, ad Hebræos dicens: Multi
fariā, multisque modis olim Deus
loquens patribus in prophetis, nouis-
simè, &c. Deinde ait, quomodò hæc
lex gratia Christo Dño data est. Et
mox quātū Christus, siquidē Dei fili-
us est, angelicis spiritibus præbet, qui ser-
ui, & ministri Dei sunt. Itaq; (ut ad Ap-
postolum reuertamur) si in festo D. Pe-
tri placuit immortalibus laudibus
eū offerre: prius quidē de superna Ap-
postolorū dignitate proloqui decessit.
Qui quasi Seraphim sacrosanctæ mili-
tantis ecclesiæ extitorū, & quasi prin-
cipes ei. Et quibuscūq; prædicandū, &
exararū, oīo Euāgelium esse, & scri-
pturā sacra, & scientiā a Deo illis infu-
sā. Postq̃ in cōmuni de huius celeberr-
mi, & propē diuini ministri verba
fecerit, & de Apostolorū excellētia, di-
cito. Audistis principatū, & supremū dig-

concionandi.

144

dignitatē Apostolorū. Modò aduer-
te q. D. Petr⁹ oīm princeps fuit, & ca-
pit eorum. Exactius (profecto) & lu-
cullentius ita D. Petrum efferes atq; si-
cas, quas disceptationes cū Simone
Mago gessit, recitares, aut ea, q̃ ubiq;
gētiū peregit, miracula referres: aut
gesta alia enarrares, q̃ audientiū animos
te perficiūt, & ad deorū nō mouent af-
fectū, nec in deuotionē, & maiore reue-
rentiā sanctorū eos trahūt. Insuper si S.
Matthiā intendis laudibus insignire:
prius illius Iosephi peculiare probitatē
laudato, qui cognominatus est iust⁹,
pro sua singulari sanctitate: hoc modo
dicens. Aduertite quā S. Matthias
sit. Hic enim sancti spirit⁹ electione, q̃
probat hominū corda nouit, nec deci-
pi potest, Apostolat⁹ ministeriū sortit⁹
est: & Iosepho prepositus, & celestis si-
gno ab Apostolis electus, & in eorum
numero cōparat⁹. Hæc duo exēpla su-
ficiant, ut quisq; ingeniosus verbi diui-
ni cōcionator faciat stylū dicendi

ad. 12

mo-



Modus

modū, & Rhetorices documētis vtrur, vt optimis rationibus & colorib⁹ rhetoricis artificiose, & maxima cū breuitate sciat Sāctorū merita laudibus extollere, in eorū solēnitatibus, & Ecclesijs: secundū eum modum, qui melius videbitur expedire. Quod etiam eligere poterit ex gemino dicendi modo iam posito.

¶ Caput XX XIX. De sermonibus pro defunctis.

Sancti quippè doctores, & iam priscei pro defunctis prædicare consueuerunt, & ad huiusmodi quidem funereos excogitarunt sermones. In scriptis nanque D. Gregorij Nazianzeni inuenimus conciones pro obsequijs Magni Basilij, & D. Athanasij: atque etiam in funeralibus paren-

tis

concionandi.

145

tis sui Gregorij, & fratris Cæsarij, & suæ sororis Gorgoniae. Et D. Ambrosij quoq; duæ extāt funebres conciones, altera pro Theodosio, alia pro Valentiniano Imperatoribus. Quibus sanè concionibus præordinandis utilis quippe materia, & fundamenta extant: vtpote: De recordatione mortis: De miseria, & fragilitate hominū: Vti stipendium peccati ipsa mors est: De seculi vanitate, & contemptu: De perenni gloria: De iudicij magni die: De pœnis inferni, & beatorum gaudijs. Pro ipsis verò defunctis, vnū, aut alterum verbum solum addat, & hoc prope concionis finem. & quasi in compendium præfata redigens, illud verbum applicet dicēs: quia pro beæ vitæ suæ cursum consummauit & ipse, & quasi fortissimus quisque miles perstitit usq; in finē, & omnia cetera dem sacramenta percipiens, migravit. Et ita pie credendum est, gaudia meruisse sempiterna. Cetera, quæ

T his



Modus

hisce insuper addi possunt, vanitas, & maxima dementia est: quod audientium aures offendit nimis. Preterquam si mortuus fuerit aut Rex, Regina ve, aut aliquis alius princeps, seu optimates, tunc enim licentiam habebit concionator plusculum extendi secundum praeclara illius principis merita: verum & hoc cum prudentia, & verborum delectu fiat. Nanque si dum predicamus de illis sanctis, quos iam Ecclesia recepit, & in numerum sanctorum computavit, non licet doctrinam utilem omittere pro eis laudibus decantandis: quanto minus licebit in pulpito eorum immortales laudes recitare, quos quidem de salute facti fuerint, ignoramus, quamvis visum fuerit nobis feliciter discussisse.

¶ **Cap. XL.** Quidnam facere debeat post ipsam praedicationem.

¶ Ha-

concionandi

146

Aud tamen concionator vania efferatur iactantia, cum se recte praedicasse cognoverit: sed considerandum ipsi est, hoc prope diuinum, & caeleste donum sibi collatum fuisse, pro communi Ecclesiae utilitate, & pro salute animarum. Et insuper quod Christus Dominus in Evangelio dicit, quod in nouissimo iudicii die multi dicent: Nonne in nomine tuo prophetauimus, & demonia eiecimus: quos Deus ignorabit, nec amplius cognosceat. Et Apostolus ait: Si linguis hominum loquar, & angelorum: charitatem autem non habeam, nihil sum. Itaque ne quis pro peculiari fandi, aut mouendi charismate se iactet, & ceteros vilipendat. Plerumque enim maximus Deus solet indignis & sibi aduersis haec, & similia dona communicare, non pro se, sed pro aliorum utilitate duntaxat. Proptereaque debet existimare forsitan aliquis humilem aunculam adfuisse concionis bo-

Matth. 7.

1. cor. 13.

T 2 na, ad



Modus

nar, ad cuius merita respiciens Deus
concionatori gratiam dedit, & spiri-
tum prædicandi, & scientiam, & lepō-
rem dicendi infudit, cum tamē hæc
non mereretur. Plerunq; enim Deus
administrat bona, & ea suggerit me-
dijs quasi vilibus, & abiectis instru-
mentis. Vt Eliæ prophetae carnes
3. reg. 17. suggessit per ministerium corvo-
rum. Noluī quidem Deus Eliam
per manus aquilarum, aut minister-
rio accipitrum (quæ nobiles vtrique
Iud. 15. sunt) alere: sed coruorum ope. Sam-
son quoque per asini mandibulam
potauit: quæ, feridum, turpe & vi-
lissimum quid est. Hæc quidem ita
placet Deo operari, vt magis, ac ma-
gis eius sapientia, atque potentia cor-
ruscet, & fulgeat. Et propterea dede-
cet maximē concionatorem gloria-
ri, & collum erigere, siquidem per
reprobos fieri solent magnalia, &
excellsi sermones. Quamobrem cum
Dei peculiare auxilium senserit hisce
medita-

concionandi.

147

meditationibus se colligat. Nec
patiarur se laudibus erigi, ne forsan
vanitatis venticulus omne meritum
tollat, & peculiare Dei auxilium di-
minuat, & in subsequētib; concio-
nibus desit. Cæterum si aliter fieri
nequit, quia laudes sui audiat, se non
audire simulet: obseruet, & tace-
at. Nec, vt quidam faciunt, effemi-
natis, & mollibus se excuset verbis,
qui quandoq; se nihil omnino scire
fatentur, quorum superbia, & iactan-
tia intrinsecus latitat. Deo tamen in
imo cordis gratias age pro omnibus,
quæ tibi communicare dignatus est.
Debet insuper concionator peculia-
rem quendā amicū cōsulere, & ab eo
diligenter inquirere, & percōtari, nū
quid in pluribus offēdat, aut deficiat:
& vtrūq; illud sit, ostēdere dignetur:
quod sane inquirat cū animo corri-
gēdi seipsum, & latetur deinde cū
suos illi defectus obijciunt, præcipuē
cū amicorum correptio facilis sit,

Modus concionandi.
nec fraterna admonitio grauitur se-
renda est.
¶ Tandē quibuscum maior fructus
animarum percipiatur, interroget, il-
ludque segetur, & predicet ad laudē
omnipotentis Dei, qui trinus, & vnus
viuit in seculorum secula. Amen.



148
IN PSALMVM
centesimum tri-
gesimum sex-
tum.

CONCIO. I.

¶ Super flumina Babylonis, illic sedi-
mus, & fleuimus. dum recordaremur
tui Sion.



IC psalmus inscrip-
tionem non habet:
& ita nonnulli ani-
mo haerent, & dubi-
tant, variaque ni-
mis sentire viden-
tur, dum eius signat autorem. Putant
enim fuisse constructum à quibusdā
Hebraeis, vt pote spiritualibus, & de-



In Psal. cxxxvi.

notis viris per modum cantilenæ, & lamentabilis carminis lulum: in quo expriment intimum cordis dolorē, simul & afflictionem, quam in acerba, & dura nimis captiuitate Babylo- nis habuere. Alij sentire videntur, hunc Psalmum fuisse compositum ab illo clarissimo & egregio populi Hebræici duce Esdra in exitu, & re- gressu Babylonice captiuitatis. Alij credunt eius autorem, regium Da- uid fuisse. Et hi quidē veritati magis videntur appropinquare: & secun- dum hoc in nonnullis sacris Biblijs habet huiusmodi titulum inscriptū: Psalmus David, propter Hieremiam. Habet nanque quandam congruen- tiam cum illa misera lamentatione, quam Hieremias imo cordis tactus dolore, amarē flens diram populi sui captiuitatem, & Babylonis ergastu- lum, lacrymis, & singultibus facie- bat: de cuius etiam captiuitate in hoc psalmo agitur, & sanē videtur quasi

Concio. I.

149

quali quoddam compendium, & fi- nis lamentationum Hieremix. Quo ^{Thr. 1.} modo sedet sola ciuitas, plena popu- lo: facta est quasi vidua, domina gen- tium, &c. Et illius deprecationis, quā fecit: Recordare, Domine, quid acci- ^{Thr. 5.} derit nobis, &c. D. Hieronymus in præfatione in Abdiam prophetam, huic alludit sententiæ: & etiam D. Augustinus, qui in libro decimo sep- timo de ciuitate Dei, quartodecimo capitulo, & in psalmo nono, huic cō- nectitur opinioni, nimirum omnium psalmorum autorem fuisse Dauid. Cui alludunt D. Ambrosius, D. Hila- ri⁹, Origenes, Theophylactus, Euthy- mius, Cassiodor⁹: quæ & probabilior, atque communior est opinio. Et D. Augustinus loco citato inquit: Quod quemadmodum solus Christus ha- buit clauem Dauid, vt nimium abdi- ramysteria, & psalmorum arcana re- ferāret, & luculenter enodaret: sic so- lus Dauid habuit Dei spiritum in psal- mis



In Psal. cxxxvi.

mis construendis & ludendis. Multi enim hoc adire munus tentauerunt: sed nullus adhuc eius gratiam, & leporem psallendi obtinuit, nec satis longè peruenit. Quòd si obijciatis mihi, uti fas sit, quòd egregius David fuerit eius autor, in quo agitur de miserabili captiuitate filiorum Israel in Babylone, per spatium, & cursam annorum septuaginta, quæ quidem captiuitas multos post dies David facta est. Hæc quæstio difficilem haberet exitum, nisi David, prophetam esse utique crederemus. Non autem mirum debet esse, quòd tam splendide, & luculenter ventura prædixerit nobis, cū ipse egregius, & peculiaris, insignisq; propheta extiterit. Quod si mihi nō creditis, audite quid de ipso scribitur. Hæc sunt verba nouissima, quæ dixit David filius Isai. Dixit vir, cui cōstitutum est de Christo Dei Iacob, egregius psaltes Israel: Spiritus Domini locutus est per me: & sermo eius per

Concio. II.

150

per linguam meam. Dixit Deus Israel mihi, locutus est fortis Israel, Dominator hominum: iustus dominator in timore Dei. Sicut lux auroræ oriente Sole manet absque nubibus rutilat, & sicut pluuijs germinat herba de terra. Primum quod assumpsit, est, quòd est propheta. Insuper & egregius. Dixit vir egregius psaltes Israel. Egregius, enim significat, quasi singularis, & extra aliorum gregem. Secundum assumptū est, quòd ferè omnia, quæ concinit in psalmis, Christo, & gloriæ eius sunt aptāda. Dixit, vir cui constitutum est de Christo Dei Iacob. Tertium quidem assumptū est, quòd psalmorum scriptura à Deo fuit reuelata, & authentica. Quia spiritus Domini locutus est per me: & sermo eius per linguam meam. Quartum assumptum dicit, Quòd egregius psaltes manifestius, & amplius ventura prædixit siue ad Christum Dominum: Ecclesiæ vè, seu ad populi Christiani



stiani successum, aut ad populi Israel
euentus pertineret, quia dicit: Sicut
lux aurora oriēte Sole. Et sic non mi-
rum debet esse, quod euidenter, & ni-
mis perspicue Babylonicam populo
euenturam captiuitatem prædica-
ret. Nanque regius noster David tan-
tus, tamque insignis Prophetes exti-
tit, non secus ac ille, de quo habetur
tertio Regum, quod prophetauit co-
ram Ieroboam nequissimo principe,
& idololatra, bonum, quod Israeli fo-
rer euenturum per successum cuius-
dam regis, quem & proprio nomine
nuncupauit, dicēs: Altare, altare, hæc
dicit Dñs. Ecce filius nascetur do-
mui David, Iosias nomine, & immo-
labit super te sacerdotes excelſorum
qui nunc in te thura succēdunt, & of-
fa hominū super te incendēt. Quod
factū est, quando Iosias destruxit al-
tare hoc, quod erat in Bethel, & excel-
sum quod fecerat Ieroboā: quia pec-
care fecerat Israel: vt quarti regum
enarrat

3. reg. 13.

enarrat historia. Et ab hac propheta 4. reg. 23.
quousque adimpleta est, bis centum
annorum transijt. Esaias quoq; Cyri Efa. 45.
regis nomen prophetauit, qui nimi-
rum fuit, qui captiuitatem hanc redu-
xit, ac populum Israel in pristinam li-
bertatem restituit: quæ propheta pri-
usquam adimpleretur, bis centum si-
militer annorum pertransijt. Modò
quid mirum quod regius Psaltes hanc
duram captiuitatem prædiceret, si-
quidē prophetes propterea dicitur,
quod euentura nobis nuntiet, & pro-
phetet: Hæc, inquam, captiuitas, de
qua Psaltes noster pertractat in hoc
psalmo, successum habuit in diebus
Ieremiae prophetae, regnante Sede-
chia in Israel, viro quidem parum de-
uoto, nec virtuti propēso. Et quò per-
git caput, eò tendūt & pedes. Qualis
enim dux est, tales & milites ei⁹: & qua-
lis rex, tales domestici eius. Et, vt scrip-
tura ait, Qualis rector populi, tales in
habitantes in eo. Cū ergo rex Sedechias
impro-

Eccl. 10.



improbis extiteret: sui quoque eum imitabantur. Cernens autem Deus praenaricationē, & scelera huius principis, & suorum versutiam, impulsus est hac tetra, & dura nimis captiuitate eos punire & in seruitutem redigere. Nam interea quibus in populum suum animaduertens minabatur Dominus, ni obseruarent eius praecepta, & legis indita custodirent, hoc vnū erat & quidem acerbissimum, eos nimirum tradere in seruitutem alienarum gentium, & in suorum inimicorum potestatem: derelinquentes patrias suas, deferentes receptacula, eorumque vrbes dissipandas, & à suis hostibus euertendas. Vnde in Deuteronomio habetur: Adducet Dominus super te gentem de longinquo, & de extremis terrarum finibus, in similitudinem aquilae volantis cum impetu gentem procacissimam, quae non deferat seni, nec misereatur paruuli. &c. Hoc modo omnino contigit in hac

Deut. 28.

hac misera captiuitate, vt refert Ieremias: Ecce ego tradā ciuitatem istā in manibus Chaldeorum, & in manibus regis Babylonis, & capient eam: & venient Chaldaei preliantes aduersus urbem hanc, & succendent eam igne propter malitiam filiorum Israel, & filiorum Iuda, &c. ¶ Aduertite tamen, quod plerumque contingit, & Deus permittit, vt nobis mala eueniant, & plagis, & languoribus nos afficit, & punit, non ratione culpa, nec respectu criminis, sed vt manifestetur gloria Dei, & ipse in nobis glorificetur, vt patet de egeo à nativitate. Qui etiam voluit vt tres illi pueri sancti Anania, Azarias, Misael, traherentur in Babylonem captiui: non propter eorum delicta, sed vt gloria Domini in ipsis manifestaretur: quam ostenderunt, cum praeceptum fuit eis à Nabuchodonosor vt statuam colerent, cui dixerunt: Deus noster, quem colimus, potest eripere nos

Iere. 32.

Ioann. 9.

Dan. 3.



In Psal. cxxxvi.

nos de camino ignis ardentis: & de manibus tuis, o rex, liberare. Quos cum eriperet, & incolumes in medio estuantis incendij seruaret, ludentes psalmis glorificabant Deum. Insuper Deus nos doloribus, & flagellis solet afficere, vt ipse praeueniat culpæ. Vnde Paulus. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi angelus Satanae, &c. Quas etiam tribulationes, & angustias nobis accidere Deus permittit, vt probet nos, nunquid impulsibus, & tērationibus succumbamus. Vnde Angelus Raphael dixit Tobie: Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te. Proinde regius psaltes alloquitur Dominum dicens: Proba me Deus, & tēta me, v're renes meos, & cor meum. Ad hæc permittit Deus vt mala, & infortunia nobis eueniant, vt virtus ista manifestetur, & ab omnibus cognoscatur. Sic legimus factum cum Abraham patriarcha, probans eum, dum

2. cor. 12.

Tob. 12.

Psal. 26.

Concio. I.

153

dum filium suum vnigenitum Isaac vt immolaret, præcepit illi. Patiētissimum quoque Iob tot laboribus, eruminis, & vlcere pessimo afflixit, & tenuit. Eademque nobis accidisse vult pijsimus Deus, vt suę perennis glorię augmentum, & incrementum gratię nobis superueniat, vt cernimus in Apostolo qui dicit: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Hoc ita quāuis sit quod plerunque hisce, & similibus erumnis suos visitat, & pro alijs sibi occultis iudicijs: nunquam tamē regnum aliquod Deus euertit, aut populum quendam in seruitutem redigit, & captiuitatem, quā pro sceleribus, & nefandis criminibus. Proinde scriptura ait. Regnum a gēte in gentem transfertur, propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos. Cū in diebus Noe Deus euertit, & dissipauit vniuersum, nonne pro sceleribus hominum? Vnde la

Gen. 22.

Iob. 1.

1. cor. 12.

1. mol

Ecc. 10.

V cra



In Psal. cxxxvi.

Gen. 6.

cra scriptura inquit. Videns Deus quod multa malicia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore &c. Delebo, inquit, hominem, quem creavi, a facie terræ. Et antequam plueret Dominus sulphur, & ignem super Sodomam, & Gomorrhā, dixit Abraham. Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est, quia peccatum eorum aggrauatum est nimis. Nonne in ciuitate Niniue fecit, quam noluit dissipare, quin prius ostenderet quod propter scelera eorum foret euertenda: ob idque dixit Dominus Ionæ. Surge, & vade in Niniuen ciuitatem grandem, & prædica in ea: quia ascendit malitia eius coram me. Et predictum esset. Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur. Igitur propter scelera destruit ciuitates Deus: & eius habitatores in seruitutem redigit. Atque etiam ciuitatem Hierusalem voluit Deus euertere per manus

Gen. 16.

Gen. 18.

Ion. 1.

Concio. I.

154

manus regis Babylonis, & Chaldaeorum: & filij Israel in miseram captiuitatem traherentur. Bonum quidem nobis erit in alieno capite exemplum sumere. Nanque res nostra agitur, paries cum proximus ardet. Formidamus ergo Dei iudicia, & fugiamus peccatum: ne nobis eueniat quod Hebræis accidit: quos rigide Deus puniuit. Nam ut Apostolus ait: Omnia quæ scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Voluit enim Deus ut hoc exemplum scriberetur, ut attenderemus, & vitæ correctionem adhiberemus, & eius abdita, & minantia horreamus iudicia, & pie viuamus. Cum Deus occidit ducentos illos, & quinquaginta viros, incensum offerentes, tunc locutus est Dominus ad Moysen dicens. Præcipe Eleazaro filio Aaron sacerdoti, ut tollat thuribula, quæ iacent in incendio, producatque ea in laminas & affigat altari. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea

Rom. 15.

Num. 16.

V 2

in qui-



In Psal. cxxxvi.

in quibus obtulerant hi, quos incendium deuorauit: & produxit ea in lamas affigens altari: vt haberent postea filij Israel, quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aaron ad offerendum incensum Domino ne patiatur sicut passus est Core, & omnis congregatio eius. Ex hac historia planè constat, quòd Deus vult, vt sua minitanti horreamus supplicia. Et prae oculis semper habeamus, quæ alijs enunciant mala, vt pie, sobrie, & secundum rationem viuamus, ne fortè quod alijs accidit, in nobis exerceatur.

¶ Ad hæc, quæ Deus fecit erga populum suum terribilia Dei iudicia prouidè fugiamus. Nec eius dumtaxat supplicia nos terreant, sed & mirabilia nimis & abscondita perterreant iudicia. Aspice populum Israel, populum dilectum, & illecebris educatum, in sublimi throno munificentiae Dei exaltatum. Et captiuum illum, ploran-

Concio. I.

155

rantē, & in seruitutem miseram redactum, sub pedibusque Chaldaeorum idololatrarum, & barbaricæ prolis. Thren. 1.
Et quomodo facta est sub tributo domina gentium? Sunt etenim terribilia Dei iudicia, quæ horrere oportet. Vnde regius Dauid in psalmo ait: Cō Psal. 32.
gregans sicut in vtre aquas maris, & ponens in thesauris abyssos. Quid sibi vult, quòd ponit Deus in thesauris abyssos? Nanque congruentius dictum videretur, si contra assumeret dicens: Ponens in abyssis thesauros! siquidem in speluncis, & fossis solent abscondi thesauri. Illud tamen difficile est intellectu. Quā dicis abyssum? Ipsemet regius propheta salibi se explicat in Psalmo dicens, Dominum allocutus. Iudicia tua abyssus multa. Psal. 35.
Hæc Dei iudicia, quæ sunt quasi abyssus multa, posuit Deus in receptaculo thesauri sui. Dico tibi, bone Deus: Nunquid hæc mundi machina dicitur thesauri tui? Receptaculum siquidem



In Psal. cxxxvi.

dom bonis tuis plenū est. Vnde Da-
mid in psalmo inquit: Impleta est ter-
ra possessione tua. Igitur domus, cui
thesauri dicetur: nequaquam dice-
tur: Nanque equile regis plenum
cū sit bonis regis, ob id tamen non
dicitur domus thesauri regis. Pretio-
sissimum Dei thesaurum secum ipse
gestat Deus, & ubicunq; Deus est,
ibi & thesaurus eius est, & Deus cū ip-
so: nam idem sunt. Et ita cū ait Psal-
mista: Ponens in thesauris abyssos:
hoc sibi vult, quod in se, & sibi soli
dumtaxat sua iudicia seruat: nanque
Dei iudicia in ipso sunt. Cū nā paru-
lus, dum nascitur, statim moritur, &
senex centum & viginti annos vixit:
vbi hic rex, ille verò seruus & humilis:
Quamobrem antequam boni, aut
mali quicquam egissent, ait Domi-
nus: Iacob dilexi, & Esau odio habui?
Et tandem quod populus Israel mo-
dò in miserā seruitutem sit redactus,
& oppressus: Quid nam respondebi-
tur,

Concio. I.

156

tur, nisi quia abdita nimis, & inserta-
bilia Dei iudicia sunt: Qui stat (ait A-
postolus) videat, ne cadat. Vnusquis-
que pertimescat, & sue salutis ratio-
nem habeat: siquidem quis illum ma-
neat exitus, prorsus ignorat, aut quò
tendat, nescit omnino. Haud tamē
vllus gloriatur se Deū offendisse, nec
deinceps audeat illū offendere. Nā
vbi peccamina vigent, Dei aufertur
charitas: & cū eis agitur, quod
factum est cum populo Hebraeorum
quem, quia Deū offendit, quamuis
sanctissimis Abraham, Isaac, & Ia-
cob patriarchis descendisset: eum
Deus punitiuit, & in miseram seruitu-
tem redegit, & in potestatem inuicor-
tū tradidit eū. Igitur in tā miserabili,
& dura nimis seruitute positi, instat
illius grauissimā captiuitatis, quam
patres sui in dieb⁹ Pharaonis, & Moyse
recordati patrie sue, & illecebrarum,
quibus enutriti fuere, insuper & pristī
næ libertatis, qua deambulauerant,

1. cor. 10.

1. cor. 10.

Exo. 1.



In Psal. cxxxvi.

prouoluti, & iuxta torrentem flui-
orum Babylonis proni iacentes, & la-
crymis in maxillis eorum, cordibus
suis in Deum locatis, & in templum
Hierusalem, & in domum Sion ver-
bis ludentes amaris, singultibus, &
suspitijs crebris adiunctis, psallebant.
(Super flumina Babylonis, illic sedi-
mus, & fleuimus, &c.) Nanque ciui-
tas Babylon, & ei adiacentia loca ob-
fessa quippe erant, & ornata maximis
fluminum torrentibus, peculiariter
geminis, qui de paradiso exeunt, nimi-
rum Tigri, & Euphrate. Lamenta-
bantur autem iuxta hec flumina. Ibi
nanque conspicue, & oculatijs ty-
pum sue misere seruitutis cernebat.
Nam quemadmodum duo illa flumi-
na, quae a paradiso voluptatis exhibat,
ut porè dulcia nimis, commista tamē
cum aquis Babylonis amaris, suum
pristinum nomen amittebant, & eo
fundeabantur. Haud aliter illi cōside-
rabant quod populus Israeliticus, &
domus

Gen. 2.

Concio I.

157

domus Iacob, quae ortum habuerat
a sanctissimis Abraham, Isaac, & Ia-
cob, patriarchis, tanquam a quodam
paradiso, quae Babylonem ingressa
vtique confundebatur, & honorifi-
cum encomium Israel perdiderat,
inuoluta idololatrarum Babylonis
abominationibus, & amaritudinib⁹.
Quae omnia mente, & animo reco-
lentes impulsu lacrymas fundebant
oculis, quibus depicta suam duram
nimis, & acerbam captiuitatem, &
aduersam fortunā cernebant. Quod
si hi omnes labores, breues forent, &
cito transirent, tolerari vtique ea capti-
uitas posset, & aliquantulum moderami-
ne, & æquanimirate ferri: sed suā cō-
miserā captiuitatem prolongari vidē-
tes, nec suae pristinae libertatis nego-
tium tractari: hoc ipsum eos magis,
ac magis angebat. Cuius quidem rei
statum cernentes, & seipsos non tan-
quam viatores, & peregrinos, sed po-
tius quasi colonos, & diu permauros,

V s con-



In Psalm. cxxxvi.

considerantes (non enim stantes, & quasi ille, qui pertransit) veruntamen sedentes, & ibi permanentes, dicebāt: Super flumina Babylonis: illic sedimus, & fleuimus, &c.)

¶ Modo videre licet vti in hac patria nimis fecunda, daobus egregijs oblecta fluminibus, illecebris, & vbertatibus plena, Babylonis ciuitatem magnam colebant, gens perfida, voluptuosa, abominationibus, & idolis seruans. Mirabile quidem est, vti maximus Deus hac temporalia, & caduca propere semper iniquis, & scelestis mirum impertit: parte autem, & ita de probis, pieq; viuētib; erogat: & secundum modicam mensuram ingerit, & illud abiectius. Sodomitis, & Gomorthais dedit Dñs terrā nimis fertilem, & aded virentem, & vbertate scatentem, vt Scriptura comparat eam paradiso, voluptatis. Eleuatique Loth oculis, videns omnē circā regionem Iordanis, quę vniuersa

Gen. 13.

Concio. I. 158

irrigabatur, anteq̃ subuerteret Dñs Sodomam, & Gomorrhā, sicut paradisus Dñi. At populo suo daturus habitationem, & terram, quā colant, montibus septam, campestrē, fluminem indigam, & aqua desertam tradidit. Vnde Dñs. Terrā, ad quam ingrederis possidendam, non est sicut terra Egypti, de qua existi, vbi actio semine, in horrorum morem, aquę ducitur irriguæ: sed montuosa est, & campestris e exlo expectans pluuias, quam Dñs Deus tuus semper inuisit. Non inuidearis, o Christiani, hiis, qui in hoc saculo felicem terram colunt, nec eis, quos Deus huius sæculi prædia abunde suggerit, & Babylonib; fluminibus oblectat: nam cum hi nequam sint, & nefarii homines, malū signū quippē est bonis eos satiare terrenis, & opulenter ditari. Et proinde in venturo saculo dira eos manent supplicia. Regius illē Psaltes aliquā ter moleste, grauiterq; tulit, & se affixit,

Deut. 11.

Eccl. 12.



In Psal. cxxxvi.

Ps. 71.

xix, videns felices peccatorum euentus in obtinēdis huius seculi opibus: insuper & iustorum afflictionē, & miseriam seruiturē. Quā bonus Israel Deus. Pedes mei penē moti sunt, pacem peccatorum videns. Pacem, id est, quod ad libitum, & secūdum animi desiderium omnia illis eueniunt. Nihil omninō eos molestat, nō paupertas, non infamia, nō egritudo, nō dolor, non tristitia, &c. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in saeculo obtinuerunt diuitias. Et alibi peculiari-ter, & quadam serie eorum prosperi-
tatem enarrat: Quorum filij sicut no-

Ps. 143.

uellae plantationes in iuuentute sua. Filiae eorum compositae, circumornatae ad similitudinē templi. Propterea eorum plena, eructantia ex hoc illud. Oves eorum fetosae, abundantes in gregibus suis. Nō est ruina materiae, neq; transitus, neq; clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum, cui haec sunt. Quibus tamen non

Concio. I.

159

non inuidere licet, namq; mercedē in hoc saeculo Deus reddit eis, vt ab eis beatitudinē tollat. D. Augustinus in Psal. 22. in illum versiculū: In labore hominū non sunt: inquit, quod mali sunt quasi iuenci, & boues pascentes virentia prata, & ad libitū vndiq; errantes, & lautē ventri indulgētes, vt sic impinguati, in locum occisionis tripudiantes, & inuicem ludētes ducantur. Sic tu in volupratibus enutritus, impinguatus, & dilatatus, letus, & incrassatus, pergis in infernū: ad hoc enim tam lautē, & opiparē viuis. Vnde psalmographus ait: Vidi im-
pium superexaltatum, &c. Namq; si peccator certus esset, bona, quae illi Deus suggessit, pramium suae vitae futura, aut alicuius boni operis stipēdium, nec deinceps aliam beatitudinem se adepturum, vtiq; medius creparet, videns se priuatum tā egregio, tamque mirifico fine, ad quem fuit creatus, pro vilissimo, & abiecto hu-
lus

Ps. 143.



In Psal. cxxxvii.

ius sæculi stipendio. Non illis inuidea-
tis, nec eorum Babylonis flumina ap-
petatis, vel eorum felicitates, aut ni-
mium secundos euentus. Ipsi vide-
rint. Tandem, flumina sunt, quæ con-
tinuò fluunt, nec bona sunt stabilia,
aut firma, sed poti⁹ caduca, & inania.
D. Augustinus super hunc psalmum:
Flumina Babylonis (inquit) sunt om-
nia, quæ hic amantur, & transeunt,
quia transit mundus, & concupiscen-
tia eius. Cum diu permanent, hoc
est, ad obitum vsque possidentis, eo-
demque deficiente, omnia deficiunt,
& ruunt. Ita Deus per Esaiam: Clam-
ma. Quid clamabo? Omnis caro fœ-
num, & omnis gloria eius sicut flos
agri. Exiccaturum est fœnum, &c. Per-
contamini principes, & huius sæculi
primates, vbinā suæ regna sunt? Vbi
pulchritudo? Quoniam Salomonis
diuitiæ, & eius voluptates, quantum
permanserunt quærite? Et Caesaris
Augusti imperium quantum viguit?
In

El. 40.

Concio. I.

160

Insper & Tiberij, Commodi, & He-
liogabali execranda vitia durauerūt:
Erant quippè hæc omnia Babylonis
flumina, quæ sunt in continuo fluxu
& motu. Ideò amici Dei quorum ani-
mus, & felicitas non in fluminibus
Babylonis sita est, sed in ciuitate Hie-
rusalem, modo super flumina Baby-
lonis sunt. Nō in medio eorum, nec
in profundo submersi, vt August. ait,
sed sup flumina. Nā qui in medio flu-
minis iacet, aut subius flumine vrina-
tur, suæ salutis iacturā patitur: at qui
super flumina iacet, in glumistane
est. Fluebant aque Babyloni per pro-
fundissimas conualles, & in summo
illius excelsæ rapis iacebant filij Is-
rael considerantes vti fluebant, &
laberentur aque: quibus non ita ma-
gna fluentia videbantur, cum in sum-
mo vertice montis sederent. Locus
enim excelsus est in causa, vt quod
magnum est, paruum, & humile vi-
deatur, vt experientia liquet. Si ca-
cumina

El. 41.

El. 42.

El. 43.



In Psalm. cxxxvi.

cumina excelsæ turris petas, videbi-
tur tibi & censebis hominem, quasi
formicā: & arborem, arundinem esse
indicabis. Ita his qui infixi sunt, & in
medio fluctuū bonorū huius sæculi
cōstituti, magnum quid eis viderur,
& quasi quædam beatitudo, hæc ter-
rena cēscent. Caterū quibus illis præ-
dominantur, & supersunt, tanquā
nihilum reputantur omnia. Dei Apo-
stolus, cuius cōuersatio in celis erat,
in excelsū elatus dicebat: Omnia
arbitratus sum, vt stercora: & Psal-
tes Dauid: Filij hominum, vsquequo
gravi corde, vt quid diligitis vanita-
tem, & queritis mendacium? Fallūt
quippe eadem possidentes, quæ pro-
mittentes satietatem, requiem, &
perenne gaudium, non suggerunt.
Quare quæ sursum sunt, non queri-
tis, & non quæ super terram? Vt quid
diligitis vanitatem? Numquid bonū
ex vanitate expectatis? Quis ex tene-
bris lumen trahet: & aurum à nubi-
bus

Phil. 3.

Psal. 4.

Col. 3.

Concio I.

161

bus petet, aut vitam ex morte? Non
autem ex Sole lumen, ex cauernis au-
rum, siue à Deo vitam exhauriet? Ec-
queritis mendaciū. Mendax est arbor,
quæ gratū fructum datura, solū folia
germinat. Mendax est ficulnea, aut
vinea, quæ pro fructibus, tribulos ger-
minat. Mendax est iaculator, qui col-
limare semper se autumās, longè er-
rat, nec scopum attingit. Sic se habēt
huius sæculi prædia, & cūcta eius bo-
na. Igitur super flumina stare debemus,
omnibus terrigenis prædominantes
rebus. Omnibus tam bonis, quā ho-
noribus, seu valētudini prædominan-
tes. Nam cū in quolibet horū offendi-
mus Deum, flumina tūc nobis super
sunt. Non sic, sed super flumina, vā-
omnia corruunt, pereunt, & in cōti-
nuo fluxu sunt, cōsiderantes. Aduer-
tendum tamen est, q̄ non dicit, q̄ illi
cōsiderabant flumina, quāuis super
ipsa erant: nā fortè periclitabatur vt
exinde rucere possent. Namq̄ in loco
X excello



In Psal. cxxxvi.

excelso cū essent, & supra rupem
sedentes, si crebrò vertus flumina as-
picerent, euanescerent quidem, &
indè præcipitarentur. Quandoque
tamen considerabant, & forsā non
poterant præ lacrymis, quæ ab ocu-
lis fluebant, & quasi riuli emana-
bant. Periculosum quippè est in hæc
lutulenta prædia oculos figere: nisi
lacrymis, & singultibus videantur.
Nauigantibus per mare, in quo fer-
tur Sirenas vagari, ne forsā earum
dulcissimæ vocis harmonia audiatur
(fieri namq; posset vt illi absorpti, &
soporati in mare præcipitarètur) hoc
duntaxat remedij reliquum est eis,
aures obturare, adeò vt nihil pro-
fus percipiant suauissimi cantus. Qui
aliquid si audierint, illud sit in confu-
so, nec dulci admodum Sirenarum
resonet harmonia. Sic vos, ne profun-
dissima Babylonis flumina audè,
aut seriò occultetis nimis: seducunt
enim vos, & sic dilapsi in profun-
dum

Concio. I.

162

dum tartari ducemini, & traducti
præcipitabimini. Ideò admonet Salo-
mon: Ne intuearis vinum, quando
flauescit, & cū splenduerit color eius
in vitro. Ingreditur blandè, sed in no-
uissimo mordebit, vt coluber, & fi-
cut regulus venena diffundet.

Prouer. 23.

Quod sapiens hic dixit: Ne intuear-
is: Regius Psalter, de bonis, & ter-
renis diuitijs subiunxit, dicens: Di-
uitiæ si affluāt, nolite cor apponere.
Ne forte subdolus ille & fucatus vo-
luptatis color vos fallat. Namque si
eadem te affectare demōstres, pror-
sus euertēris. Vndè Paulus: Qui
volunt diuites fieri, incidunt in la-
queum, & in tentationem diaboli.
Nanquid opes desiderare, est in la-
queum hostis incidere? Igitur om-
nes sunt labefactati? Non vtiq; qui-
libet aspectus sufficit, vt euane-
scat caput, & in fluminibus Baby-
lonis præcipiteris: sed quædam qua-
si assidua & fixa spectatio, crebra &

Psal. 61.

1. Tim. 6.



In Psal. cxxxvi.

quasi absorpta speculatio. Ideo Pro-
pheta: Nolite cor apponere. Quodā
expectatio, quæ rationis fines nō trā-
scendat, nec legis præcepta, non qui-
dem submergit hominem, nec in ma-
nus incidit hostis: sed quidam firmus
horum bonorū estranis, & immode-
ratus affectus, & quasi quoddā cen-
trum, & animæ nostræ beatitudo for-
rent, hæc appetere, hoc valde noxi-
uū, & tetrum est. Diues ille qui deci-
dentia de mēsa, Lazaro mendico ne-
gauit, in inferno sepultus iacet. O Ba-
bylonis flumina, aspectu quānis gra-
ta, & amena, nociua tamē vitium. O flu-
mina, affectui quānis iucūda, ipsa ta-
men periculosa. Quot in vobis, quan-
tiq̃ue perierunt? O flumina, quantis
cordis affectum abstulistis: ut pote in-
gentes quod esset in vobis vera ama-
nitas, vera pulchritudo, requies nō
ficta, aura salubris, vmbrosa memori-
loci, vanitas, & reliqua. Hæc omnia
postquā consecuta fuerint, quid re-
de-

Lucæ. 16.

Concio. I.

163

dei Doctor, confusio, pœnitudo, mæsti-
tia & fletus emanant. Vnde Paulus: Rom. 6.
Quem fructū habuistis ex his, in qui-
bus nunc erubescitis? Nam finis illo-
rum mors est. Nam, quid regiū Da-
uid labefactauit, & funditus enertit,
& lacrymis, & suspirijs psalmo illo lu-
dere fecit: Misere mei Deus: Quid-
nam: Lauabo per singulas noctes le-
ctum meū: & lacrymis meis stratum
meū rigabo, ut diceret: Quid nā: Affli-
ctus sum, & humiliatus sum nimis: ru-
giebam, & gemitu cordis mei: ut can-
taret: Quid nā: Tota die contristatus
ingrediebar, ut promerer: Quid nā:
Misere mei, quid nā infirmus sum,
sana animam meā, quia peccauit tibi
ne lidebor: Quid nā huius rei in can-
sa fuit, quā quædam flumina, quæ
oculatis inspexi, quā par erat: & in
ipsis quando vidit figurā quæ si spe-
culum, attamē vana, perniciosa, & val-
de nociua. Fallax gratia, & vana est
pulchritudo. Dum considerauit Ber-
sabæe,

Psalm. 50.

Psalm. 6.

Psalm. 37.

Psalm. 40.

1. Reg. 11.

Prouerb. 31



In Psal. cxxxvi.

Gencl. 3.

sabee, mox corruit & inundatus est.
Quid quondam Euam à suo sc̃elicissi-
mo vt rueret statu fecit? auidus mali
aspectus. Vidit mulier, q̃ bonũ esset
lignum ad ṽscendũ, & pulchrũ ocu-
lis, aspectuq̃ue delectabile & tulit de
fructu illius, & comedit. Vtiq̃; euen-
tum si cõsiderasset, nō pulchrum illi
videretur. Quæ sc̃eminæ pulchritu-
do, quā optima dispositio, & mira spe-
cies? ait insanus. Vt tibi delire, qui ex-
tera solũ consideras: dulced inẽ & fur-
catũ aspicias colorem: successum verò,
mortem, & calamitatẽ, non conside-
ras. Babylonis flumina secundũ exte-
ram similitudinẽ solũ conspicias, eius
nempẽ riuulos suffurratibus labentes
aquis, amena quippe loca, & ridentia
prata, vñdiq̃; nemorib⁹ septa, varijsq̃;
vallata arboribus, & vlmis, & nidifi-
cantium in eis auĩũ cātus: non tamẽ
eius pericula, nimiam profunditatẽ,
captiosas eiusdẽ foveas, naufragia, &
varias fluctuationes. Hæc tamen pec-
cato-

Concio. I.

264

catoribus relinquit: quibus dũtaxat
sunt contenti. Nos verò haud oculos
nostros in Babylonis fluminibus lo-
cemus: sed potius in Sion transfera-
mus: & mente euoluamus illam ciui-
tatem Sion, & illum gratiæ statum,
quem amisimus, & acerbam nimis,
duramq̃; Babylonis captiuitatẽ plan-
gamus, & miserã hostis seruitutẽ, &
infelicẽ noxæ doleamus statum, no-
stramq̃; sortẽ ploremus, atq̃; vicem:
recordantes Sion. Præceperat Deus Leul. 1.
sibi turturẽ offerri, & inter ceteros,
quib⁹ offerebatur, ritus, vnus quippẽ
erat, vt collum eius torqueretur, ita
vt caput eius tergum versus respice-
ret. Ita quidẽ vt nos faciamus vult ip-
se Deus. Quòd tergũ versus respicia-
mus, & vitæ, quā amisimus olim pro
pter peccatũ, recordemur, & ciuita-
tẽ Hierusalẽ aspiciamus. Insuper &
miserã seruitutẽ & hostis captiuitatẽ
consideremus. Hoc ipsum Deus po-
scebat alloquens Ephesi ciuitatis Epi-
X4 scopum.

In Psal. cxxxvi.
Apoc. 1. scopum. Habeo aduersum te paucos
eo q. charitatem primā dereliquisti.
Memor esto vnde excideris, & pri-
ma opera fac. Hoc ipsum fecit prodi-
gus filius, & parentis sui pristinā do-
mum mente reuoluens, & animo si-
mul, & laetam vitam, & quibus con-
tribatur dapibus, recordatus, dixit:
Quanti mercenarij in domo patris
mei sunt? &c. Sic Dixit Ezechias rex:
Esa. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos
in amaritudine anime mee. Sic & nos
recedemus illius Hierusalem, quam
perdidimus, ac de misera seruitute
Babylonis, & confusionem peccato-
rum, in quibus prouoluti sumus, plā-
gamus: omnemq. adhibeamus ope-
ram, vt in illam pristinam libertatem
& deamus, amare crimina nostra, ver-
lut isti, stentes; & veram compun-
ctionem, & dolorem habeamus, &
vt illa potestatis gaudia ob-
neamus. Amen.

C. O. N.

CONCIO. II.

165

In salicibus, in medio eius: suspendi-
mus organa nostra.



Vm probus ac magnani-
mus quisq. miles per longū
temporis cursum in rebus
militarib. se exercuit forti-
ter, ac viriliter pugnādo: interim dū
exosa senectus accedit, post innume-
ros casus, variolosq. militie euentus, se
reueruatus, viribus, & propemodū
truncatis manibus & omnino debi-
lis, atq. ad hęc militie munus exer-
cendum inhabilis arma figit domi, iā
vale dicentis. Hoc ipsum fortē illū
Antenorē, fecisse legimus, de quo
Virgilius primo Æneidos.
Hic tamen ille vrbem Patani, sedesq. locauit.
Pater oisim: & pater nomen dedit, armaq. fixit.
Postquam Antenor ille Patani condidit
vrbem, atq. sedes Troianis dedit.

X 5 iam



In Psalm. cxxxvi.

iam penè defessus & assiduo militiæ
labore conternatus, sua fixit & ar-
ma. Aut verò quasi quædam spe-
ciosa fœmina, quæ dum iuuenilis
permiserat ætas, aut coniugalis se-
des concesserat, varietatibus indu-
ta, & monilibus ornata incedebat.
Verum cum molesta, ac inimica se-
nectus adest, eiusque pulchritudi-
nem tollit, aut fortè coniuge orba-
ta remansit: tunc omnibus se ex-
poliat sericis vestibus, monilibusq;
exuit, & in thecis reponit, & quasi
eorum iam semper oblita, mox sem-
piternum vale eis dicit. Non secus
filij Israel in atram Babylonis serui-
tutem redacti: postquàm in sua patria
in tēplo Dei cecinere dulciter hym-
nos in lætitia, iucunditate, & exul-
tatione, nunc verò oppressi, & mise-
ram captiuitatem ducentes, vbi nec
tempus, nec dura seruitus lætitiæ
suggerit tempus, vt suæ calamita-
tis, & mæstitiæ dolorem ostendant,
nunc

Concio. II.

166

nunc musices instrumenta, siue or-
gana quæ à patria sua petierant, vt
nonnihil tam acerbæ seruitutis &
doloris subleuarent, atque anxietate
coercerent, & pauxillum mæ-
stitiam sedarent, salicibus affi-
xere. Verum ipsi cum cernerent
suam tristitiam indices augeri, pro-
pterea quòd Babylonij eos in strictio-
nem seruitutem subiugassent, quibus
(vt aiunt) vt caput scalperent, aut
prorsus respirarent, nec tempus con-
cedebant, ne dum vt organa tem-
perarent, & fidibus canerent, ip-
si velut qui omnem iucunditatem,
& solatium excutit, & prorsus de-
uiat à se, & quasi qui vltimum va-
le suis delicijs, atque illecebris di-
cit, salicibus sua organa, citharas,
& psalteria, simul & lætitiā fi-
gunt. Ideò Ieremias in sua pre-
catione dixit: Defecit gaudium cor
dis nostri, versus est in luctum cho-
rus noster. En vltimus gaudiorum, &
huius



In Psalm. cxxxvi.

Prouer. 14.

huius seculi deliciarum finis, & eorū
quæ illi etē possidētur, meta. Ea quip
pē sunt, dolor, & acerbitas nimia. Ex
trema gaudij luctus occupat. A quō
Deus captiuatum punit peccatores;
dum prorsus omni gaudio & lætitiā
eum priuat: & quæ natura sua iucun
ditatem afferre videntur, illi non af
ferant, nec nati, nec vxor, nec socij
aut amici, nec res familiaris, aut or
gana prorsus eū iucūdent. Omnis qui
dem in cœstibus adiacet peccato.
Nam quendam suā deprauatā con
scientiæ tortorem illis Deus dat, nec
prorsus aliquod iucunditatis vestigi
um: sed quōdā tympana, psalteria,
atq; organa fixa habent, illis reliquū
est. Omnis deniq; lætitiæ spe dimittē
sa, vitium miseram degētes, in stat pe
regriuariū, & eorū qui velut noctuē
atram diligunt noctē, noctēq; inest
dunt, iudicis fugientes atq; horretes
aspectū. Vt ille iniquitatis ostēdat
effectus, & noxæ, quā peperit, fragili
tatem

Concio. II. 167

tatem significemus. Postquā ille im
pius Cain odio cœpit habere fratrem
suum Abel, quædam illum inestitia
grauior ipsa nocte circūdedit, & ma
gis atra obsedit illū: quā probē Deus
conspiciens, dixit ei: Quare concidit
facies tua: & mox, cum homicidij no
xam cōtraxit, statim debitam crimi
nis pœnam indidit illi, atq; adiecit: &
sic miser ille locutus est, dicens: Ecce
proiecis me à facie tua, abscondar, &
ero vagus, & profugus super terram.
Quis q innenerit me, occidet me.
Huiusmodi quæ lætitiā poterit pec
catori esse? Egregiē Salomō & propē
diuinē nobis depinxit quā sint alic
na, eademq; fixa habeat peccator, vt
potē iucunditatē, & lætitiā, & lōgē
distant ab eis, quæ huiusmodi afferre
videntur. Siue spiritus sibilans, aut in
ter spissos arborū ramos autū sonus
suauis, aut vis aq; decurrens nimis,
aut sonus validus præcipitarū pe
rrarū, aut ludentiū animalū cursus,
inui-

Genes. 4.

Sap. 17.



In Psal. cxxxvi.

inuissus, aut mugientium valida bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus Echo, deficientes faciebant illos prae timore. Hæc omnia loco iucunditatis pariunt dolorem & sempiternam mæstitiam. Sic isti miseri captiui fidibus & organis lufuri ut dolorem suum sedarēt, hæc omnia suspendunt, & figunt salicibus. Omnis quippe læticia captiuis interdicta est, his, qui in duram Babylonis captiuitatem sunt abducti, & abalienati ab vrbe Sion. Cum Raphael Angelus Tobiam salutasset, dicens: Gaudium tibi sit semper. Ille respondit: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cali non video? Dum anima nostra profuga ab illa suprema Hierusalem abest, quæ est paradisi gloria, in tenebris & in vmbra mortis sedēs, quale gaudium, quæ iucunditas illi poterit esse? Vbi namq; ille splendor, ille Sol iustitiæ non adest, quid reliquū

Tob. 9.

Concio. II. 168

liquum est, quàm quòd tenebræ horror, tristitia, occupet, & calamitas? Nam sicut omnium bonorum maximum est, Deum habere: sic & malorū, Deo carere, & in peccati captiuitatē redactum esse, maximum est. Ille nequissimus Michas plorabat: à quo cum milites quidam de tribu Dan, cur ploraret, quidve ipse vellet, inquirerent, ille respondit: Deos meos, quos mihi feci, tulistis: & dicitis, quid tibi est? Quanto magis plorare debet, ac dolere anima nostra, suo spōso videns se orbatam? Noli lætari Israel, noli exultare, sicut populi: quia fornicatus es à Deo tuo: ait Dominus per Oseam. Nam sicut scēmina viro orbata, quæ vidua & omni viri præsidio destituta cum sit, omnes aduersus eam insurgunt: ita contra animam nostram, cum à Deo deserta, & prorsus relicta est, omnes insurgunt: demones illā pessundāt, & creaturæ aliæ vilipendunt. Vnde regius David

Iud. 18.

Osee. 9.



In Psal. cxxxvi.

Psal. 70.

David in psalmo: Quia dixerunt inimici mei mihi: & qui custodiebant animam meam, consiliū fecerūt in vultu, dicentes: Deus dereliquit eum: persequimini, & comprehendite eū, quia non est, qui eripiat. Anima iusti est velut ciuitas turribus obfessa, & probe munita. Quae mox ut discedit, & separatur à Deo, omninò labefactata, pariterq; euerfa, misera & varijs sceleribus subiecta est. Vnde Dñs per Esaiā: Et derelinquetur filia Sio vt vmbra- culū in vinea, sicut tuguriū in cucumeratio: & sicut ciuitas, quae vastatur. Antea iustus, hortus conclusus erat, deinde fons signatus: nunc vero sepibus, parietibusq; euerfis, & solo aequatis ab hostibus compilata, eam vindemiant, & expoliant. Eodē modo cū se nostra viderit anima, quae gaudii illi esse potest: Mox atq; peccauit. Amnō cū Thamar statim inuimus illū tenuit dolor, & tunc maior odio persecutus est, & maximè ex-

Esa. 1.

Can. 4.

1. Reg. 13.

Concio II.

169

osam eam habuit, quā antea amaue- rat. Vnde Paulus: Quē fructum habe- tis, ex his, in quibus nūc erubescitis? Rom. 6.
finis illorum mors. En finis omnium huius saeculi rerum. En vobis, miseri, effraenatae concupiscentiae, & affectuū petulantiae vestrorum, & acerbos libidinis exitus. Cedat omnis harmonia dulcis, cedat psalmodia, iucunditas, laetitia, & vniuersum gaudium in anima peccatoris, & iniqui. Ploret, ululet, nec dulciter psallat, & sic in salicibus Babylonis figat organa, citharas & psalteria. (In salicib⁹, in medio eius, suspendimus organa nostra.) In dicat tibi magnam ibi fuisse salicum copiam: quae iuxta flumina solēt in locis humidioribus libēter & sua sponte nasci: quēadmodū ē cōtrario myricae in locis arentibus. Quamuis iuxta litora fluminū solent aliae arbores pastinari, quae varia mala germināt, sed iuxta haec flumina nō aliud, q̄ salices indicat esse. Nō mala punica, nō pal-

Y

ma,



In Psalm. cxxxvi.

ma, non mala Persica, non cydoniū,
aut citriū, non syriū, non angydala,
seu cerasa, quibus sua possent organa
figere, ibi erant. Nō aliud quidē, quā
salices videas. Nū Babylō alias arbo-
res, quā salices germinare potest: Sali-
ces quippe sunt steriles, & infructuo-
sae quaedā arbores, aspectu iucunda, vi-
su delectabiles, & corū amoenitas in-
nitat, animosq; trahit: fructū autem
corū si requiras, nō inuenies. Omnia,
quae sub caelo sunt, vanitas, & quasi
quoddam simulachrum, & velut vm-
bra, quae dum apprehenditur, fugit.

1. Ioan. 3.

Sap. 9.

Omne, quod est in mūdo, cōcupiscen-
tia oculorū, cōcupiscencia carnis,
aut superbia vitae. Postquā mundani
carnis suae affectus cōpleuere, sibi im-
ponentes, omnia quasi salicū vmbras
inuenere, & hoc modo seducti in in-
ferno clamant, dicentes: Quid pro-
fuit nobis superbiae & diuinarū iactā-
tia quid contulit nobis: Transierunt
omnia illa, tanquā vmbra: & tanquā

nun-

Conciō. II.

170

nuntius praecurrens. Omnia (inquit)
velut vmbra fuerunt, quae aestuatibus
nō nil animū refocillant, atq; re-
creāt: verū dum fame perit, brachiū
extendens, nihil omnino inuenit ad
vescendū. Vmbra est quasi veritatis
effigies, & typus rei praesentis: verū
nō opaca, nec moles aliqua est. Hu-
ius saeculi bona, dum affectum iucun-
dant, sunt velut quaedā similitudo po-
renniū gaudiorum: & sic apud sacra
scripturam significantur per haec hu-
mana, & fragilia. Verū haec, postquā
degustantur, nihil fructus, nihil emo-
lumentum, nihil omnino satietatis per-
cipias. Sūt enim velut salices virides
& vmbrosae, aspectu iucundae: infru-
ctuosae tamen. Num quempiam vi-
distis adhuc arborum vmbra satiari?
Nonne vobis videretur infamia, si
quispiam famelicus, & aestuans rotti-
nans sub regimine arbusti, & capiens
pugillos vmbrae, in os suum intrude-
ret, sic volens famem sedare, firmiter

Y 2

extin-



In Psal. cxxxvi.

extinguere? Quæ maior dementia!
O miseri & nequam peccatores, qui
ex infecundis arboribus Babylonis
vestra desideria vultis, & affectus sa-
tiare! O hominū insania! O sæculū im-
purum, & labefactatum! in quo nihil
inuenies, quā opulentas salices, ac in-
fecundas. Surgant oēs, qui iacēt in se-
pulchris, Principes, & Monarchæ, &
oēs sæculi primates, qui iā transierūt:
& nuncient nobis, num iucunditate
absq; mēstitia potiti fuerint? Nū. volu-
ptatē absq; dolore inuenerint? Bonū
sine calamitate? Solatiū absq; tribula-
tione, & angustia, nū degustauerint?
Deniq; prædia, quæ verā animi quie-
tē eis attulerint, nunquid habuerint?
Omnes quidem vnā voce negabūt.
Vndè Salomon: Magnificaui opera
mea (inquit) edificauī mihi domos, &
plantaui vineas, feci hortos & pomē-
ria, & conserui, &c. Et cū me conuer-
tissē ad omnia, quæ fecerūt manus
meæ & ad labores, in quibus frustra
suda-

Eccles. 2.

Concio. II.

171

sudaueram, vidi in omnibus vanitatē
& afflictionem animi, & nihil perma-
nere sub Sole. Non sunt in Babylone
nisi salices, nec in hoc sæculo aliud, q̃
vanitates & lutulenta prædia. Satic-
tas autē plena, & fructus, qui stoma-
chū animę reficit, in Deo est. Noli ex-
trā vagari, velut coruus extra arcam
Noe, quod est refugium Dei, & rece-
ptaculū eius, victum inter cadauera
quærens. At velut simplex colūba in
manus Noe, nēpē Iesu Christi reuer-
tere, in quo perenne gaudiū, requies
plena, iucūditas vera: & sæculi huius
fluctuationes & amarulenta flumina
fuge. Si tibi vidēris in his omnibus re-
quem, aut solatiū inuenisse: haud
quidem oculos in alta leuasti. Videns
huius sæculi prædia Salomō, vt sapiēs
dixit: Tædūit me vitæ meæ, videns
mala vniuersa esse sub Sōle. Postquā
enim sapiēs dixit: Omnia, quæ cōsi-
derauerunt oculi mei, nō negaui eis.
Subdit: Mala esse vniuersa sub Sole.

Genes. 8.

Eccles. 2.

Y 3 Quid



In Psal. cxxxvii

Quid Salomon nisi? Nonne Moyses
dicit: Quod videt Deus cuncta, quæ se-
cerat, & erant valde bona: & optime
D. Hieronymus super Ecclesiasticum
annotat: Hoc Salomon cum dixit, erat
in extasi raptus, & in contemplatio-
nem Dei. Verum oculos in terram de-
clinans, & circum circa omnia pros-
piciens, tamquam nihil reputavit. Nam quæ
Deo fruimur, illi omnia alia à Deo videtur
amara. Elaias propheta Dei maie-
statem cernens, duos Seraphim intui-
tus est, qui terram versus prospiciens,
vidit eam plenam fumo. Omnia hæc qua
si fumus, & quasi nigror, qui mentis
exceat lumen. Hoc plane inspersisse
videbatur, qui Deum habentes, in altara-
piuunt. Hoc fecit et Moyses ille re-
gia Pharaonis, tectum contemneret, &
opprobrium Israel amplecteretur. Hoc
Paulus, ut diceret: Omnia arbitratus
solum re stercora. Omnia vanitas, &
nihil omnino est, quod meum satiet
affectum. Prodigis filius, cupiebat,
satiari

Esa. 6.

Hebra. 11.

Philipp. 3.

Luc. 3.

Concio. II.

172

satiari de filiis porcorum, & adhuc
illi non concedebatur, & ita miser
ille fame periens, extra domum pa-
tris, dicebat: Quanti mercenarii in
domo patris mei sunt? &c. Nequit
anima nostra hic satiari. Nam cum
infinitæ capacitatis mens nostra sit,
nequit minimis refici. Ecclesiastes
ait: Vanitas vanitatum, & omnia
vanitas. Propterea quæ Deus cuncta,
ut inedia ad hominem, condidit: non
verò tamquam ultimum eius finem, & cen-
trum. Et sicut medium non satisfacit,
aut quietat, ita hæc omnia non
satiant: sed ipse solus Deus reficit, qui
est ultimus animæ nostræ finis, & re-
quies in sempiternum. Ideo Augusti-
nus: Eecisti nos Domine propterea,
& inquietum est cor nostrum, donec
perueniat ad te. Iniqui fame absor-
pti semper incedunt: quoniam ve-
rum pro ipsius effigie relinquunt.
Vnde Hieremias: Me derelique-
runt fontem aquæ vivæ, & foderunt
sibi

Ecclef. 1.

173

Hiero. 1.

Y 4



In Psal. cxxxvi.

Jerem. 2.

Sap. 5.

sibi cisternas dissipatas, in quibus nō
erat aqua. Et alibi: Quid tibi vis in via
Ægypti, vt bibas aquam turbidam?
Omnia, velut vmbra, pertranseunt,
in quibus nulla est substantia: sed qui-
dam quasi defectus luminis sunt. Ad
huc verò fugit ab eis, qui auidè hanc
vmbra sectantur. Ionas sub regmi-
ne hederæ iacebat, quæ flante aura
arofacta est. Adest lāguor, aut febris,
siue pleurisis & laterū morbus, & om-
nē pulchritudinem, omnemq; decō-
rē abolet. Ignis tecta consumit, igno-
minia tollit honorem, sobolemque
diffamat. Omnia quippè Babylonis
salices erant, quæ aliud ab vmbra nō
faciunt. Et tanquā nuncius præcur-
rens. Dies mei veloces trāsierunt, cur-
soriè trāsierunt & non viderunt So-
lè: aut tanquā avis, &c. Omnia velut
infœcunde salices snere. Nihil aliud
quàm rumor, & vulgaris opinio re-
mansit: illū magnanīmū & inuictum
extitisse, clara stirpe natū, prisco san-
guine

Concio. II.

173

guine, & varijs stemmatibus insigni-
tum: & sic immortalē famam, ac no-
men condidisse. Aut illam speciosam
nimis scēminam fuisse: Illū verò pri-
mas apud regem obtinuisse, quæ om-
nia sempiternis stēmatibus condūt,
& pro foribus figūt. Solet in vere dū
caumata premunt adhuc in aère tē-
poris serenitas vigere, repentè tamē
coalescere vndique nubes, mox toni-
trua, coruscantia fulgura cernas, &
densum nubibus cælū: mox grando,
pluuia, strepitus & calamitas subse-
quitur, vt cūcta ruere prorsus videan-
tur. Breui tamen temporis spatio nu-
bes euacuātur, & dilabuntur: & quæ-
dam apparet quies, serenitas, & per-
spicuus Sol, &c. Numquid illa cala-
mitas fecit, quàm parū luti in arida?
Parturiunt montes, nascetur ridicu-
lus mus. Eiusmodi huius sæculi prin-
cipes videas, quibus magna astat mi-
nistrantium turba, & magno strepi-
tu incedentes præeunt equites, cur-

Y 5 rus



In Psal. cxxxvi.

rus triumphales rotant, magna comi-
tatur ceterua, quorum omnes hor-
rent aspectū. Iam lethalis febris, aut
quiuis languor veniens host tollit è me-
dio: denique in lutū, & aridam conuer-
tūtur, & humiles & mendici, quos in-
tueri dedignabantur, eos pessundā.
In quo illa vanitas conuersa est: Sicut
tonitruum magnum in pluuia
Psalm. 75. personauit. Dormierunt somnum
suum: & nihil inuenerunt viri diu-
rariarum in manibus suis. Vos ergo
ne citharas, & organa vestra salici-
bus Babylonis umbrosis, atque iucū-
dis simul & gaudium figatis. Aliæ
Ezech. 31. sunt paradisi arbores, de quibus Eze-
chiel, vt Platani, & Oliuæ, quæ sub
earum mystica significatione bonis
spiritualibus gratiæ, & gloriæ allu-
dunt. Ibi psalteria, & organa vestra
suspendite. Ibi spem, iucunditatem,
& corda figite vestra, vt regius psal-
tes inquit. Quid mihi est in cælo, &
à te quid volui super terram? Et ite-
rum.

Concio. I I.

174

rum. Tibi dixit cor meum: vultum Psalm. 26
tuum, Dñe, requiram.
At verò quamuis ea, quæ adhuc di-
cta sunt, sit vulgata Doctorum, ac cō-
munis expositio in hunc locum: iste
tamen locus in hunc modum intel-
ligi potest, dicendo, quod filij Israel
qui in Babylonem captiui ducebantur,
psalteria, & organa, quæ in salici-
bus Babylonis suspenderebant, non ha-
bebant. Namque sacra scriptura ait,
quod illi Chaldæi non solum templum
Hierusalem, ac domum regi- 4. reg. 25
am combusserunt: verum & ple-
bitorum humilia tecta concrema-
runt, & horum, qui forte ignem eua-
serunt, in miseram seruitutem
sunt redacti. Vnde non parum fe-
cerunt, incolumen vitam seruantes.
Nec vacabat tempus, vt organa sua,
aut chordas gestarent. Verus ita-
que & germanus literæ sensus est,
quod iste populus se musicis instru-
mentis, & psalmodijs priuari fatetur,
quia



In Psal. cxxxvi.

quia musica non congruit luctui. Vt
tur autem hoc dicendi caractere,
quia iste loquendi modus vsitatio
est. Vt profitentes aliquod exercitiū
à se abdicasse ostendant musices in-
strumenta loco suae calamitatis fixis-
se. Exempli causa. Qui ob aliquē lan-
guorem à literarum studio se abdicauit,
inquit: Ego meos in lectulo li-
bros amisi: & sic de similibus. Eiusmo-
di loquendi stylo dicit nunc populus
Israeliticus; quod in salicibus suspēde-
runt organa sua: significātes quod ha-
bitatio inter salices iuxta Babylonis
flumina omnem ansam lætitiæ ab eis
abstulit. Modò suspēdere organa, &
musices instrumenta figere, est qua-
si omnem lætitiā abdicare. Sed de
his sit satis.

¶ Prætereà aduertendum summo pe-
rè hic est, quod non solum miseri filij
Israel Babylonici erant, in cuius salici-
bus sua organa suspenderunt, simul
& omnē iucunditatē, & gaudiū amittē-
tes:

Concio II.

175

tētes: verū etiam subdit, quod hoc
ipsum in medio Babylonis fecere.
¶ In salicibus, in medio, &c) Qui iux-
ta ciuitatis, aut muri adiacet portā,
quamuis intra ipsam urbem esse dica-
tur, cæterū minimo negotio extrā
petit: vno, aut altero gressu foris est.
Veruntamen qui in medio ciuitatis
est, aut in plateis, foribusq; vagatur,
non aliter quā magno labore duci-
tur extra, per ambages, seu vicorum
anfractus lustrans. Magnum quippè
malum est & ingens calamitas, quod
non solum captiui in Babylone sint:
at quod peius, & dolendū magis est,
q̄ in medio illius sint. In miserā pec-
cati seruitutē redactū esse, malū qui-
dem est: at in medio ipsius submer-
sum, & vertice tenus absorptū, & in
nexu criminis irretitū, & in limo pro-
fundi infixum esse, horredum, & exe-
crandum est. Ille qui iam in peccato
callos obduxit, & Deū offendere as-
suefactus est, & ipsi peccato tenaci-
tēr



In Psal. cxxxvi.

ter haeret: maxima cum difficultate se ab ipso crimine soluit & abdicat. Nam eorum deprauata consuetudo eos trahit, & impellit: quæ quidem est habitus, qui difficulter remouetur. Iacob in Ægypto vita defunctus est: verum filijs ne illum in Ægypto sepelirent, precepit. Peccatum, animæ mors est, iuxta illud. Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. Iam iam quod in Ægypto peristi, te precor, o charissime, ne te condas in Ægypto. Deliquisti, & vitam amisisti in hoc seculo: noli in eo sepeliri. O quanti perierunt in Ægypto, & in ipso adhuc sepulti iacent! O quot, quanti quæ peccatores in ipso mortui sunt peccato: & hæten⁹ sepulti ipsi tenaciter hærent! Nonne tibi sufficit offendisse, aut peccatum contraxisse: sed in ipso volutaris? Per viscera misericordie Dei nostri te precor, si peccas quasi homo, & non quasi dæmō peccas.

Gen. 49.

Eze. 28.

Concio. II.

176

ces. Si offendis, surgere protinus conare, velut homo, non quasi dæmon, qui mox, ut peccauit, induratus est, & in sua verlutia infixus.

Quid est Israël, quod in terra inimicorum es? Inueterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendentibus in infernum. Non miror tui, o Israël inquit Baruch propheta, quod inhabites inter hostes, & cum sanguinibus tuis descenderis, animæ tue hostibus: sed quod inrer ipsos inueterasti, & in tua anima callos obduxisti. Tot anni transferunt, multiplicans, & insuper addens peccata, nec te pudet & retribus noxæ il lapsus in dies te magis implicas, & in atra nimis peccatorum confusione te confendis? Cum ille Pharaō impius Ægyptiorum rex, plane videns potestatem Dei Israël qui pro eis pugnabat, dixit: Fugiamus Israël, Dominus enim pugnat pro eis,

Bar. 3.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Exo. 14.



In Psal. cxxxvi.

eis contra nos. Qui retrocedere volens, iam aquæ maris simul conueniunt, & inuium iter remansit: qui ut serò sapuit, miser in medio ipsius maris perijt, & in inferno sepultus est. Sic tu, si in peccatis consternatus aces, & hæres, praua consuetudo pellectū tuum trahet affectū: & tandem non poteris inde elabi. Modò q̄ congruit illud est, ut quāprimū Babylonē fugias, & mox à peccati labe discedas, & tantum Deum offendisse doleas, nec pœnitentiā ad vltimū vitæ protrahere debes. In. 2. lib. Reg. habetur, quòd cum pugnasset Ioab dux regis Dauid contra Abner ducē exercitus Israel, dixit Abner ad Ioab. Nū vsq; ad interuiccionē tuus mucro defauiet? Cui Ioab: Viuit Dñs si locutus fuisses manē, recessisset populus. Sic tu Deū inuocare debes, dum iuuenilis viget ætas, dū iuuat, & salus, & optima corporis postulat valerudo, ut te pœniteat, nec peccandi vsus præscri-

2. Reg. 2.

Concio. II.

177

præscribat. Nam si ad Solis occasum clamabis, & dolores mortis, & angustia premunt, non ita facilis erit conuersio, nec dolorem habere poteris. Tunc enim si clames, dicet Deus: Si locutus fuisses manē, exaudissem te: & sic in æternum peribis. Possibile quidem est, ut cōuertatur aliquis in vltimo suæ vitæ, qui maximus extitit peccator: sed hoc terribile, nec ita facile est, utpote in illa hora verum habere dolorem, qui omnem vitæ cursum in malis consumpsit. Age tãdem, Dei maximi amore, irritas fac, quas cum ipso mundo veteres amicitias inijsisti: frange vincula peccatorum, nec Babylonem inhabites, ne dum in medio ipsius. Ibi nanque cedit omnis iucunditas, cuncta lætitia, non resonat harmonia dulcis: viger tamen fletus, increseūt gemitus, vulturatus, singultus, & lacrymæ. Quid inde, quàm infœcunda salices? Nec te abdas, aut prorsus Babylonem irruas
Z sed



In Psalm. cxxxvi.

sed mox vt excas, cura. Quòd si te videris in medio illius per diurnam peccandi consuetudinem, & exitus quamuis arduus, difficilisque sit, clama ad Deum sine intermissione, qui potens est, & misericors, & pius, vt exaudiens tuas preces, misereatur, & tibi parcat: ac demum vitam præstet æternam. Amen.

CONCIO. III.

¶ Quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerūt nos, verba cātionū.

INter pleraque damna, & varias calamitates, & infortunia, quæ in hoc misera nostræ vitæ captiuitatis ergastulo dignè patimur: hoc boni, & solatij reliquū est intercā, quòd nos, qui vitā degimus, subiecti simus, ac nos miseris, languores & infirmitates

Concio. III.

178

tes manent. At quāuis hæc omnia à parum pronidis, & minus perspectis hominibus tanquam mala, & valdè nociua reputentur: verū tamen à probis, & sapientissimis quibusq; viris, & qui optimè omnia hæc norūt, & intrinsecus callēt omnia nobis aduersantia, atque molesta, tanquam Dei illecebras, visitationes, & beneficia quædam reputant. Nam demus (vt ipsa experientia docet) quòd secūdi & foelices euētus, vt Dei obliuiscamur efficiant, in cōtrariū tamen aduersa nobis, & acra naturæ, vitæ spēs futura, ad quā semper debemus anhelare, in mentē nobis reuocāt. Propterea quæ nostræ naturæ hostes optimè videntes hanc nostræ vitæ fallacem lætitiā & iucunditatem, omnem vēturi sæculi cogitationem abolere & funditūs ab eis mentem abdicare, & terrenanobis querere gaudia, & ad ea nos impellere studēt. Ne nobis sit eurgē ciuitas illa Hierusalem vērā

Z 2 rapa-



In Psal. cxxxvi.

ra patria, & requies animæ nostræ.
Hoc ipsum est quod nostri psalmi car
mē ait. ✠ Quia illic interrogauerūt
nos &c.) Nostri hostes iniqui, vidētes
nos in miseram seruitutem redactos,
qui nondum contenti, nec satiari ad
huc, vt nostra calamitas magis se ex
tenderet & in perpetuum maneret,
& Babylone semper moraremur: sal
tem in Siō ne meditaremur, ipsi pro
hibebant. Veruntamen vt illius obli
ti & acerbæ nostræ captiuitatis, &
quasi in pristinam libertatem iam re
ducti nos subsannantes, dicebant, vt
quodam modulamine psalleremus,
ac cantionibus luderemus. Inimici
animæ nostræ nobis suadent, vt in
hoc seculo, miserie, & luctus iucundi
tatem capiamus. Ne forsan meditan
tes miseriam & atram nimis captiui
tatem, & sortem nostram doleamus
patria profugi. Subdola nobis gaudia
inimicus proponit, ne noxas in trāse
cus coruscātes videamus, nec bellie
rem

Concio. III.

179

tem conscientie vermiculum sentia
mus. Volunt enim nostræ naturæ ho
stes, quod psallentes simul, & gaudē
tes obliuiscamur tui o Siō. Nabuchō
donosor quandam statuā conflaguit,
mox vt præsonio ederēt, dicentes.
Vobis dicitur populis, tribubus & lin
guis, in hora qua audieritis sonitum
tubæ, & fistulæ, & citharæ, sambucæ,
& psalterij, & symphoniarum & vniuersi
generis musicorum, cadentes adorā
te statuam, quam erexit Nabuchō
donosor rex. Vt quid tantus clangor,
strepitus, & tot buccinæ, & interdū
vt statuam adoraret, præcepit? Vt sic
illi occupati, & sonitu instrumēto
rum detenti, peccatum, quod contrā
xerant, simulachrum adorantes, non
viderent. Sic mundi sibilus resonat
in auribus nostris, ipse nobis psallēs,
& cantionibus ludens, cachinnos ex
citāt, nos modulamine trahit, ac vani
tatibus captiuos ducit: vt sic ambitus
ignitos ardore, & huius mundi rerū

Dan. 3.

Z 3

strepi-



In Psal. cxxxvi.

Strepitu attoniti, stupefacti, & sensibus obturati nostram miseram sortem non videamus, nec ut recta via inferni domicilia petamus. Ita enim nostros exerceat sensus, velutulenta prędia auidę sectantes, superna domicilia contemnamus. Nanq; hæc omnia sæculi, utpote vanitates, delitię, & honores, illecebrę, & fortunę, hominum corda prædantur, & eorū affectus capiunt, actenēt, & quasi retia captant, ut perpetuas tenebras mentibus nostris offundant, ne eternabona peramus. Filij Israel iter facientes per desertum cum ex Ægypto exierunt, venientes prope montem Galaad, iuxta terram promissionis cernentes virentia prata filij Ruben, & Gad, petierunt facultatem à Moyse se se velle ibi commorari dicentes nec terram promissionis intrare. Horum rationem sacra signat scriptura. Habebāt enim pecora multa. Quoniam huius mūdi bona pulchra
tibi

Concio. III. 180

tibi videtur, & amœna: terrā promissionis & gaudia sempiterna contēnis. Illa cœlestis patria, illa suprema Hierusalem, quę tibi condita est, de qua regius psaltes cecinit: Deus meus tu
es: portio mea in terra viventium. ab his contemnitur, qui magnum possident gregē, ab his qui multa pecora habent. Eiusmodi sunt opulenti sæculi diuites, quorum opes & delitię fortiter tenent, ne æternas diuitias habeant. Babylonis amor eos tenet, & sic obliuiscuntur tui Sion. Virentia Galaad eos inuitant prata: propterea terram promissionis contemnūt. O amor sæculi huius! O Babylonis amor, quicunque in te suos locat affectus, à Deo longē eos reposuit! Ut autem inimica caro in huiusmodi pellectos nos inducat amorem, & eius illecebris seductos à Dei charitate separet, ut canamus, & iucunditatem sumamus, nos admonet: & vsque quaq; detēti, & in noxę captiuitatē redacti
nun-



In Psal. cxxxvi.

Genes. 31. nunquam recordemur Sion. Laban
secutus Jacob usque in montem Galaad,
qui deferens domum Laban in terram
suam reuersus est, sicut Dominus praecepe-
rat illi. Dixit autem Laban ad Jacob. Ma-
le egisti mecum. Cur, ignorante me, fu-
gere voluisti, nec indicare mihi, ut
prosequerer te cum gaudio, & can-
ticis, & tympanis, & citharis? Non qui-
dem hoc dicebat Laban, quasi festum
diem acturus foret Jacob, propterea
quod ab eo discederet: sed duntaxat
ut musicis illis instrumentis illum se-
cum teneret, ac in seruitutem usque
quaque sui redigeret. Sic mundus psal-
teria, & tympana, parilesque fistulas
pulsat, & modulo sua carmina pangit,
ut nos inducat terrea diligere praedia
sub tegmine, & dolo, latet anguis in
herba: ut sic Dei ne meminerimus,
semper ipsi mancipati. Ea propter
Chaldaei dicebant Hebraeis, ut cane-
rent & letarentur Babylone: ut suae
patrie Hierusalem, & pristinae liberta-
tis

Concio III.

181

tis immemores deinceps fuissent.
Quidam enim patria profugus eo lau-
ta, ociosam, & tot illecebris & volup-
tatibus plenam vitam degere potest,
ut suae pristinae libertatis, siue redeun-
di in patriam nullam prorsus curam
habeat. Illud verò quod hostis noster
intendit, est, de suis facultatibus diui-
tes, suisque bonis eo inclytos nos fa-
cere, ut ultra quicquam non quaera-
mus, nec Dei meminerimus usque
quaque. Secus tamen Deus noster
nobiscum facit, cuius pia voluntas
est, ut eo fruamur, & ad huiusmodi fi-
nem creauit, & erexit nos. Ipse tamē
cernit quod huius saeculi terrea nos
tenent, atque nostrae salutis maximo
impedimento sunt: proptereaque tri-
bulationes, & angustiae nobis adesse
permittit, ut sic calamitatibus, atque
miseriis affecti, singultibus & suspiriis
caelestem patriam petamus & anhe-
lantes ad ipsam aspiremus, & luti-
lenta pessundantes praedia, superna dili-



In Psal. cxxxvi.

diligamus bona. Dum estus caumata vigent, si iter faciens quidam penè ardore consumptus, & estu confternatus iuxta ipsum iter cernat puteum arbustis vndique obsessum, seu quoduis aliud receptaculum offendat, aut tegumentum, ut se defendat à Solis estu, animumque reficiat, & illa captus amœnitate, & quasi pigritans, ibi diu commoratus dudum adhuc expectans, facturus iam iter, & sic noctis illum obcecat nigror, & tenebras duplicari cernat, tãdem nemoribus obsessus, quò se vertat, prorsus ignorat. At verò si in totius viæ, aut itineris cursu omne refrigerium, omnisque animi refocillatio desit, premunt caumata. Sed quid proderit, ut concitè pergat quousque domum peruenierit suam opportunè satis. Cur nam isti Chaldæi Hebræos ut canerent postulabant, & mundus quoque voluptatibus, honoribus & illecebris te

tra-

Concio. III.

182

trahit? Ut ipsis deceptus, seductus, & prorsus intentus ne recta, quã ire via cepisti, pergas. Dudum tamen mortis nox adueniens operæpretium sit, ut in inferno exceptus usquequaque remaneas, ad tuam minimè domum perueniens, quæ gloria Dei est. Ceterum Deus noster verus hospes, & exceptor noster, ut nobis viam aperiat ad vitam, non per huius sæculi delicias venire iubet: non cantionibus, & illecebris vitam degere, sed lacrymis, & dolore per tribulos ut incederent, non per amœna, & umbrosa loca. Hæc est via beatorum, quæ ducit ad vitam. Nã qui seminât in lacrymis, in exultatione metent. Euntes ibant & flebant, &c. inquit David. Unde etiam beatus Gregorius: Mala, quæ nos hic premunt, ad eum ire compellunt. At fallax, & seductor mundus est, velut fraudulentus ille senex, qui seductionibus & blan-

Matt. 7.

Psal. 125.



In Psal. cxxxvi.

blanditijs generū suū leuitē Beth-
lehē obnixē tenuit, atq; vt secum ma-
neret suāsit. Dies tamen cū iam rece-
deret, in domū suā opportunē haud
peruenire potuit, qui hospitat⁹ in Ga-
baa, ibi grauitē offensus est. Eiusmo-
di hostis seductor, inimicus animæ
nostræ, se gerit erga nos. Propterea
in medio Babylonis vt obliuiscere-
mur Sion, & antiquæ patriæ, & patri-
æ libertatis. Illic interrogauerūt
nos, qui captiuos duxerunt nos, ver-
ba cantionum.)

¶ Illic, ait. Vbinam gentium? Babylō
ne. Quām egregia ciuitas Babylō ad-
pallendum? Babylon nostræ peregrina-
tionis ergastulū, in ea modulami-
ni non est locus. Cedat scœditas, ce-
dat gaudium, vigeat fletus, increſcāt
gemitus, exeant singultus & præsit
dolor, dominetur tristitia, vlulatus
adiaceant. Quò enim mundus te iur-
bet latari, ibi dolendum tibi est. Nā
vbi deliquisti, illic dolendū tibi est, il-
lic

Concio III. 183

lic pœnitendū est. In hac vita deliqui-
sti: hic soluere debes. Ne in venturū
seculū pœnitentiā differas: vbi nihil
validū, nihil profuturum. Vbi noxa
contrahitur, ibi soluēda est: ne in po-
sterū, malū tibi contingat, & debitas
pœnas luas. Sapientiæ liber de impro-
bis dicit: Pœnitentiā agentes, & præ
angustia spiritus gementes: & tandē
nihil eis profuit, quia in posterū, & in
venturū protelarunt. Vndē Dñs ad
Achab dixit: In loco, vbi linxerūt ca-
nes sanguinem Naboth, lingent san-
guinem tuū. Et Caimo dixit Dñs, qui
occidit fratrē suū Abel: En vox san-
guinis fratris tui clamat ad me. En,
ostensuū est: & vbi fratrē suū occi-
dit, ibi periit ille: & suā illic sententiā
contra illū Deus fulminauit. Adhuc
tamen Antiocho regi (quāuis esset
ethnicus, & gētilis) perperā illi visum
est facinus, q̄ Andronicus ille patra-
uerat, qui Oniā sacerdotē necauit, de
illo vindictā sumens, vbi delictū con-
traxit,

Sap. 7.

1. Reg. 21.

Genes. 4.



In Psal. cxxxvi.

1. Mach. 4.
Ioel. 1.

Psal. 50.

2. Reg. 18.

traxit, ibi occisus est, ut habetur in libro secundo Machabæorum. Ideo quæ Ioel Prophetes dixit: Scindite corda vestra. In cordibus peccatū conflatur est, ibi pœnitentia agēda. Hoc ipsum regius Psaltes prouidens, & recte cognoscens quod labes ubi contrahitur ibidem pœna luenda est, & vindicta sumenda, ipse dicebat: Cor contritum, & humiliatum, Deus non despicies. Sic etiam Deus vult cor nostrum attritum & contritum dolore & pœnitentia transfixum. Et sic iusto Dei iudicio, & sibi optimè placito Absalon triplici cordis ictu transfixus perijt miser. In ipso namq; corde maximus dolus fuerat conflatus regij patris imperiū dirimere machinatus, sic tulit pretium temeritatis suæ. Vbi Babylonius nobis cantare præcipit: ibi nos Deus lugere iubet. Ploremus ergo, qui captiui, & in vincula sumus redacti, & à caelesti Hierusalē profugi, & absentes.

¶ Nota

Concio. III.

184

¶ Nota quod isti Chaldaei cationes postulāt ab Hebræis, qui captiui erāt. Ecclesiasticus ait, quod musica in lectu importuna narratio. Nihil omnino ab re magis esse poterat, quā triste, ut moduleretur, inducere. Sic mundus aliena satis, & importuna nimis vsquequaque postulare videtur.

Captus Samson à Philisthæis ut choros duceret luminibus priuatus, ab eis consiliatus est. Cæcum tripudiarē vultis? Ut saliet, qui ubi inuitatur, prorsus non videt, aut quoquò se vertat, nescit? O hostis, o caro inimica, ut nos in peccati retia lapsos, impellis saltare, & cachinnos excitare: cum potius vicem nostram dolere, & sortem plangere debeamus? Nec enim locus est gaudio, ubi prædominatur luctus. Væ vobis, qui nunc ridetis, quoniam flebitis: ait Dominus Iesus. Hi vitæ nostræ persecutores nō dum satiati in nostra corporali seruitute, etiam animam nostram subiugare

Eccles. 2. 17.

Iud. 16.

Luc. 6.



In Psalm. cxxxvi.

gare student, cum illa cantica, quæ psallebamus in Hierusalē Domino, ad sua idōla conuerteremus, dicentibus illis. 2. Cātate nobis de cāticis Sion.) Potest hoc ipsum dupliciter intelligi. Primò ironicè & irrisoriè hoc eos dixisse, populum domini substantiantes: ac si dicerent. Nūc illa cantica, quæ canere cōsueuistis, nobis psallite. Cur non canitis? Quare non gaudetis? Quemadmodum irrisoriè subinde ad afflictos loqui solent illudentes quidam, qui malis afflictorum cōgratulantur, maximè illis, qui prius in magno gaudio, & throno sedebāt excelsō, antequam subita tribulatio, & inopinata calamitas eos subiugasset. Huic alludit sensui, quod vertit Fœlix: Quia interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cāticis: & deridētes nos, latitiam, adde, interrogauerūt nos dicendo: 3. Cātate nobis de cāticis Sion.) Neq; dissonat, q̄ habet paraphrasis Caldaica.

Ibi

Conciō. III.

185

Ibi interrogauerūt nos, qui captiuos duxerunt nos, vt diceremus verba cantilenarum: & raptōres nostri latitia affecti dicebant: Psallite nobis cātica, quæ dicebatis in Sion. Huiusmodi locutionibus sæpè vtitur scriptura: vt est illud: Vah qui destruis templū Dei, & in triduo reedificas illud. Si filius Dei es, descende de Cruce. Et illud Sapientiæ. Latere iuuenis in adolescentia tua. Amos etiam. Venite ad Bethel, & impiè agite in Galgala, & multiplicare præuaricationem. Et Ieremias in Threnis: Gaude, & late filia Edom, quæ habitas in terra Hus. Multa de his disseruimus nos in commentarijs nostris super Lucā, quæ nuper edidimus, capite vndecimō, iuxta illa verba: Date eleemosynam, & omnia sunt munda vobis. Alio modo potest sumi hæc postulatio, vt seria & nō ironica: vt videlicet exegerint Babylonij sermō ab ipsis modulari carmina consueua laudis Dei

Matth. 17.

Eccles. 11.

Amos. 4.

Thren. 4.

A a

Israel



Israel ad eorum irrisionem, & ludibrium, vel ob nimiam superbiam ad sui ostentationem. Itaque intelligi potest, Babylonios, ob superbiam, & quandam iactantiam, velle, ut illa carmina coram se canerent Hebrei, & suas modulo aures oblectarēt: quibus ludentes in Hierusalem soli Domino cantauerant. Nec tantum isti ob suam insolentiam, eos cantare monebant: sed etiam ut canticis illi abutētes ad iram Dominum provocarent, idolis sacrificarent laudibus, & hymnis. Quasi dicerent, Cantica quae Deo vestro offerebatis in Hierusalem, Dijs nostris cantate modò. Hae sunt portenta, & facta demonis, qui miscere vult sacra prophanis, & aurū infimo aere conflare: & quae ad cultum Dei sunt destinata, in mundi usum vendicare. Nonnulli ex gentilibus, & poetis hoc idem fecere: qui si nullum aliud peccatum, quàm hoc commi-

sis.

sisent, merito, quas & nunc sustinēt, poenas luerent. Ovidius enim forsitan Genesim praelegit, & quae sacra scriptura ait de Noe, & de diluvio, quod in diebus eius evenit, ipse cuncta distorquet, & funditus evertit, atque prophanat. Chimerica finxit monstra, & ludicra confluxit portenta, omnia Deucalioni, & suae coniugi Pyrrhae adscribens, ut in primo Metamorphoseos inquit, quod lapides illi, quos sumens Deucalion, & tergum versus mittebat, in homines convertebantur: & quos Pyrrha mittebat, in feminas. Osotor, & dilecta coniux. &c. Et etiam Virgilius quàm plurima carmina ex Sibylla Cumaea, quam alij Erithraeam dicunt, quae aduentum Domini nostri Iesu Christi praedixit, ille desumpsit: eaque Caesari Augusto per modum adulationis, ut graciosus apud ipsum factus facile primas teneret, optavit, affirmās



In Psal. cxxxvi.

quod propter ipsum praefata sunt, & longe aliter se habebat. In illa enim ecloga, quae incipit: Sigelides Muses, &c. haec subdit:

Ultima Comae venit tam carminis, aetas,
Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo:
Iam redit & Virgo, redunt Saturnia regna:
Iam nova progenies caelo demittitur altor:
Tu modo nascenti paero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Caela faue Lichen, tuus iam regnat Apollo.

His ergo, ceterisque gentilibus omis-
si, qui Deum omnino ignorabant, mo-
do vero infanti, & parum modesti nostri
saeculi quasi iuvenes, ne dum Christia-
ni, haud tamen carminibus ludere
possunt, quin sacras literas distor-
queant, & dehonestent suis cantile-
nis, & vanitatibus illarum adaptantes lo-
ca. Quam iniquum, & execrandum hoc
ipsum sit, & Deo maxime displiceat,
videre licet in illo satis superque occul-
to Dei iudicio, dum Balthasar regem
Babylonis merito puniuit, de quo in
Dan. 5. Daniele habetur. Quod in illo gradi-
cuiusvis cum ille iam temulentus esset,
& opi-

Concio. III.

187

& opipare omnes epulati, iussit vasa
aurca, & argentea, quae Nabuchodo-
nosor pater eius de templo Domini aspor-
tauerat, quae fuit in Hierusalem, tunc
polluentes illa vasa, & in eis omnes bi-
bentes, subito (inquit scriptura) appa-
ruerunt digiti, quasi manus hominis
scribentis, &c. Sic Deus strictissima
rationem ponet cum his, & appetet
peccata eorum in statera, dureque eos
puniet, diuidens regnum ab eis, vide-
licet, animam a corpore, & humo tra-
det corpus, & animam in perpetuum co-
burendam gehenalibus flammis, quo-
niam cantica Sion, & Hierusalem ceci-
nerunt in Babylone, & misceverunt
sacra prophanis. Ideo Chaldaei inimi-
ci, ut populum Domini idololatrare face-
rent, & ita animas simul eorum capti-
uarent, ab eis contendebant dicentes:
(Cantate nobis de canticis Sion.)
& Perpende quoque hominum impio-
rum ingenium. Ipsi quippe voluit alios
sibi coisimiles fieri, & confortium ineunt

Aa 3 inter



Genes. 3.

Genes. 19.

Sap. 1.

inter se. Hi Babylonij, vt nequam
& turpissimi erant, filios Israel sibi
sociari volebant, & consortes suorum
delictorum habere & hymnos
& cantica Dei, suis immolari idolis.
Sic mater Eua labefactata crimine,
impulit Adam vt comederet: &
sic particeps culpæ fieret. Idem fecit
se legimus Loth filiam natu maiore,
quæ postquam peccauit cum patre
suo, iuniorem impulit sororem, vt
idem faceret. Namque impijs non
sufficit solos in gehannam mitti, sed
socios sibi ducere student. Aleator
sibi comitem querit, & prodigus simili-
liter, & sic iugati bini incedunt: sic suas
mundus congregat acies, vt apud tar-
tareas castrametetur sedes. Vnde sa-
piens egregie de impijs sibi inuicem
animum adhibentibus ad peccandum
dicit. Impij dixerunt cogitantes apud
se non recte. Exiguum, & cum tardio
est tempus vite nostre, &c. Venite ergo
& fruamur bonis, quæ sunt: & vramur

mur creatura tanquã in iuneture cœ-
lestiter. Qui vt cõsortes culpæ sūt, eius
modi pœnas luēt. Vnde etiã Christus
Dñs in euangelio de impijs loquitur
dicēs: Congregate fasciculos ad combu-
rendū. Heresiarchæ, qui suis dogmati-
bus alios enertit, ipse cū eis, tanquam
fasciculus, comburetur. Episcopus,
qui suis vt cognatis suggerat adhuc
pueris, & luxuriose viuentibus, & lite-
ris exartis, redditus & beneficia ecclesia
stica impertiuit, optimè meritos de-
reliquēs, ille & sui cognati, tanquã fa-
sciculus, comburentur. Turpis lucri
cupidos & sui domestici, qui eius vi-
surā celant, tanquã fasciculus, combure-
tur. Et vrbs moderator, atque sedē
eius obtinētes, qui impiè iudicant &
canarū exactores, & qui publicos a-
leatorū alueos domi habent: Insuper
illi qui suis abusibus, & sceleratis mo-
ribus ceteros reuertunt, & corrumpunt:
Et qui scandala oriri faciunt, &
qui scandalum permittunt,

Math. 13



Psalm. 134.

Præceptores iniquitatis, & horum discipuli: Omnes isti, tanquam fasciculus comburentur. Unde regius David in Psalm. ait: Declinantes in obligationibus, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Hi enim qui in officio non sunt, nec sui voti exaltiores se prebent à virtutibus ad vitia declinare videntur. Obstrictus est religiosus, quæ vult, observare, vir dilectus, obedientiam, pauperiem, & castitatem. Caterum cum hæc irrita facit, iam declinare ab officio dicitur: & malum de se præbens exemplum, suum proximum scandalizat, qui eius ductus exemplo, male vivit, & iniquitatem operatur. Nunc ergo dicit psalter, quod hoc omnes tam criminis inventores quam eorum sectatores in infernum ducuntur. Putant enim nonnulli se præclarum facinus committere, ceteros ad peccandum prouocant. Cum secus se habeat res, eorum siquidem

dem augentur supplicia. Oportuerat istos Babylonios contentos esse, ipsos dumtaxat labefactatos manere, nec sibi socios, & iniquitatis consortes filios Israel vendicare, & sibi copulare: & quod simulacris verba cationum, quæ vero Deo, & immortalis congruebant, suis dijs psallerent. Propterea & quæ.

Cantate nobis de canticis Sion.) Quibus illi hoc dedere responsum in subsequenti carmine.)

Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?)

Non solum aliena propterea quod peregrina, & longè distans ab vrbe Hierusalem: verum etiam longius, quia à Deo aberat fidei lumine destituta, verum Deus non colens. Filij Israel longè à dulci patria vagantes cantare minimè poterant Babylone canticum Domini. Optimè quidem faciebant. Modulati enim non satis poterant, qui tantum aberant à Deo, &



In Psal. cxxxvi.

Hierusalem. Hoc est, quod regius
psaltes canebat: Fuerunt mihi lacry-
mae panes die ac nocte: dum dicitur
mihi quotidie: ubi est Deus tuus?
Optime, nec quidē ab re ipse facie-
bat, dum plorabat, siquidem pro
Deo suo interrogatus, rationem red-
dere prorsus nesciebat. Modò ut po-
terit modulari peccator tam longè
distans ab ipso Deo? ut poterit in me-
dio Babylonis cantare? Vnde Psal-
mus. Te decet hymnus, Deus, in Siō.
Non Babylone, sed potius in Siō vult
Deus laudari. Nam sicut peccato-
rū laudes Deus non accipit, sic in Ba-
bylone cantica illi non placent. Hu-
ius sæculi diuites, qui canticis Baby-
lonis putant se placere Deo, vanè, &
turpiter oblectantes, Iacobus Apo-
stolus exhortatur & monet, dicens:
Agite nunc, diuites, plorate, ululan-
tes in miserijs vestris. Ut quid tu pe-
regrinus cum sis & in captiuitatem
reductus, profugus à patria Hierusa-
lem

Psalm. 41.

Psalm. 64.

Iacob. 5.

Concio. III. 190

lem, modulari vis, vbi lugere præstarè
Audi Esaiam. Vocauit Dominus Esa. 11.
Deus exercituum in die illa ad fle-
tum, & ad plandum, ad caluicium, &
ad cingulum sacci: & ecce gaudium,
& lætitia, occidere vitulos, & iugu-
lare arietes, comedere carnes, & bibe-
re vinum. Comedamus, & bibamus:
cras enim moriemur. In hac ergo
peregrinatione & lacrymarū valle,
non oportet oblectari: sed potius plo-
rare & pœnitentiam agere.
Potest etiam hic locus exponi, ac si
illi dixissent: Qualiter possumus ver-
bū Dei hominib⁹ vanis, alienis à Deo,
& à semetipsis, cantare? Vnde psaltes:
Errauerunt à vulua, ab alienati sunt Psal. 106.
retrosum. Ut procacib⁹ hominibus,
& longè distantibus, verba cantio-
num de canticis Siō modulabimur?
ut prædicabimus istis? Hoc esset da-
re sanctum canibus: & mittere mar-
garitas ante porcos. Porro Hebraica
veritas habet. Quomodo cātabi-
mus

Esa. 11.

Psal. 106.

Matth. 7.



In Psalm. cxxxvi.

mus canticum Dñi in terra aliena?)
Sic & Hieronymus transtulit. Haud
tamen noxij, & à statu gratiæ distan-
tēs, & inimici Dei constituti, nec
Babylone captiui canere possumus.
Propterea Deum si dignè volumus
laudare, & suos modulari, dulciterq;
resonare pectoris hymnos, fugiamus
Babylonem, deseramus eius captiui-
tatem, vt in statu gratiæ laudemus
Deum, & in venturo sæculo vsque-
quaque. Amen.

CONCIO. IIII.

*Si oblitus fuero tui Hierusalem, obli-
uioni detur dextera mea.*

IN superiori concione vidi-
mus, quòd Babylonij ab He-
bræis, videlicet, captiuis vt
in medio Babylonis psalle-
rent petiere: & huius tunc rationem
inter

Concio IIII. 191

Inter aliā assignantes, eamq; præci-
puā esse diximus, vt illis cationibus
occupati Hebræi suæ pristinæ liber-
tatis, nec Hierusalem omninò recor-
darentur, aut montis Sion. Cū autē
horū præcipua suæ postulationis cau-
sa hæc sit, videlicet, ne illi meminif-
sent Hierusalem: modò in tribus sub-
sequētib; carminibus populus Dei
captiuus respondet dicēs. Nihil tam
validū omninò fore quicquā, nihil tā
acre, seu robustū, vt eos separaret, &
abigeret ab assidua meditatione dul-
cis Sion: & memoriā care, & amabi-
lis Hierusalem aboleret. Ob idq; ino-
leestas Chaldæorū suasionēs, tanquā
superfluas putabāt, cū nihil ita præ-
potens fore posset vt suæ patriæ co-
gitationem dimoueret, & sic cōuer-
si ad Hierusalem ipsi dicūt: Si obli-
tus fuero tui, Hierusalem, obliuioni
detur dextera mea. Vnde Eurhymi⁹
dicit: Obliviscatur dextera mea. Sic
etiā legit D. August. Quasi illi dixif-
sent.



191 In Psal. xxxvii.

sent. Si oblitus fuero tui pulsandi fide-
bus vsus, seu tangendi organum ar-
tis, dextera mea obliuiscatur. At quia
manibus musices instrumenta pulsa-
mus, modulamur & ore: propterea
de ipsa dextera, & lingua hic facit
mentionem. Et sic statim subiunxit,
dicens. *Adhæreat lingua mea fau-
cibus meis, si non meminero tui.*
Dum quempiam parentibus nuper
orbatum modulantem, & gauden-
tem dudum videmus, suorum paren-
tum memoriam perdidisse dicimus.
Eodem modo, si oblitus fuero tui o
Hierusalem, muta fiant labia mea, &
dextera mea arescat si non memine-
ro tui. Voluit hi quasi æmuli mei,
& qui animam meam perdere cu-
rant, quod tui oblitus, o Sion, modu-
lamine cantem. At si oblitus fuero
tui vsquequaq;, mutus fiam, & tibijs
canendis minus præpotens. Adhuc
minimè psallam, quousque videro
Hierusalem cum trophæo in pristina
gloria

Concio. IIII.

192

gloriam redactam. Hæc fidelitatem,
& immortalè memoriam vult Deus
in hominibus permanere, & firmi-
ter hærere: & quod nihil inueniri pos-
sit in vniuerso, quod Dei beneficia
ex memorijs nostris abolere faciat.
Nec eorum, quæ de sua manu perce-
pimus, obliuiscamur. Sic Deus ad
Moysen: Ne obliuiscaris verborum,
quæ viderunt oculi tui, & ne excidat
de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ.
Memores vt simus beneficiorum suo-
rum Deus vult, vt illi diligamus: & vt
gratos nos præbeamus. Vnde Moysi
dixit Dñs: Imple gomer ex eo, & cu-
stodiatur in futuras retrò generatio-
nes: vt nouerint panem quo alui vos in
solitudine. Volebat enim Deus ne im-
memores filij Israel essent tanti benefi-
cij, & misericordiæ, quã illis federat
in deserto: ideo ad perpetuæ rei memo-
riam vascula pignore illo iussit adimple-
ri. Sic etiã vult, vt suæ rigidiæ iustitiæ
& celsæ memoriæ teneamus: vt eius
occul-

Deut. 4.

Exo 16.



In Psal. cxxxvi.

Leut. 16.

occulta iudicia horreamus. Cū quādam Deus illam tam rigide punitiōne exercuit, & animaduertit in eos, dum mirabiliter ignis ē tabernaculo coruscavit, & bis cētum, & quinquaginta illos, qui incensum obtulerant, consumpsit. Tunc Deus Eleazaro sacerdoti filio Aarō praecepit, ut thuribula illorum, quos nuper ignis consumpserat, dantes thura, quae & cōflaret, & in laminas produceret, aleariq; eas figeret: ut cernāt eas pro signo, & monumento filij Israel, quibus cōmouerētur, ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aarō ad offerendū incensum Dñō, ne patiatur sicut passus est Cōre. Ut quid palā laminas illas Deus affigi praecepit? ad perpetuē rei memoriā, illius maximi iudicij, ut descēdentes, illud vidētes, horrēda Dei iudicia pauescerēt, & quomodo se gesserat Deus cū Core, & socijs eius, cognoscerēt. Recordatio pietatis, & misericordiae Dei nobis

Conclon IIIa 193

nobis ut speremus, suadet. Et siōrum meminisse iudiciorum, ut per timescamus, ut istis diabus virtutibus, & bonis, recta via pergamus, alijs vitae nostrae iacturam patiomur. Postquam Philistini in bello arcam Domini ceperunt. Cantū restituerūt tandem Iuda de creuit, ut plaga deinceps cessaret, quae eos durē afflictebat, propterea quod arcam feceris sibi vendicassent, quā in cūctum imposuissent, iugiter vacabis, quamuis ferosa adhuc indiguites, recta via tamen gradiebantur, & quae in Bethsames, quae domus Solis dicitur. In arca enim reposita erat virga Aaron, & vasculum pleuū mannae. Ut Apostolus inquit. Sic nōs habuimus gradientes recta via superna domus patris, videlicet domum Solis, quae est illa beatitudo, ubi facie ad facie planē Solē intueamur, videbimus Christū fulgentissimū in gloria Dei patris, baiulantes usq; quaeq; man-



In Psalm. cxxxvi.

maña suauissimum pietatis, & misericordiae Dei, & virgam iustitiae, & censuræ eius, & interim ab eis non declinare dextrâ, sinistraue, si perire nolumus. Iuuenti mugiebant, sed vaccæ retrò non cedebant, nec foetus suos, vt viderent, reuertebantur: sed sine intermissione ulterius gradiebantur. Non aliter si nostri affectus, filij nostræ carnis clamabunt, obturantes quasi aures nostræ rationis, eos nō audiam⁹: nec sibilis oris eorum pareamus: sed, vt Apostolus admonet, vltro petamus. *Philipp. 3.* Quæ retrò sunt obliuiscetes: ad ea, quæ superiora sunt, extendentes nosmetipsos. Curramus ergo vsque ad optatam vitæ palmam. Nec sæculi clamoribus obediamus, nec Babylonum votis pareamus. Si à nobis canticiones exegerint, illos non audiamus: sed oculos sursum leuantes, charam aspiciamus Sion, & insuper scopum vitæ nostræ ipsam

Concio. IIIE.

194

ipsam putem⁹. Non tamen immemores pietatis, & iustitiæ Dei hæc semper memoriter hæreant, & fixa præ oculis habeamus, videlicet, vt pium ipsum diligamus, & tãquam iustum timeamus. Hæc recordatio Sion efficit ne filij Israel modulentur, nec sua organa pulsent: & electi sui ne auidè lutulenta prædia affectent, nec indecenter voluptatibus, & delitijs se inuoluant. At quia oblitus sumus Hierusalē: ideo psallimus, exultamus, & lætatur Babylone. Quod si illud tremendum Dei iudicium in mente haberemus, & quò nostra corpora peruenient, in escam vermi⁹ tradēda, quo illecebris impinguiamus, & voluptatibus oblectamur: verè iniquitatis ostium tam parulū nō haberemus. At nonnullos videas tanquam cribrū, quo aqua funditur, aut quo farina mundatur, q̄ furfures seu paleas in se retinet, ac munda pellit. Recordamur voluptatum, & immū-

B b 2 ditie



ditæ carnis, vt cum offensione Dei
in similibus spæcijs volutemur
haud recordati Sion, & Hierusalem
siquidem abdita Dei iudicia multo
retrò omittimus. Rigidè in nobis il-
lata conuitia perpendimus, & gehē-
næ flammarum nō recordamur
nec serpentum, qui viscera mordet
meminimus. Porro in omnibus deli-
ctis, & conuitijs nullatenus Deo me-
minimus, sed potius creaturæ recor-
damur. Propterea que tam longè ab-
sentēs à patria, & ab illius memoria
Sio alienati cūsumus, idcō cū iucū-
ditate hanc miseram vitā degimus.
¶ D. Augustinus in hunc locum Psalmi
miserbens, non nihil à literalī & ge-
mano sensu deuiare videtur. At ne
hoc honoris ab eo tollamus, ipsius
sententiæ alludimus, nec reiiciendū
fore putamus. Sufficit enim ipsum di-
xisse, vt illi assentiamus, sicut in om-
nibus quæ (vt fateor) sapiēter, & pro-
pè diuinitus exarauit. Dextera mea
(in-

(inquit Augustinus) est vita æterna;
sinistra autem mea, est vita temporā-
lis. Semper enim dextera significat
quæq; proba, & honorifica: ipsa nam
que dextera est sedes honoris. Vnde
S. Mathæus inquit, quod in nouissi-
mo die probos ad dexteram ponet,
malos autem ad sinistram. In quibus
planè verbis nihil aliud sibi voluit,
quàm quod iusti in die illa exaltabū-
tur, & honorabuntur: mali autem
& iniqui punientur, & conuitijs affi-
cientur. Et cū in Psalmo dicit æter-
nus pater filio suo: Sede à dextris
meis: idem est, ac si diceret illi, vt
requiescat, & gloriatur in supremis,
& optimis bonis gloriæ. Nam sede-
re quieti congruit, & à dextris esse
magnalibus, & honorificis bonis po-
tiri. Et secundum hanc D. Aurelij ex-
positionē, cū populus Israeliticus
inquit: Obluioni det dextera mea:
Non secus est ac si diceret: Faxit De-
us vt celestibus non fruatur bonis, si

Matth. 25.

Psalm. 109.



In Psalm. cxxxvii.

non meminero tui o Hierusalem. Modò quamuis (vt ipse Augustinus ponderat) secus se res habet. Quàplurimi enim hunc ordinem euertunt, hinc, inde pro suo placito cuncta disponentes, & quæ à dextris locanda essent, à sinistris transferre videtur, & contrà. Apud ipsos nanque celestia bona à sinistris, abiecta; sunt, & à dextris lutulenta, & terrena prædia locant. Porrò nihil pretiosius, nihil ve sublimius apud ipsum peccatorem, quàm sterco terræ: & subindè apud eum nihil abiectius quàm bona gloriæ. Vndè regius David in psalmo de ipsis peccatoribus loquens *Psalm. 143.* ad hunc propositum ait. Dextera eorum, dextera iniquitatis, & dudum subsequitur de hac ordinis confusione. Quorum filij, sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Filix eorum compositæ, circumornatæ ad similitudinem templi. Promptuaria eorum plena. &c. Beatū dixerunt,

Concio. IIII.

196

runt, cui hæc sunt. Attendite, quàm primum enim dixit: Dextera eorū, dextera iniquitatis: tam dextere, quàm sinistra, transpositionem subiunxit, omnia inordinate cōfundens: & quæ ad laeuam oportuerat stare, dexterā versus apposuit, dicens: Hæc prophana, & lutulenta, beatitudinem esse, & ipsis potiētes, beatos. Ad hæc, quia ipsa dextera est beatitudo, à dextris hæc fore ponenda, quæ beatitudinis dona sunt: non secundū rei veritatē, sed secundū falsam hominū estimationē. Ideoq; dixit Psalter. Dextera eorum, dextera iniquitatis. O quàm plenus mūdus est huiusmodi iniquis hominibus! Quorum Deus venter est: & gloria in confusione ipsorum. Infelix ille Nabal Carmeli rebus suis feruens, ipsis mancipatus, & subiugatus erat: non Dominus sed rerum seruus, eò vt virtuti cūcta præferret, & etiam quos in mōte Carmelo greges pascebat magis amabat, quàm ipsam

Donum diligeret, aut potius cui ob-
strictus erat, videlicet David: qui tot,
tâque innumera in illum beneficia
conculerat, debitum rependeret: ita ut
cum ipse ad maximam penuriam do-
nenisset & sui similiter, ipse Nabal in
etropiparas dapes temulencus, tam
grande celebrauit convivium, de quo
scriptura ait, quod fecit convivium,
quasi convivium regis, adhuc tamen
insulse satis nuncijs David respon-
dit, & insolenter, dicens: Tollam pa-
nes meos, & aquas meas, & castris
pecorum, quæ occidi consoribus
meis, & dabo viris, quos nescio, viri
de sint? Sic sui criminis debitum
pretium Deus dedit Nabal, & meri-
tas sibi, quas modo penas luit, im-
posuit: quem intra decem dies occidit:
& cui tempus suggererat poenitentia,
nec tamen an fam salutis arripuit,
tandem morte periens in gehenna-
libus flammis sepultus est. Non se-
cus hanc eandem poenam subi-
bunt,

1. Reg. 25.

1. Reg. 25.

bunt, qui dexteram, & sinistram fa-
ciunt: & contra: Atque homines
eiusdem genij sunt ut ipsi Deo ca-
tera praeferant. Quæ omnia ema-
nant ex eo, quod Dei obliuiscun-
tur, & reliqua huius seculi temena
mente fixa tenent. Faxit Deus ut su-
pernis non fruar bonis, nec illius op-
tati faciem videam, & omnia bo-
na vera animæ meæ non me inveniât,
sed cuncta discedant à me si non me-
minero tui, ô Hierusalem, & mihi dul-
cis Sion. *In obliuione qui sunt in me.*
Potest etiam intelligi per dexteram,
virtus, & operatio studiosa, quia ipsa
dextera sit quicquid honorifice stu-
diose, & laudabiliter fit. *In obliuione*
Obliuioni deretur dextera mea.)
Hoc est, non accepta sint Deo, nec
remuneretur opera mea. Obliuisci
enim dicitur, cum non suggerit, aut
optulatur Deus. Vnde in Psalmo ha-
betur: Usquequo obliuisceris me in
sinu? Et alibi: Obliuisceris inopia mea.

1. Reg. 25.

1. Reg. 25.

Psal. 12.
Psal. 43.



In Psal. cxxxvi

Psal. 120.

stre, & tribulationis nostræ. Vel sic:
Non vltra Deus recorderur subueni
re dextere mee: nec amplius auxiliũ,
opemq; ferat mihi. Solet enim Dei
protectio per assistentiã dextere Dei
significari: vt in Psalmo: Dominus ca
stodit te: Dominus protectio tua, su
per manum dexteram tuam.
¶ Aduerte autem quod populus He
braeorum non tantum plorat cap
tiuitatem suam, quantum ipsum
casum, & miserabilem ruinam Hiera
salem: & sic in primordio istius psal
mi rationem sui luctus reddentes
dixerunt. ¶ Dum recordaremur
tui Sion: super flumina Babylonis
sedimus & fleuimus. O Sion, tuam
ploramus miserabilem ruinam, &
duram vicem dolemus tuam: fa
cta sub tributo es, quæ domina gen
tium quondam fuisti. Et hic dicit.
¶ Adhæreat lingua mea faucibus
meis, si non meminero tui. Hoc,
parcere cantibus, & fidibus, & orga
nis

Tren. 1.

Concio. IIIL.

198

nis suis: hoc, instrumenta suspende
re sua, non tantum pro misera suæ
captiuitatis dolore faciebant, quàm
quod meminissent Sion, & labefacta
tæ Hierusalem. Nã vera charitas ma
gis pro laboribus, & calamitatibus sui
proximi dolere debet, quàm de suis
persecutionibus. Egregius ille proto
martyr Stephanus inter acerbos lapi
dantiũ ictus, sui oblitus, aduersantiũ,
& lapidantium miseram sortem ma
gis dolebat. Et ita pro suis doloribus
nõ conqueritur, sed pro suis hostibus
dolens, dixit ad Deum: Domine, ne
statuas illis hoc peccatum. Et sancto
rum Princeps Christus in ara Crucis
torridus, & liuore cõfectus, & ipsi af
fixus patibulo, oblitus dolorũ suorũ,
magis angebatur pro inimicorũ rui
na: & sic pro illis orauit ad patrem
dicens. Pater ignosce illis, nesciunt
enim quid faciunt. O vtinam in no
stri sæculi diuitũ pectorib; hæc chari
tas arderet: & eximiã, quã ad hiben
turam

AA. 7.

Luc. 23.



In Psal. cxxxvi

curam in suis vel minimis necessita-
tibus fauendis, non nihil haberent
studij in succurrenda pauperum mi-
seria. Porro si charitatis ignem habe-
rent & proximorum mala, & penu-
riam sentirent, sicut & propriam re-
quirunt nuditatem, non utique egenos
fame perire passim cerneret: nec tan-
ta viduarum, seu celibum pauperies
vigeret. Non sic ille propè diuinus
Apostolus faciebat, qui propterea q̃
aliena, tanquam sua mala sentiebat,
dixit. Quis infirmatur, & ego non in-
firmor? Quis scandalizatur, & ego non
vror? Et alibi pro suorum salute pro-
ximorum cupiebat & ipse mala pati,
dicens: Optabam enim ego anathe-
ma esse à Christo pro fratribus meis.
Sanctus ille Dñi præcursor erga stulto
inclusus, & ligatus catenis, magis do-
lebat suorum discipulorum cecitatem,
quàm suam propriam calamitatem,
& afflictionem. Quamobrè ad Chri-
stum misit eos, ut sic mirabilia Chri-
sti

2. cor. 11.

Rom. 9.

Matth. 11.

Concio. III.

199

sti opera cernentes, eum non sent, &
sue cecitatis tenebras aboleret. Ipse
namq; gloriosus Baptista noxam suo-
rum magis sentiebat, quàm sui atri car-
ceris vincula horreret. Et ita sue iusti-
tiæ, aut libertatis cura eum non tene-
bat: sed suorum discipulorum igno-
rantia contristabat, & eorum solus il-
lum maximè angebat. O charissime,
Deum precare, ut in tuum plissimum
ingerat pectus sinceram proximorū
charitatem: ut quodam animi feruore,
instar optimi Christi sectatoris,
magis eorum ruinam doleas, quàm pro-
prie afflictionibus te exerceas. Non
secus Hebræi fecere, qui modulami-
na, & psalmodia, omniq; malices in-
strumenta abdicabant, nec prorsus
oblectari volebant, dum recordaban-
tur Hierusalem, nec fore sibi letandū
ducebant, donec in pristinam gloriā
restitutā eam cernerent. Vide sub-
sequens carmen addunt, dicentes:
Si non proposuero Hierusalem in

Luc. 7.



In Psal. cxxxvii.
in principio letitiæ meæ.) In Græco
habetur, *ἡ πρώτη πρὸς τὴν ἀρχὴν*, hoc est, si
non praposucro, Si non prætulero lu-
ctum Hierusalem, & eius dolorē om-
ni gaudio Babylonis. Omni nanq;
terræ gaudio, letitia, & gaudium Dei
præire debet: & omnib⁹ præferri. Am-
plexare huius sæculi prædia, at præ
omnibus diliges Deū. Diues esto, opi-
bus abunda: dum modò æternas diui-
tias grãdiores reputes, & incōprehēsi-
bilis mensuræ. Non peccat diues eo
quòd diues sit, non præsens, nō coniu-
gati, nec qui illecebris educantur: ve-
rū quod nocet, illud est, hæc omnia
magis, quā ipsum Deū diligere. Modò
recordatio Sion sæculi memoriæ præ-
ferenda est: & letitia Hierusalē, gaudio
Babylonis. Quāuis mihi Babylonis de-
litiæ sint, pereā si nō praposucro Hie-
rusalē in principio letitiæ meæ, malū
sit mihi, si illā omnibus nō prætulero.
Nam in pectore meo spiritus gaudia vi-
gebunt, & bona Dei meā reficiēt ani-
mam:

Concio. III.

200

nam, magis quā prædia terræ. Attē-
dite, & videre. Lex enim Dei non pri-
uat nos terræ gaudijs, nec nos ridere
vetat. Verū ne his abutamur nos ad-
monet, atq; iubet, videlicet, q; gaudia
Babylonis nedent in obliuionē gau-
dia Sion: nec in vilipendium tradant
præmia Hierusalē. Sic enim habetur
in Deuteronomio quòd dixit Domi-
nus ad populum suum Israel, per os
Moyfi: Obserua, & caue nō quando
obliuiscaris Dñi Dei tui: & negligas
mandata eius, atque iudicia, & cære-
monias, quas ego præcipio tibi ho-
diē. Neque postquam comederis, &
satiatus fueris, & domos pulchras edi-
ficaueris, & habitaueris in eis, ele-
uetur cor tuum, & non reminif-
caris Domini Dei tui, qui eduxit
te de terra Ægypti: & de domo ser-
uitutis. Et Apostolus: Induimini
Dominum Iesum Christum: & car-
nis curā ne feceritis in desiderijs. Vbi
Paul⁹ nō præcipit nobis, ne letemur,
aut

Deut. 3

Rom. 13



aut gaudiamus, & induamur, &c.
sed quod illud non sit in desideriis, &c.
quasi effrenate qui currentes, aut qua-
si nonnulli hominum faciunt auidē
& effrenate suos quosque affectus se-
ctantes, in vicijs se volutantes. Hoc
nimis est, quod fieri verat, quod
fugiamus admoneri. Curā carnis ha-
bere vos; sed non in desideriis: tam-
quam gentes, quae ignorant Deum in
passione desulteri, & quasi bestia, quae
ducuntur passionibus suis, nec ratio-
nem habent. Unde liquet non conse-
stere claminū in diuitijs, sup. dapibus,
aut vestibulo sed in hoc inuabulo, &
inordinato affectu. Itaque si gaudium
aliquid, & latitia nobis offertur: in
qualibet occasione latitiae occurren-
te, prius nostrae captiuitatis, in qua
nunc degimus, miseriam ob oculos
ponamus, quā latitiae dolum nos
metipsos: ut hoc modo admisionē
doloris velut misceatur, ac temperetur
nostrū gaudium; ne fiat gaudium
nostrū

nostrum effusum & maius quā exu-
lem, & captiuitatis filium deceat. Ru-
ben filius senior Iacob, quoniam dor-
mierat cum Bala nouerca sua, & pa-
tris sui Iacob vxore, postea pater di-
xit ei: Effusus es sicut aqua. Quasi a-
qua, quae funditur, quae nullum vesti-
giū sui in vase relinquit, nec saporis,
odorisve: sic effrenate & quadā nimia
auiditate peccasti, & quasi bestia abs-
que vlla Dei, siue mortis recordatio-
ne, nec incestus, quē cōmisisti, & in iu-
rie, qua patrem tuū affecisti. Plerosque
videas peccatores, qui sunt quasi e-
quus & mul⁹ (ut inquit Psaltes) in qui-
bus non est intellectus: quos non te-
net horror, ipsique tā effrenate pec-
cāt, ut nihil eos cōtraxisse poeniteat.
Vasa, quae in se alios continent liquo-
res, ut balsamū, oleum, vinū, lac, &c.
haec si fundas nihilominus remanet
in vase aut odor, aut color. &c. aut ali-
quod horum vestigiū: quo cernitur,
talē in se cōtinuisse liquorem. At cū

Genes. 34.
Genes. 49.

Psalms. 31.

Cc fundi-



In Psal. cxxxvi.

funditur aqua, nihil omnino in vase
remanet: nec vestigiū ei⁹. Caue tibi,
ō homo, ne forsan si peccaueris, fun-
daris velut aqua, prorsus oblitus Dei:
sed siste gradū parumper, & conside-
ra prius omniū horum finē, & te pu-
debit peccare. Verū quoniam mul-
ti in secundis rebus & dolosis, nec vi-
ris hui⁹ seculi voluptatib⁹ sine aliquo
termino, nec ratione peccare cōsueue-
rūt, vult piissimus De⁹ angustias, & la-
bores cū his bonis miscere, & tēpera-
re, ne corruamus. Sic per Oseā animę
peccatrici, quę dicebat: Vadam post
amatores meos qui dant panes mihi,
& aquas meas, & lanā meā, & linū meū
& potū meū. Subdit Ieremias: Pro-
pter hoc ego sepiā viā tuā spinis. Ideo
em̄ Deus viā nostrā sepiit spinis: quia
effrenatē delinquimus. Spine namq^{ue}
& tribuli pungūt, & malē torquent.
Sic etiā in anima peccatrice Deus tri-
bulos sepiit, qui pungant, fodiāt & di-
lacerent malā & labefactā eius con-
scien-

Osee. 1.

Concio. IIII.

202

scientiā. Cuncta seculi gaudia mista
sunt amaritudine: cuncta mundi pre-
dia, dolore parta sunt. Omnes carnis
voluptates, tēdio conflata sunt. Om-
nis eorū amor in odium conuertitur
& luctum. Nec simpliciter eadē no-
bis adesse permittit De⁹. Aspice quid-
nā sacra scriptura dicat de illo Amā:
Egressus est itaq^{ue} illo die Aman latus Hester. 9.
& alacer: cumq^{ue} vidisset Mardochæū
sedentem ante fores palatij, & nō so-
lū nō assurrexisse sibi, sed neq^{ue} motū
quidem de loco sessionis suę, indig-
natus est valdē. En quā sit comes & so-
cia, ira & indignatio huius seculi gau-
dij. Et subdit scriptura deinde quod
conuocauit Aman coniugē suam Za-
res, & amicos suos, & ostendit eis ma-
gnitudinē & opulentiā diuitiarū sua-
rum, & dixit: Et cū hæc omnia ha-
beam, nihil me habere puto quādiu
videro Mardochæū ludēum sedentē
ante fores regias, &c. Nūc licet cōsi-
derare miserā horū seculi magnatū,
Cc 2 & prin



In Psal. cxxxvi.

& principum sortem : cū parvus dolor, levis tristitia, & modica exacerbatio plus torquet animum eorum, & vrit, quā omnes seculi delitiæ possint incundare illos, sicut & hic temulentus confitetur Aman. Hoc ipsum Deus videtur facere, ut pijsim⁹, videlicet, ut cū in omnibus his verum, & completum gaudium non inueniamus, omnem fiduciā, omneque animi desiderium ad alta tollamus, & in ipso locemus : & hisce vitam saeculi rebus, tanquā viatores, & peregrini.

Luc. 1.

¶ Nec mysterio carere videtur, dicere tibi: Letitiæ meæ. Hoc est Hierusalem ego præferam letitiæ meæ. Nā iusti & Dei amici, honorem Dei, & cōmunem vtilitatē zelantes, suis lucris præponunt. De sancto illo sene Simeone inquit beatus Lucas, quod expectabat consolationem Israel. Quo loco beatus Ambrosius asserit. Benè iustus, quia nō suā, sed populi gratiā requirebat

Concio. IIII. 203

rebat. Utinā modò Deus huiusmodi hominū grandē suggereret nobis copiā, qui rēpublicā moderarentur. Secus em̄ se res haberet, ac modò se haberet. At iā illa ætas aduenit, de qua D. Paulus: Omnes querūt quæ sua sunt, Philip. 2. non quæ Iesu Christi. Omnes in pecuniaribus, & priuatis, suisque lucris student, & huiusmodi mūdus scater hominibus, qui sub zeli specie se autumāt pro communi vtilitate insudare & quæ sua sunt, occultè prætendunt. Phinees quoniā peremit Madianitā Num. 35. illam, summi pōtificij sedē obtinuit. Modò verò rari sunt, qui si viderint Dei honorē solo equatum, illū ardenti pectore exigant. Apostolus Dei ad Timotheū scribens, & inter agendū de multis hominū vitijs, in hæc verba prorūpit: Instabunt tempora periculosa. Erunt homines seipso amantes 1. Tim. 3. cupidi, elati, superbi, blasphemī, parētibz nō obediētes, ingrati, scelesti, sine affectione, &c. Horum quasi fun-

Cc 3 da-

In Psalm. cxxxvi.

damentum, & petra malorum, & super quod alia nituntur, est proprius amor, & sic primū dixit. Erunt homines seipso amantes. At nos gloriam nostrā ne Dei præferamus honori: nec obliuiscamur Sion: quamuis fallax, & inimica caro ad suas nos vanitates inducat. In omnibus, quæ fecerimus, Deum præ oculis habeamus, ut sancta cordis compunctione muniti eius gratiā obtinere valeamus, & postea præmium sempiternum. Amen.

CONCIO. V.

Memor esto Domine filiorum Edom, in die Hierusalem.



Paruum, & satis superque notū est, quod Isaac filius Abrahæ patriarchæ duos suscepit ex Rebecca liberis: quorū alter Esau, alter Iacob dictus. Iacob autem geminum nomen sortitus

Genes. 25.

Concio. V. 204

tus est. Nam cum antea Iacob diceretur, postea cum angelo luctas, nouū illi nomē indidit angelus, & imposuit illi Israel: quod est, Vir Deum videns. Unde liquet, quod ipse Iacob dupliciter nuncupatus est, videlicet, & Iacob, & Israel, à quo populum Dei descendisse legimus, quem Israeliticum appellamus, aut filios Iacob alio nomine. Hic populus à Deo electus, & legis diuinæ cultor, est ipse, de quo in nostro psalmo diximus, in miserā Babylonis captiuitatem fuisse reductū per Nabuzardanā moderatorem exercitus Nabuchodonosor regis, & eius militię equitū ducē, sub imperio, & dura seruitute ipsius Nabuchodonosor constitutū. Similiter & Esau frater Iacob geminū nomē sortitus est. Prius namque dictus Esau, postea à Edom nūcupatus est. Cum natus fuit, dictus est Esau, quia pilosus erat. Denique verò Edō appellatus est, quasi rubeus, pro illo cibo lenticulū rubeo, quo frater suus Iacob

Genes. 32.

Genes. 25.

Cc 4 • illum



In Psal. cxxxvi.

illum cibauit, vt Genesis vigesimo
quinto scriptum est: & optime adno-
tat D. Hieronymus in primū caput
Abdiae Prophetae: Et habitauit Esau
in monte Seir, & filij & successores
eius: vt in Genesi habetur. Porro E-
sau, Edom, & Seir, vnus, & idem sunt.
Vnde descendentes ab Esau, dicuntur
filij Edom, horū habitatio, Idumæa.
Et quando Esauas dicit: Ad me cla-
mat ex Seir: Et Ezechiel trigesimo
quinto: Ecce ego ad te mons Seir:
loquitur cum Idumæa, quæ montē
Seir possidebat. Abdias aduersus
Idumæam prophetauit: Hæc dicit
Dominus Deus ab Edom. Itaque
populus Israel, & Idumæa ex ad-
uerso erant, quasi duæ tribus à duo-
bus gemellis, & fratribus descen-
dentes, videlicet, Iacob, & Esau.
Modò quando isti Babylonij petie-
runt Hierusalem, & ascendentes
ciuitatem, & templum eius destru-
xerunt, captiuantes populum Israel,
nulli . + . filij

Genes. 36.

Esau. 12.

Ezechi. 35.

Concio. V.

205

filij Edom, hoc est, Idumæi descen-
dentes ab Esau, auxiliaturi Iacob, nō
tamen fecere, sed gauisi valdè suppe-
tias ferentes Chaldæis, eis animum
adhibebāt, aduersus fratrem Iacob,
& Israel. Itaq; populus Iacob à Chal-
dæis, & pariter ab Idumæis persecu-
tionem tulit: & ideò propter hoc ip-
se conqueritur de Edom in duobus
subsequentibus versibus, & in duo-
bus reliquis, quibus cum Psalmus fini-
tur, de ipsis Babylonijs. Et notare licet
quòd populus Israel prius implorat
Dei auxilium, & vindictam aduersus
Edom apostrophans ad Deū, & mox
aduersus Babylonios. Nam qui varijs
ictibus transfixus est, prius dolet de
maiori ictu, qui cum magis torquet.
Modò nostrorum illata vulnera ma-
gis sentimus, atque dolemus, quàm
aliorum, & exterorum inimicorum.
Quippè qui, si fortè ibi aliqua eueni-
ret calamitas, aut præditio fieret, &
nosset filium tuum, siue fratrem, aut

C c 5 ami-



In Psalm. cxxxvi.

amicum aduersus te suppetias ferre,
planè hoc maximè sentires, videns
eum, qui auxilium, & opem foret la-
turus, proditorem factū esse. Adhuc
tamen apud historiographos habe-
tur, inter quos Suetonius Trāquillus
scribit, quod quando illi conspiraue-
runt vt Cēsarem interficerent, quē
in senatu ignominiose interfecerūt,
viginti tribus pugionis ictibus trāsfi-
xerūt: at Cēsar vidēs Brutū, quē exi-
mio amore psequēbatur, & tanq̃ pri-
mogenitū suæ rei familiaris heredē
creauit, inter proditores, & sicarios ef-
se, hic dolor maximè illū torfit, & su-
per omnia vulnera sensit, dicens. Et
tu fili? Et regius psalter inquit. Homo
pacis meæ, in quo speraui, magnifica-
uit super me supplantationē, &c. Quo-
niā verò Israel fratris Esau sibi illatæ
iniuriæ magis doluit, sic prius de Idu-
mæa, & Edom conqueritur, quàm de
Babylonijs, & vindictam à Deo pos-
tulans, & oculos in alta tendens,
dicit.

Psalm. 40.

Concio. V. 206

dicat. 3. Memor esto Domine, filio-
rum Edom in die Hierusalē. Oratio
est eclipctica, hoc est, defectū patiens,
cuiusmodi esse solent orationes im-
precatoriæ, vt ipsa etiam loquēdi for-
ma, animi indignatio, & rei indigni-
tas, pro qua fit imprecatio ostenda-
tur. Vocat diem Hierusalem, diē de-
solationis, & destructionis eius, cū
ab ipsis Chaldeis dissipata est. Ad hūc
sensum habet intelligi illud Ecclesia-
stici: Mihi heri, tibi hodiē. Hodie tri-
bulor & persecutionem patior: cras
eandē patieris tu. & illud psalmi: Dñs
irridebit eum: quoniam prospicit,
quia venit dies eius. Vbi de ipso pec-
catore loquitur, cuius diem vocat sup-
plicium eius, in cuius interitu Domi-
nus ridebit, & subsannabit eū. Simili-
ter habet intelligi illud Hieremiæ.
Diem hominis nō desiderauī, tu scis.
Ac si diceret: Nemini malū optaui:
sed pariter omnibus bonum deside-
ro. Neminem anxiatum velim, sed
omnium

Ecclesi. 38.

Psalm. 36.

Hierem. 17



In Psal. cxxxvi.

omnium exopto solatium. Nunc vero loquens Israel, ac si diceret. Memoro, Domine, filiorum Edom, &c. Protector noster, Deus Israel, da filiis Edom secundum scelera sua. Ne obliuiscaris, Dñe, iustitię tuę: & ea animaduersione illos affice, quā versutia illorum postulare videtur, quippe cū in die desolationis Hierusalem cū hostes irruerent in nos, vt captiuos nos ducerent. Ipsi quoque confines nostri, & qui velut fratres nobis suppetias lauri essent, & opem ferre deberēt, defendentes nos ab ipsis: veruntamen conciliati aduersus nos iram inimicorum acuebant, & illis animum adhibentes, cum quodam impetu clamantes, dicebant. Exinanite, exinanite, vsque ad fundamentum in ea. Memento, Domine, ne rā seua libido, & tyrānis impudē relinquatur. Egrē rulerat Idumæa videns scēlicē sortem fratris, ac confinis sui Israel, & postea in afflictionibus eius gaudebat,

Concio. V. 207

bat, & oblectabatur. In quibus nam vigebar & ardebat liuor? Inter fratres. Ea est nostri sæculi calamitas, ad eū statū res peruenit, vt inter cognatos, & cōsanguinitate affines reperitur inuidia. Nec ita molestē feres vidēs extraneū, & alienigenā ad magnā honoris sedem aspirasse, quā cū huiusmodi, frater, aut tibi notus est. Dum quis videt alium sibi coquū, qui ab incunte ætate conuenerunt inter se, & primarū dimēta literaria adhuc paruuli didicere & trocho, calculis veludebant pariter incedentes, modo eundem cernens in grandi statu, & honoris culmine sublimatum, peculiariter tamen, si, vt rerum est vicifitudo, & sua aduersa sors subditum illi traxit, hoc molestum, satis superque graue nostrę naturę videtur. Nec facillē fert, & cum malē torquet. Ita prorsus filij Iacob grauiter ferentes quod suus frater Ioseph eis dominaretur, quem æquo animo Ægyptij Genesi. 37. tunc-



In Psal. cxxxvi.

Gen. 4. 1.

1. reg. 18.

Ioan. 8. 7.

tulerunt, & libenter ei obtēperarunt extranei, quem sui fratres vēdiderāt. Horrendum, impiumq; est, & execrā dum valdē de proximorum laboribus, & aduersis oblectari, & pro bonis fratris sui pēnitere. Quisnam Regem David adēdō vexauit, & varijs persecutionibus, & insidijs vsq; quaque confusus ei mortē parauit? Saulis inuidia, quę pectori suo hærens fernebat: eo quod fœminæ Israel choros ducentes canebant. Saul percussit mille, David decem millia. Et filius suus Absalom magna ambitione, & libidine correptus, patris sui regnum vsurpare conatus est. Numquid Christum Dominum crucis patibulo aliud affixit, quā hęc dira nimis, & truculenta bestia? S. Ioannes de Pilato inquit, quōd sciebat quia propter inuidiam tradidissent eum. Hunc autem liuorem non Arabes, nec Profelyti habuere, sed ipsi Iudæi: & ita dixit illi: Gens tua,

& pon-

Conciō. V.

208

1. reg. 34.

& pontifices tui, tradiderunt te mihi. Gens tua (inquit) quasi domestici tui, & quos tu educaſti. Mirabile erat illud Heli sacerdotis: de quo sacra scriptura inquit, quōd non poterat videre lucernā, donec extinguebatur, eo quōd debiliſſimum organum viſus haberet. Sic quoque qui inuidia flagrant aſſiſtere nequeunt bonis aliorum operibus, quæ irrita facere ſtudent, & pro ſuis viribus, tenebris offundere contendunt. Hi ſolū aliena crimina coniectant, his aluntur, & oblectātur, hæc obſeruāt, vt alijs obijciant. Nec præclara ſtudio ſorum facinora aliquāliter cernunt: quinimō tanquā lippi coruſcatione fulgoris bonorum læduntur. Dum ſus quendam hortulum roſis conſtitū ingreditur, ibi ſtercus, in quo volutetur, cernens, ad idē currit, minimē de floribus curans. Nō ſecus habet ingeniū malorum, qui velut ſcarabei, limo aluntur, quærentes proximorū defe-



In Psal. cxxxvi.

Iob. 5.

defectus, in quibus suam libidinem exercentes, viuant. Paruulum occidit inuidia: inquit Iob. Idest, cordis inopem, & strictum, occidit inuidia. Nam eò pusillanimes sunt, & misera biles, ut illud, quo reliqui viuunt, illis noceat, & fulgens vita iusti illis mors est. Num maiorem hac vidistis miseriam, & animi mendicitatem? Propterea aptissimus locus, & congrua sedes inuido infernus est. Nam dicito mihi, quid in cælo inuidus faciet? Si fieri posset, ut liuore correptus qui est, cælum ingrederetur, quidnam sibi futurum esset? quippe inuidia tabescit, præ nimio dolore videns sanctorum gloriam tandem rueret. Nam inuidia est tristitia de bono alieno: quid si bonum illud, & gaudium perenne est? Ideoque proprius sibi, & a comodatissimus locus, barathrum est, & sedes inferni, ubi perfecta miseria, & ingens luctus, liuidus inter liuidos. Et si quidem tam egregiam, tamque splendidam

Concio. V.

209

didam sedem obtinent, quiescere relinquamus eos. Modo Idumæa suis fratribus Israel felices euentus, & sortem optimam, & quod populus Iacob esset populus Dei dilectus, & filij Edom substituti Israel, & subiecti. Nā Regius David imposuit tributum Idumææ, quod solueret populo Israel, & cum huius rei inuidia causa esset sui mœroris, nunc misera ruina Israel, gratulabantur, & hostibus animum adhibebant, quo dolore transfixi filij Iacob ad Deum conuersi, de illorum tyrannide conquerentes, dicunt. Memor esto, Dñe, filiorum Edom. Sed dicet aliquis: ut quid hoc? Numquid iusti aduersus hostes vindictam efflagitant? Numquid gaudent pro damnis suorum inimicorum, & obrectantium, seu deliderant, ut ira Dei descendat super eos? Unde licet notare, quod hoc ipsum, quod asseritur hic, quanuis videatur inprecatoria oratio, quia huius speciei fortitur,



In Psalm. cxxxvi.

tur, & quasi affectus vindictæ in ea ostenditur, secundum tamen rei veritatem longè res se habet. Nam est quaedam prophetia, in qua egregius psaltes duram Idumæe animadversionem venturam prædixit, ob tyrannidem, quam in fratrem suum Jacob exercuit. Sic enim postea contigit. Nā occulto Dei iudicio fundit⁹ euer⁹sa, & destructa fuit, ut habetur apud Herodotum, & in libro Danielis, & in libro Iudith, exarata Cambyſis Syriæ regis manu, alio nomine, Nabuchodonosor, appellatus: qui mittens sui exercitus ducem Holofernem cum maxima copia, obiter expugnavit Syriam, Sobal, & uniuersam Apamiam, & Mesopotamiam. Venit tandem in Idumæam, ubi diebus triginta commoratus est, quam desolatam reliquit. Sic noster propheta in hoc prædixit psalmo, sub stylo, & modo orationis, & efflagitæ deprecationis. Nam ea, quæ ventura sunt, varijs

modis

Concio. V.

210

modis solent prædicere prophete. Sic Eliseus propheta ascēdit Hierico visere Dei prophetas, & de rebus diuinis sermonem facerent, inquit scriptura, quod quidā pueri forsan impulsā suis parentibus idololatri, ut illū subfannarēt, & exeūtes obuiā ei dicerent illi. Calue ascēde, ascende calue: 4. reg. 2. & ait scriptura quod maledixit eis in nomine Domini, & statim exierunt duo vrsi de medio nemoris, & occiderunt ex illis quadraginta duos paruulos. Nūquid sanctus propheta ira, aut indignatione motus illis maledixit? Nequaquā. Nam hæc non fuit maledictio, neq; execratio, sed prophetiæ verificatio, & perfectio, sub maledictionis nomine. Deus nanq; Heliseo reuelauerat horum puerorum necē, quā ille prædixit, & prophetauit, nō secus, ac si dixisset. Exhibunt duo vrsi, & dilacerabunt eos. Sic etiam in psalmo illo: Deus laudem meam ne tacearis, &c. Constitue super eum

Psal. 108.

D d 2 pec-



In Psal. cxxxvi.

peccatorem, & diabolus stet à dextris eius. Vbi præsens optatiui sortitur vicem futuri præsents. Cum iudicatur, exeat condemnatus, & fiat oratio eius in peccatum. Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Et huiusmodi reliqua, inquit veritas Hebraica. Fient dies eius pauci, & episcopatum eius accipiet alter. Constitues super eum peccatorem, & diabolus stabit, &c. Omnia hæc optatiua, resoluenda sunt per futura, quæ quodam quasi Dei spiritu Dauid delibutus prædicebat, & peccatoribus mala euentura prophetabat. Nō quidem regius ipse propheta animo impuro, aut aliquo affectu vindictæ id proferebat, sed spiritu prophetico enunciabat. Eodem modo se habet in hoc loco. Nam cū dicit. *Memor esto, Dñe, filiorum Edō.* hoc est, scio Dñe, quod recordaberis filiorū Edō, & futurū est, vt recorderis eorū, & itā tuā in eos exercebis: & debitū sui criminis

Concio. V.

211

minis præcium obtinebunt, dum venerit Holofernes, & dissipabit eos. Hoc ipsum, q̄ noster Regius psaltes prædicit, idē omnino alij duo prophete satis insignes, nimirū Hieremias, & Abdias, prophetarūt. Ipse quidē Hieremias tāquā oculatus testis, & proprijs oculis Idumææ ruinam vidit, dum Chaldaei desolauerunt Hierusalem; ipse mansit in monte Sion fixis inuicem manibus, humique fixus, miserā Hierusalem sortem fleuit amare, & tactus cordis dolore prorupit aduersus Edom, dicens. *Visitabit iniquitatem tuam filia Edom, discooperiet peccata tua, &c.* Similiter Abdias prophetans aduersus Edō, dixit. *Visio Abdiæ.* Hæc dicit Dñs ad Edō, &c. *Denique postq̄ multa flagella rerulit super uerura illi, huius rationē reddit euentus dicēs.* Propter interfecionē, & iniquitatē in fratre tuū Iacob, operiet te confusio, & peribis in eternum. Ex præfatis plane colligitur iniquorū

Tren. 4.



In Psal. cxxxvi.

supplicia, & quanta maxima cum eorum
confusione sua Deus manifestabit pec-
cata, & quod Idumæa usque quaque pe-
ribit. O quanta confusio, & quantus erit
dolor in die illa, quando maximus Deus
abdita eorum crimina nota faciet, &
cogitationes cordium perferutabit. Cum
venerit in nouissimo die Christus Do-
minus (ait Paulus) illuminabit abscon-
dita tenebrarum, & manifestabit confi-
lia cordium. Quid erit tibi o peccator,
in illa die cum Deus animaduertens in
te sicut in Edom, qui socius fuisti ei
in malitia, & in tyrannide, & in inuidia
similis, & discoperiet peccata tua? Quid
dices? quid respondebis? Quoniam te
vertes, cum videris, quod nimium abdi-
ca & occulta inimicis tuis patebunt.
Tunc fiet seruitium nostrorum cordium,
& vniuersis patebunt, quæ peculiaribus
amicis horrebamus ostendere. Iudicium
Domini cum habitatoribus terre,
ait sanctus propheta Oseas. Non est enim

cor. 4.

Osec. 4.

Concio. V.

212

enim veritas, non est misericordia, &
non est scientia Dei in terra. Male-
dictum, & mendacium, & homici-
dium, & furtum, & adulterium in-
undauerunt: & sanguis sanguinem
tetigit. Hæc, & similia crimina acer-
time Deus puniet, quamuis tace-
re modo videatur, & nobiscum dissi-
mulare, & limis quasi oculis nostra
opera inspicere. Quando filij Israel
iussu Dei exierunt de Ægypto ad ter-
ram promissionis, iter facientes per
desertum, occurrit eis Amalech, qui
bus eum durum certamen iniit.
Hoc Deus ipso tempore videns ta-
cuit: verum post quadringentos an-
nos, vocauit Deus Samuel cui præ-
cepit, ut diceret Saul regi Israel hæc
verba: Recensui quæcumque fecit
Amalech Israeli: quomodo restitit ei
in via, cum ascenderet de Ægypto.
Nunc vade, & percutite Amalech, &
demolite vniuersa eius. Interfice a vi-
ro usque ad mulierem, & paruulum, & e-

Exo. 17.

1. reg. 15.

D d 4

Put-



In Psal. cxxxvi.

Putabāt illi Amalechitā nō vltā sui
maximi peccati Deū recordaturum:
quib⁹ inopinatē suus dies accessit, &
miserā eos calamitas obsedit, & pro-
triū sui facti tulerunt. Sic tibi eueniet,
qui multiplicas peccata, & insuper
addis: qui & Deū dormire existimas
ne te pudet. Putas Deū iniustū esse,
aut verō quōd nostra delicta non pun-
niet? Putas eum aliquāliter in seium,
nec prorsus sapientem esse, vel quic-
quid facis ignorare, aut quicquid
cogitas, illum latere? Putas quōd sic
Deus tuorum palliator criminum,
aut quōd tuis fauebit peccatis? Iu-
dicio cōtendam tecum, quia dixisti,
non peccaui, ait Dñs per Hieremiā.
Sicut evertit Deus Idumēā, & quā-
savit Amalech, sic in nouissimo die te
cum faciet, quorum memoriam ex
terra delebit. Sicut pisces capiun-
tur hamo, & aues laqueo comprehē-
duntur, sic capientur homines in tē-
pore malo, cum eis extēplō super-
uenerit.

Ierc. 2.

Eccle. 9.

Concio. V. 213

uenerit mors. Ibi sectio vitiorum in
fasciculos fiet, & peccatorum plena
combustio: vbi etiam apparebunt co-
gitationes, & pectoris arcana. In ma-
gni iudicii die lustrabit Hierusalem
facibus, & lucernis, vt ipse per Sopho-
niā dixit. Et erit in tēpore illo, & serui
labor in Hierusalem lucernis: & visi-
tatio super viros defixos in facibus
suis. Ibi confusio magna erit, & dura
nimis delictorum animaduersio fiet.
Hęc superuenient eis, qui quasi effre-
nes equi, Deū, quem nihil fugit, vi-
cissim offendunt: ipse in vanitatibus
volutatos, virgis, & flagellis visita-
bit. Et quoniam in illo tremendo iu-
dicio non modō punientur peccata,
sed prius eorum adiacentia, & quae
aggravant culpam, examinabuntur,
peculiariter tyrannis, & acerbitas fi-
liorum Edom, qui Chaldaeos alloquē-
tes, & ad malum, animum adhibētes,
dicebāt. Exinanite, exinanite. &c.
D. Augustinus legit: Euacuate, euacua-

Sopho. 1



In Psal. cxxxvii

cuatē: quod idem pollet. Est em̄ quā
si similitudo, & metaphora cisternę
veluti, si dicerent: Euacuatē, euacua
te funditus, & exhaurite omnem cō
solationem, & lætitiā eius. Nec
vestigium aliquod, nec lapis reman
sit in Hierusalem. Non semel dumta
xat dicunt: Exinanite: sed vicissim re
petunt vt ostendatur magis eorum
furor, & impetus verborum, quibus
irruerāt, animum adhibentes Chal
daeis, dicentes. Pereant, pereant hi,
dissipate, dissipate eos. Auferte no
men eorum de terra: & non memo
rentur amplius, nec sit Israel. Vlterū.
Vide quā exactam curam, iniqui
adhibent, vt suos expleant affectus,
quā recta pergunt versus infer
num. Mirabile quidem est, sollicitā
exactoris curam videre in exigendis
reditibus, quos miser agricola non
legit, vt in ergastali tenebras mitti
ber: vt soluat debitum. Porro scri
bæ, & notarij, & formularum, cau
tores

Concio. V. 214

tores eō intendunt vt aliorum loca
los exhauriant, & venam crumenę
scindant. Et similiter contractores
vt rem familiarem sibi comparent,
quā solliciti & vndique nundinas
huc, illuc lustrant, nec quiescunt.
Insuper luxuriosi, & libidinosi, vt
sui affectus igniti desiderium com
pleant, quā sollicitam curam ge
runt. Omnes conuersi sunt ad cur
sum suum, quasi equus impetu val
dens ad prælium: inquit Hieremias,
& quasi effrēnes suas quique se
ctantur voluptates, & tanquam
fues in limo volutantur. Omnes
sunt ad malum propensi. Velo
ces pedes eorum ad effundendum
sanguinem, omne periculum su
bire non formidant, dummodō,
quod ardenti animo sectantur, ob
tineant. Omnem substantiam con
sumunt, vt feruiant voluptati
bus suis, & illecebris, & valetudi
ni indulgeant. Vnde Dominus
per

Hier. 8.

Psal. 13,



In Psalm. cxxxvi.

Icre. 7.

per Hieremiam cōqueritur, dicens:
Nonne vides, quid isti faciunt in ci-
uitatibus Iuda, & in plateis Hierusa-
lem? Filij colligunt ligna, & patres
succendunt ignem, & mulieres con-
spargunt adipem, vt faciant placent-
as reginæ cæli, & libent dijs alienis,
& me ad iracundiam prouocent. Ec-
impiorum opus, & quàm sint demo-
nis seruituri deuoti, & sub illius vexi-
llo militantes aduersus Deum. Hæc
dira sollicitudo similis est illi, quàm Ba-
lac Moabitarum rex adhibuit, vt Ba-
laam populo Dei malediceret. Qui
in quendā locum duxit eum, quem
cū benedixisset Balaam, rex ad al-
ium locum transtulit, & mox ad al-
ium, vt sic vbique translatus forsitan
alicubi malediceret, & sic tantam cu-
ram adhibuit, ne defectu impēse cu-
ræ populus, quem Deus benedixit,
maledictus fieret. Idem cauillatores
illi & versuti Pharisei intenderunt,
cū Christus cæcum à natiuitate
sua

Ioan. 9.

Concio. V. 215

sua illuminauit: qui mox eius facti
mirifici iudicium ab ipso cæco exi-
gunt. At postquam confitetur Chri-
stum hominem frugi, & eximie san-
ctitatis dono præditum esse, illum pa-
rentes eius vocant, & postea cæcum
ipsum seducunt, hanc exactam ope-
ram, & peculiarem sollicitudinem im-
pendunt, vt suæ deprauatæ intentio-
nis affectum haberent, videlicet, ho-
norem & famam Christi obscurare.
O vtinam tantam curam homines
adhiberent in exequendis Domini-
cis præceptis, quantam impij adhi-
bent in sibi illatis iniurijs vindicandis.
Non secus Idumæi ira incensi & indi-
gnatione tabefacti, maximo spiritu,
& seruire sollicitabant Chaldaeos di-
centes. Exinanite exinanite vsq;
ad fundamentum in ea. Non vt eum
que euacuate illam, sed vsque ad fun-
damentum. Ne vestigiū aliquod eius
relinquatis, nec nomen ultra sit illi.
Ingenium impiorum est, nomen bo-
norum



In Psalm. cxxxvi.

Iere. 17.

norum euacuare, & funditus eradicare: vt nec memoria eorum remaneat. Sic illi perfidi hostes, qui Christum Dominum iustorum maximè iustum persequuti fuere, vt optimè Hieremias prædixit nobis. Cogitauerunt impij super me cōsilia dicentes. Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viventium: & nomen eius non memoreretur amplius. Solent apud quasdam prouincias, & regna, cum volunt semen aliquod humi iactare, vt eradicent quæ dudum triticum genuerunt, postquam segetes messæ sunt, mittere lignum magnum, & ponderosum valdè fixis sibi cuspidibus quocum humum colentes funditus omnes segetum radices euellunt, ita vt tritici vestigium nullum prorsus sit, nec messis. Hoc eodem modo (vt hac metaphorâ utamur) isti sibi volunt, quòd tam dura, & ingens erit affectio eorum, vt Christum per se-

Concio. V. 216

persequantur, & lignum crucis valdè onerosum, vt tam grâdi pondere suæ acerbissimæ passionis, vsquequaque deiectus, ignominiosus, & sine aliqua gloria, & honore maneat, ita vt memoria eius funditus deleatur. Scis tamè eis solet contingere, ac sua fert opinio, & animus. Nam per eadè omnino media quibus iustorū honorē deicere, & obscurare intēdunt, & gloriæ eorū tenebras offundere, eisdē, inquam, medijs cū maximò triumpho etiā in hoc sæculo Deus erigit gloriā eorū. Nā quis vnquā mortaliū tam immortalī se condidit fama, quā Christi Dñi gloriā viget? Nec alieni⁹ nomē gloriosius, & honorificentius propagatū est, ac Christi nomen, quod ubiq; gētium iā habetur, & ipse tanquā verus Dei filius, adoratur. Nunquid Hannibal, Magn⁹ Alexāder, Cæsar August⁹, aut Pōpeius, Traian⁹, vel ex principibus quisq; tātā sibi in hoc sæculo famam præscribere, aut in futu-



In Psal. cxxxvi.

futurum tam celebre nomē compararunt? Nequaquam. Aut quis nā horum pro Deo habitus? Nullus omnino. Ipse solus est qui optimē meritis fuit, ut tātum sibi compararet honorem. Hoc magnum quippē nomen per crucis passionem obtinuit, quod planē beatus Apostolus in illa epistola ad Hebræos, nobis significauit. Videmus Iesum propter passionē mortis, gloria & honore coronatum, & alibi. Humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autē crucis. Propter quod exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen. Hic, nomen, pro fama, accipitur, iuxta illud Sapientis: Melius est bonum nomen, quam diuitiæ multæ. Quod si Apostolus subdit: Ut in nomine Iesu omne genu flectatur: non sibi vult, quod per passionem inditum sit illi nomen Iesus, nam antē quā pateretur, hoc sibi nomen erat. Nisi quod in nomine Iesu

Hebr. 2.

Philip. 2.

Prover. 22.

Concio. IV. 217

su, quod antea non colebatur, nunc omnis creatura humilioruit, quoniam ipse, qui hoc nomen sortitus est, ubique gentium pro filio Dei veneratur, & colitur, & quod omne genu flectatur, celestium, terrestrium, & infernorum. Hoc dixit pro immortalis fama apud omnes, quam per arma suae passionis acquisiuit in terris. Itaque quā via intēdebāt impij eius labefactare honorem, eādē viā prius sceleribus hūc crucis immortale, & sempiternū ubique condiderūt. Dixerunt enim impij, non rectē cogitantes: Mittamus lignum in panem eius, & nomen eius non memoretur amplius. Quod secus euenit. Velut filij Iacob memoriam fratris sui Ioseph volentes delere, & prorsus abolere, deseriendo eum, quem etiam Imaelitis vendiderat. Et quidē subinot impoſuerunt, quosque suae fellis opinio. Nam ipsa via exaltauit illum Deus in regem Aegyptiorum. Ecce consti-

Genes. 37.

Genes. 41.



In Psal. cxxxvi.

Genef. 41. constituit, & tandem fratres eius
adorauerunt eum. Impij viri suum
nomen perpetuare conantur, sicut
Genef. 11. illi erigentes turrim Babel. Verum-
tamen periit memoria eorum cum
Psal. 9. sonitu, & Deus disperdidit eos, &
euacuauit vanitatē eorum. Studet
enim perennem sui nominis gloriā
condere, & iustorum perdere fa-
mam, non videntes, quod scriptum
Psal. 113. est: In memoria æterna erit iustus,
& quod in perpetuum manebit: ipsi
verò perituri sunt. Quid ergo ad-
uersus Hierusalem Idumæi loquun-
tur? Exinanite, exinanite, usque
ad fundamentum in ea. Secus tamē
erit: nam Hierusalem, & sanctum tē-
plum eius reedificabitur, & tantā fe-
licitatem obtinebit, quod Dominus
Iesus deambulabit in Hierusalem, &
sanctum templum eius ingreditur.
Idumæa autem euertetur, ita vt no-
men eius non memoretur amplius.
Igitur, dilectissimi fratres, nomina
nostra

Concio. V. 218

nostra in cælis scribamus. Absit tamē
alicuius gloriæ, aut nomini tene-
bras offundamus, aut aliqua labe a-
lienum dehonestemus honorem.
Nec tamen in aliorum calamitati-
bus oblectemur, nec eis, qui perse-
quuntur egenos, faueamus, sicut
isti Idumæi faciebant: adhibentes
animum Chaldæis aduersus popu-
lum Dei. Nec imitemur iniquos,
nec zelemus eos, qui auidē suās vo-
luptates sectantur, & quasi effra-
nes equi post suos currunt affectus,
atque suis seruiunt idolis, mundo,
& carni. Quinimò sicut mali sum-
mo surgunt manē vt suos expleant
affectus, quibus viuunt, & aluntur,
Sic vos (o Christiani, & Dei famuli)
operibus virtutis seruite, & summis
lucubrationibus matutinis surgite,
& vigilate, & primū vobis querite
regnum Dei, audientes rem fa-
eram, & egenis opem ferentes, vt sic
Dño famulātes, nō desidia, sed quadā

Matth. 6.



812 In Psal. cxxxvi.

animi alacritate, ut ipse nostri seruitij mercedem impendere dignetur: qui uiuit & regnat in seculorum secula. Amen.

CONCIO. VI.

Filia Babylonis misera: beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

Postquam regius psaltes in ante habitis versibus malum Idumae praedixit, propterea quod Babylonios impulerat aduersus Israel: modo sermonem suum ad Babylonem conuertit, tanquam suae miseriae & calamitatis auctricem, qua cum loquens, dicit. *Filia Babylonis misera: beatus qui retribuet tibi retributionem, quam retribuisti nobis.* Phrasim Hebraea est, dum filiam Babylonis nuncupat ipsam. Velut Zacharias, cum dixit: Exul-

Zach. 9.

Concio: V. 219

Exulta filia Sion. Et Esaias quoque: *De Esai. 47.* *scende, sede in puluere, filia Sion. Similiter dicuntur filij nuptiarum, qui traduntur nuptijs, & filij mortis, qui digni morte sunt. Misera, D. Hieronymus legit: vastata: & similiter in Hebraeo habetur: vastata, quod est labefactata, & destructa. Nam iudicia Dei superuentura Babylonem praedicens, tanquam certissimum quid, & infallibile, vastatam dicit, quasi ipsa re vastata esset iam. Nobis enim nihil certius, quam quae iam facta sunt, & praeterierunt. Ob idque cum prophetae homines alloquerentur, apud quos nihil euidentius, quam ea, quae facta sunt: ideo aliquando per tempus praeteritum, & non per futurum prophetabant. Sic regius David de Christi Domini incarnatione loquens, dicit: Descendit sicut pluuia in vellus, & de passione Domini uerba faciens ait: Insurrexerunt in me testes iniqui. & illud: Eui flagellatus tota die. For-*

Ec 3 derunt

Psalm. 71.
Psalm. 16.
Psalm. 71.



Psal. 44. dederunt manus meas & pedes meos,
Psal. 68. diuturnauerunt omnia ossa mea. Partiti sunt vestimenta mea. Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto, & pleraque alia, quæ in prophetis passim inuenies. Sic Babylon, quæ vastanda erat, vastatam dicit. Modò Babylon misera & labe-factata: beatus qui retribuet tibi, &c. Nō habet intelligi verbum hoc, Beatus: sicut accepit illud regius David in psalmo: Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum: aut quando dixit: Beatus vir qui timet Dominum. Et, Beatus qui intelligit super egenū & pauperem: sed sumitur pro optimè laude merito: nam actus, & executio iustitiæ Dei, optima, & laudabilis est. Et quemadmodū Esaias, Hieremias, & Ezechiel, & alij ex minoribus Prophetis prædixerunt destructionem Hierusalem: similiter vastationem Babylonis faciendam per Cyrum, & Darium, qui

Psal. 1.
Psal. 111
Psal. 40.

qui eam desolauerunt, prædixere. Nō sint autem putare hi, qui alios persequuntur, se impunè laturos. Veniet namque tempus cū ferant præiū temeritatis suæ. De^o em̄ maximus tanquā media instrumēta suæ iustitiæ, impios sumit, vt visitet & corrigat electos suos, & filios, quos tenerè diligit, emēdet. Postea verò nō gaudebūt, qui alios psequuti sunt. Sic Deus per Esaiā loquēs de rege Syriæ: Assur virga furoris mei. Ipse est flagellū, quo visito dilectū mihi Israel. Veruntamen subdit paulò post ipse ppheta: Vt Assur, suscitabit super eum Dñs exercitū ū, flagellū iuxta plagam Madian in petra Oreb, & virgā super mare. &c. Postquam enim Deus visitauit populum suum, consolatur eum, & illecebris demulcet: minatur Assur & multa sibi mala euentura prædicit. Velut quidam pater, qui filiolum suum pro aliqua neq̄ia flagellat, adhuc tñ plorantē paruulum teneris verbis sedat;

Ec 4 & illi

Esai. 10.



Libro 4. dia
logorum.
cap. 30.

In Psalm. cxxxvi.
& illi caput demulcet. Noli flere filio
le, noli flere, dilecte mi: & flagellum
dat puero vt igni tradat ipsum. Hoc
modo segetit Deus cum iustis, qui
quali virgam suae iustitiae, sumit im-
pios, vt iustos flagellet: quos tamen
postea Deus in manibus iustorum tra-
det, vt in ignem mittant eos inferni.
D. Gregorius enarrat, quod quidam
a Sicilia nauigantes, perueniunt ad
insulam, quae dicitur Lipara, vbi co-
morabatur quidam eremita sancti-
te eximius, qui illis dixit. Nescitis
quod sit mortuus Theodoricus rex?
Cui illi fidem non adhibentes, di-
xerunt, id fieri non posse, cum he-
sterna die incolumen eum reliquis-
sent & optima valetudine affectum.
Sic se res habet (ait sanctus Eremi-
ta) sicut vobis nunciaui. Huius nam-
que Ioannes papa, & Symmachus
in barathrum Vulcani eum eiece-
runt. Qui redeuntes in Siciliam,
inuenerunt quod in eadem hora vi-
ra

Concio. VI. 221

ta defunctus esset rex, quam vir Dei
signauerat eis. Hic Theodoricus rex
fuit Arrianus, qui Ioanem papa, virum
celebri sanctitate insignitum perse-
quutus fuit, & tandem in vinculis, &
carceribus foelicem vitae cursum con-
summauit. Similiter hic rex tyran-
nus Symmachum senatorem Roma-
num Christianissimum decapitauit.
Ideo q; dixit sanctus eremita, quod
Ioanes Papa, & Symmachus in infer-
num, illi praecipitarunt. Illi, qui suos
proximos persequuntur, per ipsorum
manus condemnabuntur: & in ma-
nus iustorum tradet illos Deus. Nam
qui proximos suos persequuntur, quid
aliud faciunt, quam foueam fodere, in
qua per manus iustorum deiicietur?
Multum erant tumidi hi Babylonij,
eo quod populum Israel captiuum du-
xerant, & templum Hierusalem solo equa-
uerant. At cum varia sit temporum vicissitu-
do, nec misera seruitus Israel erit per-
petua, nec Babylon impune feret.

Ec 5 Et ita



In Psal. cxxxvii.

Iere 51.

Et ita sanctus Hieremias propheta,
qui destructionē Hierusalē prædixit
& proprijs oculis suam calamitatem
vidit: desolationem Babylonis etiam
prophetavit dicens. Hæc dicit
Dominus exercituum, Deus Is-
rael. Filia Babylonis, quasi area, tem-
pus triturae eius. Et quomodo deso-
labit Deus Babylonem. Quasi cum
segetes sunt in area, & superponi-
tur tribulus, tunc pabula tritissima
manent. Sic faciet Deus cum euer-
terit Babylonem. Adhuc modicum,
& veniet tempus messonis eius. Co-
medit me, & deuorauit me rex Baby-
lonis Nabuchodonosor. Reddidit
me, &c. Propterea hæc dicit Dñs:
Ecce ego iudicabo causam tuam, &
vltiscar vltionem tuam. Erit Babilō
in tumulos, habitatio draconū, stu-
por & sibilus: eo q̄ non sit habitator.
Tu, o Babylon, destruxisti Hierusa-
lem: idem agetur tecum & pœnā ra-
tionis solues. Hi diripi, & immanissime
Baby-

Concio. VI.

222

Babylonij sumebant parulos Hebræ-
orum, & adhuc lactentes, & collide-
bant eos ad petras, & sic occidebant,
& dilaniabant eos. Propterea dicunt
nunc Hebræi. (Beatus qui tenebit
& allidet paruulos tuos ad petram.)
Allidere, est inuicem aliquid lādere.
Sicut ergo Babylonij sumentes par-
uulos Hebræorum quatiebant, & im-
pingebant eos ad parietem, idem Me-
di cum ipsis fecerunt. Nam cum
Babylon fuit expugnata per Cyrum
Medorum regem, allidebant etiam
paruulos Chaldæorum ad petras,
secundum id quod Esaias prophe-
tauit, dicens. Onus Babylonis, quod
vidit Esaias filius Amos. Deinde ve-
rō postquam grandem plagam su-
peruenturam Babylonij prædixit,
subdit statim: Infantes eorum alli-
dentur in oculis eorum. Diripientur
domus eorum, & vxores eorum vio-
labuntur. Ecce ego suscitabo super
eos Medos, qui argentū nō quærant,
neq̄;

Esa. 13.



In Psal. cxxxvi.

neque aurū velint: sed sagittis paru-
los interficient, &c. Huiusmodi sunt
iudicia Dei, vt p̄na talionis eos p̄-
niat, qui eiusmodi scelera machinan-
tur. Pharaon ille Egyptiorum rex p̄-
cepit omnes lactentes, statim cū na-
ceretur ex Hebreis, suffocari, & in flu-
mē proijci. Ipse verò quā mortē obijt
miser? In aquis Maris Rubri submer-
sus est. Proximum tuum occidisti: oc-
cisis peribis. Alios suffocasti: suffoca-
tus eris. Sic Deus fecit Pharaoni. Ado-
nibezec, rex Chanaam fuit captus in
prælio à Iuda principe, & moderato-
re populi Israel, eiusq; pedū & manū
extremitates amputarūt: & dixit A-
donibezec: Septuaginta reges, ampu-
tatis manū, ac pedū summitatibus,
colligebant sub mensa mea ciborum
reliquias. Sicut feci, ita reddidit mihi
Deus. Plantum est Saul magnum per-
sequutorē Dauid extitisse: & sic per-
secutus ipse periit. Persecuti sunt
cū viri sagittarij, & vulneratus est à sa-
gittarijs.

Exo. 1.

Exo. 14.

Iud. 1.

v. reg. 3. 1.

Concio. V.

223

gittarijs: ibiq; miserā vitā consummā-
uit persequut^o, qui tot tācūq; laqueis
insidiat^o fuerat Dauid. Amā ille super
bratū midus cōcepit odiū cōtra Mar-
docheū, qui cōsilio vxoris suę, Zares,
& amicorū eius, quoddam erexit ex-
cellum patibulū, in quo suspenderet
Mardocheū. Itane, o Amā, suspēdiū in
fonti paras? Suspēsus, & affixus patibu-
lo morieris, q̄ alij parasti, versute. Sic
De^o dispositū. Sicut Babylonijs allide-
bāt paruulos Hebręorū ad petras, ita
quoque suos infantes allident Medi
ad petrā: & quęcūq; mala Babylonijs fa-
ciebāt Hebręis, eadē soluebāt postea
Medis. Hoc vnū mihi credite, nec du-
bitandum est, Christum, qui summa
veritas est, haud falli posse: modō au-
dite quid ipse dixerit: Eadem mensu-
rā, quā alijs mēsi fueritis, remerietur
vobis. Qui pepercerit proximo suo,
patet illi Deus, qui vindictā sum-
pserit, Deus etiam se vindicabit. Qui
misericordiam habuerit, miserebitur
illi

Hester. 5.

Hester. 7.

Luc. 6.



In Psal. cxxxvi.

illi Deus. Qui laeserit proximum suum
male habebit. Qui in causis gerendis
cum proximo suo rigidus se ostende-
rit, cum magna censura iudicabi-
tur ipse. Nunc dicite mihi, o homo-
vis ut rigida censura te iudicet Deus.
Vis in iudiciu Dei incidere? nequaquam.
Si sapias sic habes dicere. Quare ergo
rigidu exactore prebes te ipsum er-
ga proximum tuum? Iterum, ac iter-
um dico vobis, quod summa, & infal-
libilis veritas Deus ipse ait. Eade men-
surâ, quâ alijs mensi fueritis, reme-
tur vobis. Quod si hoc ita se habet,
vix tibi, qui persequeris illum absque
detrimento tuæ iustitiæ. Sic
Deus recta, & inuolabili censura
iudicabit te. Quod si in manus Dei
viventis incideris, durum est tibi,
durum nimis te manet iudicium,
durus exitus te expectat, si rigidus
censor extiteris. Quid tunc erit
in magna multitudine vitiorum?
Quid in illa copia lucri turpis cupi-
dorum

Conclo. VI.

224

dorum? Quid in illa multitudine
mendacium, & seductorum? Nos
volumus aliâ mensurâ metiri, &
aliâ ut nobis remetiatur. Iudicium
fiet sine misericordia, ei, qui non
fecerit misericordiam: ait Iacobus
Dei Apostolus. Ille diues auarus,
de quo Euangelium, qui erga men-
dicum Lazarum adeo impium se
ostendit, cui elemosynam effla-
gitanti, non impertiuuit, verum po-
stea in inferno clamitans diues, gut-
tula aquæ, quam petebat, non con-
cessa est ei. Sic obturatas inue-
nit aures Abrahe suis clamoribus,
sicut ille suas obturauerat ad vo-
cem Lazari. Qui mendico antea non
suggerit, ipse egenus factus non
est exauditus: nec ei subuentum
est. Nam, ut dicit sapiens. Qui ob-
turat aurem suam ad clamorem
pauperis, ipse clamabit, & non exau-
diatur. Si cupis, ut misericordiam
suam Deus faciat tecum, misericors
esto.

Iacob. 1.

Luc. 16.

Prou. 11.



In Plal. cxxxvi.

esto. Vis pietatem in Deo inuenire?
sic te erga proximum geras oportet.
Optas bonis affici? opitulare egenis
& pauperi. Duo enim sunt certissima,
& quæ nullatenus deficere possunt.
Illud primum est. Omnes esse morituros.
& in manu Dei viuētis perituros. Secū-
dum verò, & subsequens huic: Quod
eā mensura quā alijs mēsi fueritis, re-
metietur vobis. Quod si hoc ita se ha-
bet, cur tyrannidem exerceas? Cur
truculentum, & asperum, te præbes?
Quare proximum tuum odio habes?
Quare exosum, & malum illi ut adue-
niat exoptas? Falsè inuenies tibi Deū
in nouissimo die, qualē te pauperes,
& mendici in hoc seculo inueniunt.
Si autem Deū benignū, piū, & miseri-
cordē volumus, & ne meminerit in-
iquitatum nostrarum, eodē modo ge-
ramus nos cū proximis nostris, pios
misericordes, pacificos, officiosos, gra-
tos, modestos. At filij Israel quales in-
uenerunt Chaldaeos? Crudēles, im-
pios,

Concio. VI.

225

pios, tyrānos, & sui hostes: quorū in-
dignatio eō peruenit, quæ sumebant in-
fantes eorum, & allidebant eos ad
petram. Propterea filia Babylonis mi-
sera, beatus, qui retribuet tibi, &c. Ea-
dem mensurā remetietur tibi: & par-
uulos tuos allident ad petras, sine ali-
qua pietate. Magna quippe erat tyrā-
nis, & effrenis ira Chaldaeorum, qui
etiam erga paruulos, qui eos nunquā
offenderant, suam diram exerce-
bant insaniam, & furorem: & san-
guinem infantium fundebant. Qua-
si iracundus canis, qui rabie infectus
lapidem mordet, omisso iaculatore:
sic isti Babylonij iniqui, canes, & ra-
bie infecti, viros quosque fortes, & ar-
matos, quos interficere non poterāt,
omittentes, iram suam in paruulos
exercebant. Sic in Euangelio habe-
tur, Herodem iniquum, & impium,
fecisse, cū iussit innocentes in Beth-
lehem Iuda occidi. Vnum interea, &
illud primum, quod irritat, & incen-

Matt h. 2.



In Psal. cxxxvi.

dit iram læsi, aduersus hostem, & imponentem sibi, est, malitiam, & versutiã eius considerare, hoc est quod magis ad iracundiã prouocat illum. Quod si vindictam sumere valde nocuum, & impium, est: non nihil tamen excusationis habet sui peccati. Verum magis impium, & dolosum est, nulla data occasione, proximum suum offendere. Quid est, quod in fontem persequaris? Cur lædis, & interficis iustum? Sic fecerunt Chaldei cum infantibus filiorum Israel. Sed non impune tulerunt: nã eadem mensurã soluerunt debitum impietatis suæ, videntes paruulos suos allidi ad petram. ²⁰ Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram. Nonnulli codices habent: Paruulos suos: & sic communiter legitur in plerisque breuiarijs, & antiquis psalterijs: verum non sic se habet. Nam hic loquitur in secunda persona: non autem in tertia, & inter loquendum est Baby-

Concio. VI.

226

Babylone, dicit. ²⁰ Filia Babylonis misera.) Eri deo, vt fiat optima congruentia habet dicere, tuos. Cuiusmodi, D. Hieronymus vertit, & legit, & in Græco habetur, ²⁰ *et erit deus tuus*. Hoc est, paruulos tuos ad petram. Caneat ergo quisque sibi, & qui proximum suum odio habet: quod si modo Deus taceat, non tamen semper tacebit. Deus enim vt pius, & misericors dissimulat, & tacet: sed obseruat, vt aliquando in nos animaduertat. Ideoque penitentiam agere hortamur vos. Nam dicit Dominus. Cũ ^{Psalm 74.} accepero tempus: ego iustitias iudicabo: & alibi. Numquid in æternum tacebo? Falso putabant Chaldei existimantes iam actum esse, & quietam vitam agere posse, edentes, & bibentes, longè tamen eis euenit, ac sua ferebat opinio. Nam præter spem ira Dei descendit super eos: & sagittas suas Deus ardentes effudit, & arcum iustitiæ suæ vibrauit. ^{Psalm 7.}

Ff 2 Euenit



In Psalm. cxxxvi.

Euenit, vt quidam viri Amalechitz
1. Reg. 30. expoliarent, & destruerent Silec, &
feminas cum pueris captiuas duce-
rent, quibus tamen epulantibus, & fe-
stum diem celebrantibus malum eue-
nit. Nam irruit in eos Dauid, & mili-
tes eius, & interfecerunt eos & desola-
uerunt. Caueat quis neminem lae-
serit, aut proximo suo malum fecerit, ne
forte ira Dei subito descendat super
eum. Quis enim peccauit adhuc pro-
ximum offendens, qui non soluerit?
Genes. 4. Occidit. Caim Abel fratrem suum,
& quò peruenit, vt interficeret eum
Lamech. Nam qui alium occidit, nò
deest, qui illum interficiat. Pharaò
Exo. 14. Ægyptiorum Rex, persequutus Israel
quoniam ipse peruenit, Vt in mari ru-
bro submergeretur. Abimelech per-
sequutus est Sichem: & eum occidit
quedam mulier mittens frustum mo-
Iud. 9. le ex turri Thebis, & qui eius arma
gestabat pugionis ictibus illum percus-
sit, & necauit. Saul rex Israel summo
odio

Concio. VI 227

odio persequutus est Dauid, qui mi-
seram mortem obiit in monte Gelboe, se
ipsum interficiens. Persequuta est Je-
1. Reg. 31. zabel Eliam Prophetam, deinde præ-
cipitata, à canibus laniata est. Athalia
4. Reg. 9. regiam sobolem persequuta fuit, &
omnes gladio necauit, quæ iussu sum-
mi sacerdotis Ioiadæ extra templum
ducta, ictibus pugionis occisa est.
Absalom patrem suum Dauid perse-
4. Reg. 11. quutus, eò tandem peruenit, vt cri-
nibus in quercu suspensus, tribus lan-
ceis eius viscera transfixerit Ioab: qui
1. Reg. 18. tantum dolum orsus fuerat, vt patris
4. Reg. 19. regnum compileret. Sennacherib po-
pulum Israel persequutus est, & po-
stea ab eis reportauit suæ audaciæ me-
ritum. Nam in Iudæa labefactatus,
& victus est: & postquam in patriam
suam peruenit, filij sui ictibus transfi-
xerunt eum. Holofernes, & Amas per-
Tob. 1. sequuti fuere populum Israel, quorum
primus à femineo brachio truncatus,
Iud. 13. secundus patibulo affixus est. Perse-
Heli. 7. quutus



In Psal. cxxxvi.

2. Mac. 9. quitus est Antiochus rex domum
Iacob: qui tā miserē vita defunctus
est, tam graui affectus linguore, vt
sui non valerent eius fetorem tolera-
re, sic miser spiritum exhalauit. Hero-
des ille Asealonita qui paruulos inno-
centes occidit (de quo Eusebius in hi-
storia Ecclesiastica) vermibus secatē
consumptus est, & rabie affectus seip-
sum cultello transfixit. Et alter ille
Ag. 11. Herodes Agrippa q. decollauit Iaco-
bum Apostolum, & in vinculis D. Pe-
trum iniecit, hunc angelus Domini
occidit. Nullus ergo existimet secu-
rē vitam degere, qui sanguinē in son-
tium fundendo viuit, alienam glo-
riam labefactādo: quoniam sanguis
innocentium clamat ad Deum, & ira
Dei aduersus labefactores, & perse-
cutores efflagitat: nō secus ac sanguis
iustus Abel quondam clamabat, &
vindictam illius scij interfectoris po-
stulabat. Et quemadmodū Chaldei
hostes Israel non impunē tulerunt
quos

Concio. VI.

228

quos postea Medi destruxerunt: sic
nos sciamus horrendum Dei iudiciū
in nobis superuenturum cum alios
persequuti fuerimus. Ea tamen syn-
ceritate cordis viuamus, vt cū mors
aduenerit, & Deus rationem nobis
cum posuerit: manus nostras alieno
sanguine infectas non inueniat, sed
conscientiæ puritatem, & animæ syn-
ceritatem & ira nobis suam gratiam,
& donū gloriæ impertiat. Qui
est pius, & misericors in
seculorum secula.
Amen.

F I N I S.





